

ВИКТОР СУВОРОВ ОСВОБОДИТЕЛЯТ

Превод от руски: Борис Мисирков, 1996

chitanka.info

На неуморния борец за мир, председателя на Съвета на отбраната, четирикратния герой на Съветския съюз, герой на социалистическия труд, кавалер на висшия военен орден „Победа“, лауреат на Международната Ленинска награда „За укрепване на мира между народите“, блестящ автор, маршал на Съветския съюз Леонид Илич Брежнев посвещава настоящия си скромнен труд

Авторът

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БРДМ

— бронирана разузнавателно-дозорна машина

БТР

— бронетранспортъор

ГСВГ

— група съветски войски в Германия

ЗАС

— засекретяваща апаратура за свръзка

ЗКВ

— заместник-командир на взвод

ИРС

— инженерно-ракетна служба

КТП

— контролно-технически пункт

НЩД

— началник-щаб на дивизия

ПНЩ

— помощник началник-щаб

ПТУРС

— противотанков управляем реактивен снаряд

САУ

— самоходна артилерийска установка

СГМ

— тежка картечница на Горюнов, модернизирана

ЯЗУ

— ядрено зарядно устройство

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВОТО РУСКО ИЗДАНИЕ

Ленин е бил враг. Но не обикновен враг, а подло, коварно, дълбоко законспирирано вражище. Само хвърлете поглед на обкръжението му, на онези, с които си е пиел бирата в женевските кръчми или се е криел по колибите. Всички те: Зиновиев и Каменев, Троцки и Томски, Риков и Радек, Бухарин и Крестински — в действителност се оказали нищожества, гнусни предатели, подли вредители. Всички те до един причинили на нашия народ колосални щети. Но можали да го сторят единствено защото се озовали на върха на една от нищо неограничена власт. И кой ги изтеглил там? Ленин. След време се наложило всички Ленинови „мерзавци“ да бъдат изтребени: един с куршум в тила, друг с алпийска брадвичка по черепа.

„Зловонна купчина човешки измет“ — така най-справедливият в света съветски съд квалифицирал най-близките Ленинови съратници. Какъв тогава е бил Ленин? Той бил центърът и върхът на тази купчина. Многобройните съдебни процеси неопровержимо доказали, че всички те — извършителите заедно с Ленин на революцията — били агенти на чужди разузнавания. Какъв тогава е бил Ленин? Той бил главатарят на тази гнусна шайка, шпионски резидент.

Сталин е бил враг. Изобщо не искам да хабя хартия, за да го доказвам. На своите исторически конгреси комунистическата партия го доказва на цял свят. Освен това Сталин също бил главатар на врагове и предатели. Самият той изтребил хиляди врагове и шпиони от най-близкото си обкръжение — и пак не можал да изтреби всичките. Наложило се най-близкият му приятел и съратник Берия и шапката му да бъдат ликвидирани след неговата смърт. Но и онези, които ги ликвидираха, впоследствие също се оказаха врагове на партията ни и народа, мошеници, развратници, присламчили се карьеристи, безпринципни интриганци и волунтаристи, за които чак те е срам да си спомниш.

Стотици милиони хора по времето на Ленин и Троцки, на Сталин и Берия, на Маленков и Хрушчов смятаха, че служат на родината си, на своя народ. Допуснали сте грешка, драги другари, служили сте на врагове на вашия народ, служили сте на мерзки, нищожни хорица, на предатели и шпиони. Изпълнявали сте явно престъпни заповеди на врагове на вашето отечество...

И после настъпи друга епоха. Разгониха всички тарикати и кариеристи и на върха на властта се изкачи великият политик, велик пълководец, велик борец за мир, председател на Съвета на отбраната, носител на Ленинската награда за укрепване на мира между народите, маршал на Съветския съюз, четирикратен герой на Съветския съюз, герой на социалистическия труд, кавалер на висшия военен орден „Победа“ Леонид Илич Брежнев. Тъкмо в този момент аз дойдох в Съветската армия. Всички обичаха Брежнев, и аз го обичах. Всички викаха „ура“, и аз виках. И после, като усетих, че нещо не е наред, забягнах. Сега става ясно, че това е било правилно решение. Излезе, че Леонид Илич действително е бил политик от ленински тип, тоест връх и център на купчина зловонна човешка измет, главатар на престъпна шайка, тънеща в разкош и корупция, след като е довела страната до икономическа безизходица.

Някои се чудят на моята проникателност: как тъй съм успял да разбера, че Брежнев е мошеник — по времето, когато всички го обичаха? А в това няма нищо изключително. Аз просто го бях изчислил. И ако ти, драги ми читателю, сега служиш на новите комунистически лидери, чуй предсказанието ми: ще дойде време, и то много скоро, когато онези, на които служиш, ще заемат място в дългата колона на враговете на нашия народ. Не вярваш ли? Тогава лично се заеми със статистика. Разрови архивите на републиката, в която живееш, надникни в архивите на родния си град или село, на полка, в който служиш, на завода или колхоза, където работиш, и ще видиш, че всички, управлявали от Лениново време насам, са били врагове. Това личи от протоколите на техните събрания и конгреси, от броевете на вестник „Правда“. Между другото и „Правда“ открай време са я издавали врагове. Срещу бюрото ми виси огромен портрет на Ленин. Присвил лукавите си очички, вождът чете „Правда“. Дори само заради това, че чете антисъветски писания, вождът заслужавал да му теглят куршума: в ония години „Правда“ се издавала от заклетия враг

Бухарин. Ленин е проявил пълна липса на революционна бдителност и политическо късогледство, четейки и хвалейки онова, което му пробутвали враговете.

Навремето, когато бях комсомолец, аз от любопитство събрах сведения за всички ръководители на тази организация и разбрах, че организацията винаги се е намирала в ръцете на врагове: Оскар Ривкин и Лазар Шацкин, Смородин и Чаплин, Милчаков и Косарев, Шелепин и Тяжолников — всички те в края на краищата се оказвали чуждестранни агенти, авантюристи и мошеници. Влязох в партията и, воден от същото любопитство, събрах сведения за всички, които са носили титлата „член на Политбюро“. Излезе, че в тази мръсна шайка равнището на самоубийствата е по-високо, отколкото във всяка друга социална група на нашата планета, включително и сред парижките проститутки. Влязох в армията и с ужас открих, че я е създал най-върлият враг на пролетариата — Леон Троцки. Където и да ме отведеше съдбата, аз постоянно се озовавах в организации на врагове и предатели. Открих, че всички, които са над нас, още от Лениново време, в последна сметка задължително се оказват врагове. За да не изпълнявам престъпните им заповеди и да не навреждам на моя народ, аз забягнах от враговете.

За своя живот, за страната си и за нейната армия съм написал няколко книги — и продължавам да пиша. „Освободителят“ е първата сред тях.

Тя бе издадена на английски език през 1981 година. След това се появи на много езици, дори на японски. Отдавна прекоси „желязната завеса“ и се върна там, откъдето аз избягах. Издадох я на полски в нелегалните печатници на свободна, непокорена Полша, четат я в Унгария и Чехословакия. Сега най-сетне излиза и на руски. От много години чакам този момент: писах книгата си преди всичко за онези мои сънародници, които без да подозират дори — все още се управляват от техните врагове.

Свято вярвам, че ще настъпи ден, когато нашият народ ще се освободи от властта на враговете си. Вече знам, че хиляди мои съотечественици рискуват живота си, за да съборят час по-скоро режима им. В това, мисля, имам дял и аз.

Виктор Суворов

Лондон, септември 1986 г.

КАК СТАНАХ ОСВОБОДИТЕЛ

Партията е нашият кормчия...

Централният комитет на партията взе решение рязко да се повиши производството на селскостопанска продукция. И се заеха сума умни глави да мислят как да се претворят решенията на партията в дела. Мислеше и първият секретар на нашия областен комитет. А заедно с него мислеха и вторите секретари, и третите секретари, мислеха съветниците, консултантите и референтите.

Честно казано, задачата е простичка. Климатът у нас, в Украйна, е досущ като във Франция. Черноземът ни е цял метър дебел. Мазен чернозем, като нищо можеш да го мажеш на хляба вместо масло. Тракторите в колхозите ни чет нямат, а агрономите са още повече. Но работата е там, че полза от рекордните реколти ние нямаме никаква! Нищо от тях не ни влиза в джоба! Съгласи се, че другояче не може и да бъде. Ако за нашия труд ни даваха поне десет процента от това, което сме произвели, за нула време да бяхме забогатели. По-богати и от чиновниците, дето ни пишат инструкциите, щяхме да станем. Да, ама това е неравенство, социална несправедливост. Освен туй, ако наистина ни пуснеха по десет процента, щяхме да затрупаме страната с жито и да се получи свръхпроизводство. Не, по-добре е да не си доядеш, отколкото да преядеш. Затова партията реши рязко да увеличи селскостопанското производство, ама така, че ние, селяните, да нямаме сметка от това.

Дълго мисли нашият секретар на областния комитет, И най-сетне измисли. А може някой да му е подсказал: „Торове!“

Бива. Решиха да увеличат производството на торове в местния химкомбинат. Комбинатът дава продукцията си на държавата, но ако се разкрият резерви, ако се икономисат суровини и енергия, ако се работи ударно, тогава... В химкомбината свикаха митинг. Тръбачите издуват бузи, тръбите лъщят, вятърът развява червените байраци,

работническата класа държи речи. Речено — сторено. Цяла зима икономисваха. А на 22 април излязоха на трудов съботник и произведоха хиляди тонове тор от икономисаните суровини. По решение на митинга всички тези скъпоценни тонове трябваше да се раздадат безплатно на околните колхози. Нека има реколта! Нека разцъфти родината като пролетна градина. Пак засвири химни оркестърът, пак се държаха речи. Столични кореспонденти зашетаха с апарати, а вечерта за химкомбината ни и по радиото говориха, и по телевизията го показаха. Секретарят на областния комитет пък изпрати рапорт, а вестниците взеха да го хвалят и настойчиво да препоръчват на останалите да възприемат челния опит. Всички химкомбинати в страната тържествено се заклеха също да се заловят да икономисват и да повишат реколтата със спестените суровини.

Отминаха трудовите празници — след тях се заредиха делниците. На другата сутрин от химкомбината се обадиха право в областния комитет: какво да правим с торовете? Всички резервоари са пълни с надпланова продукция. Ако тя не се извози незабавно, комбинатът ще престане да работи. Той е като крава, трябва да се дои навреме. Производството не бива да се прекъсва — за такова нещо премии не се получават. Надплановата продукция не може да се даде и на държавата — не са запланирани железопътни цистерни за извозването ѝ. А в комбината в това време пристигат нови суровини — тях къде да ги даят?

От областния комитет се обадиха в районните комитети, оттам — в управите на колхозите: вземайте си подаръка, хем по-бързичко.

Новината, че на колхоза ни безплатно са му отпуснали 150 тона течни торове, не зарадва нашия председател, не го развесели. Заповядано му е да си вземе подаръка в срок от 24 часа, и толкоз. А в колхоза ни имаше седемнайсет камиона, от тях — три цистерни. С едната возехме мляко, с другата — вода. За превозване на торове май не са подходящи. Оставаше само една цистерна — за бензин. Това беше съвсем старо камионче, ГАЗ-51, от ония, дето вратите им бяха не железни, а от шперплат. До града са 73 километра. Като се има предвид състоянието на нашите пътища, това означаваше пет часа за отиване и пет за връщане. Цистерната побираше тон и половина. А шофьор на този камион бях аз.

— Слушай, Витя — ми казва председателят. — Ако не спиш 24 часа, ако акумулаторите на твоята таратайка не се скапят, ако радиаторът не гръмне от парата, ако не ти заяде скоростната кутия, ако не затънеш в калта, за едно денонощие ще направиш два курса и ще докараш три тона. Но ти за 24 часа трябва да направиш не два курса, а сто!

— Ясно — рекох.

— Има и още нещо — казва той. — Зле сме с бензина. За три курса, то се знае, ще ти дам бензин, а останалите деветдесет и седем ги направи както знаеш. Ако щеш, със задника си го тикай твоя камион.

— Ясно — рекох.

— На теб разчитам, Витя. Не направиш ли стоте курса — ще ме изволнят.

Това го знаех. Председателя ни никой не го обичаше. Това пък той го знаеше. Натиреха ли го обаче, щяха да пратят още по-лош. Това не го искахме — нещо, което той също го знаеше.

— Всичко ли е ясно?

— Не, не всичко. Да речем, че направя сто курса... без гориво, ама тия торове къде да ги дяна?

Председателят хвърли озадачен поглед към широкия колхозен двор. Наистина, къде? Ленин взел, че се родил през април, затуй надплановата продукция се произвежда на ленински съботници именно през април. Кога трябва да се тори земята с въпросния подарък, не бяхме съвсем сигурни, но във всеки случай не през април. Тогава къде ще я държим? 150-те тона воняща отровна течност?

— Виж какво — казва ми председателят, — тръгвай веднага за града и виж какво правят хората. Да не мислиш, че партията само нас ни е насадила на пачи яйца? Другите колхози имат същия проблем на дневен ред. Гледай какво ще правят хората и прави същото. В нашата област все ще се намери някоя умна глава, която да реши гатанката. Нашенци са талантиливи хора. Желая ти успех — и без победа да не се връщаш. Не победиш ли, ще ми откъснат главата, а аз ще откъсна твоята. В това не се съмнявай.

Че аз да не би да съм се съмнявал?

Опашката пред комбината е дълга. Камиони от всякакви марки, всякакви на цвят. Едно ги сродява — до един са очукани. Аз колхозните камиони ги познавам от цял километър. Те като просяците инвалиди бият на очи в тълпата. А тук цяло сборище просяци. И ЗИЛ-ове, и техните предшественици — сталинските ЗИС-ове; на един на мотора му пише „Автозавод им. Молотова“, на друг — просто „Горьковский автозавод“. Но всичките са мръсни. Работата спори. Чевръсто наливат тоновете в нашите цистерни и затова опашката бързо се скъсява. Само че стават едни чудеса: току-що камионът инвалид си тръгна натоварен, а след малко го гледаш, вече е сколасал да се върне и да се нареди най-отзад. Крила уж няма. Каква е тая пъргавина? Какви са тия скорости? Или специален път са им асфалтирали? Както и да го асфалтират, до най-близките колхози все едно не можеш да стигнеш и да се върнеш за десет минути.

Дойде ми и на мен редът. За две минути ми наляха цистерната догоре. Регистраторът вписа първите тон и половина на родния ми колхоз. Изкарах колата през портала, но вместо към колхоза — лепнах се за бензиновоза пред мен. Каквото той, това и аз. А той прави същото, каквото правят всички: от портала на комбината наляво и надолу към брега на Днепър, пуца маркуча в реката и източва тора в нея. И аз като него. И всички наоколо — също. Десетки курсове, стотици камиони, хиляди тонове. Ширва се по водата петно — ама огромно, — лъщи на слънцето като злато. А риба — свят да ти се завие. Я, колко богат бил Днепър на риба! Докъдето ти стигат очите — сомове по петнайсет-двайсет килограма, щуки с остри муцуни, тлъсти платики. Ако не беше химията, изобщо нямаше да разберем колко богати са реките ни! Да се не нагледаш. Само че нямаме време за любуване на гледката. Работата не чака.

По обед довтаса милиция. Блокираха целия район. Нас, шофьорите, ни скупчиха на едно място. Пристигна черна „Волга“. Във „Волга“-та голям началник, с чанта. Затиска си носа с кърпичка. И има защо: вонята от тоя тор те блъска в носа като чук, иде ти да си купиш кърпичка и да си затиснеш носа. Покрай големия началник се завъртя един по-дребен началник, също с чанта, също с „Волга“, само че неговата „Волга“ не е черна, а сива и пораздрънкана. Единият началник дава на другия обяснения. След някое време и двамата началници си заминаха, а с тях се измете и милицията. Стоим и не

знаем — да си продължаваме ли работата или не. А от комбината дотърча още един началник, още по-дребен. Размахва ръце, псува, вика да сме си продължили работата. Излезе, че шофьорите бяха измислили правилното решение. Пък можеше ли да има и някакво друго? Ако надплановата продукция не се експедира навреме — комбинатът ще спре, цялата френска техника ще се повреди, а за нея сума пари са давани. Тогаз ще се наложи да махнат секретаря на обкома. А подир големия началник ще изхвърчат и всички по-малки началници. Затуй, след като се посъвещаваха, началниците решиха повече да не занимават голямото началство и да не си навират носовете в проблемите на селското стопанство. Нека всичко си върви, както е вървяло досега...

Вечерта ми сипаха в цистерната последните тон и половина и тях ги подкарах вече не към реката, а към моя роден колхоз. Прибрах се по тъмно. Намерих председателя (него лесно можеше да го намери човек, той не излизаше от кабинета си), докладвам му, че съм изпълнил задачата. Председателят не започна да ми задава въпроси, да се впуска в подробности. Животът отдавна го бе научил да не се интересува как завършват хрумванията на партията в областта на селското стопанство.

— А в цистерната ми има още тон и половина... тях къде да ги дявам, Васил Данилич?

— Давам ти ги, Витя. Ако река, и без твоите торове ще поставям рекорди. Само че за какво са ми?

Така се разбрахме. Ако бях излял тора в нашия ручей, историята щеше да свърши дотук. Но ми дожаля: мое си е, свидно, с труд изкарано. Закарах тора в моята градина и до сутринта го разлях с една кофа, разплисках го. Скоро във всичките комшийски градини се показаха кълнове, в моята — не. Градинката ми като на всички — колкото една педя. Много зловонна течност бях наблъскал в земята и тя не приела подаръка ми. Ами сега? Как ще изкарам зимата? Това, което ми даде колхозът, няма начин да ми стигне. Да избягам от него не мога — колхозниците са без паспорти. А без паспорт нито подслон, нито работа някой ще ти даде. Ако речеш да се ожениш — пак ще удариш на камък. Ти остави другото, ами без паспорт селянин в никой хотел няма да го пуснат, и със самолет не му е разрешено да лети. Кой ще те пусне в самолет без паспорт? Ами ако излезеш терорист?

И не си мисли, че това е прищявка на съветските комунисти. Това е жизнена необходимост. Щом искаш да установиш равенство между хората, ще ти се наложи да въведеш драконови мерки срещу селяните. Ако направиш хората равни, ще започне масова миграция на селяните в градовете, където работният ден е ограничен, където дават отпуск през лятото, където животът кипи. Но ако повечето селяни отидат в градовете, твоята държава на всеобщото равенство ще умре от глад. За да предотвратиш това, трябва или да се върнеш към свободния пазар и да се примириш с неравенството, или да държиш селяните в селата насила, с антиселско законодателство.

Аз бях привърженик на материалното равенство и затова бях готов цял живот да карам без паспорт, да не летя със самолети и никога да не отсядам в хотели. За сметка на туй пък всички са равни. За сметка на туй няма експлоатация на човека от човека!

Проклетият тор и онзи, който го бе измислил, ме принуди да търся нов път в живота, да се нагодя по някакъв начин. В армията трябваше да ме приберат чак идната пролет. Как да изкарам дотогава? Изборът не беше голям: можех да вляза в затвора — там хранят безплатно. Можех да стана офицер, там също хранят безплатно. Можех, то се знае, да крада и в колхоза. Само че в колхоза всичко е наше, всичко е общо и работническо-селската държава бди да не крадем собственото си имане. Не можеш да откраднеш кой знае колко, ще те опандизят. Така че краденето и влизането в затвора за мен не бяха два различни пътя. Това беше един и същи път. Но той беше лек и аз реших да тръгна по него само ако не сполуча да изляза на по-трудния. А това наистина не беше лесно. За да стана офицер, първо трябваше да стана гражданин на собствената си страна, да получа по някакъв начин паспорт. Казват, че в СССР било много трудно да получиш задграничен паспорт, често на хората цял живот не им стигал да си го издействат. А вътрешен паспорт опитвали ли сте се да получите? Задграничен паспорт трудно се получава, но законът, конституцията са на твоя страна. Пиши протести, обявявай гладни стачки, може пък и да ти провърви. А как да получиш вътрешен паспорт, ако законът е срещу теб? Ако на теб такава привилегия просто не ти се полага? Ако просто си съветски селянин, ако не те водят за гражданин на собствената ти страна? Ако си поставен на едно равнище с кравите и свинете, на тях също им забраняват да летят със

самолети и не ги пуцат в хотелите. Дори куче можеш да возиш в самолет, а селянин не бива. Като всеки съветски селянин аз бях извън закона, за мен законите ставаха валидни само ако трябваше да ме накажат.

И все пак независимо от всичко реших да си постигна целта. Това е дълга история. Шантажирах председателя на колхоза, лъжех председателя на селсъвета, свалях секретарката му. Тази история не искам не да я разказвам, ами дори и да си я спомням. Получих паспорт. Но и след това той не беше напълно законен. Предстоеше ми да го сменя срещу официално издаден от държавата документ. В противен случай всеки момент можеха да ме уличат в незаконно присвояване на гражданство на страната, в която дедите ми са живели хиляда години и никога не са прекосявали границите ѝ.

Постъпих в Харковското гвардейско танково командно училище. Там ми взеха паспорта и ми дадоха вместо него червена военна книжка със звезда, със сърп и чук. Сега вече никоя сила не можеше да ме върне обратно. От Съветската армия няма връщане.

Така започна военният ми живот. Посещавал съм най-големите военни полигони на Съветската армия и съм участвал в нейни грандиозни маневри и учения. Служил съм в 287-а Новоград-Волинска учебна мотострелкова дивизия. В състава на 24-та Самаро-Уляновска Железна мотострелкова дивизия освобождавах Чехословакия. Служил съм в щаба на 13-а армия и в щаба на военен окръг. След завършване на Военно-дипломатическата академия се озовах в Главното разузнавателно управление на Генералния щаб и няколко години работих на длъжност набавящ офицер на ГРУ в Западна Европа...

В тази книга разказвам само за три години от живота си: последната година в училището и първите офицерски години. През 1966-а с група курсанти от Харковското танково училище за кратко време се озовах в Киевското танкотехническо училище. В момента, от който започва разказът ми, бях в наряд на контролно-пропускателния пункт. След безсънната нощ спях.

ЧАСТ ПЪРВА

АРЕСТЪТ

Контролно-пропускателният пункт на Киевското танкотехническо училище

— Наборе!

— Какво, бе?

— Такова! Ставай.

Затуляйки се от заслепяващото слънце, аз се стараех да отсроча момента на събуждането.

— Цяла нощ съм бил на пост, по устав ми се полагат три часа сън.

— Полага ти се грездей. Ставай, ти казвам. Всички сме арестувани.

Съобщението за арестуването не ми направи абсолютно никакво впечатление, само ясно осъзнах, че цели час и половина от компенсацията за безсънната нощ за мен са безвъзвратно загубени. Седнах на твърдата кушетка. Разтърках челото и очите си с юмрук. Главата ми се цепеше от недоспиване.

Прозинах се, протегнах се до изпукване на ставите, въздъхнах дълбоко, за да пропъдя окончателно съня, и както въртях глава, за да си раздвижа врата, попитах:

— Колко ни лепнаха?

— На теб пет.

— Късметлия си ти, Витя.

— Пък нас със Сашко с по десет денонощия ни одрусаха, а Андрюша, сержанта, с цели петнайсет.

— Шибано е да си сержант във военно училище: пет рубли повече получаващ, а те чукат за двайсет и пет.

— Хей, чакай, а къде ми е автоматът? — сепнах се аз.

— Всичко вече е в ротата: и автоматите, и паласките, и щиковете. Сега старшината ще донесе вещевите и продоволствените книжа, ще ни изкъпят, ще ни острижат нула номер и — напред!

В основната стая на контролно-пропускателния пункт спешно викнатите от занятия първокурсници приемаха документацията,

брояха папките с инструкции. Техният сержант делово и съчувствено слушаше нашия, кимайки съжалително с глава.

— Не откъсвах очи от него и командата изревах колкото ми глас държи, и момчетата чевръсто отвориха портата, и го гледаха вторачено като лъвове. Ама на, за едното нищо ми лепна петнайсет денонощия, а на юнаците по десет. Нейсе, Коля, служи!

Нашите момчета от караула дойдоха да ни вземат и под конвой ни поведоха да се острижем и — към студената баня.

В „приемната“ на киевския гарнизонен арест чистотата беше ослепителна. Извикваха ни по списък, в който аз бях се случил пръв.

— Другарю младши лейтенант, гвардейски курсант Суворов се явява за излежаване на наказание в гарнизонния арест!

— Колко?

— Пет денонощия арест!

— За какво?

„Тю, да му се не види!“ — мина ми през ум. И наистина, за какво ме наказват?

Младши лейтенантът с необикновено широко лице и учудващо къси крака нетърпеливо ме пронизваше с оловните си очички.

— За какво? — повтори той.

— Съвсем не знам!

— А кой те арестува?

— Съвсем не знам!

— С моя помощ ще научиш — благо ми обеща младши лейтенантът.

— Следващият!

Влезе моят сержант.

— Другарю младши лейтенант, гвардейски сержант Макеев за излежаване...

— Колко? — попита го суратестият.

— Петнайсет денонощия арест!

— Кой ги наложи?

— Заместник-командващият окръга генерал-полковник Чиж.

— За какво?

— Охранявахме контролно-пропускателния пункт на училището.

— Аа... — с разбиране се усмихна младши лейтенантът.

Той много добре знаеше, а и трите армии в окръга знаеха табиета на генерал-полковник Чиж да арестува наряда на КПП. Казват, че арестувал само нарядите на КПП, но ги арестувал винаги, при всяко посещение на което и да е училище, полк, батальон, дивизия, на всеки полигон, стрелбище, склад — на каквото и да било; навсякъде, където минавал през контролно-пропускателен пункт, задължително арестувал целия наряд. И определял стандартни срокове: на началника на смяната петнайсет денонощия арест, на бодърстващата смяна — по десет, на спящите — по пет. Това продължаваше от години. И трите армии, и многобройните самостоятелни части, подразделения, военни учреждения и организации подозираха, че заместник-командващият мечтае за някаква непредвидена от устава церемония на посрещане, но какво точно му се иска, никой не можа да се досети през всичките години на неговото пребиваване на този висок пост.

На прага на приемната се появиха двама звероподобни ефрейтори и приемането започна.

— Десет секунди... Съблечи се!

Ботушите, коланите, калпаците, шинелите — всичко мигновено полетя към пода. И ето че застанахме както майка ни е родила пред суратестия.

— Кръгом! Наведи се! Разтвори! — Младши лейтенантът от Съветската армия изследва задниците ни. В ареста не бива да се пуши и заклетите пушачи понякога увиваха половинка от цигара в хартия и се изтарикаряваха да я вкарат в ареста в задниците си. Тази хитрост отдавна е известна на арестантското ръководство и се пресича незабавно и безмилостно.

Звероподобните ефрейтори междуременно привършиха краткия, но извънредно старателен оглед на хвърлените ни на пода дрехи и ботуши.

— Петнайсет секунди... Обличай се!

Ако са те арестували не в града, а в част или в училище и имаш стандартната подготовка: продоволствените и вещевите книжа, стригането, банята — намери пет минути, за да си смениш ботушите с по-големи. Тъй като знае какво те чака, всеки ще ти даде своите. Като вземе твоите, по-малките, той ще страда може би не по-малко от теб, търпеливо очаквайки завръщането ти. Но големите ботуши са спасение

в ареста. Ако с мъка нахлузваш ботушите си, няма как да сколасаш през ония секунди: Облечи се!!! Съблечи се!!! И петте денонощия арест могат да се превърнат в десет, та дори и в петнайсет. Това явление е съвсем нормално и се нарича „допълнителна дажба“, или ДД — за по-кратко.

— Документите — на масата!

— Ефрейтор, съберете коланите!

В ареста всички живеят без колани, за да не се обесят. Вярно, историята на киевския арест знае един много предприемчив, изобретателен човек, който в единична килия, където няма нищо освен завинтен за пода стол, отпрал подгъва на гимнастърката си и измайсторил късо и тънко, но много здраво въженце. Всичко това той извършвал много предпазливо, почти под постоянното наблюдение на извеждачите, които денонощно патрулират в коридора. След това направил примчица, чийто край вързал за крака на стола. Десетина минути се търкалял по пода, за да затегне примката. И все пак се обесил!

— Пари, часовник?

Не, такива неща в ареста не вземаме, часовника все едно ще ти го вземат, а после ще ти дадат чужд, повреден. И няма на кого да се оплачеш.

— Значки, отличителни знаци? А бе, мамичката ви, защо сте с гвардейски знаци? Какъв е тоя карнавал?

— Другарю младши лейтенант, курсанти сме от Харковското гвардейско висше танково командно училище.

— А за какъв дявол се мотате из Киев?

— Докарахме техника за Киевското танкотехническо училище. Приемането на техниката се проточи и за да не седим без работа, ни сложиха в наряд: едни в кухнята, други на КТП, а ние се случихме на КПП...

— Ефрейтор Алексеев!

— Аз!

— Най-напред всички тия гвардейци да идат на дръвцата.

— Слушам, другарю младши лейтенант!

По асфалтирания, необикновено чист двор ни заведоха до малко стопанско дворче, заградено с много висока тухлена стена.

Първото, което ме смая, беше ослепителният ред. Нарязаните вече дърва бяха подредени толкова грижливо, че краищата им образуваха почти полирана стена. Всяка цепеница се отрязваше по еталон — 28 сантиметра, и отклонение от 3–4 милиметра се смяташе за брак, който жестоко се санкционираше. Цепениците, естествено, утре все едно щяха да влязат в печката и тази точност на нарязването им на никого не беше нужна, но редът си е ред.

Дървата, които ни предстоеше да нарежем и наредим със същата точност, бяха докарани преди ден-два, но въпреки това не бяха струпани на камара, а подредени с неопикуема любов и дори изкусно, бих казал. Преди всичко бяха сортирани по дебелина: най-дебелите отдолу и след това все по-тънки и по-тънки, най-отгоре — най-тънките. Онези обаче, които ги бяха сортирали, на всичко отгоре явно са притежавали изтънчен художествен вкус, след като бяха взели под внимание и цвета на стволовете: отдясно — най-тъмните, след това постепенен преход наляво до чисто белите. И ето че ни предстоеше да разтурим това произведение на изкуството, да нарежем и нацепим всички дърва според еталоните и пак да ги подредим.

Другото, което биеше на очи, беше едно коренище със свършено невъобразима форма, проснато насред двора и наподобяващо какво ли не, само не и дърво. Човек не можеше да повярва, че природата е в състояние да създаде такава фантастична плетеница от възета или маркучи, или нещо друго много гъвкаво. Независимо от цялата сложност, придаваща му вид на кълбо змии, кютюкът в същото време запазваше много висока якост на всичките си елементи. Коренището лежеше там явно от десетилетия, за което говореха хилядите стари и нови следи от зъби на трион.

Всички, които проявяваха опърничавост, неосъзнали докрай къде са се озовали, получаваха задача да осигурят дръвца, тоест да нарежат кютюка. След час някой от ръководството идваше да провери как върви работата, учудваше се, че още нищо не е свършено, и налагаше наказание. На всичко отгоре задачата се възлагаше само на един човек, никога на двама едновременно; и на този един му се връчваше дълъг, гъвкав, но изключително тъп трион, с който могат да работят само двама.

Когато влязохме в двора, някакъв мургав войник напразно се опитваше да направи поне една резка. Прибраха го след двайсетина минути като нежелаящ да работи. В зависимост от настроението на ръководството действията на горкия дървар могат да бъдат квалифицирани по всякакъв начин — от нежелание да работи и пререкания с ръководството (ако се опита да докаже, че това е невъзможно да се направи) до икономически саботаж и категоричен отказ да изпълнява заповедите на командването. След такава формулировка началникът на ареста или заместниците му могат да сторят на клетника каквото им скимне. А на този кютюк му е писан дълъг живот, сигурен съм, че и до днес той си е там и някой несретник напразно се опитва да го нареже. Прехапал е устна, очите му са се налели със сълзи, лицето му е съвсем отнесено... а времето изтича...

Пристъпвайки към рязането на дървата по еталона 28 сантиметра, научихме още една интересна подробност. Бяхме се накарнали всичко да нарежем, нацепим и наредим цепениците по дебелина и цветове и чак тогава да изметем всички стърготини.

— Ааа, тая няма да я бъде! Тук важат нашите правила! Винаги трябва да има ред!

И започнахме. Отрежеш една цепеничка — събери стърготините — с ръце. Отрежеш втора — пак събери всичко. А метли нямаше.

А часовият междувременно водеше ли, водеше опърничавите до кютюка един по един: я нарежи дръвца, братле!

Към седем часа дворът започна да се изпълва с глъчка. Взеха да пристигат камионите с арестанти, които през целия ден бяха работили на студа на безбройните обекти; един в танкоремонтния завод е мъкнал вериги, друг е разтоварвал композиции със снаряди. Премръзнали, мокри, гладни, изморени до смърт, всички след пристигането си се строяват, защото след работата предстоят занятия — три часа без почивки. В общия строй натикаха и нас; от този именно момент започва да тече времето за арестанта, целият работен ден преди този момент не е нищо повече от сутрешна гимнастика.

Киевският арест знае само два вида занятия: строева подготовка и тактика. Тук не споменавам политическата подготовка, защото тя не е всеки ден, а само два пъти седмично по два часа, и не вечерта, а сутрин преди работа, но за нея ще стане дума по-нататък. А засега строевата и тактиката.

Час и половина строева е абсолютно изнурително занимание. Близо сто арестанти в колона по един в кръг, по периметъра на двора, не вървят, а дънят със строева стъпка, навирвайки крака до немислима височина. В двора освен арестантите няма никой: нито началници, нито часови. И пак се тресе от мощното им трополене.

Само от време на време някой от щатните звероподобни ефрейтори ще надникне през вратата:

— Ей ти, клепоухият, не ти бе, ти! Гледал ли си филма „Обикновен фашизъм“? Ха тъй. Ама твойта строева стъпка далеч не е като на хората от филма! Я потренирай малко на място.

„Клепоухият“ трябва да отиде в центъра на кръга и да удря крак на място така, че коленете да излитат едва ли не до гърдите му. След такова нареждане всички, които продължават да маршируват по периметъра на вътрешния двор, удвояват старанието си. Работата е там, че в центъра на двора асфалтът е малко по-нисък, отколкото по краищата, това е лична инициатива на другаря Гречко от времето, когато той бил само командващ Киевския окръг. Идеята е проста и гениална — когато вали дъжд или се топи снегът, насред двора винаги има голяма локва. Лятно време, когато няма дъждове, там пуцат вода под предлог че поливат двора. Онзи, който се озове в центъра на двора, трябва да марширува насред локвата. А ако в нея се съберат четиримাপетима души, тогава те не само прогизват до ушите, но и хубавичко намокрят всички останали, маршируващи наоколо. В ареста няма къде да си изсушиш дрехите и го отопляват само денем, докато арестантите са на работа, а надвечер, когато се прибират в килиите, печките (радиатори там няма) отдавна са студени. „Гречковия басейн“ го изпитах на собствената си кожа през март, когато денем снегът се топеше, а нощем свиваше студ.

Строевата подготовка се провежда всеки ден, без да се прескачат съботите, неделите и празниците, каквото и да е времето и каквото и да е температурата, както впрочем и всички други „мероприятия“. Час и половина строева подготовка при нашето стандартно темпо 60 крачки

в минута прави 5400 крачки и всеки от нас се старае максимално да си вдига краката и непоносимо да си изпъва бомбето на ботуша, защото на никого не му се отива в центъра. Заради това строевата подготовка се нарича „индивидуален зачот“. А след него идва ред на „колективния зачот“ — на тактиката.

Тактиката за разлика от строевата подготовка се гради не върху личния страх на всеки, а върху социалистическото съревнование между колективите и затова е значително по-изморителна от строевата.

Цялата тактика се свежда до един тактически навик — до пълзенето под телени заграждения, тоест така, че и главата, и цялото ти тяло да са максимално притиснати до терена, в нашия случай — до асфалта. Ръцете и краката трябва да се движат чевръсто, а цялото тяло да се гърчи като тялото на гущер.

И тъй, пълзене. Всяка килия сега е пехотно отделение.

— Ориентир — брезата. Отделение, към ориентира пълзешком...
НАПРЕД!!

Секундомерът се спира, когато допълзи последният от отделението, и ако времето на отделението се окаже незадоволително, последният вечерта ще яде пердах в килията, защото в социалистическия свят биенето, а не битието, определя съзнанието.

— Да, времето не е лошо — окаляните, мокри от пот, запъхтени арестанти, изплезили езици, се усмихват. — Но се налага да не зачета времето на отделението: ей онзи хубавец много си виреше задника, все се опитваше да ходи на четири крака.

На хубавеца няма да му се размине нощният пердах, загдето е изложил колектива на килията в социалистическото съревнование.

— Я, отделение, да опитаме още веднъж. На изходния рубеж бегом... **МАРШ!!!** Ориентир — брезата! Отделение, пълзешком към ориентира... **НАПРЕД!!!**

Само че този път времето е по-лошо. Няма как, ще потренираме още.

В края на занятията началникът на ареста или заместникът му прави равносметка. На последната в класирането килия най-напред съобщават името на онзи, заради когото тя сега ще си пати, а подир туй следва командата:

— Ориентир — дъбът...

Дъбът — това значи, че ще трябва да пълзят право през центъра на плаца, право по ледената вода, право през водната преграда, изобретена от гениалния пълководец. Добро въображение е имал другарят Гречко!

Войниците от Съветската армия ги хранят по-зле, отколкото всички други войници в света, и първия ден в ареста, след като е изкарал цял ден гладен на студа, след немислимите натоварвания, свикналият с всичко войник все пак не може да надвие отвращението си към онова, което е прието да се нарича вечеря в ареста. Той още не е готов да възприеме факта, че трябва да яде не от отделна, па макар и кучешка паница, а от обща тенджерка, където са сипали бъркоч, смътно наподобяващ супа или чорба от кисело зеле. И докато в него се борят гладът и чувството на отвращение, се разнася кратка команда: „Стани!!! Излизай за строяване!!!“ Така подир краткото гнусно мероприятие, именувано вечеря, идва ред на вечерната проверка.

Под тавана на коридора в студената мъглица мъждукат жълтеникави крушки. Арестантите са строени. Арестантите не се помръдват. Вечерна проверка!!! Арестантите чакат команда! И след бързата проверка командата се раздава:

— Десет секунди... Събличай се!!!

Откъде се взема тая чевръстина?! Смайващо е, но на стотина души напълно им стигат 10 секунди, за да се съблекат чисто голи. Вярно, че всеки арестант дълго и старателно се е подготвял за тази команда. Още по време на вечерята той скришом е разкопчал по едно копче на ръкавите, за да може при командата да разкопчее не две копчета, а едно. Всички копчета на яката на гимнастърката само изглеждат закопчани, а всъщност ръбчетата на копчетата вече са потънали донякъде в илиците, само да дръпнеш яката и петте копчета се разкопчават едновременно. Голямо нещо е опитът. Всеки войник знае десетки такива хитрости.

— Първата редица, три крачки напред, ходом — МАРШ!!!
Втората редица, КРЪГОМ!!

И двете редици са долепили лица до срещуположните стени на коридора. Голи. По бетонния под вятърът разнося редки снежинки.

— Наведи се!!! РАЗТВОРИ!!!

И докато копоите ефрейтори претърсват захвърлените на пода гимнастюрки, клинове и мръсни партенки кажи-речи като на съветска митница, капитан Мартянов, началникът на ареста, или заместникът му младши лейтенант Киричек провежда свещения ритуал на огледа на нашите задници. Операцията е отговорна: ами ако някой по време на работа е вдигнал от пода гвоздей, пренесе го в задника си, а нощес си разреже с него вените на нара, денем постовите непрекъснато го наблюдават, а нощем, макар килиите да са осветени с ослепяваща светлина, колко му е да стане беля; или ако някой си е натикал в задника фас и нощес тайно го запали? Тази операция изисква особена сръчност и ефрейторите до нея явно не ги допускат, нека се ровят из мръсните долни дрехи, тук само офицер от Съветската армия може да се справи!

— Петнайсет секунди... ОБЛИЧАЙ СЕ!!!

Развеждат арестантите по килиите и започва ходенето по нужда.

Арестът не е затвор. Тук не е разрешено да се държи в килията отходна кофа. Тъмничарите разполагат с много време за въздействие върху затворника. А ръководството на ареста е ограничено във времето, затова, естествено, се стреми максимално „да насити програмата“ и да използва всякакви или дори всички естествени човешки потребности с възпитателна цел. Елементарните физиологични нужди са въздигнати в ранг на възпитателно въздействие и задоволяването им се провежда под зоркия надзор на ръководството.

След развода на арестантите по килиите им конвоят и постоянният състав на ареста, понякога включително и лично началникът, заемат постове си и процедурата започва. Щракайки с ключалките, в килията влизат ефрейтор и двама конвойни. Арестантите са строени и изравнени като на парад. Ефрейторът без желание забива мръсен пръст в гърдите на първия:

— Тръгвай!!!

Арестантът се втурва, търчи по коридорите и стълбищата. Часови има на всички ъгли и завой.

— По-бързо!

— По-бързо!

— По-бързо!

А арестанта няма защо да го подканват, той знае, че всеки миг заради недостатъчната му скорост могат да го върнат обратно, понякога от самата мечтана врата.

— Май нямаш голям зор, миличък, я кръгом, в килията!!!

А насреща ти следващият вече хвърчи по стълбищата, та чак петите му святкат.

След като привърши с една килия, ефрейторът с конвоя заключва вратата и тръгва към следващата килия. Често пъти ефрейторът може да забрави да изпрати в клозета един-двама от килия или да „прескочи“ цяла килия. Но няма на кого да се оплачеш. Защото всичко се извършва без нарушаване на съветските закони. Категорично твърдя, че в съветските арести не се нарушава нито една буква на закона. Нека разгледаме, да речем, изхождането: най-демократичната в света съветска конституция гарантира на всички правото на труд например. Но къде другаде освен в ареста можеш да се насладиш до насита на това право? Или, да речем, правото на образование. Щеш не щеш, но три часа на ден трябва да посветиш на строевата и тактическата подготовка, а освен това два пъти седмично има политическа подготовка. Не е ли образование това? Или, да речем, правото на почивка. Возят те всеки ден до работа или от работа, почивай, кой ти пречи, или нощем на нара си почивай чак до ставане, чак до 5:30, ако, естествено, нощес не те привикат в съответствие с положението за правото на труд. Обаче за естествените нужди в конституцията и във всички други закони абсолютно нищо не пише. Затова не искай нищо свръх конституцията! Или си против нашия съветски ред?

— Конвой, при мен!!!

И най-сетне след изхождането идва онова, за което арестантът мечтае цял ден от първия миг на събуждането си: „Отбой!“

Пак щраква ключалката, отново в килията се появява ефрейторът с конвоя. Килията е строена и старшият по килия докладва на всемогъщия, че сме готови за отбой.

Следва едва доловима команда, само слабо помръдване на устните, разбирай го както знаеш. Но килията го разбира. Зад гърбовете ни на около един метър са дъсчените нарове. По командата,

която възприемаме по-скоро с поглед, отколкото със слух, и десетимата, както стоим гърбом към наровете, извършваме умопомрачителен трик: скок заднешком на наровете. Нито да се групираш, нито да замахнеш с ръце нямаш нито време, нито място: всички стоим в строя, притиснати един до друг. От това именно положение се извършва скокът назад, към неизвестността. Един дявол знае в какво ще си блъснеш главата: в ръба на дъсчения нар при недостатъчен отскок, в тухлената стена, ако се престараеш, в лактите и черепа на ближните при точен скок. При това най-неприятното е, че изобщо нямаш време да се извърнеш с лице към голите дъски, поради което е абсолютно невъзможно да смекчиш удара, който в този случай винаги е внезапен.

Тракане на глави, сподавен писък, но всеки замръзва в позата, в която се е допрял до нара. Жестока болка в рамото и абсолютно непоносима в коляното. Ако не си се забил главешката, пак добре. Глухата тишина внезапно се разкъсва от грохота на тела в дъски, тренират съседната килия: май на ефрейтора техният отбой не им е харесал кой знае колко. А на нас ще ни се размине ли днес?

— Ставай — командата се произнася с пределно тих глас и цялата килия от хоризонтално положение се оказва във вертикално. Дори миг не е отминал — всички стоят изпънати, препасани, подравнени, готови да изпълнят всяка задача на партията и правителството! Явно са ни вдигнали заради онзи дебел войник с авиаторска униформа. Личи си, че е от щабните писари, проклетникът, нощес ние ще го потренираме! Ще го научим да изпълнява команди!

— Отбой.

Пак грохот на тела и сподавени стонове. Пак цялата килия се вцепенява в положението, в което десетте тела са се докоснали до наровете. Тю да му се не види! Тлъстият писар не е долетял! Отскокът му е бил мощен, само че тялото му е твърде тлъсто за войник. Той здравата се е цапардосал с хълбока в ръба на дъските и е замръзнал в тая поза. Ръцете изпънати, трупът на нара, само че краката му висят навън. По лицето му — ужас и страдание. Има да страдаш нощес, шопаре! Да знаеш само какво те чака!

Междувременно краката на дебелия писар малко по малко се свличат надолу, неумолимо се приближават към тухления под. Войникът събира целия остатък от силите си, за да се опита, без да

мърда рязко, да прехвърли тежестта на тялото си върху нара. Ефрейторът търпеливо изчаква завършека на това балансиране. Цялата кръв се качва към лицето на дебелия, той изпъва врата си и цялото си тяло, като се старае да издърпа незабележимо краката си. Няколко мига ни се струва, че неговото изпънато като линийка тяло ще изтегли леко сгънатите крака, но в следващия момент краката пак започват да слизат надолу и накрая ходилото му меко докосва пода.

— Ставай... Не ти ли се спи бе, братле? Командва ти се отбой, всички си лягат като хората, а на теб хич не ти се спи. Караш ме да тренирам хората заради теб. Щом е тъй, ела, аз ще те повеселя... отбой.

Командата се подава тихо и внезапно, ефрейторът си мисли, че сме загубили бдителност. Но ние тези номера отдавна ги знаем. Трудно ще ни преметне. Мощен скок на деветте тела, грохот и вцепеняване.

Щраква ключалката и аз мигновено заспивам, долепил буза до нерендосаните дъски, полирани от хилядите тела на моите предшественици.

В ареста няма сънища. Само дълбоко пропадане, само пълно изключване на целия организъм. През цялата нощ в килиите не гасят заслепяващата светлина. Наровете са голи. Пролуките между дъските са широки три пръста. Студено е. Завиваш се само с шинела си, който ти се разрешава да подлагаш и под главата и хълбоците си. Шинелът е мокър. И краката ти са мокри. Не усещаш глада — все пак е изминал само първият ден.

Арестът не е затвор. В затвора има колектив — добър, лош — но колектив. Второ, в затвора държат хора, които поне веднъж са въстанали срещу законите, срещу обществото, срещу режима. В ареста — напласени войници, измешани с курсанти. А курсантите са хора, които доброволно се готвят да станат най-безправната група в обществото — съветски офицери, с тях могат да правят каквото си щат. Всички, с които съм лежал там и с които съм имал възможност после да обсъдя всичко видяно, единодушно са на мнение, че режимът във всеки от хилядите съветски арести може да бъде затегнат още

повече без какъвто и да било риск за съпротива от страна на арестантите. Особено в големите градове, където курсантите са мнозинство.

Събудих се посред нощ, но не от студа и не от страхотната воня на деветте мръсни тела, натикани в съвсем малка, непроветрявана килия. Не, събудих се от нетърпимо желание да посетя клозета. Когато си премръзнал, това е нормално. Половината килия вече не спеше. Подскачат, потропват. Най-големите оптимисти тихо, през шпионката увещават извеждачите да се смилят и да ги заведат до клозета. Извеждачите обаче са неумолими. Защото знаят какво ги чака за излишна либералност. В ареста няма отходни кофи, защото той не е затвор, а военно учреждение. И го посещават висши началства. За да им е приятно на тези началства, отходни кофи не се използват. Теоретично е предвидено, че извеждачът (тъкмо оттам произлиза наименованието му) трябва от време на време да извежда арестантите един по един до клозета. Тази мярка обаче може напълно да подкопае цялото възпитателно въздействие на такова важно мероприятие като изхождането. Тъкмо затова се пресичат опитите на либералните извеждачи (а те са пак курсанти, сменяни всяко денонощие) да се вслушват в молбите от общите килии. С килиите на следствените, подсъдимите и осъдените работата е друга.

Лежащите в тях ги извеждат при първа молба. С единичните килии нещата са по-зле. Но и оттам понякога извеждат нощем. Сигурно защото в тях държат психари, които са готови на всичко. А с общите, където има здрав колектив, положението е отчайващо. Тях изобщо не ги извеждат нощем, защото стражата знае, че колективът, страхувайки се от общата отговорност, на никого няма да позволи да се изходи в килията.

Напълно съм убеден, че песента

*Извеждачо,
заведи ме до кенефа,
хайде, братче!*

е родена не в затвор, а в арест. Не е важно в кой — киевски или ленинградски, читински или уланбаторски. Важното е, че тази песен е стара и популярна в цялата Червена армия.

В това време тежкото резе издрънчава, което може да означава или необяснима милост на конвоя, или негов гняв по повод на настойчивите молби. Всички, които преди миг подскачат из килията като котараци, безшумно рипват на наровеите си и се спотайват, преструвайки се на заспали. В килията обаче просто напъхват дебелия писар, който почти през цялата нощ бе чистил клозетите след вечерното изхождане, и вратата пак се затръшва. Дебелият писар е направо измъчен, на зачервените му от недоспиване очи личат сълзи, тлъстите му бузи треперят. Той се покатерва с пъшкане на нара и щом докосва с мръсната си буза коравата дъска, мигновено заспива.

Килията в това време отново се разшавва. Аз заедно с всички започвам да танцувам от нетърпение.

— Щабна мърша — ядосва се висок мургав войник от химическите войски, — изпикал се е в кенефа и сега кърти.

На всички, които вече сме се събудили, им се спи дори повече, отколкото им се живее, защото само сънят може да запази остатъка от силите ти. Но един-единствен от нас спеше сега. Затова омразата към него кипва у всички ни едновременно. Високият химик съблича шинела си, мята го върху главата на мигновено заспалия човек и ние се втурваме към него. Аз скачам на нара и го ритам по корема, сякаш е футболна топка. Лишен от възможността да вика, той само скимти. Към вратата на килията ни бавно се приближават стъпките на извеждача, който е дочул някакъв шум. Равнодушното му око съзерцава сцената и стъпките се отдалечават пак така бавно. Извеждачът е свой човек, курсант, сигурно много пъти е лежал тук. Той ни разбира и по въпроса е напълно солидарен с нас. Сигурно му се ще да влезе в килията и да добави един-два тупаника, само че не е редно постовите да посягат. За такова нещо има наказания.

Сега сигурно е пет заранта. До ставане има още трийсетина минути. Най-тежкото време. Ох, няма да се устискам! Май всички килии вече са се събудили. Вероятно във всички килии сега пердашат онези, които са се оказали най-големи калпазани в тактиката или на работа, на вечерната проверка или отбоя.

Първата сутрин в ареста. Колко я чакахме! Така поетите чакат изгрева на слънцето. Само че нашето нетърпение е по-голямо от това на поетите.

Никога през живота си не съм тичал толкова бързо както при първото ми сутрешно изхождане в ареста. Покрай мен профучават стени, подове и стълбища, лица на извеждачи и пазачи. И в главата ми има само една мисъл: „Дано сколасам!“ Нищо не може да ме отвлече от тази мисъл, дори нечие съвсем познато лице и черните танкови пагони, които профучават насреща ми. И чак когато се прибирам в килията и си поемам дъх, се сещам. Този курсант е от новобранците, които ни смениха в КПП-то след нашето арестуване, а това може да значи само едно: Владимир Филипович Чиж, генерал-полковник и заместник-командващ окръга, на влизане в училището арестува нас, а след един час, на излизане от училището, е арестувал онези, които ни смениха.

Суров човек е генерал-полковникът. Жалко само, че освен от това, как му се отдават почести, не се интересува от нищо друго.

Измежду милиардите хора, населяващи нашата грешна земя, аз съм един от малцината озовали се в истинския комунизъм и, слава Богу, завърнали се оттам живи и здрави.

Това стана така.

В ареста по време на сутрешния развод ефрейтор Алексеев, забождайки мръсния си пръст в нашите омазнени гимнастърки, обяви припряно: „Ти, ти, ти и ти — обект №8.“ Това значи танковият завод, да се товарят износени вериги: съсипваща работа и абсолютно неизпълними норми.

— Ти, ти, ти и ей тия десетимата — обект 27.

Това е гарата, разтоварване на композиции със снаряди, май още по-лошо.

Конвоят веднага подбира поверените му арестанти и ги води да се качват на камиона.

— Ти, ти, ти и ей тия — обект 110.

Това вече е съвсем лошо. Нефтобазата. Чистене на огромни резервоари отвътре. Така се омирисваш на бензин, керосин и други

гадости, че после не можеш нито да ядеш, нито да спиш и те цепи главата. Други дрехи не ти дават, а в ареста къпане няма. Но днес май ми се размина.

Ефрейторът се приближава. Къде ли ще ни изпрати днес?

— Ти, ти и ей тия тримата — обект 12.

Къде ли е това?

Отведоха ни настрана, конвойният си записа нашите имена и ни даде обичайните 10 секунди за качване в колата, а ние като хрътки, леки и пъргави, се метнахме под чергилото на новичката газка. Докато конвойният се разписваше за нашите души, сръгах с лакът един кльощав курсант с артилерийски емблеми, явно най-опитния измежду нас, който, щом чу цифрата 12, доста се оклюма.

— Къде е това?

— В комунизма, при Чорбаджийката — бързо прошепна той и пак шепнешком тегли една солена псувня.

Като го чух и аз изпсувах, всеки знае, че по-лошо от комунизма на тоя свят няма.

За комунизма бях чувал, за Чорбаджийката също, но просто не знаех, че това се нарича „Обект №12“.

Конвойният издрънча с автомата си, прескочи през капака и нашата газка, след като изкиха бензинов пушек и се пораздруса, пое по гладките предреволюционни павеа право към светлото бъдеще.

Комунизмът се намира в северозападните покрайнини на най-древната славянска столица — майката на руските градове, хилядолетния град Киев.

Макар че заема солидно парче от украинската земя, за простосмъртния просто е невъзможно да го види, невъзможно е да види дори четириметровите му бетонни огради. Комунизмът е закътан в гъста борова гора и е отвсякъде заобиколен от военни обекти: бази, складове, хранилища. И само за да зърнеш оградите на комунизма, първо трябва да се промъкнеш във военна база, която се охранява от зорка стража с картечници и свирепи кучета.

След като отмина последните къщи по Брест-Литовското шосе, газката ни чевръсто се шмугна в алея между два зелени стобора със знак „Влизането забранено“ и около пет минути по-късно стигна до

сива дъсчена небоядисана порта, която изобщо не приличаше на вход в сияйното утре. Портата се отвори пред нас и щом ни пусна, веднага се затръшна. Озовахме се в капан за мишки: от двете ни страни високи някъде към пет метра стени, отзад дъсчената, но явно яка порта, отпред — метална, още по-яка. Отнякъде изскочиха лейтенант и двама войници с автомати, преброиха ни на бърза ръка, надникнаха в каросерията, в мотора и под колата, провериха документите на шофьора и на конвойния и зелената стоманена стена пред нас потрепна и плавно се плъзна наляво, разкривайки панорамата на борова гора, прорязана от широк и гладък като самолетна писта път. Всичко друго бях готов да видя зад стоманената ограда, само не и гъста гора.

Междувременно газката ни хвърчеше по бетонираното шосе. Отдясно и отляво между боровете се мяркаха грамадните бетонни кутии на хранилища и складове, засипани отгоре с пръст и гъсто обрасли с бодливи храсталаци. След няколко минути заковахме пред невъобразимо висока бетонна ограда. Процедурата се повтори: първата порта, бетонната клопка, проверката на документите, втората порта и пак гладък път през гората, само че складове вече не се виждаха.

Най-сетне се спряхме пред раирана бариера, охранявана от двама часови. В двете посоки от бариерата през гората се отдалечаваше ограда от бодлива тел, покрай която едри сиви кучета опъваха синджирите. Какви ли не кучета съм виждал през живота си, но тези веднага ме смаяха с нещо. Чак по-късно осъзнах, че всяко друго вързано със синджир куче яростно тегли веригата и хърка до прегракване, докато тези свирепи твари бяха безгласни. Те не лаеха, а само съскаха, давейки се от слюнки и люта злоба. Явно такова трябва да е караулното куче — да лае само в случаите, предвидени от инструкцията.

След като преодоля последното препятствие, газката стигна огромно, високо 6–7 метра червено табло, на което със златисти букви, по половин метър всяка, беше изписано: „ПАРТИЯТА ТЪРЖЕСТВЕНО ОБЕЩАВА — ДНЕШНОТО ПОКОЛЕНИЕ СЪВЕТСКИ ХОРА ЩЕ ЖИВЕЕ ПРИ КОМУНИЗМА!“ И малко подолу в скоби: „Из Програмата на Комунистическата партия на Съветския съюз, приета от XXII конгрес на КПСС“.

Конвойният изрева: „Десет секунди! ЗАД КОЛАТА!!!“ ние изхвъркнахме като сиви врабченца от каросерията, за да се строим до

задния капак на камиона. Десет секунди — криво ляво се ядва, нали сме само пет души; да скачаш от камиона е като да се катериш в него през заледения капак, пък и бяхме олекнали през последните дни.

Появи се и високомерен суратест ефрейтор с офицерски ботуши. Личеше си, че е от тукашните, от свитата. Ефрейторът кратко обясни нещо на конвойния, а той се развика: „Ръцете зад гърба! След ефрейтора, в колона по един! Ходом МАРШ!“ Ние нестройно затрополихме по павираната пътечка, очистена от снега, избиколихме една елова горичка и без всякаква команда всички едновременно се спряхме, смаяни от небивалата гледка.

Из горската поляна, заобиколена от млади елички, в живописно безредие бяха пръснати красиви постройки. Никога дотогава и никога след това, нито във филми, нито на изложби на чуждестранна архитектура, не съм срещал такова удивително съчетание на цветове, природна хубост и изящество на архитектурата.

Не съм писател и не намирам думи, с които да опиша очарованието на мястото, където веднъж ме отведе съдбата.

Не само ние, но и нашият конвоен съзерцаваше небивалото със зяпнала уста. Ефрейторът, явно свикнал с такава реакция на външните лица, подвижна на конвойния, за да го накара да дойде на себе си, оня сащисан оправи ремъка на автомата си, изпсува ни и ние отново затрополихме по павираната със сив гранит пътечка покрай замръзналите водопади и изкуствени езерца, покрай китайските мостчета, извили котешки гърбове над каналите, покрай мраморните беседки и покритите с цветно стъкло басейни.

Така полака-лека отминахме прелестното селище, за да се озовем отново в елова гора. На малка площадка, заобиколена отвсякъде от дървета, ефрейторът се спря и заповяда да разгребем снега, под който се оказа, че имало люк. Петимата повдигнахме чугунения му капак и го изтърколихме настрани.

От земните недра ни лъхна чудовищно зловоние. Ефрейторът си запуши носа и отскочи настрани в снега. Ние, естествено, не го последвахме, защото като нищо можехме да получим къс откос между плешките, ако бяхме проявили същата чевръстина. Само си запушихме носовете и отстъпихме заднешком от канализационната яма.

Ефрейторът пое от чистия горски въздух и ни нареди: „Помпата и тартите са там, а овощната градина — еей там. До 18:00 ямата да се

изпразни, дърветата да се наторят!“ И се оттегли.

Райското място, където бяхме попаднали, се наричаше „Вила за командния състав на Варшавския договор“. Вилата се поддържаше за в случай че командването на Варшавския договор ненадейно бъде обзето от желание да си отпочине в околностите на престолния град Киев. Само че ръководството на Варшавския договор предпочиташе да почива на черноморското крайбрежие на Кавказ. Затова вилата стоеше празна. Ако в Киев пристигнеше министърът на отбраната или началникът на Генералния щаб, те щяха да се настанят в друга вила с официалното наименование „Вила за ръководния състав на Министерството на отбраната“, или „Обект № 23“. Тъй като министърът на отбраната и първите му заместници не идват в Киев всяко десетилетие, тази вила също беше празна. За пристигнали в Киев ръководители на партията и съветското правителство имаше безброй „обекти“, стопанисвани от киевските градски комитет и градски изпълком, други, по-солидни, стопанисвани от Киевския областен комитет и областен изпълком, и най-солидни, стопанисвани от ЦК на Украинската комунистическа партия или от Върховния съвет на Украйна. Така че имаше къде да бъдат настанени скъпите гости. Нито командващият Киевския военен окръг, нито заместникът му можеха да използват вила №12 — те имаха право на лични вили. А за да има вила №12 обитаем вид, в нея живееше постоянно жената на командващия, а във вила №23 — единствената дъщеря. Той пък (с проститутките) — в личната си вила. (Организацията, осигуряваща с проститутки ръководния състав, официално се нарича Ансамбъл за песни и танци на Киевския военен окръг. Такива организации са създадени във всички окръзи, флотове, групи войски, а също и към всички вишестоящи инстанции.)

Щатът, отпуснат на жената на армейски генерал Якубовски, който по онова време командваше Киевския военен окръг, беше просто огромен. Не се наемам да кажа от колко души общо се е състоял, защото не съм сигурен. Но съм сигурен, че на помощ на многобройните готвачи, сервитьори, камериерки, градинари и други всеки ден от ареста докарват по 5 арестанти, а понякога и по 20, за най-черната работа като тая, която щяхме да вършим днес.

Сред арестантите вилата на Варшавския договор беше известна под вдъхващото антипатия име „Комунизмът“. Трудно ми е да кажа защо са я кръстили така, дали заради плаката до портала на вилата или заради красотата на това място; или поради факта, че приказната красота и прелест, тайнствеността и обаянието тук толкова тясно се преплитаха с ежедневно унижаване на хора поради органичната близост на красотата и лайната.

А лайната бяха доста.

— Дълбока ли е ямата? — интересува се узбекът, военен строител.

— Ами до центъра на земята.

— Че не са ли могли да я свържат с градската канализация?

— Тая система са я измислили просто за безопасност. Току виж паднала вътре някоя поверителна хартийка, тогава накъде? Врагът не дреме. Врагът използва всички канали. Затуй тук са измислили такава затворена система, че да няма изтичане на информация!

— Нищо не разбирате, братлета — резюмира кльоцавият артилерист, — такава система е измислена просто, за да се запазва генералският екскремент, който тук е много калориен, не като нашия. Каквото яденето, такова и срането. Ако на някой Мичурин му дадат толкоз първокачествен екскремент, той ще прослави родината ни във вековете с високи реколти!

— Стига сте си чесали езиците! — прекъсна дискусиата конвойният.

Хубаво е, когато те конвоира свой човек танкист. Съвсем другояче се живее. На него, естествено, му е ясно, че стига само някой да забележи толериране на арестантите от страна на конвойния, и току-виж след смяната той заел в ареста място заедно с онези, които току-що е охранявал. И все пак свое момче танкист е значително по-добре, отколкото пехота или авиация. Не е зле също, когато охраната се носи от опитни — трети или четвърти курс — момчета, които, макар и да не са свои хора, са лежали в ареста поне по веднъж и знаят как стоят нещата. Най-зле е обаче, когато те охраняват сополанковци, на всичко отгоре чужди. Новобранците винаги са шантави и свирепи. Те схващат инструкциите дословно. Тъкмо такъв беше ни се паднал днес.

Висок, суратест, по спретнатостта му си личи, че е новобранец, пък и всичко му е новичко: и шинелът, и калпакът, и ботушите. При старослужещ такова нещо не се среща. На него най-много едно ще му е ново: или шинелът, или ботушите, или коланът. Ново ли ти е всичко — значи сукалче си. А емблемите му — на свързочни войски. В Киев това може да означава Киевското висше инженерно радиотехническо училище — КВИРТУ. Или както всички им викат — квиртясали.

Да, ама квиртясалият май започва да се самонавива. Време е значи да се захващаме за работа.

И тъй, започнахме трудовия ден в комунизма. Един изпомпва лайната, останалите четирима мъкнат вонящата каша към генералската градина. На мен за другар ми се падна кльошавият курсант артилерист, най-опитният измежду нас. Работата обаче явно не му беше по силите. И докато мъкнехме натоварената тарга, той целият почервеняваше и пъшкеше — струваше ми се, че всеки миг ще се скапе. С нищо не можех да му помогна, аз също едвам удържах моите ръчки. По-малко не можехме да товарим: втората двойка веднага се развикваше, а конвойният се заканваше, че ще докладва на когото трябва.

Все едно обаче аз трябваше да подкрепя момъка — ако не с дело, то поне с дума. При натоварена тарга това беше абсолютно невъзможно, но на връщане — като нищо. Пък и се отдалечавахме на около триста метра от зловонния люк и от конвойния, така че беше възможно да си приказваме.

— Артилерийо, още колко дена арест ти остават? — започнах аз, като изтръскахме първата тарга под една клонеста ябълка.

— Край, вече съм си излежал всичко — неохотно отговори той, — стига днес да не ни лепнат ДД.

— Късметлия си ти, ех! — искрено му завидях аз. — Абе, бог на войната, а златните пагони още колко има да ги чакаш?

— Край вече.

— Как така край? — не го разбрах аз.

— Ами така, край. Заповедта от три дена е в Москва. Днес, ако я подпише министърът, ей ти ги златните пагони, утре ако я подпише, значи утре ще стана офицер.

Още веднъж искрено му завидях. На мен ми оставаше още цяла година. Цяла година в гвардейското танково училище. Една година е толкова много, че аз за разлика от мнозина мои приятели още не бях

започнал да броя часовете и минутите до производството; в момента броях само дните.

— Щастлив човек си ти, артилеристе, от ареста право в банята и на абсолвентския бал. Върви им на някои хора!

— Ако не получим ДД — мрачно ме прекъсна той.

— В такива случаи се полага амнистия.

Той нищо не ми отговори, може би защото приближавахме суратестия конвоен.

Вторият курс за артилериста се оказа значително по-труден от първия. Той едва се дотътри до първите дървета и докато преобръщах тартата, с цялото си тяло се долепи до грапавия ствол.

Трябваше да подкрепя човека. Два коза вече бях изхабил; нито скорошното завършване на училището, нито скорошното освобождаване от ареста ни най-малко не го зарадваха. Оставаше ми само една надежда да повдигна душевното му състояние на нужното равнище. Реших да му подхвърля мисълта за светлото бъдеще, за комунизма!

— Ей, бог на войната.

— Какво искаш?

— Чувай, артилерийо, сега ни е тежко, ама някой ден и ние ще живеем в ей такива райски условия, в комунизма. Туй ще е живот! А?

— Как ще живеем? С тарги в ръцете ли?

— Не бе, за друго става дума — огорчих се аз от черногледството му. — Казвам, че ще дойде време — и ще живеем в ей такива райски градини, в ей такива прекрасни малки селища с басейни, а наоколо столетни борове, а още по-нататък ябълкови градини. Или още по-добре — вишневи. Усещаш ли поезията? Вишнева градина!!! А?

— Глупак си ти — уморено ми отговори той, — танкист, ама глупак.

— Защо да съм глупак? — възмутих се аз. — Чакай, първо ми кажи защо съм глупак.

— Ами кой според теб ще мъкне лайната при комунизма? А сега си затваряй устата, че приближаваме.

Този въпрос, толкова прост и зададен с толкова подигравателен тон, сякаш ме цапардоса по главата. Отначало той не ми се стори неразрешим, но това беше първият в живота ми въпрос за комунизма, на който не можах да измисля веднага какво да отговоря. Досега

всичко ми беше абсолютно ясно: всеки работи както иска и колкото иска, според способностите си, а получава каквото и колкото иска, тоест според потребностите си. Беше ми абсолютно ясно, че ако някой, да речем, пожелае да бъде стоманолеяр — е, заповядай, труди се за благо на цялото общество и за свое благо, естествено, защото си равноправен член на това общество. Поискаш да станеш учител — заповядай, у нас всеки труд е на почит! Поискаш да станеш селскостопански работник — има ли нещо по-почетно от това да храниш хората с хляб? Поискаш да станеш дипломат — пътят ти е отворен! Но кой ще се завре в канализацията? Ще се намери ли някой, който ще каже: да, това е призванието ми, тук ми е мястото, за нищо повече не съм способен? На остров Утопия с това се занимавали арестантите, както ние сега. Но при комунизма няма да има нито престъпници, нито затвори, нито арест, нито арестанти, понеже няма защо да се извършват престъпления — всичко е безплатно. Вземай каквото си поискаш — това не е престъпление, а потребност и всички ще вземат според потребностите си — това е основният принцип на комунизма.

Обърнахме третата тарга и аз тържествуващо заявих:

— Всеки ще чисти подире си. А освен туй ще има машини! Той ме изгледа съжалително:

— Чел ли си Маркс?

— Чел съм го — наперено му отговорих аз.

— Спомняш ли си примера с карфиците: ако ги прави един човек, ще произвежда по три парчета на ден, а ако се раздели работата между трима, единият реже тела, другият ги подостря, третият им слага топчетата, вече ще излизат триста карфици на ден, по сто на човек. Това се нарича разделение на труда. Колкото по-висока е степента на разделение на труда в едно общество, толкова по-висока е производителността му.

Всяка работа трябва да се върши от майстор, от виртуоз, а не от любител, от дилетант. А сега си представи макар и град Киев и как неговите милион и половина обитатели всеки за себе си прокарва канализация и през свободното си от обществена дейност време я чисти и поддържа в добро състояние. А сега за машините. Маркс е

пророкувал победата на комунизма в края на XIX век, но тогава такива машини не е имало. Значи и комунизмът по онова време е бил невъзможен, така ли излиза? Сега също няма такива машини и комунизмът е пак невъзможен, така ли е или не? А докато няма такива машини, някой все ще трябва да се ровичка в чуждите лайна, нали? Да, ама да прощаваш, това не е комунизъм. Дори някой ден да направят такива машини, кой ще ги настройва и ремонтира, кой наистина ще изпитва потребност цял живот да се занимава само с това? А ти подкрепяш ли Марксовата теория за разделението на труда, или не си марксист?

— Марксист съм — измънках аз.

— Наближаваме, затуй ще ти дам няколко допълнителни въпроса за самостоятелен размисъл. При комунизма кой ще заравя труповете? Самообслужване ли ще има или любители ще се занимават с това през свободното си време? И изобщо в обществото има твърде много мръсна работа, не всички могат да станат дипломати и генерали. Кой ще разфасова закланите свине? Ти някой път влизал ли си в рибопереработвателен цех? Рибата се изсипва, трябва бързо да се изкорми и нищо не можеш да механизираш, ха сега де? А кой ще мете улиците и ще извозва боклуците? Още отсега извозването на боклуците изисква квалификация, и то не малка, с дилетанти не можеш да се справиш. А сервитьори ще има ли при комунизма? Сега това е доходоносна професия, а когато премахнат парите, тогава какво ще стане? И последно: онзи, който сега понятие си няма за почистването на говната, другарят Якубовски например, заинтересован ли е някога да настъпи ден, когато той ще трябва сам да изхвърля собствените си лайна? Хайде, размишлявай и си затваряй устата, наближаваме...

— Много дърдорите, работете!

— Чувай, артилерийо, според теб май никога няма да има комунизъм.

— Няма да има, разбира се!

— Откъде накъде? Недоклан белогвардеец си ти! Антисъветчик!
— аз ядосано тръшнах тежката тарга на земята и вонящата златиста течност се разтече по ослепителния бял сняг и по гранитната пътечка.

— Какви ги вършиш, бе?! — плю ядосано артилеристът. — Сега като нищо ще ни друснат по пет денонощия.

— Май никой не видя. Сега ще го засипем със сняг. Чевръсто се заехме да затрупваме със сняг мръсното петно, но конвойният ни вече беше се завтекъл към нас.

— Какви ги вършите бе, мързеливци! Дай ви само да дърдорите! А аз да отговарям за вас! Да знаете, че лошо ви се пише!

— Стига си врякал, сега ще го затрупаме със сняг, няма да се вижда, тежка е проклетата тарга, изплъзна ми се от ръцете. А и за градината ще е добре. След една седмица снегът ще се стопи, всичко ще измие.

Суратестият първокурсник обаче не мирясваше:

— По-добре да не дърдорехте, а да си гледахте работата. Но ще си изпатите вие!

Тогава артилеристът смени тона:

— Ти, лъохман с лъохман, послужи колкото нас, че тогава ни врякай! А ако ни наковладиш и теб ще те тикнат в ареста, та друг път да си отваряш очите!

Аз го подкрепих:

— Още си малък и глупав и не си срещал големи затруднения в живота. А човекът вече е представен за звание, след два-три дена ще стане офицер. А ти още си сополанко...

— Аз ли съм сополанко? Добре тогаз...

Той насочи автомата си към нас и се развика:

— Я започвайте да работите! Бързо! Ще ви науча аз!

Артилеристът равнодушно погледна към него и ми каза спокойно: „Да тръгваме... Хайде да не се разправяме с тоя овен... Ще го тикнат в ареста днес... Можеш да разчиташ на моя опит...“ Запътихме се, без да бързаме, към канализационния люк.

— Ще ни наковлади! — уверено каза артилеристът.

— Няма — казах аз. — Само ще се порепчи, до довечера ще му мине.

— Ще видиш.

— Не тъгувай, приятел, и не охкай. Хващай живота като кон за юздата! Абе, недоклан белогвардеецо, защо според теб никога няма да има комунизъм?

— Ами няма да има, само недей хвърля таргата... Няма да има, защото въпросният комунизъм не е нужен на нашата партия и на нейния ленински Централен комитет.

— Лъжеш, мизернико!!!

— Дишай дълбоко, психопат с психопатите. Успокой се, не викай. Докато вървим нататък, с теб не може да се говори. Потрай, сега ще се разтоварим и ще ти преподам.

Изсипахме таргата.

— Представи си, че комунизмът ще настъпи утре заран.

— А, това е невъзможно — прекъснах го аз. — Първо трябва да се построи материално-техническата база.

— А ти си представи, че 1980 година е настъпила и партията, както обеща, е създавала въпросната база. Каж ми сега какво собствено ще има един обикновен наш стандартен секретар на районен комитет от въпросния комунизъм. А? Хайвер до насита? Той и сега го има колкото си ще. Кола? Има две служебни „Волги“ и една частна за всеки случай. Медицинско обслужване? Всичките му лекарства са само вносни. Плюскане? Мацки? Вила? Всичко това той го има. Така че нищо ново той, драгият ни секретар на най-мижав районен комитет, няма да получи от комунизма. А какво ще загуби? Всичко ще загуби! Сега той си пече тумбака на черноморското крайбрежие в най-люксозните курорти, а при комунизма всички ще са равни като в баня, и местата на тоя плаж няма да им стигнат. Или, да речем, изобилието на продукти, вземай в магазина каквото искаш и колкото искаш, хем без опашка, ама пак е главоболно — трябва да идеш и да си вземеш. А за какво му е това, когато неговите мекерета днес му носят всичко на крака; за какво му е такова утре, щом днес му е по-добре? Всичко ще загуби той при комунизма: и вилата, и персоналните лекари, и мекеретата, и гавазина си.

Така че дори на равнище районен комитет те не са заинтересовани комунизмът да настъпи утре, а и вдругиден не им се ще. А на такива като Якубовски и Гречко той още по-малко е нужен. Видя ли как рипнаха срещу Китай, че в Китай имало уравниловка и всички ходели с еднакви гащи? А ние как ще живеем при комунизма? Ще има ли мода, или няма да има? Ако няма мода, всички ли ще ходим със затворнически ватенки? Партията казва: не. А как тогава ще осигурим за всички модни дрехи, щом са безплатни и всеки взема

колкото си иска? Откъде ще набавим сребърни лисици за всички женоря? Жената на Якубовски, да речем, всеки ден си сменя хермелиновите манта. А ако утре изведнъж настане комунизъм, можеш ли да докажеш на доячката Маруся, че нейните кълки не струват в сравнение с кълките на тая стара глупачка и че положението ѝ в обществото не е толкова почетно? Маруся е младо женче, на нея също ѝ се иска да има хермелин, да има злато и брилянти. А мислиш ли, че скублата на Якубовски сама ще даде кожените си палта и брилянтите без бой? Тъкмо затуй те не искат комунизмът да настъпи още утре — и толкоз. Затуй е измислен историческият период. Ленин чел ли си го? Кога той ни е обещавал комунизма — след 10–15 години. Така ли е? А Сталин? Също след 10–15, понякога след двайсет. А Никита Сергеевич? След 20. И цялата партия се кле на народа, че този път няма да го излъже. Да не мислиш, че като дойде тая 1980 година, ще има комунизъм? Кур ще има. А мислиш ли, че някой ще потърси сметка на партията за лъжата? Никой няма да ѝ потърси сметка.

А замислял ли си се, драги танкисте, защо всички управници измислят именно 15–20 години? За да може хем той да успее да си поживее охолно, хем народът да не загуби надежда. А освен туй — за да успеят всички тия обещания да се забравят. Сеща ли се сега някой какво е обещавал навремето Ленин? И 1980 година като дойде — абсолютно никой няма да си спомни, че времето е дошло. Че някой трябва да отговаря! За такива неща партията заслужава да я съдят.

— А ти комунист ли си?

— Не комунист, а член на партията. Достатъчно голям си, за да разбереш разликата!

Той млъкна и не си казахме дума чак до вечерта.

Надвечер все пак стигнахме до дъното, изгребахме всичко. Към самия край на работата на пътечката се появи кльощава сбръчкана жена с разкошно кожено палто. Съпровождаше я ефрейторът. Този път изражението му беше не високомерно, а угодническо.

— Внимавай — предупреди ме артилеристът, — ако Чорбаджийката те одруса с няколко деноноция — трай си. Жена е все пак, ще вземе да те даде на военния прокурор.

Ефрейторът хвърли бърз поглед на ямата и градината и докладва с мазен глас:

— Всичко свършиха, цял ден съм ги контролирал.

Тя се усмихна едва-едва. Отиде до ямата, надникна надолу...
— Добре работиха, аз цял ден... — мазнеше ѝ се ефрейторът.
— Само че изпоцапаха цялата пътечка и я затрупаха със сняг —
вметна нашият конвоен.

Ефрейторът скришом изгледа кръвнишки конвойния.
— Коя пътечка? — с благ глас полюбопитства кльощавата особа.
— Ами елате, елате, всичко ще ви покажа! — и той тръгна по
пътечката с широка крачка. Особата заситни след него.

Мръкваше се. Беше взело да се застудява и конвойният с мъка
къртеше с ботуша си буците втвърден сняг.

— Ей тук и със сняг го посипаха, мислеха, че няма да забележа.
А аз всичко виждам.

— Кои? — изведнъж викна пискливо бабата.

— Ей тия двамата, приятелчетата... Спотайват се. Мислят, че
няма да ги забележим... А ние всичко виждаме...

— По пет денонощия арест на всеки — изсъска бабата. — А вие,
Фьодор... А вие, Фьодор... — от лицето ѝ лъхаше злоба. Без да
довърши, тя се загърна с коженото си палто и бързо тръгна към
прекрасното селище.

Лицето на ефрейтора се изкриви, той се обърна към нашия
конвоен, който май не беше разбрал, че неволно е погодил номер на
всемогъщия Фьодор.

— Отвеждай сбирщината си! Тъпкано ще ти го върна, гад!

Конвойният смаяно се вторачи в ефрейтора: ама аз уж за добро!

— Тръгвай, тръгвай, през носа ще ти излезе!

Затрополихме нестройно с налчетата си покрай дивното селище,
което с настъпването на здрача беше станало още по-прелестно.

Някакви деца се плацикаха в басейна, оградени от студа със
зеленикава прозрачна стена. Наблюдаваше ги висока жена със строга
синя рокля и бяла престилка.

Чакаше ни да се върнем от комунизма заместник-началникът на
киевския гарнизонен арест младши лейтенант Киричек, очевидно
предупреден за получените ДД.

— Така значи, по пет денонощия на всеки... Тъй и ще го
запишем. Пет... денонощия... арест... От командващия окръга... за...

на... ру... шава... не... на военната дисциплина. Тю, да му се не види — сепна се той. — Той, командващият, излетя за Москва за конгреса на партията. Как можах?! — Повъртя тетрадката, после изведнъж се досети и с пухтене дописа пред думата „командващ“ едно „зам“. — Е, вече всичко е наред. На теб, Суворов, първите ти пет денонощия са от зам.-командващия и вторите пет са пак от зам.-командващия. А третите от кого ли ще бъдат? — весело се закиска той на собствената си шега.

— Извеждач!

— Аз, другарю младши лейтенант!

— Тия двама юнаци да ги запреш в 26-а. Нека поседят час-два, та занаят да знаят, че ДД не е просто излежаване на нов срок, а нещо по-сериозно!

26-а килия на киевския арест се именува „Революционна“, защото от нея някога, още преди революцията, забягнал прочутият криминален престъпник Григорий Котовски, който в тази килия чакал да го съдят за изнасилване. По-късно, през 18-а година, Котовски с бандата си ср присъединил към болшевиките и за неоценими услуги от криминален характер по лично указание на Ленин бил преименуван от разбойник в революционер. От него именно започнали несполучливите Ленинови опити за опитомяване на руския престъпен свят.

Опитът на прочутия революционер бил изучен всестранно и след революцията от килията вече никой не можал да избяга. В килията няма нито нарове, нито пейки — само един плювалник в ъгъла. И са го сложили не току-тъй. Той е пълен догоре с хлорна вар! Уж за дезинфекция. Прозорецът, през който се измъкнал героят на революцията, отдавна е зазидан, а килията е толкова малка и хлорната вар е толкова много, че ти се струва невъзможно да изкараш там и пет минути. От очите ти рукват сълзи, дъхът ти секва, устата ти се препълва със слюнка, усещаш непоносими бодежи в гърдите.

Щом ни тикнаха в килията, опитният артилерист, давейки се от кашлица, ме избута по-далечко от вратата. А аз бях се накарал да думкам по нея с ботуша. Доверих се на неговия опит и се отказах от намерението си. Много по-късно научих, че артилеристът е излязъл прав и в този случай: точно срещу 26-а килия се намираше 25-а килия специално за такива, на които не им се седи в 26-а. След 25-а всички се успокоявали и се завръщали в 26-а кротки и търпеливи.

Междувременно при нас натикаха трети квартирант. Пет пари не давах кой е той и не се стараех да го огледам през сълзите си, но опитният артилерист май очакваше появата му. Той ме смушка (абсолютно невъзможно беше да се говори) и ми посочи третия. След като си разтърках очите с юмрук, видях отпреде си нашия конвоен.

Обикновено арестът никога не се почва от 21-ва, 25-а или 26-а килия. Само който получи допълнителна дажба — ДД, минава през една от тях или през две.

Нашият квиртясал новак започна епопеята си от 26-а килия: дали всемогъщият ефрейтор беше подшушнал нещо на младши адютанта или на офицера за поръчения на командващия, дали нашият конвоен се е изежил, когато, след като сдал автомата и патроните, научил, че взводът му се завръща в родните стени, а той по неизвестни причини остава за 10 денонощия в ареста. А може би младши лейтенантът за майтап е решил да го вкара при нас, защото предварително е знаел реакцията ни.

Щом се озова в белезникавата мъгла на хлорните изпарения, новият арестант се задави от първия пристъп на кашлица. Очите му се наляха със сълзи. Той безпомощно протягаше напред ръце, опитвайки се да напипа стена.

Ние не бяхме благородни рицари и нямахме ни най-малко желание да му прощаваме. Може да се каже, че да биеш безпомощен, временно ослепял човек не е хубаво, и то в момент когато той не очаква нападение. Може това наистина да не е хубаво за онези, които не са лежали там. Ние обаче преценихме появата на конвойния като подарък на съдбата. Пък и можехме да го бием само докато той беше беззащитен. Във всяка друга обстановка той щеше да ни размята като котараци, твърде суратест беше. Пища както си беше, в мен нямаше за пет пари благородство и не се каня да си приписвам възвишени душевни пориви. Който е бил там, ще ме разбере, а който не е бил, не може да ми става съдник.

Артилеристът ми посочи с ръка и когато високият електроник се изправи между два пристъпа на кашлицата, аз със замах го изритах с ботуша между краката. Той изви с нечовешки глас и се прегъна. Прикляйкаки, в този момент артилеристът с все сила го фрасна с

ботуша си право по лявото колянно капаче. И когато оня се загърчи на пода, издебна момента на издишване и го изрита два пъти в корема.

От резките движения всички се нагълтахме с хлор. Аз повърнах. Артилеристът се давеше. Конвойният лежеше проснат на пода. Изобщо не се интересувахме от него.

Аз пак се изповръщах и съвсем отчетливо почувствах, че може би няма да ме бъде още дълго на тоя свят. Нищо не ми се искаше, дори чист въздух. Стените на килията трепнаха и се завъртяха наоколо ми. Отдалеч доплава щракането на отключвана брава, но вече ми беше абсолютно все едно.

Свестили са ме вероятно много бързо. Покрай мен повлякоха по коридора конвойния, още не беше се съвзел. И изведнъж непоносимо ми дожаля, че когато се свести на нара, той изобщо няма да проумее какво му се е случило в 26-а. Незабавно реших да коригирам ситуацията и да го допребия, докато не е късно. Изметнах цялото си тяло, опитвайки се да скоча от циментения под, но от това се получи само жалък опит да си помръдна главата.

— Дойде на себе си — каза някой точно над главата ми. — Нека подиша още малко.

Артилеристът вече беше на крака, той повръщаше. Някой досами нас каза:

— Заповед на министъра на отбраната, той вече е офицер.

— Заповедта на министъра се получи днес, а е подписана още вчера — възрази му друг глас. — Значи амнистията се разпростира само върху срока, който е излежавал вчера. А днес, вече след като е станал офицер, той е получил нов срок от заместник-командващия окръга. И амнистията на министъра не е валидна за новия срок.

— Тю, да му се не види. Ами ако запитаме по случая заместник-командващия? Случаят все пак е необикновен.

— А бе заместникът през живота си не е виждал тоя ваш новоизлюпен лейтенант. Съпругата на самия командващ се е разпоредила. А той замина за конгреса на партията. При нея ли ще идете да я молите?

— Няма как! — съгласи се вторият глас.

— А да го пуснем поради амнистията на министъра не можем: ако тя утре довтаса на проверка, на всички ни ще откъсне главите!

— Така си е.

Станало така, че докато нашият артилерист чистеше канализацията, министърът на отбраната подписа заповедта, в съответствие с която той и още двеста щастливци от курсанти се превърнали в лейтенанти. Заповедта на министъра в този случай представлява опрощаване на всички грехове. Но докато заповедта пътувала от Москва, нашият артилерист успял да получи нов срок уж от заместник-командващия Киевски военен окръг. И никой нищо не можеше да направи. Но той вече е офицер и мястото му е в офицерското отделение, изолирано от общото с висока ограда. Прегърнахме се като братя, като много близки хора, които се разделят навеки. Той ми се усмихна тъжно и както си беше оплескан с изпражнения на съпругата на бъдещия главнокомандващ Обединените въоръжени сили на страните — участнички във Варшавския договор, маршал на Съветския съюз И. И. Якубовски, вече без конвой тръгна към желязната порта на офицерското отделение.

Същия ден в столицата на нашата родина, града герой Москва, под грохота на оваците на хилядите делегати и на многобройните ни братя, пристигнали от всички краища на земята, в Кремълския дворец започна работата си XXIII конгрес на Комунистическата партия на Съветския съюз, конгрес редовен и исторически.

От този ден нататък партията повече нищо не е обещавала тържествено на сегашното поколение съветски хора.

РИСКЪТ

Киевският гарнизонен арест

На пръв поглед политзанятията в ареста са най-хубавото време. Седиш си два часа на столчето, сумтиш си и нищо не правиш. По-добро отпусчане, по-добра почивка човек не може да измисли. Но така е само на пръв поглед. Такива мисли мога да споходят само човек, който не е лежал в арест, който не е предупреден овреме как трябва да се държи на въпросните занятия. Цялата тази привидна простота създава на неопитния арестант куп неприятности. Когато попадне за пръв път на политзанятие, арестантът безкрайно се радва на това, но достатъчно е да се разсееш само за миг, достатъчно е само за секунда да забравиш къде, за какво и защо се намираш — и бедата те връхлита.

Съсипан от безсъницата, от свирепия студ, влагата, глада, от постоянните унижения и оскърбления, а най-важното — от очакването на нещо по-страшно, организмът, щом се успокои и постопли, мигновено се размеква.

И щом отпуснеш малко стоманената пружина, която навиваш в себе си още от първия миг в ареста, тя с чудовищна сила се изскубва от ръцете ти и се развива с пищене. И ти вече нямаш власт над себе си...

Ето че до мен едно войниче се унася, веднага си личи — не е лежало в арест досега, размътват се ясните му очи, клепачите му се слепват, заспива... ей сега ще забие клетата си главица в омърления превит гръб на едно кльоцаво матросче. А матросчето явно е пристигнало в Киев да си изкара отпуска, само че патрулите са го забърсали на гарата. И ти е жал и за войничето, и за матросчето, и за себе си ти е жал... а краката ти започват да се стоплят... усещаш се като подпийнал... зазвъняват звънчета, става ти едно хубавичко... главата ти се отпуска на гърдите... а вратът ти е като от памук, тази тежест той няма да издържи... ще се прекърши, трябва да си освободиш врата...

Ти, братче, си загазил и вместо топлия нар те чака смрадливият кенеф, и кухнята те чака, а там е още по-кофти, и след като си

излежиш наказанието, ще получиш още три денонощия ДД, за да мечтаеш не за филийка черен хляб, не за сухи партенки, а за политиката на нашата родна партия, която разкрива пред всички ни нови хоризонти. Такива ми ти работи.

Аз не влизах за пръв път в ареста. Вярно, бях лежал не в киевския, а в харковския. Впрочем отведнъж човек не може да каже къде е за предпочитане. В Харков „комунизмът“, естествено, не е същият, по-скромен е. Само че танковият завод за разлика от киевския е значително по-голям и всеки ден там забърсват половината арест, да ти се доплаче. А тия номера за политзанятията отдавна ги бях усвоил. Няма начин да се дам.

За спане и през ум не ми минаваше — толкова ми се ядеше, но и за ядене не си мислех — прекалено ме заболяваше стомахът от такива мисли. Едно ме тревожеше от самото начало на политзанятията: дали няма начин да си сменя партенките. Моите от шест дена са мокри и колкото да ги пренавиваш — все същото. А навън ту замръзне, ту пак всичко се топи... Студено ми е на краката, мокро... Да можех да си сменя партенките... Стоп! Опасна мисъл! Не бива да си мислиш за сухи партенки! Тази мисъл е провокация!!! Трябва да я отпъждаш. Току-виж си загазил. Започва да ти се струва, че те са съвсем сухи... нали нощес ги сложих на радиатора (макар че в ареста няма радиатори)... през нощта те са изсъхнали, толкова са изсъхнали, че не се огъват... Сега ще ми се стоплят краченцата... СТОЙ!!! Не съм спал!!! Двамата яки ефрейтори разблъскват столчетата и отбутват арестантите право към мен. Мамичката му! Не съм спал, бе!!! Братлета! И аз съм човек! Съветски! Същият като вас! Братлета, ама не съм спал!... Ефрейторът злобно ме отмята настрана и, разблъсквайки заспалите зад мен, продължава по-нататък. Неволно бързо извърщам глава назад подире му и щом усещам колко опасно е това, се обръщам напред. Но само този миг ми е достатъчен, за да видя до едно лицата на всички заспали зад гърба ми. Всичките, всички без изключение ние са лица на смазани от страха хора. Животински ужас и молба се четат в петдесетина чифта очи. Една и съща мисъл е изписана на всички лица: „Само не мен!“ Сигурно такава е било и моето лице преди един миг, когато си мислех, че ефрейторите идват към мен. Божичко, колко лесно е да наплашат всички ни! Колко жалък е наплашеният човек! На каква ли мерзост не е способен той, за да опази кожата си!

А ефрейторите междувременно грабват за ръчичките един нагласил се в самия ъгъл курсант летец. Бъдещият въздушен ас е досущ като тежка дървена кукла с въженца вместо стави. Той дори не спи, той е изключил, него изобщо го няма на този свят. Ефрейторите мъкнат защитника на отечеството по пътеката, а главата му се кандилка като висулка. Не е редно това, въздушен ас си, бива ли да губиш контрол над себе си?! Не редно, соколче. Отпуснал си се, а сега ще те тикнат в 26-а революционна стая с хлора, на бърза ръка ще се свестиш, а после 25-а, а чак подир туй ще ти друснат пет денонощия, това е по-лесно, отколкото да си препикаеш двата пръста.

Дявол да го вземе! Докога младши лейтенантът ще дърдори за родната партия? Нямах часовник, нищо нямаш. Струва ти се, че от пет часа седиш, а той все не може да свърши. Ако имаше чалъм да си сменя партенките, можеше да поседя, а тъй — не се издържа. Няма да изтрая. Главата ми натежава, все едно че в нея са вкарали две тежки чугунени гири. Ама на краката ми им е студено. Да имаше партенки... Или ако ефрейторите по-често изкарваха от салона одряманите... Все пак разнообразяваш се, току-виж си издържал до края. Или да те изкарат на студа сега, в нефтобазата или в танковия завод... Само да имаше партенки...

— Въпроси... **НЯМА ЛИ??!**

Мощният отговор „Съвсем не!“ изхвърча от стотина гърла. Това е спасението, това е краят на политзанятията! Свършиха се... И то без ДД... за мен.

Сега ще последва командата „Строй се за развод след... минута и половина!“ Това значи, че трябва да драсна с цялата сила на волята и душата си, с цялото си желание да живея право към изхода, право към вратата, задръстена от смърдящите тела на мръсните като мен арестанти и, разблъсквайки ги, да изскоча в коридора. Важното е да не се спънеш — ще те прегазят, на всички им се живее. Прескачайки през седем стъпала, трябва да долетиш до горния етаж и да грабнеш шинела и калпака си. В случая важно е бързо да намериш своя шинел, защото, ако после на някой смотаняк му се падне твоят маломерен и той не е в състояние да се натъпче в него, бързо ще те открият и ще ти друснат допълнителни пет дена за кражба, а дългия смотаняк ще го тикнат в твоята килия заради туткавостта му, та да се разберете помежду си кой е прав, кой е виновен и на кого юмруците му са по-тежки. След като

грабнеш шинела и калпака си, тичай надолу, порейки с гърди насрещния поток от арестанти, хукнали нагоре към шинелите си. А пред изходната врата вече е станало задръстване и ефрейторите дебнат последния... Скачай в тълпата. Като ледоразбивач троши, дроби... А оная минута и половина е вече на привършване и ти още не си в строя, още не си се препасал, и червената звездичка още не е над носа ти, и калпакът ти не е на два пръста от веждите... Не е хубаво това...

И тъй, сега ще последва командата: „Строяване за развод след...“ Всички са замръзнали в нечовешко напрежение, готови да се втурнат и, събаряйки другите, да изпълнят заповедта... Но младши лейтенантът нарочно се бави... подлагайки на изпитание стремежа ни след минута и половина да сме в строя... А всички ли са осъзнали важността на момента?... Всички ли са се стегнали?... Всички ли са се напегнали и са готови да захаят съседа си?... Но погледът на младши лейтенанта се забива някъде в ъгъла и никой не смее да извърне глава и да погледне онова, което в момента е можело да привлече вниманието на заместник-началника на киевския гарнизонен арест. А го е заинтересувала една ръка, мръсна, две седмици чистила кенефите и нито веднъж неизмивана след това.

В момента, когато младши лейтенантът задава традиционния въпрос „Въпроси няма ли?“, на който е редно да изкрещиш колкото ти глас държи „Съвсем не!!!“, тази ръка се е вдигнала в далечния ъгъл. В ареста никой никога не е задавал въпроси: всичко е ясно от първия момент. И не щеш ли... Желаете въпрос да зададе!

Младши лейтенантът знае отговорите абсолютно на всички въпроси, които би могъл да зададе животът, освен това е толкова велик и могъщ, че е в състояние да съкруши всеки, който би се опитал да наруши по такъв дързък начин спокойствието му. Нали дори след доклада на някой си първи секретар на областен комитет никой не се осмелява да задава никакви въпроси. А тук става дума не за някой си първи секретар, чиято власт, макар и много малко, но е ограничена, тук някакво низше същество се е опитало да обезпокои самия заместник-началник на киевския гарнизонен арест!!!

Подобно явление явно много интересува младши лейтенанта, който вижда, че арестантът не е за първи ден в ареста и че би трябвало достатъчно да му е ясен рискът, на който излага и себе си, и всички намиращи се заедно с него в дранголника.

Младши лейтенантът е психолог и безпогрешно определя защо полуживият, с хлътнали очи курсант електроник поема този риск: явно му остават за излежаване ден-два, но ако го изпратят в танковия завод, той няма да изпълни нормата и ще получи още пет денонощия, които могат да го превърнат за цял живот в смазан, унижен, напласен полуидиот. Напълно възможно е службата и кариерата му след такъв необратим процес да станат по-успешни, но курсантът не желае това и е готов да рискува, за да не го допусне. Той явно е решил да зададе въпрос, за да се подмаже на младши лейтенанта и по този начин да си спечели своевременното освобождение. Но не е чак толкова лесно да се подмажеш на Всемогъщия!!! И ако подмазването бъде преценено като грубо... Подмазването във форма на въпрос трябва да съдържа нещо оригинално на ръба на допустимото...

И всеки от нас много добре разбира това.

— Какво обичате? — подчертавайки уважението си към проявената храброст, учтиво пита младши лейтенантът.

— Курсант Антонов, арестуван за 15 денонощия, излежал 13 денонощия от наказанието — отчетливо се представя той. — Другарю младши лейтенант, имам въпрос!

В салона настъпва страховита тишина. Всички очакваме тъкмо това, но необикновената дързост на замисъла ни смайва. И една муха, постоплила се зад печката, прелита с потискаш рев като стратегически бомбардировач под тавана. Всички се свиваме и прибираме глави между раменете си, сякаш се стараем да омекотим удара на гнева, който може да се стовари върху всяка чутура.

— Задайте въпроса си... — и след като помисля малко, младши лейтенантът добавя: — Моля.

— Другарю младши лейтенант, кажете ми, ако обичате, ще има ли арест при комунизма?

Раменете ми се свиват, а главата ми се навежда още по-ниско, както и на всички останали. Впрочем не само аз очаквам, че ще ме цапардосат по тила. Единствен задалият въпроса стои гордо, с навирена глава, разперил хлътналите си гърди и вперил умните си сиви очи право в очите на Всемогъщия.

Той се замисля за миг, след това дебелиите му бърни се разтеглят в почти детска усмивка. Въпросът явно му допадна. Закачливи пламъчета светват в очите му и той с пълна убеденост и вяра изрича:

— Арест ще има винаги! — и се засмива радостно. Всемогъщият оглежда още веднъж внимателно електроника и от сърце го похвалява:

— Юнак! А сега... А сега отивай бегом в кенефа и до довечера да светне като оная работа на котарака!

Стоте глави изохкват завистливо.

— Слушам! — радостно рева курсантът. За какво по-хубаво би могъл да мечтае той?! Вярно, след сутрешното свръхскоростно изхождане кенефът е доста изпоцапан, но за два-три часа можеш така да го изближеш, че да ти стане драго! А после, а после цял ден само демонстрирай, че уж подобряваш вече направеното. Това не са ти бездънните смрадливи ями на комунизма! Кенефът е екстра! Нощем не е много приятно да го чистиш, защото е за сметка на съня ти, а денем, на топличко, на уютничко...

— Строяване за развод след минута и половина!

С цялото си тяло се устремявам напред, разблъсквайки с лакти също толкова настойчивите си другари.

Това беше чудесен ден. Този ден и на мен ми провървя: с малка група арестанти се озовах в окръжната военна болница да мъкна вързопи с мръсно бельо. А конвойният ни се случи артилерист от четвърти курс, явно влизал доста пъти в ареста.

И когато късно вечерта той ни даде десет минути почивка и насядахме на заледените дърва, долепили гърбове до топлата стена на огнярната, една милозлива сестричка от кожно-венерическото отделение ни донесе цяла щайга огризки от чудесен бял хляб. Дъвчехме го с наслада и нямахме сили да споделяме впечатленията си от този незабравим ден. Но всеки, сигурен съм в това, си мислеше за храбрия курсант, за риска, на който той се е обричал, за точността на психологическата му пресметливост, за това колко безгранични са възможностите на човешкия разум.

ВИНАГИ ГОТОВИ!

Последните дни преди завършване на обучението в Харковското гвардейско танково командно училище

Ботушите ни сияят така, че смело можем да ги използваме за огледала, докато се бръснем, а в ръбовете на панталоните ни муха да се блъсне, на две ще се разцепи. Всички застъпваме в градски патрул и външния ни вид проверява лично полковник Еремеев, военният комендант на град Харков. А той не си поплюва! За най-малкото нарушение в униформата — 10 денонощия арест. Това е отдавна известна на всички норма. Сега полковникът привършва инструктажа:

— И в заключение нормите: гарата — 150 нарушители, градският парк — 120, аерогарата — 80, на останалите по 60.

Полковникът не казва най-важното, но и не е нужно да го прави — всички знаят, че за неизпълнение на нормата провинилите се не ги сменят в 24:00, както е редно, а ги изпращат на „голяма обиколка“, през цялата нощ, и ако до заранта патрулът не залови още 30 нарушители, влиза в ареста, като вчерашния патрул го слагат в килии, в които лежат жертви тъкмо на този патрул.

— Нормите са научнообосновани и проверени в дългогодишната практика. Е, целите ни са ясни, задачите са определени, на работа, другари!

Патрулът ни се състои от трима души: капитан Задиров и ние, двамата курсанти випускници. Службата ни е 480 минути. Смяната става в 24:00. Планът е 60 нарушители. Това значи едно арестуване на всеки 8 минути. С други думи, всеки военен, когото срещнем, трябва да бъде спрян и обявен за нарушител. Ако за осем часа срещнем само 59 войници, матроси, сержанти, старшини или офицери, „голямата обиколка“ не ни мърда, но нощес къде ще сколасаш да хванеш още 30 души?

Успехът на службата в патрул до голяма степен зависи от характера на началника на патрула. Ако той е умерено свиреп и

съобразителен, планът може да се изпълни.

— Другарю сержант, нарушавате формата на облеклото!

— Съвсем не, другарю капитан — по сержанта всичко блести, явно е, че няма за какво да се заяде човек.

— Първо, влизате в пререкания с началника на патрула, а, второ, най-горното копче на мундира ви не гледа към съветската власт. Документите ви!!!

Вярно, излъсканото копче със сърп и чук в петолъчката е пришито малко накриво, а може би копчето не е пришито стегнато, увиснало е и затова чукчето е обърнато не нагоре, както би трябвало да бъде, а малко настрана. С този номер можеш да накиснеш всекиго, включително и министъра на отбраната, толкова ти гледа някой дали всичките му копчета постоянно са обърнати с чукчетата нагоре.

На отпускарската бележка на сержанта капитанът пише с едри букви: „Отпускът е прекъснат в 16:04 заради грубо нарушение на формата на облеклото и пререкание с патрула.“ Аз записвам фамилното име и номера на частта на сержанта и нарушителят, след като изкозирува на капитана, се запътва към частта си. Сега сержантът е съвсем беззащитен, сега отпускарската му бележка вече е невалидна и ако на път за частта му го спре друг патрул, могат да му лепнат самоотлъчка.

И тъй, първия хванахме на четвъртата минута, остават още 476 минути и 59 нарушители.

— Другарю редник, нарушавате формата на облеклото!

— Съвсем не, другарю капитан, не я нарушавам.

— Другарю редник, влизате в пререкания с началника на патрула.

— Съвсем не, другарю капитан, не влизам в пререкания, само исках да кажа, че не нарушавам формата.

— Гвардейски курсант Суворов!

— Аз!

— Викнете дежурната кола — злостен нарушител!

Докато колегата ми записва фамилното име на злостния, а капитанът хваща още един клетник, аз тичам към най-близката телефонна кабина.

Сержантът е по-отракан, още на втората фраза си прехапва езика. А войничето още е зелено. Затуй, драги, сега ще те откарат с почести.

Връщам се тичешком от телефона, а до злостния вече стои курсант летец: небрежно отдаване на чест, 16 минути служба — трима нарушители — де да можеше и по-нататък да върви така!

— Другарю старшина, козирката ви не е на два пръста от веждите!

— Съвсем не, другарю капитан, точно на два пръста е.

— Влизате в пререкания. Документите ви!

Нашия капитан си го бива, разбира си от работата. А какво има ей там в храстите? Май кьоркютук пиян защитник на отечеството? Точно така е.

Между улицата и тротоара в хилавите храсталаци се е проснал пияният като крак войн. Мундирът му разкопчан, десният му пагон отпран, гърдите, клинът, ботушите — всичко оповръщано, всичко изкаляно. Фуражката си отдавна е загубил. Обръщаме го по гръб, тю, да му се не види, ударихме на камък! Курсант от нашето родно танково училище. Гвардеец. Своите не закачаме, своят не е нарушител. Защото между всички части от гарнизона се води напрегнато социалистическо съревнование! Не бива да злепоставяме собственото си училище. Но треперете, авиациейо, артилерийо и всички останали! А своите не, просто човекът е попрекалил с пиенето. На всеки може да му се случи. Повиканата от училището кола тихомълком откарва наквасения танкист. В статистиката той, естествено, не влиза, не се брой. Пък и го прибираме, за да не замръзне, току-виж настинал. Земята е студена, не е лято.

— Другарю лейтенант, нарушавате формата на облеклото!

Лейтенантът послушно мълчи. Грамотен е.

— Ръкавиците ви са черни, другарю лейтенант, а трябва да са кафяви.

— Тъй вярно, другарю капитан.

— Документите ви.

Ръкавиците на нашия капитан също са черни. А къде да намериш кафяви? На офицера не се дават ръкавици, защото промишлеността не произвежда кафяви. На офицера се отпускат пари за ръкавици — сам да си ги купи. Но откъде? Повтарям, съветската промишленост кафяви не произвежда. Който служи в Германия, той си е набавил двайсет чифта за цял живот. А който не е служил, него го ловят патрулите. Преди застъпването на дежурството полковник Еремеев лично раздаде

на всички офицери срещу подпис по един чифт кожени кафяви ръкавици, временно, да ги поносят. Но тези ръкавици са толкова износени, изпокъсани и големи, че е просто неприлично офицер да ходи с тях. Затова нашият капитан веднага ги сваля и старателно ги прибира в джоба си: не дай си, Боже, да ги загуби!

— Та защо нарушавате формата, другарю лейтенант? Или заповедта на министъра на отбраната не важи за вас?

— Виноват.

— Свободен сте!

— Слушам.

Фамилното име на лейтенанта цъфва в нашата статистика. Когато на лейтенанта му дойде време да постъпва в академия, големите началници ще надникнат в досието му — майко мила, 100 пъти само за една година е спиран от патрули и все за едно и също нарушение! Тоя човек е непоправим! Затвор заслужава!!! А вие се каните да го пращате в академията! Ум имате ли?!

— Другарю старши лейтенант, нарушавате формата на облеклото! Ръкавиците ви са черни. Не сте ли чели заповедта на министъра на отбраната? Тогава защо нарушавате? Умишлено ли? Да не би от любов към нарушенията?

Капитанът сваля своята черна ръкавица и записва фамилното име на старши лейтенанта в черния списък.

До края на смяната остават 2 часа и 17 минути. В черния списък фигурират 61 нарушители. В тъмното, без да ни забелязва, тананикайки си нещо, се клатушка явно пийнал артилерист.

А нашият капитан май не го забелязва.

— Ще разрешите ли, другарю капитан, да привикаме тоя бог на войната?

— О не, нека си живее, той е 62-ри. И запомни, Витя, планът винаги трябва да се преизпълни, но с минимално превишение. Това е закон на целия ни живот. Време ти е да разбереш: „Нормите са научнообосновани и многократно проверени в живота.“ Нали след месец-два пак ще ни пратят да патрулираме, само че ще искат да хванем не 60, а 65 или направо 70. Да те видя как ще ги хванеш. И сегашните норми са такива, защото е имало будали като теб, все са се

старали да преизпълняват, а пак тях, будалите, сега патрулите ги ловят из града. Такива ми ти работи.

Късметлията артилерист, без изобщо да ни забележи, се изгубва от погледите ни. Ако всички патрули по маршрута му вече са изпълнили и леко преизпълнили плана, както е пиан, той преспокойно може да прекоси целия град. По всички централни улици, разкопчан, окалян, с нахален пиански поглед.

Броят на пианите и пийналите войници, курсанти и сержанти междувременно продължава да расте. Повечето от тях отдавна са схванали предимствата на плановата система и са се спотайвали някъде до вечерта, усещайки, че контролът е отслабнал почти едновременно във всички райони на града. Всички патрули са бързали час по-скоро да преизпълнят плана, за да се предпазят от „голямата обиколка“, а сега всичко се е променило. Най-опитните тарикати и пиандета използват „спадането на напрежението“ за далеч не благородни цели. Но след 24:00 всички те, дори най-пианите, ще подвият опашки, защото знаят, че по маршрута тръгват най-глупавите, най-загубените патрули, на които денят не им е стигнал да наловят кого да е.

Въпреки нарасналия поток от истински нарушители, пиани и кавгаджийски настроени, ние се разсейваме. Седим на една пейка в парка под още голите върби. Капитанът ни дава консултация по тактиката на германските танкови войски. Наближава държавният изпит.

— Тактиката, момчета, е изключително сложна работа. Когато кажеш на нашите генерали, че тактиката е по-сложна от шаха, те се смеят, не вярват. А какво има да се смеят? Шахът е най-груб, най-повърхностен модел на бой между две армии, при това най-примитивни армии. А инак всичко е като на война: царят е безпомощен и непохватен, но загубата му означава пълно поражение. Царят е точно олицетворение на щабовете, те също са тромави и слабоподвижни, унищожиш ли ги, матът е готов. Царицата за мен е разузнаването в цялата широта на това понятие, всемогъщото и всесъкрушаващо разузнаване, способно да действа самостоятелно и светкавично, разрушавайки всички планове на противника. Конят,

офицерът и топът не се нуждаят от коментари. Тук приликата е много голяма. Спомнете си Бородинското сражение, рейда на кавалерията на Уваров и Платов в тила на Бонапарт. „Ход с коня“ не само по съдържание, а и по форма, само погледнете картата! И руската кавалерия никого не е сякла, нито гонила, а само се появила в тил и толкоз. Но Бонапарт при появата ѝ се въздържал да вкара в боя гвардията си. Това до голяма степен решило съдбата на сражението и на Русия. Същински ход с коня. Съвременният бой — продължи капитанът — е хиляди пъти по-сложен от шаха. Ако измоделираме на шахматната дъска малка съвременна армия, броят на фигурите с най-разнообразни възможности рязко ще нарасне. С нещо ще трябва да се означат танковете, противотанковите ракети, противотанковата артилерия и артилерията изобщо, изстребителната, щурмовата, бомбардировъчната, стратегическата и транспортната авиация, вертолетите, всичко не може да се изреди... И всичко това се нуждае от единен замисъл, от единна воля, от най-тясно взаимодействие. Нашият недостатък и главната ни разлика от германците е, че сме свикнали да броим офицерите и пионките, без абсолютно да придаваме значение на правилното им използване. А германците започнаха войната срещу нас, разполагайки само с три хиляди танка срещу нашите двайсет и четири хиляди. Сега излагаме какви ли не версии, но не щем да си признаем най-важното — че германската тактика беше значително по-гъвкава. Помнете ми думата — ако стане патаклама в Близкия изток, ще ни опердашат здравата, ония пет пари не дават на количественото и качественото превъзходство. Каква ти е ползата, че имаш три царици, ако не знаеш да играеш шах? А нашите съветници не знаят да играят — това е факт, погледнете, да речем, началника на катедрата полковник Солоухин, той доскоро беше в Сирия...

— На какво се дължи всичко това? — не се сдържах аз.

Капитанът ме изгледа и рече:

— На системата.

Явно не бяхме проумели отговора му и той добави:

— Първо, началниците биват издигани по политически критерий, избират не онези, които знаят да играят или искат да се научат как се играе, а онези, които са идеологически подковани; второ, нашата система се нуждае от отчети, рапорти и постижения. На това се

крепим. Рапортите за унищожаване на хиляди германски танкове и самолети през първите дни на войната били толкова фалшиви и неубедителни, че политическото ръководство на страната преминало към териториалните показатели като най-убедителни. Оттам се родили щурмовете на градове и коти. Ама опитайте се в шахматната игра да се стремите не към унищожаване на противниковата армия, а към завземане на неговата територия независимо от загубите. Какво ще произлезе от това? Същото, което постигнахме през войната. Ние победихме само защото не жалехме милионите си пионки. Ако нашият Генерален щаб и военните ни съветници си наумят да превземат територията на Израел, вместо преди това да унищожат армията му, това ще ни струва много скъпо. Евреите, естествено, няма да ни матират, но при такава тактика унищожаването на Израел ще ни излезе солено. А най-лошото ще е, ако, не дай си, Боже, се сблъскаме с Китай, в такъв случай и пионките няма да ни помогнат, техните все едно са повече.

Капитанът плю и ядосано ритна една консервена кутия с бомбето на лачения си ботуш. Тя издрънча по тъмната алея под краката на един доста пийнал сапър, който пуцаше ръце на някакво младо момиченце. Мълчаливата борба в тъмното май подсети капитана, че още сме в патрул, той се прозина и рязко смени темата на разговора:

— Гвардейски курсант Суворов, изводите ви за днешната патрулна служба, само че бързо!

Аз се намерих в небрано лозе.

— Един танков командир трябва да оценява обстановката мигновено. Хайде... Изводите!

— Ами... Доста нарушители хванахме... Ами... Повишихме дисциплината... Ами... Благодарение на вас... — несръчно се опитах да му се подмажа аз...

— Нищо не загреваш ти, Витя, бъдещ лейтенанте, или не искаш да загрееш... или хитруваш. Чуй, ама между нас да си остане: в едно изцяло планово стопанство и терорът може да е само планов, тоест напълно идиотски и неефикасен, това — първо. Второ, днес работихме по метода на втората петилетка, тоест по метода на 37-а и 38-а година, само дето не вкарвахме хората в затвора и не ги разстрелвахме. Трето, ако днес ни изкомандват да повторим втората петилетка, не само ДС-то, а и всички хора, на които им казват обикновени съветски, ще се

втурнат да изпълняват тази команда, така сме дресирани и винаги сме готови за това. А, четвърто... на нас с теб, Витюха, нищо не ни гарантира, че онези кървави петилетки няма да се повторят... Абсолютно нищо... Утре, ако ни изкомандват, всичко ще започне отначало — Бериевците, Ежовците, НКВД и всичко останало... Просто в момента си имаме за генерален секретар един плужек... Засега... А какво ще стане, ако утре го сменят? Хайде, не се вкисвай, да си вървим... за днес службата ни свърши.

— Другарю капитан, дали да не сплашим сапъора, ще вземе да изнасили момичето?

— Утре то ще се оплаче, че е бил военен, на всичко отгоре в участъка, в който сме дежурили — подкрепи ме другарят ми.

— Това вече абсолютно не ни засяга — той се засмя и показа светещия циферблат на часовника си.

Ние също се засмяхме — часовникът показваше 00:04.

ОПЕРАЦИЯ „ДНЕПЪР“

Украйна

На другия ден след абсолвентския бал нас, двестата млади лейтенанти — абсолвенти на Харковското гвардейско висше танково командно училище, ни строиха на плаца и ни прочетоха заповед на министъра на отбраната за провеждане на преподготовка за нова бойна техника.

Обикновено веднага след абсолвентския бал младите офицери получават един месец отпуск и след това заминават за своите дивизии и полкове, пръснати из цял свят, от Хавана до Южносахалинск, на когото където е заповядал министърът.

Сега тази дългогодишна традиция бе нарушена. Това се дължеше на факта, че няколко месеца преди произвеждането ни в офицерски чин на въоръжение в Съветската армия бе приет новият танк Т-64. Преди производството ни не остана време да го изучим най-подробно. Затова било взето решение да се преобучат младите офицери само от едно танково училище, а не от всичките пет, и те да се разпределят не по всичките ни безкрайни простори, а само в онези дивизии или окръзи, чието превъоръжаване ще започне най-напред.

Тук трябва да кажа, че най-новата бойна техника винаги се дава на войските от втория ешелон, а не от първия, тоест Прибалтийския, Белоруския и Прикарпатския военен окръг, а не на Групата съветски войски в Германия и другите войски в чужбина. Там тази техника ще се появи едва след 5–8, та дори и повече години, след като бъде приета на въоръжение от крайграничните окръзи. Нашият Т-64 се появи в Германия точно две години след като започна серийното му производство. В момента, когато на Запад за пръв път го споменаха като нов съветски експериментален танк, серийното му производство отдавна беше прекратено.

Подобна система преследва много цели. Първо, рязко увеличава секретността и в случай на война поставя противника в доста затруднено положение; второ, облекчава продажбата на остаряла техника на съюзниците, от полските до арабските: техниката, с която е

въоръжена Групата съветски войски в Германия, в такъв случай може да бъде представяна като най-съвременна.

За изучаване на техниката, оборудването, електрониката и въоръжението на новия танк ни бяха отпуснати четири месеца и половина: от 1 юни до 15 октомври 1967 година. В края на септември трябваше да вземем участие в големи маневри и на практика да затвърдим уменията и навиците си.

Вечерта преди да ни натоварят на композицията, пред строя бе прочетена заповед, че по време на подготовката на всички млади офицери се забранява да носят офицерска униформа, а само танкистки комбинезони. Танкистките комбинезони в нашата армия са стандартни и без никакви отличителни знаци, така че никой не може да различи войник от млад офицер. Сега тази заповед беше съвсем естествена — маскировка. При всяко превъоръжаване се вземат драконови предпазни мерки. Нямахме нищо учудващо в това, че ни преоблякоха като войници. Учудващото започна малко по-късно. Оказа се, че с нас за подготовка тръгват повече от сто души на свръхсрочна служба, инструктори водачи. За двеста ученици сто инструктори са твърде много. Втората изненада ни очакваше в композицията. След натоварването ни по вагоните бе разгласена заповед за сформирването на 100-тен гвардейски учебен танков полк. Заместник-началникът на училището, който прочете заповедта, ни представи един млад полковник — командира на новосформирания полк. Бе съобщено освен това, че полкът ще има 94 бойни и 19 учебно-бойни танка.

Беше дълбока нощ и композицията равномерно и приспивно тракаше по релсите, но никой не спеше. И имаше защо: за какво са му на учебен полк толкова бойни танкове? 30–40 напълно щяха да стигнат за всички ни, а бойни изобщо не ни трябваха.

Шепнешком се изказваха предположения какво ли би могло да означава всичко това. Някой допусна, че може би ни карат при арабите. През последните дни обстановката там се изостряше със светкавична бързина.

— Не ще е зле, братлета, поне веднъж през живота си да се озовем в чужбина. В Полша или в тоя, как се казваше, Египет.

— Тя Полша е една чужбина... А в ГДР или в Египет наистина е интересно. Само че сега с нашия 64-ти танк години наред има да сънуваме чужбина.

— Може пък наистина да ни карат на помощ на арабите? Ще ни подготвят и ще хвърлят елитен офицерски полк с небивали, невиждани танкове?

— Там и без нашата помощ ще се оправят. Танкове там и бездруго има предостатъчно, пък и по качество те далеч превъзхождат допотопните израелски „Шермани“.

— А и съветниците ни там са хиляди. И плановете за война изцяло са разработени в нашия Генерален щаб.

— Арабците здравата ще натупат еврейците!

— Аз пък съм чувал, че арабците не ги бивало за войници.

— Да не мислиш, че евреите по ги бива? При първите изстрели ще се разбягат.

— В Америка сега май отслужват панихида на Израел.

— Не бързайте да празнувате победа. Ако не бъдат махнати войските на ООН между евреите и арабите, само ще си мечтаем за победа.

— Нашата дипломация все ще измисли нещо.

— Да разкарат час по-скоро тия войски на ООН, та да започне комедията.

— Комедията си е комедия, ама кой ще се смее последен?

Следващата нощ се разтоварвахме под проливен дъжд на една малка гаричка в Черниговска област. Чакаше ни колона покрити с брезент камиони. След още три часа в сивата предутринна дрезгавина, в топла мъгла ни стовариха край нашите палатки в една гора.

Майко мила! Толкова палатки на едно място никога не бяхме виждали. Гледката приличаше на ордата на Батий в последния лагер пред портите на престолния град Киев. Докъдето стигаше погледът, покрай горските просеки се бяха сгъчкали сиво-зелени палатки. Мерне се малка горичка и пак безкрайни редици от шатри под маскировъчни мрежи. Палатки, палатки, палатки. Отвъд хоризонта и по-нататък. Във

всички посоки островърхо еднообразие. Десетки, а може би и стотици хиляди хора. Артилеристи, ракетчици, зенитчици, сапъори, пехота, десантници.

Дявол да го вземе, къде сме се озовали? Какво е това войнство наоколо, по какъв повод?

До нашите палатки — прави редици от съвсем същите палатки на някакъв мотострелкови полк. Полкът не е обикновен — всички войници разговарят на руски, значи полкът е „придворен“, за парлама. Мутрите на пехотинците са нахални, приказките им — също:

— Чухте ли, момчета, излязъл нов указ, за великия юбилей щели да пуснат нови монети.

— Как да не сме чули?

— Трябва да се запасяваме с тия монети — след новата революция цената им щяла да подскочи.

В пехотинската пушалня се превиват от смях.

В живота си чуваме антисъветски лафове ежедневно и на всяка крачка. Такива приказки обаче на висок глас и сред толкова много чужди хора не ни се беше случвало да чуваме. Пехотинците или не се плашеха от доносници, или доносниците им бяха със свободомислец уклон.

Както и да е, по време на закуската решаваме да изпратим при пехотинците наша делегация и деликатно да им обясним, че не сме обикновени войници, а офицери, ама без отличителни знаци, и по този начин да сложим край на всякакви техни опити за фамилиарничене. Официално на равнище командири на полкове това, естествено, не можеше да стане — секретността пречеше.

В делегацията включиха и мен.

Пехотинците ни посрещнаха с възторжени вопли.

— Пехотински привет за танкистите!

— Бронята е яка, танкът ми е бърз.

— Всяка майка танкист не ражда!

— Дайте пиене на танкистите! — нареди един висок строен войник и трийсетина войнишки манерки, пълни с нещо ароматно и много познато, ни заградиха отвсякъде.

Но ние бяхме сериозни и не приехме поканата. Къде се е видяло офицер да пие с войник, на всичко отгоре с чужд?

— Другари — строго започна лейтенант Охрименко, водачът на нашата делегация, — макар и да нямаме отличителни знаци, ние сме офицери.

Отвърна му задружен кикот.

— И ние, братле, сме офицери, само че с войнишки пагони. От Киевското висше общовойсково командно училище „Фрунзе“. Току-що ни излюпиха, ама не ни дават да се поперчим със златните пагони. Вчера и ние изпратихме делегация при съседите ни десантници. Мислехме да ги вразумим: наша милост сме офицери, а вие сте войници. Но излезе, че и те били офицери. Току-що завършили Рязанското висше десантно училище. А по-нататък са випускниците на Полтавското зенитно-артилерийско училище. Ей там пък са сумските артилеристи. И всичките също с войнишки пагони.

— Щом е тъй, дайте по една манерка. Нека си пийнем. За вашето пехотинско здраве.

Пийнахме си.

— Е, какво правите тук, юнаци?

— Официално го наричат преподготовка за нова бойна техника, а неофициално е театро в чест на славния юбилей на родната ни съветска власт.

Пак си пийнахме. Сутрин пиенето не върви кой знае колко. Но потръгна.

Такава, значи, била работата! За великата петдесетгодишнина се подготвя грандиозно представление, а ние сме негови участници. Статисти в масовите сцени.

— Предстои невидан „балет“. Ще съберат толкова войски, колкото никога не са събирали.

— И ще покажат всичката секретна техника, която дори не бива да се показва.

— На главното направление ще минат две дивизии изцяло от млади офицери и свръхсрочници инструктори, камуфлирани като войничета. На второстепенните направления — дивизии, комплектувани от току-що завършили курсанти, кажи-речи, офицери.

— А на третостепенните направления — „придворните“ дивизии с елитни войници. Те ще вдигат пушилка на хоризонта, ще

демонстрират численост и ще разтърсват въздуха със задружни викове.

— А на нас ни казаха, че сме щели да минаваме преподготовка.

— И на нас така ни казаха. В пехотата също се появи приказна машина. БМП-1, чували ли сте за нея?

— Как да не сме чували?!

Настроението ни независимо от изпитата водка се влоши. Много добре знаехме какво значи театро и как трябва да се готвиш за него.

През нощта в лагера ни довтасаха безбройните колони на 120-а гвардейска Рогачовска мотострелкова дивизия — „придворната“ дивизия на командващия Белоруския военен окръг. Във всеки окръг има такава „придворна“ дивизия. В Москва това е 2-ра гвардейска Таманска мотострелкова дивизия „Калинин“. В Прикарпатския окръг — 24-та Желязна Самаро-Уляновска мотострелкова. В Киевския — 41-ва гвардейска танкова. Тези дивизии са създадени за парлама. Паради, демонстрации на мощ, тържествени церемонии, височайши посещения — това им е амплото. Придворните дивизии в Съветската армия са девет. Те са напълно комплектувани, тоест във всяка има по 12 000 души.

Сега, в навечерието на великия юбилей, бяха сметнали за необходимо да разредят „придворните“ дивизии и с млади офицери, изпълняващи ролята на войници.

На грамадни територии се извършваше преформиране на войските, предназначени за действия в главното направление. Някъде съвсем близо се намираще полево управление на 38-а армия. През периода, докато се провеждаше операция „Днепър“, в състава на 38-а армия влизаха най-добрите „придворни“ дивизии на Съветската армия: 41-ва гвардейска танкова, 79-а, 120-а и 128-а гвардейска мотострелкова, а освен това N-та ракетна бригада, N-та зенитно-ракетна бригада, 27-а гвардейска оръдейно-артилерийска щурмова бригада, 963-ти изстребително-противотанков артилерийски полк и многобройни части за бойно подсигуряване: армейска подвижна ракетно-техническа база, армейска подвижна зенитно-ракетна база, свързочен полк, понтонно-мостови полк, няколко сапъорни, химически, ремонтни, транспортни, евакуационни и други батальони. 38-а армия имаше в състава си няколко самостоятелни мотострелкови

батальона, пряко подчинени на командващия армията. Тези батальони имитираха дисциплинарните пехотински поделения и трябваше да бъдат използвани там, където разузнаването е проспало или артилерията не си е свършила работата...

В съседство с нашата 38-а армия се извършваше преформирането на още три армии, образуващи заедно 1-ви Украински фронт, който представляваше част от силите на „Източните“.

На десния бряг на Днепър се разгръщаха „Западните“. Вярно, те не разполагаха с такава мощ. И като войници използваха обикновени войници.

А войските не преставаха да прииждат. Всеки ден, всяка нощ, всеки час. Докато траеше подготовката за операция „Днепър“, Червената армия беше напълно небоеспособна, защото за комплектуването на „балетните“ дивизии випускниците от военните училища не бяха достатъчно много и затова към парламата бяха привлечени десетки хиляди офицери от Прикарпатския, Киевския, Белоруския и Прибалтийския военен окръг. А окръгът е група армии. Представяте ли си група армии почти без офицери? А войниците къде да се диянат? Нека идат да вадят картофи.

Всяка година Съветската армия хвърля за прибиране на реколтата стотици хиляди войници. През годината на великия юбилей се появи възможност да бъдат хвърлени не стотици хиляди, а милиони войници. И затова тази година на рекорди беше и година на рекордна реколта. Тук му е мястото да кажем, че у нас всяка година реколтите са рекордни. Само че няма кой да ги прибира.

Това фриволно отношение на съветския Генерален щаб към офицерите и войниците от най-мощните военни окръзи, противопоставени на агресивния блок НАТО, още веднъж потвърди идеята, че в Генералния щаб не вярват кой знае колко в агресивността на НАТО.

Знаеш ли как вървят танковете под вода? Ако не знаеш, да ти разкажа. Танкът се херметизира, а на кулата му се слага кюнец. През този кюнец въздухът се всмуква в бойното отделение, а оттам стига до силовото отделение, до двигателя. Отработените газове се изтласкват от двигателя право във водата. Преди да нагази във водата, водачът

насочва специалния прибор — жирополукомпас, към който си иска предмет на отсрещния бряг. Стрелката на прибора под водата показва на водача посоката към този ориентир. А на брега освен това се разполага команден пункт, който наблюдава движението на всеки всмукващ кюнец над повърхността на водата. Ако потрябва, командният пункт помага по радиото на водачите точно да спазват посоката на движение под водата: „212-и, по-наляво, още по-наляво... мамка ти.“ Ако двигателят загасне под водата, водолази ще закачат танка със стоманени въжета и влекачи ще го изтеглят обратно на брега. Това е цялата философия. Лошото е, че танкът, колкото и тежък да е, все пак представлява мехур с въздух. И затова сцеплението му с терена под водата е значително по-малко, отколкото на суша. Пък и дъното на реката не е отъпкан път. Затова кормуването под вода изисква голяма практика: натиснеш ли малко по-силно лоста за завиване, танкът веднага започва да танцува под теб, насочва се дявол знае накъде. С танк на бетон стават същите фокуси. Водачът е свикнал да натиска лоста с цялото си тяло. А на бетон съвсем лекичко да го натиснеш — и танкът се катурва в канавката. Само в Чехия що танкове са осеяли крайпътните склонове!

На войника му втълпяват, че под водата е най-добре изобщо да не пипа лостовете. А ако ще ги пипа, то съвсем лекичко. Колкото и да му обясняваш, той все едно натиска с тяло, както е свикнал. В по-късната ми практика едно доста схватливо войниче, което дори знаеше руски, разкарва танка час и десет минути при прекосяването на една рекичка, широка шейсетина метра. Първо насочи танка срещу течението. Командват му наляво, то насочва танка по течението — и се заразхожда насам-натам по реката, без да ѝ застане нито веднъж напъряко. Това донякъде се дължи и на скоростта: не бива да намаляваш оборотите — двигателят ще загасне. И момчето сума време се разхожда: по течението, срещу него, докато най-сетне не се измъкна на брега, от който беше нагазило. Докато то „танцуваше“ във водата, две роти от батальона го чакаха, не можеха да влязат във водата, а едната рота, която беше се прехвърлиха преди него, естествено, бе обявена от посредниците за унищожена, тъй като нямаше никаква подкрепа.

На ученията „Днепър“ такива „танци“ бяха недопустими. Затова всички схватливи войничета бяха заменени с офицери и инструктори на свръхсрочна служба.

Но Днепър е голяма украинска река. Не е нито Ворскла, нито Клязма. И предстоеше форсиране на Днепър не от танков батальон, а от четири армии едновременно. По онова време във всяка общовойскава армия се наброяваха по 1285 танка, а във всяка танкова — по 1332. В състава на нашия фронт имаше една танкова и три общовойскове армии, тоест 5187 танка. И цялата тази армада трябваше да прегазии Днепър под водата за броени часове. И всичко това пред очите на Политбюро, а най-важното, пред очите на драгите чуждестранни гости, които Политбюро специално беше поканило, за да ги стресне с несъкрушимата мощ на армията освободителка.

Нещо повече, пред самите правителствени трибуни бе решено не просто да се прехвърлят танкове, ами и артилерия да мине по дъното, теглена на буксир от танкове.

Ами ако на някого му прилошее под водата? Ами ако на някой танк му загасне двигателят? Ами ако един-два танка тръгнат по течението? Ами ако започнат да се сблъскват? Ами ако буксираните артилерийски оръдия под водата се закачат едно за друго? Ами тогаз? Какво ще си кажат чуждестранните ни братя за нашата мощ? А, там е работата. Трябва да се позамислим.

Мислиха, мислиха и измислиха. Да павират дъното на реката.

Докато хиляди офицери тренираха, хиляди войници именно павираха дъното на участъците на форсирането. Хиляди тонове стоманена арматура и мрежи бяха настлани под водата. А от двете страни на всяко подводно, невидимо от брега шосе се слагаха бетонни плочи, образуващи бариери, нещо като мантинелите на автострадите. Стоманените решетки по дъното даваха на танковете по-сигурно сцепление, а бетонните бариери не им позволяваха да се отбият от правия път, та по този начин, да взят като по жлеб. Такива жлеbove бяха построени поне стотина. Колко стомана, бетон и човешки труд са били хвърлени за това, не знам. Знам само, че по производство на леки коли Съветският съюз все не може да надмине Испания.

Изпреварвайки събитията, ще кажа, че петте хиляди танка, повечето от които теглеха и по едно артилерийско оръдие, тежко понякога до осем тона, прегазиха Днепър без нито едно произшествие, което доста смая чуждестранните ни братя. Нещо повече, съветските маршали на трибуната по време на форсирането не пребледняваха, не почервенияха, не трепереха за маршалските си звезди и

предварително бяха сигурни, че произшествия няма да има и не може да има. Между другото войските на другите настъпващи фронтове прехвърлиха танковете си просто по мостове и със салове. Когато чуждестранните гости не виждат, това се допуска.

На строежа на въпросните подводни тайни пътища срещнах моя приятел Юрка Соловьев, който завърши училището една година преди мен.

— Юрка, ти ли си?

— Витя, магаре такава, здравей!

— Как е животът? Къде те отнесоха мътните?

— Мътните ме отнесоха в Белорусия, в 7-а гвардейска танкова армия. А животът е като генералски пагон.

— Нещо не те разбирам.

— Само ъгли и зигзази и нито една цепнатинка между тях.

— Колко нагоре се издигна?

— До командир на батальон. А Саша Старков помниш ли го?

— Как да не го помня?!

— Той ми е началник-щаб. След производството и двамата получихме роти — поради недостига на офицери. А сега покрай тоя „балет“ изобщо забърсаха всички офицери. В целия батальон само ние двамата останахме от офицерите. Аз командвам, а Сашка управлява щаба. Редник Абдухмаев!

— Аз, другарю лейтенант!

— Доведи началник-щаба при мен.

— Слушам!

— А ти, Витя, докъде стигна в службата?

— Мерач на оръдие в танк! — отчетливо му се представих аз.

Разсмяхме се. Чисто чеховска ситуация. Само че и двамата сме тънки. И не може да се каже кой е по-добре: дали който седи на подполковнишка длъжност и командва батальон, или който на длъжността младши сержант върти ръчките на оръдието. На него са му подчинени стотици хора, отговорността е огромна. А аз нямам никаква отговорност. Но получаваме еднакви заплати: и двамата сме лейтенанти.

Дотича Саша Старков. Прегърнахме се.

— Какво ще кажеш, командире — Саша извади манерката, — да поканим ли оръдейния мерач? Тъкмо ни липсваше трети.

— Наливай!

Пийнахме си. Пак си пийнахме. Пихме за първите ми офицерски звезди. Пихме за бъдещите ни звезди. Пихме за техния батальон. После за моето най-модерно 125-милиметрово оръдие и за новия танк Т-64. Пожелахме му щастие. После пихме ей така, без повод.

— Как се оправяте с цял батальон, братлета? Тая банда не можеш я озапти и когато всички офицери са си на местата. А вие сте само двамцата...

Те се споглеждат хитро. Хилят се.

— Хич не ни е грижа за реда. Вместо нас работи тричленката.

— Нима?

— Така е. Като забърсаха всички офицери — едни при арабите, други за „балета“, трети за реколтата, в дивизиите тутакси въведоха полеви трибунали. Всяка седмица най-малко по един Ахамбек осъждат и го изпращат в дисциплинарния батальон. Порадвай им се...

Наистина, войниците работеха. Не чак пряко сили, но работеха, докато командирите им на пясъчния бряг се черпеха с водчица.

— Отбивай се при нас, Витя. Запасите ни са неизчерпаеми.

— И не се главозамайвай, мерачо, щом свърши „балетът“, и теб ще те сложат да командваш рота. Ще разбереш тогава какво е да си командир.

Из лагера се разпространяват невероятни слухове. Триумфални. Израел е паднал! А радио никой нямаше. Вечерта открихме едно малко фъфлещо транзисторче при пехотните офицери. Отидохме при тях вкупом. Пехотинците се веселят. След изморителния тренировъчен ден те вече са се спретнали. Дори леко са подпили. Откъм тях се разнасят едновременшни, закачливи песни:

*Эх, яблочко, куда ты котишься,
В ГубЧК попадёшь — не воротишься...*

И стотина гърла запяват припева:

*Эх, яблочко, оловянный —
Советская власть — окоянный.*

— Не ви ли е страх?

Очите на пехотното офицерче са добродушни, малко замъглени от водката, закачливи:

— Това е покрай художествената самодейност, наканили сме се да поставяме пиеса за проклетите махновци, пусти да опустеят.

Такава свобода на нравите като в Киевското общовойсково командно училище никъде в Съветската армия не съм срещал. Абсолвентите на това славно заведение държат признато първенство по броя на назначенията на Запад. С тях имахме много сърдечен контакт независимо от цвета на пагоните ни.

— По-тихо, боляри, започва се...

Транзисторът изсъска и започна: „Днес другарят Брежнев се среща в Кремъл... Новини от колхозните блокове...“

— Помнете ми думата... Нещо сме оплели конците... Нашите съветници са се олели...

— Тихо бе, пророк шибан...

Но транзисторът не бързаше да съобщи за победата в Близкия изток:

„В навечерието на славния юбилей...“

— А аз, боляри, съм готов да си острижа брадата, ако не са ни претаковали.

„Нефтодобивниците в Татария, застъпили на трудова вахта...“

— Ама нима...

„...в чужбина...“

— ТИХО!!!

„... Днес другарят Фидел Кастро...“

Този път не издържахме всички и по адрес на рунтавия герой изригна такъв фонтан от пожелания и съвети на най-високото равнище на армейското красноречие, бяха изсипани такива рецепти за абсолютно всички полови извращения, за които Фидел Кастро изобщо не би могъл да подозира.

„Към събитията в Близкия изток... ожесточени боеве... мъжествена съпротива... Газа... Ел-Ариш... солидарност...“

Кратко и неясно. Нито цифри, нито факти. Най-важното, къде ли се намира тоя Ариш, на чия територия, колко далеч от границата.

— Някой да има карта?

— Дали да не прескочим до селото с един бронетранспортър? Там в училището трябва да има глобус.

— Хайде.

— Щом казаха „солидарност“, значи край.

— Как така край? Че там има хиляди наши танкове, а съветниците ни са още повече.

— Какво ми приказваш за съветниците? Всичките съветници са като нашия командир на дивизията. За нищо не ги бива. Едно учение не могат да проведат като хората. Стават само за парлама.

Докараха глобус. Съвсем мъничък. Ел-Ариш го нямаше на него. А и Израел едвам го намерихме. Успокоихме се. Даже на глобуса арабското превъзходство беше явно.

Но и на другия ден радиото не донесе радостното съобщение за освобождаването на Тел Авив. В радиосъобщенията се появи тревожна нотка: израелската авиация бомбардира мирни градове и села, училища и болници. Ако по мирни хора се стреля в Будапеща или в Новочеркасск, радиото никога не призовава към солидарност, а сега изведнъж си спомниха за миролюбието на арабите. На какво отгоре? Щом столицата на Израел не е била превзета първия ден, щом не са я превзели и на втория ден, излиза, че в нашето военно планиране нещо куца. За такова планиране нашият началник на Генералния щаб заслужава да бъде съден.

Съобщенията бяха мъгляви и противоречиви. Ясно беше, че арабските войски не само не бяха превзели столицата на Израел, а не бяха стигнали до стените ѝ. Това незабавно щяха да го съобщят. Щом е тъй, тогава къде са арабските войски? Ако са прекосили границата, незабавно е трябвало да се озоват край Тел Авив: държавицата е миниатюрна.

— Ех, да бяха дали на арабите Т-64.

— Глупости приказваш. Щом нашите съветници с Т-55 не могат да се справят с допотопните „Шермани“, нищо няма да помогне. Това е едното. А, второ, Т-64 е шибан танк.

Тази мисъл отдавна беше узряла във всяка глава, само дете никой не искаше не само да говори за това, но и да го признае пред самия себе си.

Запознаването ни с танка Т-64 се състоя непосредствено преди да завършим училището, когато новата машина, увита с брезенти, бе докарана и прибрана в закрит хангар. Макар и мимолетно, то беше достатъчно да обикнеш новата машина от пръв поглед. 125-милиметровото оръдие беше най-мощното в света. Никой танк в света никога не бе имал нищо подобно. Освен дете беше свръхмощно, то имаше и автоматично зареждане. Това също го нямаше нито един танк. Началната скорост на снаряда е чудовищна, а скорострелността на оръдието — невъобразима. Снарядите му откъртваха кулите на танковете мишени и ги пращаха на десетки метри. А танковите кули тежат по 8, та дори и по 12 тона.

Ето че се запознахме с 64-ия по-отблизо и взторзите ни полелека угаснаха. Свръхмощното оръдие беше неточно. В стремежа си да повишат началната скорост на снарядите конструкторите бяха го направили не набраздено, а гладкоцевно като на Т-62. Мощта беше постигната за сметка на точността. Имаше защо да псуваме: свръхмощно оръдие, което не улучва целта!

Веригите на танка също бяха принципно нови. На всички досегашни танкове те се сменяха на всеки 2000 км. Сега издържаха 10 000 км. Лошото беше, че тези вериги постоянно падаха. Представете си боксьор, на когото по време на решаващ мач постоянно му се смъкват гащетата.

А двигателят беше съвсем калпав.

За обслужване на нашия танков полк бяха изпратени няколко бригади работници и инженери от харковския завод „Малишев“, който официално произвежда дизелови локомотиви, а неофициално — танкове. Работниците и инженерите работеха по цели ноци, но, естествено, не можеха да премахнат заложените в самата конструкция дефекти, колкото и да се стараеха.

Последните новини на следващия ден сложиха край на всички съмнения. Говорителят бодро съобщи за решителния отпор, оказан на израелския агресор.

Щом наричат Израел агресор, значи боевете се водят на арабски територии. Говорителят кой знае защо забрави да каже, че между Египет и Израел се намираха войски на ООН и че Израел не е можел да ги прескочи, а за изтеглянето им също не бе настоявал. Докато враговете бяха разделени от неутрални сили, пердахът просто не би могъл да започне. Тези сили бяха изтеглени с най-активното участие на СССР. Как тогава Израел е станал агресор?

В подобни случаи нито офицерите, нито генералите, които не са пряко свързани с протичащите събития, не получават никаква допълнителна информация. За войниците, а още повече за населението, не говоря. Слушаш радиото, четеш „Правда“ — стига ти толкоз. След подобни операции не се извършва никакъв разбор на грешките. Само политзанятия, само закрити партийни писма. Ясно е, че политическото ръководство иска да се оправдае. Но ние все пак сме професионалисти. На нас ни трябва не политически, а военен разбор: какво ново е имало в тактиката, как са организирали двете страни управлението на войските, как са се осъществявали планирането и взаимодействието. Как е било постигнато съсредоточаването на сили в решаващите направления, как са работили службите за маскировка и дезинформация, с какви похвати и средства е била постигната внезапността. Нищо такова с нас не се и обсъждаше. Закритото партийно писмо даде ясен отговор на всички въпроси: арабите са кекави войници.

С това интересът към поражението се изчерпа. И никой не се връщаше към въпроса знаел ли е нашият Генерален щаб, че са кекави. Ако е знаел, защо им е давал толкова въоръжения? Защо сме държали там толкова съветници? Щом са кекави, защо е трябвало да разчитаме на тяхната военна мощ? Въпросите можеха да се решат по мирен път и войските на ООН гарантираха мира. Щом са кекави, защо е трябвало да бъдат изтегляни войските на ООН? Ами че тия „сини каски“ бранеха кекавите от агресия. А може пък Генералният ни щаб да не е знаел, че са кекави? Държал е там хиляди полковници и не е разбрал, че от това няма да има полза? Пукната пара не струва такъв Генерален щаб.

А може би арабските офицери са завършвали не нашите, а някакви други академии? А може би всички планове за войната са били съставяни не в нашия Генерален щаб? Не. Всичко в арабските армии се правеше по съветски образец, и то доста точно. И натегачеството беше същото. За това впрочем не гарантирам. Надали някой може да надмине непобедимата Съветска армия в тази област.

За нас единствената промяна, настъпила след арабско-израелската война от 1967 година, беше, че ни взеха танковете! Т-64. Получихме нашите любими Т-55. Този скромен труженик на войната нямаше свръхмощно оръдие, но за сметка на това точно пердашеше целите. Кули, вярно, не откъртваше, но убиваше уверено. И гащетата му не се смъкваша.

Решението да не бъде показван Т-64 имаше, естествено, дълбок смисъл. Ако бъде показан, ще излезе, че Т-62 не е най-новият танк на Съветската армия, а великолепият танк Т-55 е направо старец. Това можеше да внуши на арабите, че сме им давали вехтории. Значи не са те виновни за поражението, а остарялата техника. Разбира се, това не беше вярно. В онзи момент Т-55 беше основният съветски танк и арабите разполагаха с него (наистина, с опростения експортен вариант). Т-62 по онова време не надхвърляха 10 процента от общия танков парк на Съветската армия, а Т-64 току-що бе влязъл в серийно производство, но имаше доста недостатъци и още не можеше да се брой за същински боен танк. Както и да е, прибраха го и не го показаха. Между другото произвежданият в доста големи серии Т-64 нито веднъж не се появи на Червения площад. Страхуваха се, че може да стане някоя излагация. И чак създаденият много години по-късно Т-72 — сигурна, страховита и непретенциозна машина, бе показан на Червения площад точно десет години след несъстоялия се дебют на шейсетичетворката.

Като получихме Т-55, изпаднахме в глупаво положение. Теоретично си губехме времето уж за изучаване на новия танк. Затуй ни държат тук, затуй ни дават големи заплати. Но новите танкове ги прибраха. А щом е тъй, за какво ни плащат тогава?

Зададохме този въпрос на командира на полка.

— Не обръщайте внимание на дреболиите, момчета — ни каза той. — Щом ви плащат, хем добри пари, викайте „ура“.

Ние се успокоихме. Но същия въпрос повдигнали и финансистите. Не е редно да се дават пари за нищо. Един офицер трябва или да командва (ние никого не командвахме), или да се намира на преподавателска (на обучение в академия, на курсове и пр.). Този параграф не важеше за нас, откакто получихме Т-55, който бяхме изучавали години наред. Как са уредили въпроса, не знам. Но продължиха да ни плащат. А се водехме в категорията „преподавателска“. Сигурно за натегачеството ни плащаха, за „балета“.

Междувременно интензивността на тренировките нарастваше. Всеки ден, без почивни, без отпуски, на грамадна територия се подготвяше небивал спектакъл. Всеки войник (преоблечен офицер) изучава задачата си: скок от бронетранспортъора край онова храстче, девет крачки напред, автоматен откос, още тринайсет крачки, ето я моята мишена, още един откос, ето я мишената на съседа отдясно, ако той не я е поразил, от това място му помагам, а след туй танкът ще изстреля бронебоен и още един, и още един.

Ученията очевидно бяха готвени с години и когато пристигнахме за подготовка, на всеки бе дадена папка с роля, в която бе описана не само всяка крачка, а и всяко вдишване и издишване: ...седем крачки напред, ще последва експлозия, дишането да се спре, очите да се затворят, да се сложи противогазът, рязко издишване, къс откос с автомата. Така беше в пехотата, така беше и при нас, и при артилеристите, и при десантниците, и при всички останали.

... Танкът излиза от водата, херметизацията на цевта се пробива с бронебоен изстрел, хвърляне на кюнеца, оръдието и кулата се освобождават от ограничителите, оръдието надолу, сега ще се появят четири противникови танка иззад ей оная брезичка; съсредоточен огън на цялата рота, моята цел е най-отляво, след поразяването ѝ да прехвърля огъня на по-дясната, ако и тя е поразена — на следващата вдясно...

Една седмица след пристигането ни в лагера всеки трябваше да издържи устен изпит — да покаже, че е научил ролята си. Всички часове, минути и секунди, кога, къде и каква цел ще се появи,

разстоянието до нея, скоростта ѝ и ъгълът ѝ на движение. Всеки от десетките хиляди хора предварително знаеше с абсолютна точност всички действия на противника, състава на силите и средствата му, всичките му хитрости.

След теоретичния изпит започнаха практическите тренировки. Отначало всеки сам изминава цялото поле, отработвайки и най-дребните елементи на своите действия. Всеки танкист в този случай върви само пеш. След това започва сглобяването на отделенията и екипажите.

Ние сме четирима: водач-инструкторът и трима офицери — командир, мерач и зареждач. Пак пеш прекосяваме полето, някъде към 10–12 километра.

Командирът: Тук ще подам команда „Ориентир — 2, ляво 100, танк, да се унищожи“.

Мерачът: Аз викам „Бронебоен“.

Зареждачът: Аз хвърлям снаряда на дотиквача.

Водачът: Аз викам „Пътечка“ — и леко намалявам скоростта.

Вляво, вдясно, зад нас хиляди хора вървят на групички всеки по своя маршрут. Всички дуднат задачите си. Разменят тихо по някоя дума, надзъртат в бележките. Засега това е позволено, зад нас е пехотата, отпред — разузнаването, понякога прелитат „самолети“ — летците от въздушната армия на фронта също са тук. Също драпат пеш, също дуднат задачите си.

На другия ден всичко започва отначало, но този път се прави сглобяване на взводовете, вече си говорят не само екипажите вътре в „танковете“, но и „танковете“ помежду си. На другия ден всичко се повтаря: сглобяване на ротите. След това инспекторска проверка за всички. Чак тогава започват тренировките с бойната техника. Един ден ротни учения, всяка рота отделно и без стрелба, след това батальонни учения, после полкови, дивизионни, армейски и най-сетне фронтови. Всички поля грижливо са постлани със стоманени мрежи и арматура — иначе танковете ще изорат всичко с веригите си. Чак непосредствено преди самите учения решетките бяха махнати и за седмица-две тревата поникна: местността е равнинна, почти Полесието.

След отработването на всички задачи в един район се извършва прехвърляне в друг район. Така от околностите на Чернигов в Украйна постепенно се озовахме в Белорусия и стигнахме до Бобруйск, след това се върнахме и повторихме всичко отначало и пак се върнахме.

Дотогава не само нашият фронт бе изрепетирал задачите си, а и останалите също. И едва тогава бяха проведени целите учения както трябва, в бърз темп и с участието на няколко фронта. Това още не са ученията „Днепър“, а само подготовка за тях, генерална репетиция. И чак след нея ни върнаха в нашите лагери, където се извърши смяната на бойната техника. А десетки хиляди войници вървяха по стъпките ни и унищожаваша следите от тренировките, събираха метала, заравяха снарядните ями, събираха гилзите, търсеха неизбухнали снаряди.

И чак след всичко това...

Колоната на мотострелковия батальон приближаваше през познатите горички водния рубеж. Артилерията и авиацията в това време „подготвяха почвата“ за щурма на първия от батальоните. Задачата му е проста: да форсира Днепър, да завземе плацдарм на десния бряг, за да даде възможност на нашия танков полк и артилерията да се прехвърлят, а после да започне прехвърлянето на три армии наведнъж с едновременно стоварване на тактически вертолетни десанти в тила на противника. След прехвърлянето на първите три армии да се пристъпи към изграждане на железопътни мостове, към прехвърляне на армиите от втория ешелон, стоварване на две въздушнодесантни дивизии в дълбокия тил на противника, прехвърляне на още два фронта и насрещно сражение със „Западните“, но засега мотострелковият батальон...

На батальона е оказана небивала почит, макар че той отсега е отписан изцяло и няма да участва в по-нататъшните учения. Пътят на батальона се разчиства от две артилерийски бригади и осем артилерийски полка. 612 оръдия за подкрепа на един батальон. Освен това непосредствено до брега е изкаран танков полк и той поражда с право мерене цели на отсрещния бряг. 600 оръдия и 100 танка за

подкрепа на 300 души! Такова нещо може да се случи само на показни учения в чест на велик юбилей.

Бронетранспортърите, чупейки крайбрежните храсти и без да намаляват скоростта си, цопнаха във водата, вдигайки стълбове от ситни пръски, и бързо заплаваха към забулени от пушеците на експлозиите противников бряг. Пънове и дънери на дървета, изкоренени от експлозиите, излитат високо в небето. Снарядните парчета се сипят като несекващ дъжд, долитайки понякога до средата на реката.

По план, след като бронетранспортърите стигнеха до средата на реката артилерията трябваше да пренесе огъня в дълбочина, за да позволи на батальона да преодолее втората половина от пътя и да стовари десанта на брега. Но ето че бронетранспортърите вече бяха доплавали до средата, а артилерията още не се и канеше да пренася огъня. Наопаки, темпът на огъня нарастваше. Или артилерийските наблюдатели се бяха заяпали, или батальонът бе нагазил водата с две-три минути по-рано, но така или иначе, по-нататък не можеше да се плава и бронетранспортърите взеха да се въртят на едно място, борейки се със силното течение на Днепър и блъскайки се един в друг.

Всичко това ставаше точно пред правителствената трибуна. Генералният секретар изгледа с недоумение министъра на отбраната, а той изрева по микрофона нещо, което е абсолютно невъзможно да се напише черно на бяло, но благодарение на което стрелбата моментално секна. Трийсетина оръдия продължаваха, наистина безредно, да стрелят, но основният хор млъкна. Постепенно и останалите замлъкнаха несигурно и засрамено.

Междувременно пируетите на бронетранспортърите по водната повърхност не спираха. Командирът на батальона очевидно не се решаваше да даде команда „Напред“, защото, бабината и на артилерията, може да е млъкнала, ама ако вземе изневиделица пак да заговори... Пък и според инструкцията той можеше да прекоси средата на реката едва след като се увери, че артилерията наистина е пренесла огъня си в дълбочина. Но на артилерията и трябват две-три минути за смяна на мерниците и в очакване на това батальонът се кандилкаше в реката. На тренировките всичко мина толкова добре, а сега за проклетия...

Най-сетне артилерията бавно, сякаш неохотно, започна да обстрелва следващите рубежи и батальонът пак пое към брега, но нито един бронетранспортър не можа да се изкатери на сушата. По-нататък ще ви разкажа за него, за ЕТР-60П, и за капризния му характер, но в случая освен характера му пречеше и друго. Артилерийската подготовка по време на тренировките преминаваше също доста успешно, но сега — или защото мерачите се вълнуваха, или по не знам каква причина, цялата брегова ивица, която би трябвало да остане непокътната, беше разорана и разкопана от снарядни ями. И започна импровизацията. Командирът на батальона заповяда на хората си да се десантират във водата и да стигнат до брега с плуване. На някои места беше вече плитко, но не навсякъде. С отчаяно прегракнало „ура“ пехотата наскача от бронетранспортърите. Всичко се обърка. Вместо отчетливо разгръщане се получаваше тълпа. По-нататъшното изпълняване на ролите стана невъзможно, защото всичко беше сгрешено...

Положението спаси командирът на батальона подполковник (преоблеченият полковник) Рубанов, който на висок глас изкомандва: „Действай като в бой!!!“ Впоследствие военните кореспонденти се скъсаха да хвалят храбрия командир. Лозунгът на комбата най-допадна на началника на Главното политическо управление армейски генерал Епишев. Само че комбатът не беше се стремил към никакви ефекти. Просто с командата си той заповядваше на преоблечените офицери да забравят парламата, заучените роли, целия този балет и да действат както им подсказват здравият разум и полученият през курсантските години опит. Действай като в бой! Младите офицери разбраха командира си, веригите им се подравниха, ротните и взводните оцениха ситуацията и след една-две минути комбатът от самия бряг вдигна батальона в атака, зарязвайки бронетранспортърите.

По-нататък всичко тръгна като по ноти, само че стана още една засечка. Бронетранспортърите изобщо не можаха да излязат от водата и ние, танкистите, сериозно се обезпокоихме някой от тях да не застане напърно на потьомкинската писта — на тайния подводен жлеб. Тогави челният танк ще се забучи в бронетранспортъра, всички след него ще спрат и скандалът няма да се размине.

Но доблестният комбат спаси ситуацията и този път. Той вече бил доста напреднал с пехотата, но след това си спомнил за танковете

и изкомандвал по радиото на своите бронетранспортъори, които не можаха да се изкачат на разровения бряг, да се отдалечат надолу по реката, освобождавайки пътя на танковата лавина. По такъв начин всички бронетранспортъори попадаха в ръцете или под огъня на противника, за да сторят път на всички настъпващи войски. Това решение спаси цялото ни театро, но съсипа автора му. След ученията маршал Гречко прецени решението като нецелесъобразно и заповяда да изгонят стария полковник от армията.

Нашите танкове без приключения прегазиха Днепър, издърпвайки под водата няколко хиляди оръдия. Боеприпасите и разчетите бяха прехвърлени на десния бряг със сапъорни транспортъори. След това целият балет отново тръгна по релси и „Западните“, както се очакваше, побягнаха панически от нас, щом видеха пушилка на хоризонта, мишените падаха дори ако снарядите не ги улучваха, а най-важното, грохотът беше оглушителен.

Командването на „Източните“ с едноседмично изпреварване разгадаваше коварните планове на „Западните“ и нанасяше съкрушителни удари. С една дума, всичко беше привично, та чак да ти се доплаче.

А после имаше парад. На едно летище край Киев от хоризонта до хоризонта се подредиха танкове. Това беше най-голямото струпване на танкове в историята на човечеството. Тук бяха събрани танковете на четири фронта. По всяка вероятност са били над двайсет хиляди. Армиите на НАТО, дори и ако рискуват някой път да съберат толкова танкове на едно поле, не биха могли да го направят поради простата причина, че всички западни нации, взети заедно, нямат толкова. Страховитата снимка на безкрайния танков океан обаче обиколи всички вестници по света и продължава да се мярка от време на време, както впрочем и други кадри от това небивало дори според нашите мащаби театро. Който ни е враг, би трябвало да се ужаси от такава картина. Който обича нашия народ и се е опитал да пресметне колко пари ни е струвало всичко това, би трябвало да се разплаче. Но строените на летището войски се смееха. Имаше защо...

Защото строените за парада войски очакваха пристигането на високите гости. Чакаха ги и на трибуната. Парадът по традиция

трябваше да започне в 10:00. За разлика от стандартните московски паради бе запланувано прелитането на неимоверна маса бойни самолети. Всичко беше пресметнато по секунди. Но Брежнев, Подгорни, Косигин и Шелест се позабавиха. Самолетите се намираха доста далеч от Киев — в Бориспол. Излитането, полетът и преминаването над парадните колони трябваше да са точно съгласувани и спазени. Но ръководството закъсняваше.

Застаналият на трибуната маршал Гречко с тих шепот обсипваше родната партия, съветското правителство и всички членове на Политбюро подред с такива мераклийски псувни, каквито не можеш да чуеш дори от познавачи, ценители и колекционери на този най-популярен вид устно народно творчество. Гречко попържаше Брежнев шепнешком, но сложените на трибуната микрофони бяха включени точно в 10:00 и маршалският шепот се разнасяше на десетина километра над цялата струпана наша несъкрушима мощ. Тъкмо затова киевският парад бе проведен особено наперено и, бих казал, весело.

След половин час, когато войските с тържествен марш преминаваха пред трибуните на ръководителите, по лицата на войниците и офицерите липсваше обичайното изражение на сурова решителност. По всички лица грейха усмивки. Ръководителите също се усмихваха в отговор и ни махаха с пухкавите си ръчички.

ОПЕРАЦИЯ „МОСТ“

— Другари — започна министърът на отбраната, — през новата 1967 година на Съветската армия ѝ предстои да реши редица извънредно сложни и отговорни задачи и да ознаменува с изпълнението им петдесетата годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция.

Първата и най-сложна задача е окончателното решаване на блискоизточния въпрос. Тази задача изцяло и напълно пада върху съветската армия. Петдесетата година от съществуването на съветската държава ще стане последна година от съществуването на Израел. Готови сме да изпълним тази почетна задача, спира ни само присъствието на войските на ООН между арабските и израелските войски.

След уреждането на блискоизточния въпрос всички сили ще бъдат хвърлени за уреждането на европейските проблеми. Това е задача не само на дипломатите. На Съветската армия и тук ѝ предстои да реши доста проблеми. Съветската армия в съответствие с решението на Политбюро „ще демонстрира озъбване“. Под това разбираме редица мероприятия. Провеждането на небивал в историята въздушен парад в Домодедово. Веднага след победата в Близкия изток ще бъдат проведени грандиозни маневри на флота в Черно, Средиземно, Баренцово, Северно, Норвежко и Балтийско море. След това ще проведем колосалното по размах учение „Днепър“ и ще приключим демонстрациите си на 7 ноември на грандиозен парад на Червения площад. На фона на тази демонстрация и на победите в Близкия изток ние под всякакъв предлог ще поискаме от арабските страни да прекратят за една-две седмици доставките на нефт за Европа и Америка. Смятам — усмихна се министърът, — че Европа след това ще стане по-сговорчива при подписването на документите, които ще ѝ предложим.

— Ще бъдат ли проведени демонстрации в космоса? — запита първият заместник на главнокомандващия Сухопътните войски.

Министърът на отбраната се намръщи.

— За съжаление не. През периода на волунтаризма са били допуснати извънредно груби грешки в тази област. Сега се налага да плащаме за тях. През близките 10, а може би и 15 години не ще можем да направим нищо принципно ново в космоса, това ще е само повторение на старото с малки подобрения.

— Какво ще бъде предприето спрямо Виетнам? — зададе въпрос командващият войските от Далекотоизточния военен окръг.

— Ще можем успешно да решаваме европейските проблеми едва през периода, когато американците затънат до уши във Виетнам. Смятам, че не бива да бързаме кой знае колко с победата във Виетнам.

Салонът се оживи, демонстрирайки явно одобрение.

— И, приключвайки с общите въпроси — продължи маршал Гречко, — бих помолил всички ви да се замислите над следното. По време на нашите демонстрации на мощ освен количеството на войските и тяхната подготовка не би било зле да демонстрираме и нещо невиджано досега, смайващо и зашеметяващо. Ако на някого от вас, другари генерали, му хрумне някоя оригинална мисъл, моля незабавно да се обадите на мен или на началника на Генералния щаб. Отсега моля да не предлагате увеличаване на броя на танковете, оръдията и самолетите, те ще бъдат толкова много, че дори не можете да си ги представите — ще съберем всичко, което имаме, и ще го покажем. Не е редно, естествено, да показваме най-новите модели от техниката; всичко, което може — ще го покажем: и БМП, и Т-64, и Миг-23, и Миг-25, и всички експериментални машини; това, наистина, е опасно, но се налага да го показваме. Повтарям: трябва ни оригинална идея за нещо необикновено.

Всички изтълкуваха последните думи на министъра на отбраната като обещаване на висока награда за оригинална идея. Ама какво друго да измисли човек освен количеството и качеството?

И все пак оригиналната идея бе намерена. Тя принадлежеше на генерал-полковник Огарков, бивш офицер от сапърните войски.

Огарков предлагаше не само да демонстрираме мощта на армията, а и да покажем, че тази мощ твърдо стои на гранитната основа на също толкова мощни тил и военна промишленост. Той, естествено, не се канеше да разкрива цялата система за снабдяване. За

да убеди гостите си колко е богат, стопанинът не трябва непременно да демонстрира всичките си съкровища, достатъчно е да покаже една оригинална картина от Рембранд.

Огарков също искаше да покаже само един елемент, но достатъчно убедителен. Според неговия замисъл необходимо беше за рекорден срок, за един час например, да се изгради железопътен мост през Днепър и да се пуснат по него натоварени с бойна техника железопътни композиции и танкови колони. Такъв мост не само щеше да символизира мощта на тила, но и би показал на Европа, че никакъв Рейн няма да я спаси.

Идеята на Огарков бе посрещната с възторг в Министерството на отбраната и в Генералния щаб. Тъкмо такава неща се търсеше. С такъв мост Съветската армия, то се знае, не разполагаше, до започването на ученията оставаше съвсем малко време. Това обаче не смущаваше никого — най-важното беше, че желаната идея е намерена.

Генерал-полковник Огарков получил абсолютни пълномощия, не по-малки от онези, с които е разполагал генералният конструктор преди изстрелването на първия космонавт. Самият Огарков се оказал не само блестящ ерудит и опитен инженер мостовак, а на всичко отгоре и невероятно взискателен и волеви командир, какъвто преди него бил само Жуков. Това, естествено, облекчавало изпълняването на задачата. Под негово пряко ръководство били поставени всички научноизследователски учреждения на инженерните и железопътните войски, както и всички промишлени предприятия, произвеждащи армейска инженерна техника. Цялото производство в тях било спряно в очакване на момента, когато ще се получи заповед да бъде произведено нещо невиджано.

Междувременно, докато инженерите правели първите ескизи на бъдещия мост, който щял да се използва само веднъж, в железопътните и инженерните войски започнал подбор на най-младите, здрави и яки офицери, както и на най-грамотните и опитни инженери. Освен това били проведени конкурси между курсантите абсолвенти, практически вече офицери, от железопътното и инженерните училища на Съветската армия. Хиляди елитни офицери и курсанти абсолвенти били преоблечени във войнишки униформи и събрани от всички краища на Съюза в Киев. Тук била сформирана 1-ва гвардейска железопътна мостостроителна дивизия.

Още преди да стане ясно какъв ще е мостът, дивизията пристъпила към невероятно тежки тренировки — какъвто и да бъде мостът, всички, които ще го сглобяват, трябва да работят като акробати под купола на цирка.

Междувременно идеята за свърхскоростно сглобяване на железопътен мост продължавала да се развива и задълбочава. Било предложено щом свърши сглобяването, да бъдат пуснати по него релсополагач и няколко композиции с релси, като със същите скоростни темпове бъде прокарана отсечка от магистрала на десния бряг, и чак след това да тръгнат по моста композициите с войски и бойна техника. Тази идея също била приета и одобрена.

Междувременно всички конструкторски бюра, които разработвали моста независимо едно от друго, заявили, че да се построи понтонен мост дори с товароподемност 1500 тона за толкова къс срок е невъзможно.

Огарков кипнал. Реномето и бъдещето му били заложи на карта. Той реагирал бързо и точно. Първо, отишъл в ЦК и издействал обещанието, че на конструктора, който все пак съумее да създаде такъв мост, ще бъде дадена Ленинска награда. Второ, събрал всички конструктори на съвещание и след като им съобщил за решението на ЦК, предложил да обсъдят още веднъж всички подробности. На съвещанието била отхвърлена възможността да бъдат прехвърлени релсополагач и композиции с релси. Било решено и да не се прехвърлят едновременно танкови колони и железопътни композиции. Освен това решили да прехвърлят само празни вагони, а успоредно с влака да пуснат не колона танкове, а колона камиони, също празни. Оставал само един проблем: как да бъде прехвърлен локомотивът, тежащ 300 тона. Естествено, възникнала идеята теглото на локомотива да бъде намалено максимално.

Двата локомотива, основният и дублиращият, спешно били преправени. Всички части, които можело да не са от стомана, били заменени с алуминиеви. Били сменени парните котли и огнищата. Тендерите на локомотивите били съвсем празни, нито въглища, нито вода, само по едно малко варелче с пределно калорийно гориво, може би авиационен бензин или керосин.

А времето хвърчало както никога. Проектирането на моста продължило и в завода. Пак там, в заводите, изпратили повечето офицери от 1-ва гвардейска железопътна да се запознаят с конструкцията още в процеса на изработването ѝ. Заводите, които преди това не работели няколко месеца в очакване на проекта, били прехвърлени на военновременен режим. 24-часов работен ден без прекъсване. Всички работници получавали луди пари и на всички били обещани, ако работата бъде свършена навреме, премии лично от министъра на отбраната.

Първите елементи от моста междуременно пристигнали в дивизията и започнали тренировките. Всяка седмица пристигали нови и нови елементи от моста и при всяко тренировъчно сглобяване той ставал все по-дълъг и по-дълъг. Теоретичните изчисления показали, че мостът трябва да издържи празна композиция. Но какво ще стане в действителност, естествено, никой не знаел. Най-опасно било това, че при силно сгъване на моста под локомотива композицията може да цамбурне във водата. Екипажите на локомотива и шофьорите на камионите — преоблечени офицери от автомобилните войски, на които предстояло да се движат по моста едновременно с композицията — спешно започнали да ги обучават как се използват спасителните средства, прилагани от танкистите при кормуване под вода.

А практическа тренировка за прехвърляне по моста не можела да се проведе, все още липсвали няколко елемента от него, за да бъдат съединени двата бряга.

В деня, когато в дивизията пристигнали последните два понтона, започнаха най-мощните в историята на човечеството войскове маневри под кодовото наименование „Днепър“.

Железопътният понтонен мост през Днепър бе построен в рекордно къс срок и докато на десния бряг набиваха последните пилони, от левия по него плавно тръгна локомотив и бавно затегли след себе си дълга железопътна композиция. Едновременно с композицията по моста се движеше колона от военни камиони.

Ръководителите на партията и правителството и многобройните чуждестранни гости, наблюдаващи изграждането на гигантския мост, просто не бяха очаквали, че се изгражда за железопътно съобщение, и когато локомотивът тръгна по моста, на правителствената трибуна заръкопляскаха заедно.

Междувременно колкото повече локомотивът се отдалечаваше от брега, провисването на моста под него ставаше все по-застрашително. От провисването на моста към двата бряга на реката тръгнаха тежки бавни вълни и, отразени от бреговете, се върнаха към моста и го разлюляха плавно в различни посоки. На покрива на локомотива мигновено се появиха трите фигури на уплашените машинисти.

Никой от чуждестранните гости дотогава не бе обърнал внимание на странния факт, че над локомотивния комин няма пушек. Появяването на машинистите на покрива обаче веднага бе забелязано от всички и се посрещна със снизходителни усмивки.

По-късно във всички снимки и филми за бележития мост тези уплашени машинисти бяха майсторски заличени, но в момента трябваше да се спасява авторитетът. Изключително рискованият трик можеше да се превърне в комедия.

Локомотивът междувременно, бавно полюшвайки се с машинистите на покрива, продължаваше трудния си път.

— Какво е онова там на покрива? — изсъска през зъби маршал Гречко.

Съветските маршали и генерали се вцепениха.

Напред излезе генерал-полковник Огарков и израпортува със звънлив глас:

— Другарю маршал на Съветския съюз! Направихме си всестранни изводи от неотдавнашната арабско-израелска война, където авиацията е играла решаваща роля. Вземаме мерки за защита на тиловите комуникации от въздушни нападения на противника. В случай на война планираме във всеки локомотив да има освен машинистите по трима души с автоматични зенитни гранатомети „Стрела-2“. Гранатометът още не е постъпил на въоръжение във войските, но ние вече пристъпихме към тренирането на разчетите. Сега машинистите се намират в кабината на локомотива, а зенитният разчет е на покрива: наблюдава въздуха.

Чуждестранните гости останаха смаяни от оперативността на съветския Генерален щаб и от светкавичната реакция на всички промени в практиката на воденето на война.

А министърът на отбраната се смая от способността на Огарков толкова бързо, убедително, красиво и навреме да излъже, без да му мигне окото.

Веднага след ученията „Днепър“ прочутият мост бе изпратен за претопяване, а мостостроителната дивизия — разформирана поради ненужността ѝ. Всички участници в създаването и монтирането на моста бяха щедро наградени. А на генерал-полковник Огарков бе възложено и занапред да ръководи операциите от подобен род. Така се роди Главното управление на стратегическата маскировка. Първият началник на тази мощна организация генерал-полковник Огарков няколко месеца по-късно получи четвърта звезда и стана армейски генерал.

ГУСМ сложи ръка първо на военната, а после и на гражданската цензура, а след това и на повечето организации и учреждения, произвеждащи лъжлива информация. По-късно пипалата на ГУСМ докопаха всички органи на армията: я да видим как криете от противника действителното положение на нещата. След време лапата на Огарков се пресегна и към военната промишленост. А промишлеността ни практически цялата е военна. Ако искаш да строиш завод, първо докажи, че си можал да скриеш от врага същинското му предназначение. И министрите взеха да ходят при Николай Василиевич за параф. Така мощта на ГУСМ непрекъснато растеше. Има ли в нашия живот нещо, което не трябва да се крие? Има ли област, в която не се налага да будалкаме противника? Колко водка сме произвели, колко са самоубийствата в страната, колко хора има в затворите — всичко това са държавни тайни и по всеки въпрос трябва да крием, да хитруваме, да преиначаваме. А Николай Василиевич е главният контролор на тези проблеми. Трябва да праметнем американците на стратегическите преговори. Николай Василиевич изпраща първия си заместник — генерал-полковник Трусов. А като дойде време за подписване — и той се включва в делегацията. Добра работа свърши, излъга доверчивия американски президент. Затуй Николай Василиевич го хвалят и тачат, направиха го маршал и

началник на Генералния щаб. Хитър е Николай Василиевич. Далеч ще стигне... ако не го схрускат съперниците му.

ЧАСТ ВТОРА

УЧЕБНАТА ДИВИЗИЯ

„... Старата армия, армията на казармената дресировка, на изтезаването на войниците, остана в миналото...“

В. И.
Ленин
(Пълни
събрани
съчинения, т.
35, с. 269)

— Повърни. Заповядвам ти!

Младото остригано войниче притеснено се озърта в търсене на подкрепа. Взводът от също такива като него млади и остригани войници, пред чийто строй е застанало то, явно не му съчувства. Още през първата седмица от службата си бъдещите сержанти са усвоили първото желязно правило на учебната дивизия: ако един не изпълни заповед — ще си изпати взводът. А ако взводът не изпълни заповед, сержантите ще си изберат от взвода който си поискат войник и той ще си изпати заради взвода. Има да го тренират, „докато не почне да му излиза пушек от ушите“, „докато не се скапе“. И ако той вече не е в състояние да изпълнява заповедите — ще пострада отделението му. Целият цикъл ще се повтори отначало. Начините за тренировка са много: можеш да ги накараш да изкопаят окоп върху стара железобетонна плоча. Нормата е окоп в пълнен профил за 30 минути. И ако не сколасат, ще ги тренираш още и ще ги наказваш. Така че, докато остриганото войниче стоеше пред строя, строеят започваше да освирепява — защото знаеше какво го заплашва за неизпълняването на заповедта.

Стоях от страни и наблюдавах действията на заместника си. На третия ден от службата си на длъжността командир на учебен взвод напълно проумях още един закон на учебната дивизия: не пречи на сержанта да работи, инак ще се наложи ти да работиш.

Старши сержантът изчака 10 секунди за солидност и изкомандва отчетливо:

— Взвод, слушай моята заповед! Редник Равдулин закъсна за строяването с 13 секунди, защото се е намирал в лавката!

Всеки войник от учебна дивизия има ежедневно 20 минути свободно време след обед и 10 минути вечерта. Щом се измъкне от трапезарията, гладният войник хуква към лавката, където има само една туткава продавачка. Войниците в полка са 1500 и кажи-речи половината, онези, които са най-гладни, се мъчат да се доберат до тезгяха. Повечето от натъпкалите се в лавката нямат възможност нито да си проправят път до тезгяха, нито да се изскубнат обратно. За закъснение в строя ги наказват жестоко, но броят на желаещите да си опитат късмета не намалява. Пита се откъде взема пари войникът, след като месечно му плащат 3 (три) рубли и 80 копейки? Работата е там, че той два-три месеца се опитва да се добере до тезгяха, ама все не сполучва. Така икономисва.

Сега и 40-те учебни взвода на полка са строени на далечния двор на военното градче, готови да пристъпят към почистване на оръжието. Офицери не се мяркат и сержантите, кой както си знае, вразумяват нарушителите. Един със „стани-легни“, втори другояче. Някои са измислили и по-завързани начини за санкциониране на нарушенията. Един взвод например тренира пълзене през минно поле. Вместо минно поле се ползва оклепаният със свински лайна стопански двор на полка.

Моят заместник, с широки нашивки на старши сержант на пагоните, е решил днес да се ограничи само с това, че нарушителят трябва публично да изповръща онова, което е изял в лавката, а поточно казано — онова, което се е канел да изяде. Повръщането на изяденото често бива наричано в учебните дивизии с научния термин „екстракция“ по аналогия със стремителното неудържимо изхвърляне на празната гилза от затвора на танковото оръдие. Този термин

сержантите употребяват и по свой адрес, например след грандиозно напиване: „Цяла нощ ме мъчиха ужасни екстракции...“

За разлика от сержантските непроизволни екстракции остриганото войниче трябва да ги изпълнява по команда, но то не е изпълнило както трябва заповедта и затова следва командата:

— Второ отделение! Наведи се! С два пръста в устата бръкни!

Първо и трето отделение с омраза и надежда очакват да разберат каква ще е тяхната участ. „Един за всички, всички за един“ — това е основополагащ възпитателен принцип.

— Отдясно! По един! ПОВЪРНИ!!!

Превивайки се в спазми и гърчове, отделението изпълнява заповедта, разтоварвайки стомасите си в напълно приемлив срок.

— Редник Равдулин, влезте в строя!

Старши сержантът се обръща уж за да си хареса място, където да разположи взвода за почистване на оръжието. В този момент Равдулин получава два тежки удара по корема от остриганите си другари. Сподавяйки напирания провлечен стон, той се прегъва надве и се плъосва с цялото си тяло в калта.

В учебните дивизии сержантите и офицерите никога не бият войниците — това е още един железен закон.

ЗАНЯТЧИТЕ

Украйна

257-а Новоград-Волинска два пъти Червенознаменна, наградена с ордени „Суворов“, „Кутузов“ и „Богдан Хмелники“ учебна мотострелкова дивизия

Арестуваният бе докаран в полка и затворен в изолатора на караулното помещение. Начумерен, той седеше в ъгъла и упорито гледаше към пода. Сержантът бил арестуван в Омск, на 4000 километра от родния му учебен полк.

Пристигна военният следовател. Започна дознанието. Как, защо. Работата е сериозна. И всичко зависи от командването — как ще погледне на станалото и как ще квалифицира даденото провинение. Ако то бъде наречено самоотлъчка, сержантът ще получи 15 денонощия арест. Ако бъде наречено дезертъорство — тогава 15 години, най-малко.

Ако сержантът беше заловен на територията на нашия окръг, работата, естествено, щеше да се потули, защото между окръзите се води социалистическо съревнование — кой ще има по-малко престъпления и нарушения. Но щом са го хванали в друг окръг и следователно на Москва всичко ѝ е известно, ръководството ще се постарее да покаже на всяка цена решимостта си напълно да изкорени всички нарушения. И тук обаче отново изниква противоречие: ако това е дезертъорство, защо не са докладвали на Москва за него още преди шест дена, когато е изчезнал войникът.

За всички преки началници на сержанта, от взводния командир до командващия окръга, настъпи твърде неприятен период.

Сержантът се казваше Зумаров, а негов взводен командир бях аз. Тъкмо затова мен пръв ме викнаха при следователя.

— Ваш ли е сержантът?

— Мой е, другарю подполковник.

— От колко време служите заедно?

— От осем месеца, другарю подполковник. Той беше курсант от учебния взвод, който командвам, а после, след получаването на звание,

бе оставен във взвода като командир на второ отделение.

— Какво можете да кажете за него?

— Другарю подполковник, през живота си не съм го виждал.

Следователят явно беше добре запознат със суровата армейска действителност и моята декларация не му направи абсолютно никакво впечатление.

— Той занаятчия ли е?

— Тъй вярно, занаятчия.

С това разпитът приключи. След мен един подир друг бяха викнати командирът на ротата, замполитът на батальона и най-накрая командирът на батальона. Разговорът с тях също не трая повече от една минута. Всички те никога не бяха виждали такъв сержант.

Ако цялото достойние на страната се национализира, тогава естественият стремеж на всеки човек да се издигне, да напредне, да подобри положението си може да бъде осъществен само в рамките на държавния апарат, на който между другото са му нужни много (твърде много) професионални чиновници, тоест изпълнителни хора с висше образование.

Всяка диплома за завършване на висше учебно заведение ви отваря пътя към всяка област: в партията, в профсъюзите, в комсомола, в КГБ, в спорта, в литературата и изкуството, в промишлеността, в селското стопанство, в транспорта — с една дума, навсякъде. Тъкмо затова във всяко социалистическо общество се наблюдава такъв парадокс: никой не се стреми да получи професия, стремят се да получат само диплома, все едно каква. Най-добре е, естествено, с уклон към обществените науки, а не към точните, хем е по-лесно, хем е по-полезно в живота, защото за кариерата най-важното е „да се научиш да хортуваш гладко“.

И тъкмо защото всички поголовно са се хвърлили във философията (марксистко-ленинската) и в историята (на партията), хора, умеещи да правят нещо с ръце, а не с език, кажи-речи, не са останали. Такива хора се ценят повече от златото. Само погледнете как живеят сега автомонтьорите, водопроводчиците, бояджиите, паркетчиите и т.н. (то се знае, имам предвид онези, които въртят „частпром“, но кои от тях не го въртят?).

В Съветската армия хората, които умеят да правят каквото и да било, са на голяма почит, защото системата за контрол и оценка на

поделенията, частите и съединенията е изградена така, че без занаятчийски не може да се мине.

Сам прецени: пристига в полка комисия, каквато и да е. Откъде започва тя проверката, какво я интересува? Преди всичко идеологическото състояние на войските: верни ли са, или е започнало разложение? А как да се провери оказва ли буржоазната, маоистката, реваншистката, националистическата, ционистката и другите пропаганди влияние върху съветския войн или не? Много просто. Първо трябва да се огледа цялото градче: окачени ли са портретите на ръководителите на партията и правителството, достатъчно ли са плакатите, лозунгите и останалата нагледна агитация, как са оформени клубът, стаята на бойната слава, как във всяка рота е оформена ленинската стая, как във всяка рота се издават стенвестникът и стенният сатиричен вестник, а във всеки взвод — ежедневният „боен лист“. А после трябва да се види с какво е зает войникът през свободното си време, какво върши, за какво си мисли. И това се прави много лесно: на комисията демонстрират концерт на художествената самодейност и спортни състезания. С това всичко е наред. Ето и други доказателства: купи, знаменца, знамена — това е за спорта, а това за художествената самодейност.

Е, по този въпрос не е зле, а как сте с вътрешния ред, със спазването на военните устави? И тук нямаме проблеми! Погледнете: стоборите са боядисани, пътеките са подметени, прозорците са измити, креватите са опънати и идеално изравнени, по-добре е невъзможно да се изравнят! Повярвай ми, читателю, че ако един командир на полк съумее да се отчете по всички тези точки по-добре от колегите си, а освен туй съумее да прикрие всички престъпления и дисциплинарни простъпки, които се извършват почти ежедневно, повишението му е гарантирано. Най-важно е да умееш да скриваш кусурите, а разните му там учения и маневри на такъв образец командир все ще му ги отметнат. Не са те най-важното!

За да излезе победител в неспирното състезание, всеки командир, от ротен и нагоре, трябва да има и художници, и артисти, и спортисти, най-добре на полупрофесионално равнище. За тях в армията е измислен специален термин — „мъртви души“, тъй като всички те се водят за мерачи, зареждачи, радисти и т.н., а се занимават дявол знае с какво. Един от сутрин до вечер рисува стенвестници, друг

дрънка на китара, трети защитава спортната чест на ротата. Занаятчиите в зависимост от квалификацията им се делят на категории: ротни, батальонни, полкови, дивизионни и т.н. Във всеки окръг например са създадени специални спортни батальони. В тях събират най-добрите от окръга. И структурата на батальона съвсем не е армейска, а полуармейска: рота за спортни игри, баскетболен взвод или лекоатлетическа рота, взвод скачачи.

А за всичките световни и олимпийски шампиони да не говорим. Те до един са излезли от ЦСКА и от „Динамо“. От армията и от КГБ. В КГБ системата е същата. Ето как, когато киевското „Динамо“ пристигне, да речем, в чужбина, би трябвало да се коментира един мач: „Младши лейтенантът от футболната служба на КГБ подава точно топката на своя капитан!“ А ако в Канада пристигнат хокеистите на ЦСКА, правилно би било да се коментира: „Танкистите с подкрепата на пехотата и артилерията смело разкъсаха отбраната на противника в центъра и развиват настъпление!“

Между командирите от всички степени постоянно се води борба за занаятчиите: всички подчинени крият най-добрите си художници и артисти от началниците, а те на свой ред ги крият от своите началници, докато всеки един от тях шета из клубовете и спортните зали на подчинените си, за да открие най-добрите и да ги прибере. Тук се води същинска война със свои правила и хватки, с неписани закони и традиции. Неизчерпаема тема, може цял роман да се напише! Съществува и пряка размяна, най-често между командири, от които никой не е подчинен на другия: „Дай ми щангист и китарист, а аз ще ти дам бояджия и художник“ или „Другарю полковник, не пишете лоша бележка за ученията (полковникът е посредник от друга дивизия) — ще ви дам един скулптор! Когато поискате ще ви извае за офицерския дом на вашата дивизия — Ленин или Андропов, когото му поръчат!“

Всички занаятчи работят по акордната система за заплащане на труда, принципът на материалната заинтересованост тук се спазва свято. Заплащането е различно, според категорията. Понякога, да речем, така: „Ако станеш олимпийски шампион — ще ти дадем звание старши лейтенант!“ Какво му струва на министъра на отбраната да даде една-две звездички в повече? Един футболист чак генерал-майор

стана, без да е прослужил в армията нито един ден; вярно, футболистът се казва Юрий БРЕЖНЕВ.

А в Киевския военен окръг, в танкоремонтния завод, беше организиран ремонтът на хиляди частни леки коли. Командването на окръга си тъпчеше джобовете с милиони, а занаятчиите, които ремонтираха тези коли, всяка вечер получаваха градски отпуск. И всички бяха доволни — и генералите, и златните ръце, и клиентът. И качеството на работата беше на ниво. Жалко, че сложиха край на далаверата, сега в Киев няма къде да си ремонтираш „Жигулата“.

Но дори ако занаятчиите не получаваха „сухо“, все едно трудът им щеше да е доста производителен, защото да плуваш по цял ден в басейн или да гониш тенисната топка е значително по-приятно, отколкото в жега и в кал да копаеш окопи с пълен профил; или да рисуваш сатиричен стенвестник в топлата канцелария е значително по-приятно, отколкото да сменяш танкови вериги на студа, това е доказано по експериментален път. Но всички те освен всичко друго получават безброй градски и домашни отпуски — за сметка на останалите, естествено. Тъкмо от тях започва разложението на армията (това не е единственият източник, нито най-важният, но е един от основните). Върви, да речем, абсолютно пиян, окалян, неподстриган войник през града, патрулите се правят, че не го виждат: това май е личният мебелист на командира на дивизията, а онзи, също пиян, май е личният копач на началник-щаб на дивизията, личен басейн му копае. Тия по-добре да не ги закачаме, ще си създадем главоболия!

Но да си дойдем на нашия сержант, от когото започнахме този разказ. По професия той беше бижутер, и то потомствен бижутер. Пристигнал в армията с всичките си инструменти: с пиличките, с малкото менгеме, с пинсетите. Широко разпространено явление е младите да идват в армията със своите собствени китари и балалайки, четки и платна. Съветският народ отдавна е наясно с порядките, които царуват в нашата родна армия, и затова съветва синовете си да разкриват талантите си незабавно, още от първия ден. Въпросният сержант демонстрирал таланта си още щом попаднал в нашия учебен танков полк. Завели го в един клуб и му заповядали да направи сувенир — мъничък сребрист танк, подарък за някакъв председател на

комисия. Така през цялата си служба изобщо не го видях. От 30-те души във взвода имах седем такива; вярно, другите шест — художник, цигулар, пианист и трима спортисти — бяха прихождащи, тоест понякога веднъж седмично, та дори и по два пъти се появяваха във взвода и съумях криво-ляво да ги понауча на нещо.

Курсант Зумаров не се появи дори на випускната инспекция, а и нямаше защо да се появява: той други танкове освен играчките, които майстореше от бронз и органично стъкло, не беше виждал. На изпита вместо него се яви командирът на полка, той все си шепнеше нещо с комисията. В резултат Зумаров стана отличник, дадоха му звание сержант и го оставиха в нашия полк като командир на отделение — да подготвя нови поколения командири на танкове.

Не мисли, читателю, че само аз съм имал проблеми с „мъртвите души“ — всички взводни командири имаха по шест-седем „мъртъвци“. Тук разпределението е справедливо, никой не е оцетен! Та по този начин подготвяме кадри за родната армия. Пристига такъв командир на танк — недоучен — от учебния полк и веднага заявява: аз не съм командир, аз съм вокалист. В полка, естествено, му се радват, тъкмо ти ни трябваше! И докато танкът се командва от мерача, вокалистът си пее ариите. Всички са доволни. А най-добрите си занаятчии като нашия бижутер учебният полк за нищо на света няма да даде на бойните войски — оставя си ги под всякакъв предлог, най-често като инструктори.

Да, ама на сержант-инструктор Зумаров междувременно му хвърлил око командирът на дивизията, а след това и командващият армията и той се издигна отначало на дивизионно равнище, а после и на армейско. И може би щеше да се издигне още, само че патрулите го хванали, на всичко отгоре в друг окръг.

След първия ни разговор с военния следовател вече бях решил, че втори няма да има, защото абсолютно нищо не знаех за сержанта, нито на какво равнище се намира сега, нито кой е същинският му командир, нито колко пъти седмично му дават градски отпуск. Но втори разговор все пак се състоя.

— Къде му е клетвата?

— Съвсем не знам!

И наистина не можех да знам.

Работата е там, че всеки съветски войник след едномесечна подготовка полага клетва. Това става едва след като войникът за пръв път е стрелял със собственото си оръжие. За всеки войник клетвата се отпечатва на отделен лист и той се разписва под текста му; това се прави, за да може този отделен лист винаги да бъде сложен в папката с наказателното му дело.

Когато целият учебен взвод за пръв път отишъл на стрелбището преди полагането на клетва, Зумаров изпилвал първия си танк.

— Нищо — казал му командирът на полка, — ще идеш със следващия взвод.

После полковият командир явно е забравил да се разпорежи, той си има сума проблеми! А аз като пряк началник също не можех да проконтролирам. Беше ми казано да не си навирам гагата. И не си я навирах. Пък и нямах възможност да я навирам.

Само че сега Зумаров, както се изясни, не беше нито сержант, нито дори войник. И военната юрисдикция не го ловеше: щом не е положил клетва — значи не може и военен съд да го съди, а според гражданските закони той не бе извършил нищо лошо, просто за няколко дена от един град отишъл в друг град. Наистина, и целите тия година и половина, които беше изкарал в армията, също не можеха да му се зачетат, тъй като срокът на службата в армията се изчислява от деня на полагането на клетвата. По този въпрос и Зумаров можеше да вдигне скандал: нищо не ме интересува, аз дойдох в армията и честно служих, а вие защо не сте ме заклели? Това не е моя грижа, а ваша!

Скандалът се разгаряше и трябваше незабавно да му се сложи край, защото можеха да пострадат не само дребни пионки като командира на полка, но и някои по-големи началства. Скандалът бе потушен на равнище Киевски военен окръг. Там направили компромис. На Зумаров му оставаше да служи още година и нещо. Вместо това предложили да бъде уволнен незабавно, по здравословни причини. Зумаров приел компромиса. А на Москва съобщили, че в Омск действително е бил арестуван сержантът от Киевския окръг Зумаров, само че той вече не бил строеви сержант, а предсрочно демобилизиран. Освободеният от медицинска комисия сержант страдал от разстройство на паметта и затова не е предявил на патрулите съответните документи.

Върви им на Зумаровци, жалко само, че са твърде много в несъкрусимата армия.

МИША

Щабът на Ленинградския военен окръг

— Ключето?

— Другарю редник, първо, закопчейте се, имате отпреде си подполковник, дежурен по щаб на окръга...

Редникът изобщо не изреагира на думите на подполковника.

— Ключето — спокойно повтори младият войник с широко селяшко лице, в което обаче грееха толкова превъзходство и презрение, че дежурният дори не посмя да приложи спрямо нахалния войник цялата пълнота на почти неограничената си власт.

Дежурният по щаб на окръга е висше същество. Щом го зърне отдалеч, всеки офицер неволно се изпъва, машинално намествайки портупеята и козирката на фуражката си. Сега пред дежурния стоеше съвсем млад войник, на когото по би му прилягало да трепери пред всеки ефрейтор, отколкото абсолютно да не реагира на забележките на дежурния.

— Ключето — повтори войникът, явно кефейки се от ситуацията. Той умишлено не казваше кой му трябва, а и самия ключ наричаше в противоречие с устава ключе, което в отношенията между войник и офицер е категорично недопустимо.

В този момент в помещението на дежурния по щаб се появи майор с червена лента на левия ръкав — помощник-дежурният. Мигновено преценил ситуацията, майорът изведнъж се усмихна лъчезарно, стрелна се към огнеупорния шкаф и отвори с рязко движение двете му вратички. От стотиците ключове, които се пазеха там, безпогрешно грабна един и угоднически го подаде на надменния войник. Той гнусливо, с два пръста пое ключа, изгледа презрително дежурния по щаб от главата до петите, бавно се обърна, изхрачи се покрай плювалника в ъгъла и излезе от стаята, силно затръшвайки вратата.

Оскърбен до дъното на душата си, дежурният пребледня от ярост.

Извърна се към майора и сричка по сричка бавно попита:

— Другарю майор, на кого и кой ключ посмяхте да дадете без мое разрешение?

— Ама това е Миша, другарю подполковник — примирително каза майорът.

— Кой ключ му дадохте?

— Ключа от кабинета на заместник-командващия окръга.

— Ама вие... Ама вие... Ама вие разбирате ли?... Чели ли сте инструкцията?... В този кабинет се пазят държавни тайни... Само старши адютантът или офицерът за специални поръчения има право...

— Но това е Миша...

— Пет пари не давам за никакъв Миша, ще влезете в ареста с вашия Миша. Само старши адютантът или офицерът за специални поръчения могат да вземат ключа, но едва след като лично заместник-командващият нареди, а тези офицери се разпишат два пъти за ключовете, защото, ако изчезне нещо... Сдайте пистолета и патроните... — подполковникът се обърна към мен. — Началник на караула! Арестувайте този Миша и майора.

— Миша — ненадейно заяви майорът — е шофьор дубльор на резервната кола на първия заместник-командващ Ленинградския военен окръг генерал-лейтенант Паршиков...

— Я! — изведнъж се сепна подполковникът. — А бе ти защо не ми каза навреме?!

— Това не е всичко — сухо продължи майорът, — така е само официално, а неофициално той... той вози Маря Михайловна, съпругата му... Та да знаете...

Дежурният по щаб на окръга тихо излезе от стаята.

— Учете се, лейтенанте... Изпращат от войските какви ли не дръвници... Свикнали са там в полковете и дивизиите да крещят на когото им хрумне, преди да помислят... А тук е щаб на окръга! Тук трябва да имаш пипе! Щабната работа е деликатна, всеки не става за нея... Добре, че Миша не е докачлив... Щяхме да си изпатим...

Миша не ми излезе от ума през цялата нощ. Подполковникът можеше да му е баща. Но по положение той не беше просто подполковник, командир на батальон или някакъв си заместник-командир на полк, не, той беше подполковник от особен род, не

дежурен по щаб на дивизия, корпус или армия, а дежурен по щаб на окръга!!! Цял живот да се катериш по хлъзгавите стъпала на кариерата — не можеш се добра. И, не щеш ли — Миша. Просто Миша и толкоз. Момчето явно е прослужило в армията пет-шест месеца, не повече, а подполковникът е изкарал цялата война... Да го беше лашнала съдбата същия тоя Миша в нашата учебна дивизия макар, сега щеше да пълзи по корем пред сержантите.

И откъде са се взели тази негова надменност, перченето му, откъде се е взел този негов поглед? Вярно, шофьорът дубльор на резервната кола на генерал-лейтенант Паршиков не е последна величина в щаба на окръга. Но откъде все пак идва това негово презрение?

А може би нашите ръководители имат някаква специална система за подбор на хора, белязани с печата на подмазвачеството? Това момче в колхоза е карало с трактора си тор, не повече. Кога е успяло да се главозамае? Или всички сме такива: щом се докопаме до подножието на пирамидата на властта, забравяме всичко освен себе си и, заслепени от могъществото на властта, презираме всички, които са под нас?

А кой знае какво си позволяват личната готвачка или камериерката тогава, дето са значително по-близо до персоната на другаря Паршиков от Миша, и то от години? Ами ако другарят Паршиков изведнъж стане генерал-полковник, и то не заместник, а командващ окръга? Чак ми се завива свят. Унасям се в кратък страшен сън и зурлата на Миша продължава да ме преследва из безкрайните кошмарни коридори на неограничената от нищо и неконтролирана от никого абсолютна власт.

КАК СЕ СТАВА ГЛАВКОМ

Киевският военен окръг

Всеки командир, от взводен и нагоре, трябва да търси начин да се отличи, да се покаже пред началството. Иначе ще го прегазят по-младите и по-чевръстите.

Командирът на нашата дивизия имаше въображение и май тъкмо затова беше стигнал до генерал-майор, а очевидно щеше да продължи и по-нагоре.

Във военното изкуство той беше абсолютна нула, но това, както е известно, в Съветската армия не играе никаква роля и не оказва ни най-малко влияние върху военната кариера. Важното е да имаш организаторски талант и да ти сече пипето! Та му хрумнало на комдива, че трябва да гради по-нататъшната си кариера не върху премитането на плацовете или подравняването на креватите в казармите, а върху нещо по-ново.

Замисълът му беше хем прост, хем оригинален: да покани командващия Киевския военен окръг армейски генерал Якубовски на среща с офицерите от дивизията: елате да видите, драги другарю командващ, нашата дивизия. Всички наоколо се занимават с бойната подготовка и с други, да прощавате, шибании, а нашата дивизия не! Нашата дивизия не може ни да спи, ни да яде, петимна е само да се види с командващия и да чуе как той е бранил родната земя от враговете, за какво е получавал ордени и медали. И изобщо порадвайте се, колко ви обичаме, чак никакви други авторитети не признаваме. Погледнете каква ни е дивизията и колко кадърен е командирът ѝ.

Провеждаше се секретно съвещание на ръководния състав на окръга. Обсъждаше се въпросът за мобилизационната готовност. По стените на големия салон бяха накачени карти, графики, диаграми. Обсъждането протичаше сериозно, делово. Изказваха се разумни съображения за това как да се подобрят боеготовността и подготовката на войските.

Регламентът е строг: по три минути за командирите и началник-щабове на дивизии, по пет минути за командващите армии, за

техните заместници и началник-щабове. Трябваше да се изкажат всички без изключение, но само с конкретна критика и конкретни предложения.

Когато дойде редът на нашия комдив, той стана и без да поглежда към бележките си, започна:

— Липсва ни боен опит, другари. Толкова години живеем без война, всичко сме изпозабравили. Мнозина командири на полкове изобщо не са помирисвали барут, да не говорим за командирите на батальони и роти. А каква възможност изпускаме! Служим под командването на такъв прославен генерал като другаря Иван Игнatieвич Якубовски, който е изкарал цялата война на фронта. Ето от кого можем да почерпим опит! Аз проведох в дивизията си съвещание, та младите офицери ме посъветваха... Поканете, казват, другарю генерал, другаря Якубовски в нашата дивизия, нека ни разкаже за войната!... Другарю командвац! Възползвам се от случая да ви предам молбата на младите офицери от нашата дивизия!

На всички присъстващи генерали направо им се доповръща от тази змийска хитрина. Най-важното беше, че нашият генерал се измъкна и от конкретната критика, и от конкретните предложения. Все пак изказването му беше зачетено като конкретно предложение, и то много ценно.

— Ами ще дойда — измуча драгият Иван Игнatieвич. — Защо да не дойда?

Когато командващият окръга си тръгна, заместник-командващият армия генерал-лейтенант Геленков се обърна към лукавия комдив и с един сладък гласец, но така, че да го чуят всички присъстващи, попита на неговата длъжност ли е хвърлил око отраканият комдив. Присъстващите отвърнаха със задружен смях. Но комдивът не се засегна: зам.-командирът сега-засега му беше пряк началник, а на началниците си комдивът не се сърдеше, това беше негов жизнен принцип, който никога не бе го подвеждал.

След завръщането си от окръжното съвещание комдивът разгърна кипяща дейност. Веднага бе зарязана цялата бойна

подготовка; танковете, бронетранспортърите, оръдията — всичко бе подложено на консервация. Всички войници бяха хвърлени за „облагородяване“: да чистят и да боядисват машините, да ремонтират казармите. Повече от половината дивизия бе изпратена да работи незаконно — едни в колхозите, други да разтоварват вагони, трети в заводите.

Директорът на който и да е завод и председателят на който и да е колхоз винаги молят армейските командири да им помогнат с хора. Защото хората никъде не достигат: нито в колхозите, нито в промишлеността, нито в транспорта. Такава незаконна операция е взаимноизгодна. Армейският командир незаконно получава цимент, асфалт, тухли, бетонно желязо, дървен материал, гвоздеи, а най-важното — боя. Директорът или председателят спешно докладва, че е преизпълнил плана, а най-важното, че е повишил производителността на труда. Сега това е най-модният критерий. Защото още Владимир Илич ни е учил, че за да победи новата икономическа формация, в последна сметка най-важна е производителността на труда.

Всички стопански ръководители, до Косигин включително, приветстват това масово явление. На всички контрольори по въпроса са дадени строги указания: изпълняването на плана и производителността са на първо място. Народният контрол трябва да улеснява изпълняването на плановете, а не да ги проваля.

Да речем, контрольорите засекаат липсата на десетина-двайсет тона боя: къде са те?

— Абе миналата седмица повишавахме производителността на труда! Да не би да сте забравили?

— А! Защо не ни казахте навреме?!

Така че промишлеността, селското стопанство и транспортът само приветстват подобна активност на армията и са готови всеки момент да приемат всякакво количество войници щедро, като платят труда им в натура. Директорите имат само един проблем: какво да „пуснат“ на армейските командири, та те да им дават войници повече и по-честичко.

Тази практика много се харесва и на армията. Само един човек е против нея — министърът на отбраната. И води безпощадна борба с това. Но може ли един човек да се опъне на колектива?

Издава, да допуснем, министърът на отбраната гръмовна заповед: единствен той и никой друг издава по изключение заповед на войските да се откъснат от бойната подготовка. Командващите окръзи слушат внимателно, кимат, може ли някой да посегне на монопола на министъра на отбраната? След това министърът заповядва на еди-коя си дивизия да работи три дена на полята и в заводите и да внесе всичко спечелено във фондовете на Министерството на отбраната. Тъй вярно! Ще бъде изпълнено!

Три дена дивизията работи за Министерството на отбраната, а четвъртия ден — за командващия окръг. Довтаса ли московска комисия, всеки момент можеш да се оправдаеш: работим за вас и по ваша заповед.

Всеки командващ окръг издава подобна заповед: единствено по негова заповед войските могат вместо с бойната подготовка да се занимават със странични работи, във всеки друг случай работата ще се смята за „частпром“. Командващите армии, естествено, се съгласяват, но в своите армии издават подобни заповеди: да се прекрати всякаква „частпромска“ работа, заповедите за такава работа могат да изхождат само от щаба на армията. Всички, то се знае, са съгласни. В собствената ми практика нашият полк прекарваше половината си време в „частпромски“ операции.

„Частпромската“, незаконната работа в Съветската армия е явление поголовно и повсеместно, с изключение само на намиращите се в чужбина войски. Там понятието „частпром“ едва сега започва да става модно.

В светлината на „частпромските операции“ Съветската армия смело може да бъде съкратена двойно — и при това боеспособността ѝ абсолютно няма да пострада. Тъкмо това предприе Хрущов, но не снабди армията нито с достатъчно количество продоволствие, нито с най-необходимите предмети за потребление, на всичко отгоре остана непокътната нашата система за оценка на способностите на командирите от всички степени единствено според това колко пряснобоядисани са стоборите на военното градче. Тъкмо по тази причина Хрущовите реформи излязоха несполучливи, а съкратената почти двойно армия продължи също толкова интензивните „частпромски операции“.

Но нека се върнем на нашия храбър комдив, който толкова решително изпрати 4000 войници да работят на „частпром“.

Комдивът беше смел, но рискуваше обмислено. Нито щабът на армията, нито щабът на окръга сега в нищо не можеха да го упрекнат, понеже лично армейски генерал Якубовски бе дал съгласието си за неофициално, извънслужебно посещение и по този начин бе разрешил на комдива да подготвя съответно посрещане.

След като разпредели всички войници от дивизията, комдивът назначи началник-щаба да ръководи набавянето на строителни материали, тоест „частпромските операции“, а заместника си — нормалните операции, тоест пълното реставриране на цялото военно градче. А той самият се залови с началника на политотдела да изучава най-старателно биографията на любимия пълководец, да избере от нея най-ярките и най-запомнящите се моменти, да подготви въпроси по тези моменти, при това най-невинни, но провокиращи командващия да разказва за най-героичното и безпримерното. Предстоеше освен това да се проведе конкурсен изпит сред младите офицери и да се изберат онези, които ще задават въпроси от салона, предстоеше и да се подберат дубльори на задаващите въпроси и после с тези две групи да се проведат продължителни тренировки. На всичко отгоре трябваше да се проведе в дивизията конкурс между най-добрите художници и занаятчии, на които след това им предстоеше да нарисуват гигантска карта на бойния път на командващия и да му изработят сувенири, подаръци от личния състав на нашата дивизия. Е, естествено щеше да има голям концерт и банкет, това вече по линията на политотдела и на началника на тила на дивизията.

На конкурса между младите офицери аз влязох в числото на избраните и при разпределянето на ролите станах трети дубльор на задаващия въпроса: „Другарю командващ, разкажете, ако обичате, как сте подковали Чърчил.“

Тази история аз и всичките ми другари бяхме слушали хиляди пъти, но сега ни предстоеше да подтикнем Якубовски лично да я разкаже още веднъж. Сигурно и вие сте я чували: през войната Великобритания снабдявала Съветския съюз с танкове тип „Чърчил“. Но тяхното използване в условията на руската зима било сложна работа — веригите им буксували на снега. И тогава някакво войниче в

танковата бригада на подполковник Якубовски предложило да се набият шипове във веригите, вследствие на което проходимостта на танковете по сняг се увеличила. На командващия фронта още същия ден му докладвали, че в бригадата на Якубовски са подковали Чърчил. Командващият при подходящ случай докладвал на Сталин, че подполковник Якубовски е подковал Чърчил. Шегата явно се харесала на Сталин и подполковникът, макар че месеци наред се намирал в тила в резерва на фронта, станал герой на Съветския съюз и личен фаворит на Сталин. Едновременно с издигането на Якубовски тази история се деформираше, обогатявайки се с нови героични подробности.

Двата месеца подготовка за посрещането на високия гост за мен бяха най-хубавото време през цялата ми служба в учебната дивизия. Войниците ми работеха някъде, дори не знаех къде. Всяка заран след физзарядката и закуската ни събираха в Дома на офицера и започваше репетицията: първи въпрос, първи дубъл, втори въпрос, втори дубъл и така нататък. След първата седмица напрегнати тренировки от Киев поканиха театрален режисьор и работата тръгна по-весело.

— Безспорно нашият командващ е гениален, но дори да беше абсолютен идиот, за един-два месеца бихме могли да направим от него Бонапарт! — това беше общото мнение на всички офицери от дивизията, на всички, които вземаха участие в подготовката за посрещането на любимия пълководец.

След като се поварих само два месеца в казана на „малкия култ“, аз издълбоко и за цял живот разбрах тази механика. Стана ми съвсем ясно защо всички толкова обичае Ленин и Брежнев и толкова обичахме Хрущов и Сталин.

Всички, които подготвихме посрещането на Якубовски, бяхме дилетанти. Канехме се да възвеличаем един от 16-имата командващи окръзи, дори не главкома на Сухопътните войски. Разполагахме само с два месеца и си изкарвахме средствата с „частпромски операции“. Дайте ми две години, щат от професионални дърдорковци и всички средства на държавата с правото да изстребвам милиони недоволни и аз от един плешив, фъфлец импотент, обзет от манията да разстрелва деца, ще ви създам гений на всички времена и народи!

Великият пълководец се качи на трибуната, отпи вода от чашата, намести листовите пред себе си, избърса си очилата с носна кърпа, погледна през тях към светлината, избърса ги още веднъж, окашля се, сложи си очилата, пийна още вода и зачете:

— Другари! Целият съвет-ски на-род, въ-о-ду-ше-вен от ис-то-ричес-ките ре-шения на конгреса... — и така нататък, и така нататък за това как с огромни крачки... за космическите кораби, които порят дълбините на космоса, за млеконадоите и настриганата вълна, за милионите тонове и милиардите кубически метри. Плавно и привично командващият премина към империалистите, маоистите, ционистите, вражеските разузнавания и подривните елементи и също толкова плавно към славната Съветска армия, която бдително стои на стража...

След два часа и половина той премина към заключението: и войните от нашия Червенознаменен окръг, както и войните от цялата ни армия, няма да пожелат сили...

Два часа и половина без повдигане на глава от листовите, два часа сричане на нещо, което всеки ден сме задължени да четем в уводните статии на „Красная звезда“. И толкоз. И нищо повече. Нито въпроси, нито отговори, нито дума лично от себе си. Нито една дума.

Той сгъна листовите, доизпи водата от гарафата, свали си очилата и се оттегли, изпратен с гръмовни ръкопляскания.

Стотиците офицери, очаквали какво ли не, само не и абсолютно идиотство, продължаваха да ръкопляскаат лудешки, като се стараеха да не се поглеждат в очите.

Всички бяхме смаяни от тъпотата, ограничеността, безличността, абсолютното нечовешко коравосърдечие на затънелия, развратен от властта, охранен като шопар чиновник.

— Откъде ли се е пръкнал тоя тиквеник?! — зададох аз риторичен въпрос след първата чашка в топла компания. Отговор, естествено, не очаквах, тъй като знаех цялата история на Якубовски може би по-добре от самия него. Само че дълбоко съм се заблуждавал, знаехме само видимата част от историята.

— В битката край Москва се е отличил.

Този отговор, на всичко отгоре и неочакван, ме възмути.

— Якубовски го е нямало там!

— Говоря ти не за 41-ва, а за 53-та година.

— Разказвай, разказвай! Публиката чака.

— Понеже бил личен любимец на Сталин, след войната Якубовски командвал придворната танкова дивизия — Кантемировската. Когато през 53-та започнало боричкането, командира на Таманската го дострашало да посегне на КГБ и затова много скоро му теглили куршума заедно с тях, а Якубовски не го дострашало. Той винаги е готов да изпълни всяка заповед на партията и правителството, важно е кой пръв ще му заповяда; ако Берия му бил заповядал, Якубовски щял да избеси цялото Политбюро, но Берия не му заповядал. Оттогава изгряла звездата му, всички управници са му благодарни.

— Току-виж станал маршал, началник на Генералния щаб.

— Не, такива ги изпращат на по-деликатни длъжности, например да управлява демокрациите. Там тъкмо такъв е нужен.

Пророческите думи на младия лейтенант се сбъднаха точно след три месеца, когато армейски генерал Якубовски получи званието маршал на Съветския съюз и длъжността главнокомандващ обединените въоръжени сили на страните — участнички във Варшавския договор. А може би лейтенантът не е бил никакъв пророк, просто е имал някъде контакт с подножието на пирамидата на властта. Там, в пирамидата, всичко знаят: и миналото, и бъдещето на всеки от 250-те милиона.

След онази незабравима вечер нашият комдив като че ли се пооклюма. Но, както се оказа, напразно. Веднага след повишаването на Якубовски и той получи повишение, взеха го в щаба на Варшавския договор. Явно добрите дела не се забравят.

НОВИТЕ ПОВЕИ

Москва. Кремъл

Общоармейското съвещание на младите офицери

За това, че началникът на Главното политическо управление на Съветската армия армейски генерал Епишев страда от невероятно тежка склероза, се говореше отдавна и упорито. Злите езици твърдяха, че в момента, в който преобърне страницата, той напълно забравял какво е прочел току-що.

Свикнал съм да не вярвам на слухове, защото точно знаех за централизирания произход на много от тях. По-късно обаче имах възможност да се убедя, че този път те са достоверни.

Епишев се качи на трибуната, окашля се, пийна си вода и зачете с дотеглив монотонен глас за историческите решения на партийния конгрес (които, не знам защо, никога не се осъществяват), за грижите на скъпия Илич, за по-нататъшното развитие на селското стопанство и за укрепването на отбранителната мощ.

Още при първите думи на докладчика многохилядната аудитория се наведе над бележниците си и трескаво започна да конспектира онова, което говореше човекът, заемащ толкова високо положение в партията, армията и държавата. Аз също се наведох над бележника си, преструвайки се, че пиша. Да не записваш онова, което казва докладчикът, значи да изпъкваш на фона на хилядите други. Лично аз изпитвам към писането на конспекти органично отвращение. В случая това беше абсолютно нелепо, първо, защото речта му все едно ще бъде публикувана във всички военни вестници, а второ, защото нещо повече от онова, което ежедневно се публикува в „Красная звезда“, той все едно нямаше да ни каже. И точно така излезе — той като по нотите на отдавна омръзнала мелодия поведе след себе си аудиторията през дебрите на марксистко-ленинското словоблудие. Всичко беше толкова привично! Но изведнъж салонът се размърда...

Епишев прекъсна наред дума ярката си, запомняща се реч и започна да я чете от самото начало. От името и по поръчение... поздрави всички присъстващи, на което салонът му отвърна с бурни ръкопляскания. И всички присъстващи отново започнаха да записват онова, което току-що бяха записали.

След около пет минути Епишев отново прекъсна речта си и зачете ново изречение, абсолютно несвързано с онова, което неочаквано бе прекъснал. Салонът по-скоро усети, отколкото разбра, че докладчикът се повтаря, дава примери, които вече е дал и издига лозунги, които току-що е издигнал.

И тогава всички се досетиха, всички разбраха каква е работата. По недоглеждане на референтите (за какво ли плюскат хайвер тия хора?) на Епишев бяха му дали написания от някого доклад, но в два екземпляра: отначало двете първи страници, след това двете втори и така нататък. У нас в армията не е прието докладчикът да чете речта си предварително, преди да излезе на трибуната, и Епишев непреклонно спазваше неписаното правило. По салона премина лека вълна на недоумение. Но докладчикът, явно несвикнал да забелязва реакцията на публиката, продължаваше монотонното си четене. И си прочете четирийсет страници вместо дващест, тоест всяка по два пъти. След като завърши историческата си реч, началникът на Глав-ПУР се върна като победител на мястото си в президиума, където седяха министърът на отбраната маршалът на Съветския съюз другарят Гречко и другите склеротици и грохнали маразматичи. Никой от тях не беше забелязал станалото.

Някой по-придирчив критик може да възприеме това като несполучлив виц, но аз имам повече от 2000 свидетели. Нещо повече, някои от тях точно така са конспектирали тази реч: с двата увода, с двете заключения и с дващестте повторения, които започват и завършват наред дума.

Най-интересното в тази история е, че тя се случи през 1969 година по време на общоармейското съвещание на млади офицери. Оттогава минаха над десет години, офицерите от млади се превърнаха в зрели, а другарят Епишев и до днес е на бойния си пост. Неуморно се бори за вечно младото и всепобеждаващо учение. Смело внедрява най-модерните и най-ефикасните методи за влияние върху широките армейски маси. Решително пречупва през призмата на класовата борба

най-новото развитие на световната история. Разнася сред армията светлината на непомръкващите ленински идеи.

ПЪТЯТ НА ДУРОВ

Киевският военен окръг

Той напъхал в задника си опашка от селъодка и изпищял: „Другари офицери, не ме приближавайте, аз съм гола русалка, аз съм стеснителна!“

Това станало на новогодишния бал, когато обявили конкурс за най-оригинален маскараден костюм. Старши лейтенант Дуров не притежаваше нито мигновена реакция, нито чувство за хумор, но когато разпоредителят на бала се провикнал: „Обявява се конкурс...“, Дуров реагира бързо, явно предварително бил подготвил солоното си изпълнение. Старши лейтенантът мигновено хвърлил гвардейските си одежди и допълнил Адамовия си костюм с гореспоменатата рибешка опашка от празничната трапеза.

Публиката се шокирала, въпреки че била на градус и въпреки дългогодишния ѝ навик да не се учудва от нищо в Съветската армия. Началник-щабът на полка станал и си излязъл, затръшвайки вратата. След него като по команда се изнизали старшите офицери.

На първото след Новата година съвещание на офицерите командирът на трети батальон стана и направи предложение: за обида на офицерския състав на полка старши лейтенант Дуров да бъде съден от офицерския съд на честта. Подкрепиха го началник-щабът, заместник-командирът на полка по техническата част, началникът на артилерията, всички командири на батальони освен на първи и всички командири на роти и батареи освен командира на трета рота. Не е трудно да се досетите, че старши лейтенантът служеше в трета рота, влизаща в състава на първи батальон: ако осъдят взводния, ще бъде лепнато петно на ротата и на батальона. Петно, естествено, се лепваше и на полка, по-точно казано, на командира на полка и замполита: слаба е възпитателната работа. Тъкмо затова зачервеният замполит скочи от мястото си и се провикна:

— Да осъдиш човек, другари, е най-лесната работа, а да го възпитаеш е значително по-трудно. Ако прибързаме с решението си, можем да прекършим съдбата на един перспективен офицер.

— Само за лудницата е перспективен — подхвърли от място командирът на разузнавателната рота.

Дуров седеше на първия ред и гледеше равнодушно през тъмния прозорец. Беше му абсолютно през бабината. На него в тоя живот му се искаше само едно — да се напие. Януари едва започваше, а до заплата, до заветния 13-и, оставаше още толкова много време! А на вересия в гарнизонната кръчма, известна на всички с името „Военна мисъл“, на старши лейтенанта отдавна не му даваха водка. На всички дават на вересия, а на него — не, нещо като дискриминация се получава. Така че той и пет пари не даваше за онова, което се говореше на офицерското съвещание, само му беше чоглаво.

Съвсем небезразлично беше обаче на командира на полка. Правото да изпраща младши офицери на офицерския съд на честта принадлежи именно на него. Ако каже „да“, ще се съберат офицерите от полка и ако поискат, ще смъкнат една звездичка от пагоните на старши лейтенанта, а може и самите пагони да смъкнат, върви, бивши старши лейтенанте, накъдето ти виждат очите, нито пенсия ще имаш, защото още си млад, нито бъдеще, защото вече си стар да започнеш живота си отначало. Командирът на дивизията, командващият армията и командващият окръга ще утвърдят решението на офицерския съд, това става автоматично, защото в противен случай онзи, който не утвърди решението, е отговорен за всички бъдещи поразии на някакъв си старши лейтенант алкохолик.

Ако командирът на полка каже „не“, старши лейтенанта пак ще го възпитават до следващото му провинение, когато пак ще трябва да прозвучи командирското „да“ или „не“.

Решението „да“ е винаги мъчително за всеки съветски командир — понеже личната му кариера зависи предимно от това, с колко процента е можал да понижи количеството на провиненията и нарушенията, е, то се знае, и от това как войниците оправят креватите си и как са боядисани стоборите на военното градче. Състоянието на дисциплината се мери не с количеството извършени нарушения и престъпления, а с количеството наложени наказания. Дисциплината в Съветската армия е изключително ниска, в много случаи това е почти неуправляемо стадо тъкмо защото всички командири водят помежду си свирепа борба за оцеляване. Победител излиза само онзи, който изобщо не наказва войниците и офицерите, каквито и провинения да са

извършили. Единственият организъм, който донякъде влияе върху поддържането на дисциплината, са военните комендатури, и то единствено, защото задачата им е да хващат всички войници и офицери, които им се мярнат пред очите. Комендатурите си имат друг ред, друга система, тук всичко е наопаки. Всички комендатури се стремят да наловят повечко нарушители.

Но комендатурите действат предимно извън военните градчета: в градовете, по железопътните гари и аерогарите. Именно дейността на комендатурите създава илюзията за дисциплина и ред, но това е само илюзия.

Командирът на полка отдавна се канеше да упражни властта си, но в момента това беше крайно рисковано лично за него. Дисциплината и бездруго е паднала до най-ниското равнище и да започне новата година с такова решение би било просто лекомислено: ами ако утре вземе да се случи нещо наистина сериозно, което не може да се замаже и потули? Какво ще стане тогава? Да наказва пак някого? Е, това вече ще бъдат две нарушения в статистиката, докато в другите полкове ще е тихо и мирно.

Командирът се изправи (да тръгне срещу почти единодушното мнение на всички офицери също не му се щеше) и каза мрачно:

— Нека не бързаеме, въпросът трябва да се обмисли.

Не му се наложи да обмисля дълго.

След една седмица на командира на полка се обади началник-щабът на дивизията и поиска незабавно да му представи документите на най-добрия взводен командир, за да го назначат за ротен в съседния полк.

След 10 минути в кабинета на командира на полка вече се намираха замполитът, командирът на първи батальон и командирът на трета рота.

— Другари офицери, заповядано ми е да изпратя най-добрия от взводните в съседния полк за повишение. Смятам, че старши лейтенант Дуров е тъкмо такъв. Вярно, понякога допуска грешки, но това на всеки може да се случи. Смятам, че той напълно е осъзнал вината си и ще се оправи. Не съм ли прав?

— Доверието е голяма работа.

— Като го завърти ротната шайба, няма да му остава време да се напива.

— Трябва, естествено, да помогнем на човека да стъпи на крака, че съвсем го нарочихме. Казвай на някого всеки ден, че е свиня — може и да загрухти.

Ротният написа блестяща характеристика на Дуров. Комбатът добави: „С извода съм напълно съгласен. Командир на първи танков батальон гвардейски подполковник Несносни.“ Командирът на полка резолуира: „Достоен за издигане на длъжността командир на танкова рота. Командир на 210-и гвардейски танков Портартурски, награден с ордена «Александър Невски» и «Богдан Хмелницки» полк гвардейски полковник Завалишин.“

Колкото до морално-политическите качества на Дуров, замполитът съчини отделна характеристика: активист, спортист, общественик — и така нататък, както подобава в такива случаи.

Досието замина за щаба на дивизията, където бе утвърдено от комдива.

— За пета рота съм ти намерил един сокол от 210-и полк. Не офицер, а злато. Звяр. С опит. Активист, спортист, общественик. Цял живот ще си ми благодарен.

— Може ли да попитам, другарю генерал, кой е той?

— Старши лейтенант... Как му беше името?... А... Дуров. Полковникът пребледня:

— Шегувате ли се, другарю генерал?

— Какво има?

— Аз на тоя Дуров му знам и кътните зъби, в един блок живеем. Пък и цялата дивизия го познава, макар и да не живее с него.

— Чакай, чакай, да не би да е онзи Дуров, дето на 7 ноември на парада се оповръща от препиване?

— Същият, другарю генерал, а ако си спомняте, май тоя Дуров съсипа и един танков двигател.

— Голям тарикат се пише Завалишин, намислил е да ме измени. Ще му дам аз да разбере!

— Е, Завалишин, утвърдихме твоето соколче за ротен командир.

— Благодаря ви, другарю генерал.

— Ще се справи ли, как мислиш?

— Момъкът е проверен, ще се справи!

— Абе, Завалишин, защо при теб дисциплината нещо куца? А?

— Уж се стараем, другарю генерал, тази година добре я започнахме, смятаме и занаят да поддържаме нивото.

— Знаеш ли какво измислихме тук, в щаба? В тая обстановка не е редно да ти отнемаме най-добрите офицери, я да оставим тоя юнак Дуров при теб в полка като командир на трета рота. На съседите ти им трябва ротен, затуй ще им дадем твоя ротен-три, а на негово място ще сложим въпросния Дуров. Нека си остане в твоя полк. Нека командва ротата, нека укрепва дисциплината.

След което командивът смени тона си от добродушен със стоманен, командирски и каза натъртено: „Заповедта за разместването на офицерите е подписана днес.“

Така гвардейски старши лейтенант Дуров стана командир на трета гвардейска танкова рота от първи батальон на 210-и гвардейски танков полк. В начина му на живот не се промени почти нищо. Само започна да получава по-висока заплата и следователно да пие повече. Сега за офицерски съд на честта и дума не можеше да става: повишението в длъжност при всички случаи е свидетелство за доверие на вишестоящото ръководство и опрощаване на всички минали грехове. Да се оплакват от Дуров или да ходатайстват за понижаването му нито командирът на полка, нито замполитът не можеха, защото току-що бяха му написали блестящи характеристики. Безспорно те бяха очаквали, че фалшификацията може да се разкрие, но не предполагаха, че това ще стане толкова бързо. Ако тя наистина беше се разкрила поне седмица след преместването на Дуров в съседния полк, командването на 210-и би могло с ръка на сърцето да се кълне, че той е бил свестен, а сега изведнъж се е покварил.

И изобщо такива фалшификации минават без никакви усложнения, когато офицерът се прехвърля в друг окръг или дори в

друга армия или дивизия. В този случай законът е железен: подписваш и се отърваш! Полковник Завалишин, естествено, отлично знаеше всички тия тънкости, просто не разполагаше с достатъчно време да изчаква удобен случай, за да прехвърли Дуров в друга дивизия. Просто в този момент трябваше да побърза и да рискува. И той рискува и загуби.

С появата на новия командир в трета рота дисциплината в нея окончателно падна. Бойната подготовка и боеготовността поеха също рязко надолу.

При всяко свое посещение на 210-и полк командирът на дивизията, който не искаше да забрави станалото, бързаше да отиде най-напред в трета рота, след което извикваше при себе си на дълги разговори командира на полка и командира на батальона. Беше си наумил жестоко да се изгаври и с двамата. То се знае, в края на краищата той трябваше да махне Дуров от ротата, но не бързаше да го прави. И незабавно отхвърляше всяко предложение за преместване на Дуров.

Командирът на дивизията беше в отпуск. Задълженията му изпълняваше неговият заместник, току-що пристигнал от Египет. Заместникът още не беше се ориентирал както трябва в обстановката.

Завалишин и комбатът се мятаха като тигри в клетка. Отсъствието на командира на дивизията трябваше да се използва бързо и решително. Дуров спешно трябваше да бъде разкаран някъде. Не е важно къде — в Сирия или в Унгария, в Забайкалието или Заполярието, с повишение или с понижение.

Началникът на отдел „Кадри“ на дивизията, след като получи дузина бутилки коняк, ги посъветва: В АКАДЕМИЯТА!!

За най-добрия ротен командир в 210-и гвардейски танков полк пак бяха написани блестящи характеристики, които заместник-командирът на дивизията утвърди, и досието спешно замина за Москва.

В личното досие на Дуров имаше само шест характеристики: две, написани при завършването на училището, две за това, че е най-добрият взводен командир в целия полк, и две за това, че е най-добрият ротен командир в същия полк. Характеристиките, написани в

училището, бяха бледички — нито тиква, нито кратуна (в училището той просто нямал възможност да се изяви като алкохолик, прекалено малко пари дават на курсантите), но всички останали бяха просто блестящи. След една седмица Дуров бе викнат в Москва да се яви на приемните изпити за Военната академия на бронетанковите войски.

— Ако не постъпи — гризеше си ноктите командирът на полка, — комдивът ще ни изяде с парцалите.

— И няма да постъпи проклетото пиянде, не е за там.

— Ами ако вземе, че постъпи, на глупаците им върви. Глупаците във всяка академия ги предпочитат.

— Минахме се.

— Защо?

— Беше му дошло време да става капитан, но ние, естествено, не го предложихме. Какъв капитан може да е той?! А в академията ще се заядат за това, бива ли такова нещо, ротен командир, прослужил е достатъчно години, а още не е капитан?

На другия ден към Москва полетя предложение за даване на поредното звание капитан на командира на отлична танкова рота гвардейски старши лейтенант Дуров.

Дуров постъпи в академията. Един месец след постъпването стана гвардейски капитан.

Внезапният възход не можеше да не направи впечатление на Дуров. Психическият потрес от възхода ненадейно събуди в него извратено чувство за превъзходство над околните и животинско желание да лидерства в колектива. Не престана да пие, но значително понижи активността си в тази насока. Сега пиеше изключително сам, и то не толкова от стремеж към безопасност, колкото поради презрение към колегите си.

Скромният му разсъдък никога не роди нито една оригинална идея, но той компенсираше това, като назубряше академичните учебници буквално наизуст, смайвайки професорите с точното възпроизвеждане на мислите, изказани някога от тези професори, автори на учебниците.

Даваха го за пример като образец на добросъвестен, грамотен съвременен офицер. След три години той завърши академията с

отличие (редно е да отбележим, че в командния факултет за това не се иска много ум; прилежност и нищо повече).

Със заповед на министъра на отбраната Дуров след завършването на академията предсрочно получи следващото воинско звание: майор. След академията той като отличник имаше право на избор и Дуров помоли да го изпратят в родния му полк.

Със заповед на министъра на отбраната гвардейски майор Дуров бе назначен за заместник-командир на 210-и гвардейски танков полк, на същия онзи полк, в който само преди три години и половина беше командир на най-закъсалия танков взвод. Освен всички майори в полка негови подчинени станаха и деветимата подполковници, включително и началник-щабът, началникът на ПВО, началникът на тила, заместник-командирът по техниката, замполитът и четиримата командири на батальони.

Системата на даване на воинските звания в Съветската армия доста се различава от приетите в другите армии системи.

При появяването на вакантна длъжност тя не се заема от най-старшия по воинско звание, прослужени години, опит или служебно положение офицер, а от онзи, който според командването най-подхожда за дадената длъжност. При това съвсем естествено е, че офицери с по-високо воинско звание се оказват подчинени на офицери с по-ниско звание.

Пример: след смъртта на маршал Гречко на поста министър на отбраната бе назначен генерал-полковник Устинов, който получи едновременно с назначаването си на длъжността поредното воинско звание армейски генерал. Негови преки подчинени станаха не само всички армейски генерали, маршали и главни маршали на родовете войски, а и маршалите на Съветския съюз Куликов, Огарков, Соколов, Батицки и Москаленко и адмиралът на флота на Съветския съюз Горшков.

Това просто е един от известните примери, но той илюстрира общата система.

Такава система има неоспорими предимства в сравнение с всички други — тя позволява да се издигат „свои хора“ без никакво съобразяване със законите и правилата. „Според нас този капитан е най-кадърният и той трябва да бъде издигнат над всички майори.“

Длъжността има смазващо предимство над воинското звание.

Командирът на полка полковник Завалишин дотогава вече беше се пенсионирал и бе заменен от един млад подполковник от китайската граница. Но повечето офицери, включително и командирът на първи батальон подполковник Несносни, си бяха на местата.

За издигането на Дуров бе допринесъл и един съвсем обективен фактор.

През втората половина на шейсетте години офицерите фронтовици, които след войната не бяха успели да се намърдат в академиите, достигнаха служебния си максимум — батальонното равнище. Тях не можеха да ги повишават повече — не са завършили академия, да ги изпращаш в академия е нецелесъобразно поради възрастта, да ги понижаваш също няма за какво — всички до един са опитни, заслужили, дисциплинирани професионалисти. А и да ги пенсионираш не бива — след Хрущовите реформи в армията имаше свиреп недостиг на офицери.

Фронтаците стабилно заемаха батальонното звено; длъжностите командир на батальон, заместник-командир, началник-щаб — и задръстваха служебната стълба. От една страна, абсолютно невъзможно е да издигаш млади офицери от ротното равнище, от друга страна, няма с кого да заменяш пенсиониращите се офицери на полково равнище. Затова мнозина млади офицери, успели да се докопат до академията от ротното звено, се връщаха в полковото звено, прескачайки наведнъж две стъпала от стълбата: длъжностите замкомбат и комбат. Това явление беше масово.

Дуров беше изключително отмъстителен. Той помнеше всички, които навремето бяха предлагали да бъде съден от офицерския съд на честта. Наистина, и онези, които бяха го защитавали, също му сърбаха попарата.

Той се заяждаше за всяка дреболия, обсипвайки виновния с направо непоносими ругатни, Дуров безмилостно вписваше и най-дребните нарушения в личните досиета на всички офицери подред и по този начин съсипваше военните им кариери и съдбите им.

С появата на Дуров в полка всеки започна да променя своя стил на работа само и само да не даде на Дуров повод да се заяжда. Затова сред вишестоящите командири Дуров се прочу като принципен и

взискателен командир. Нищо чудно, че след около две години той, още майор, получи полк, а след още една година — като най-добрия измежду командирите на полкове в нашата дивизия — замина за Сирия на длъжността военен съветник към командира на сирийска танкова дивизия.

Познавах Дуров много години. Случвало ми се е да служа под негово командване. Срещал съм мнозина офицери, които са го познавали през всички етапи от неговото въздигане.

Малките, змийски, немигащи очички и тихият застрашителен шепот на Дуров още ме преследват в най-лошите ми сънища.

Той не притежаваше капчица разбиране нито на проблемите на армията, нито на перспективите за нейното развитие. Веднъж назубрените норми бяха непоклатими в съзнанието му. Да изказваш каквото и да било мнение, различаващо се от написаното в учебниците, издадени десет години преди появяването на Дуров в Бронетанковата академия, беше не само безполезно, а и опасно.

Начинът, по който той се отнасяше с подчинените си, не можеше да се нарече безкултурие, това беше направо простащина. Учудваше ни, че никога не четеше никакви книги. Ние, всичките му подчинени, виждахме в него само съчетание на жестокост, нетърпимост, простотия и скотство. Никога не съм срещал човек, служил под негово командване, който да има друго мнение за него. Но в същото време за началствата той беше образец за отношение към работата.

Вървеше му: по време на неговия престой в Сирия не му се наложило нито веднъж да се срещне с противник и да демонстрира в боя блестящите си командирски качества. (Вярно, там има предостатъчно съветници като него, техните успехи в боевете сега са световноизвестни.) След Сирия Дуров рязко дръпна нагоре. Никак няма да се учудя, ако някой прекрасен ден прочита във вестника, че например генерал-полковник Дуров е назначен за командващ Московския военен окръг. Там му е мястото. Там обичат такива като него. А може би го подценявам? Може би такива трябва да бъдат издигани още по-нагоре?

ЖИВОТЪТ НА ГОЛОВАСТОВ

Междуконтиненталната балистична ракета „8-К-84“ представляваше венец на творението и връх на съвършенството. Далекобойност, точност, многозарядна бойна част с индивидуално насочване на всяка бойна глава, мощна бордова станция за откриване и неутрализиране на противоракетните локатори, цял комплект различни прибори, защитаващи ракетата по време на полет от опитите за унищожаването ѝ. Ракетата съчетаваше в себе си най-добрите качества на течностните и твърдогоривните носители. Тя беше капсулна, тоест горивото и окислителят се намираха в специални свръхздрави леки капсули, което ѝ позволяваше да се зарежда не два часа преди старта, а още в завода и после да бъде държана в шахтата 10 или 15 години с възможност да се изстреля по всяко време. Но в капсулите се намираха течно гориво и течен окислител и поради това управляването на ракетата по време на полет и регулирането на режимите на горене също бяха много проста и дори приятна задача. Особено предимство беше нейната устойчивост към ядрени взривове при държане в шахта. Ако противникът пръв започне войната и се осъществи ядрен взрив съвсем близо до венеца на шахтата, това няма да причини на ракетата никаква вреда, защото тя беше не само капсулна, а и контейнерна. Ракетата е окачена на мощни амортизьори вътре в контейнера и цялото пространство между нея и вътрешните стени на контейнера е пълно с инертен газ, който изпълнява ролята на възглавница при всякакви удари. Самият контейнер обаче също е окачен на амортизьори вътре в свръхздравата шахта, захлупена отгоре с двестатонна железобетонна плоча. Ядрен взрив, дори съвсем близък, не може да ѝ причини вреда. Издръжливостта на ракетата се осигуряваше още и от това, че всяка беше автоматично свързана със спътниците за предупреждаване: ако американците извършат масово изстрелване на свои ракети, „8-К-84“, без да чака никакви команди, ще стартира насреща им. В случай обаче, че и тази система засече, всяка ракета можеше да реагира тъй, сякаш всички съдържащи я командни пунктове са унищожени. Тогава всяка ракета стартираше сама и откъсваше за своите командни пунктове.

„8-К-84“ беше последната творба, създадена от гения на Корольов.

Ракетата даваше в ръцете на съветското ръководство още един коз. Дотогава всяка ракета, стартирала от шахта, напълно изваждаше пусковата шахта от строя. Това ни принуждаваше по време на преговори да се борим за правото на всяка шахта да съществува.

Последната Корольова ракета стартираше не от шахтата, а от окачения в шахтата контейнер. Освен това възможността да се регулират режимите позволяваше да се извършва „меко“ изстрелване — ракетата много плавно напущаше контейнера, без да причинява никаква вреда на шахтата. По такъв начин всички съветски шахти ставаха шахти за многократно използване. Това даваше на съветските ръководители грамадни предимства: по време на преговори можеше да се прави пазарлък за броя на шахтите. Ограничавайки броя на шахтите, американците ограничаваха броя на ракетите, нали шахтите са за еднократна употреба. Себе си американците ограничаваха, а нас — не!!! Можехме да си измайсторим безброй ракети, да ги скрием в железопътни тунели, а по време на война да стреляме от всяка шахта по много пъти!!! Ние сме за САЛТ!!! Да живеят мирните инициативи на Съветския съюз и лично на Леонид Илич!!!

Гвардейски лейтенант Головастов обикна ракетата от пръв поглед. Той изучаваше изгората си от ранна сутрин до късна вечер. Сънуваше я в кратките откъслечни сънища и когато се събудеше сутрин, блажено се усмихваше, отново и отново мислено претичваше през безбройните релета и съпротивления, блокове и подблокове.

След около шест месеца той вече можеше да броди мислено по нейните безкрайни тръбопроводи и кабелни кладенци, по електрическите ѝ вериги като по улиците на малко, познато от детските му години и свидно градче, където всяко кръстовище и всеки камък могат да те подсетят за някоя забравима история.

Гвардейският лейтенант излизаше от ракетния хангар само защото имаше режим, който повеляваше, че в 18:55 на хангара трябва да се ударят въздушните печати и да се включат електронните системи за защита.

След още три месеца ракетата се превърна за него от очарователна непозната в част от собственото му съществуване, той вече не

можеше да живее без нея, както ние не можем да живеем без мозък или сърце.

Ракетата беше една от първите серийни и затова се намираше под постоянния контрол на конструкторското бюро. Конструктори и инженери пристигаха в ракетния полк доста често. Ту идваха по двама-трима и с часове ровичкаха из двигателя или из челната част, ту по трийсетина наведнъж и тогава за няколко денонощия ракетата се изключваше от разписанието за бойно дежурство.

Веднъж един от пристигналите попита лейтенанта за нещо съвсем незначително и когато чу отговора, го изгледа учудено. Те си поприказваха още петнайсетина минути, след което инженерът стисна ръката на лейтенанта.

— Слушайте, лейтенанте, сега тук са водещите конструктори на ракетата. Всички имаме значителен опит в работата с носители, но вие можете да разговаряте с нас като равен. Равнището на знанията ви е направо смайващо. На какво се дължи това?

— Аз просто я обичам.

— Слушайте, лейтенанте, не ви е тук мястото. Вие притежавате аналитичен ум и феноменална памет. Естествено, няма какво да правите в академията. Академията представлява слонски гробища. В академията преподават хора, които нямат дарба за самостоятелна творческа дейност. Повече от това, което знаете, академията все едно няма да ви даде. И в същото време академията ви трябва само заради тапията. Нали знаете нашата система: без тапия си нищо, с тапия ставаш човек! Не губете време, подайте рапорт за постъпване в академията, а оттам в конструкторското бюро. Писано ви е да станете генерален конструктор на най-добрите ракети в света.

— Благодаря ви.

— За голямо съжаление неотдавна почина един много голям човек...

— Да, знам.

— Той, естествено, би ви взел при себе си без всякакви академии, и по-сериозни неща му се позволяваха... той отваряше вратата на Централния комитет с крак... И накрая, лейтенанте, много

бих искал да чуя мнението ви за ракетата. С две думи. Още нещо освен „обичам я“ и „много я обичам“.

— Тя може значително да се подобри.

— Дали не съм ви прехвалил, лейтенанте? Не си ли позволявате твърде много?

Лейтенантът стисна устни и упорито повтори:

— Тя може значително да се подобри.

Той знаеше, че кощунства. Знаеше, че казва нещо обидно за конструктора. Никога дотогава лейтенантът не беше си позволявал дори да си помисли, че нещо в нея може да бъде променено. Решението му хрумна в момента. Решение просто и ослепително в простотата си.

Всяка ракетна шахта е замаскирана така, че нито случаен ловец, озовал се ненадейно в този затънт край, нито разузнавателен спътник от космоса не могат да видят нищо интересно и необикновено. Ту върху двестатонната, захлупваща шахтата плоча сложат скала, която може да се отмества настрана заедно с плочата, ту засадят отгоре ѝ елова горичка. Но два пъти годишно цялата маскировка се нарушава. Такъв е графикът. Извършва се обща проверка на ракетата, на челната част и на шахтата. Ракетата с контейнера се изкарва на повърхността, след което започват да я оглеждат, да я преслушват, да я опипват. За десет денонощия ракетата се изключва от разписанието за бойно дежурство. Това са задължителните полкови сезонни прегледи, но освен тях има изборни дивизионни, корпусни, армейски и централни проверки. Извън тях съществуват конструкторски и промишлен надзор, когато представители на военната промишленост или на конструкторското бюро пристигат в дивизията или полка и произволно проверяват няколко ракети и спазването на правилата за съхраняването и експлоатацията им. По такъв начин ракетата прекарва твърде много време на повърхността, а не в шахтата. Така се снижава боеготовността на ракетните войски, тяхната маскировка и неуязвимост. Освен това постоянното разстикване на възлите на ракетата скъсява живота ѝ.

Гвардейски лейтенант Головастов предлагаше автоматична система за проверка на всички ракети едновременно, без те да се изваждат от шахтите. Той предлагаше във всеки команден пункт да има „Проверочен еквивалент“ — макет на ракетата, и да се проверява ежедневно само този макет, а след това електрическите сигнали да се пущат едновременно през макета в командния пункт и през бойната ракета в шахтата. Ако преминаването на сигналите бъде еднакво, значи бойната ракета е в изправност.

Системата на проверочните еквиваленти на Головастов можеше да се усъвършенства непрекъснато. След монтирането на еквивалентите в КП на полковете те можеха да се монтират в дивизиите, корпусите, ракетните армии, в централните командни пунктове. Това би позволявало на всеки командир до главнокомандващия Ракетните войски със стратегическо предназначение да провери всеки момент готовността за изстрелване на всяка ракета, без да излезе от кабинета си. При това решение числеността на ракетните войски би могла смело да се намали два или дори три пъти, понеже те се състоят предимно от проверочни разчети, комплектувани изключително от офицери, всеки от които мечтаеше само за едно — как да се прехвърли от „раковите“ войски в които и да било други. Срещаха се, естествено, и в „раковите“ войски изключения като Головастов, но това се случваше много рядко. А, общо взето, предложението на Головастов обещавахе икономии в размер на милиарди рубли. С това предложение той отиде при командира на полка.

Командирът явно не беше в настроение.

— За тия работи си има учени — назидателно му каза той. — А нашата работа е фасулска. На нас работата ни е да се намираме в готовност и да извършим точни изстрелвания, когато ни изкомандват. И уставният ред трябва да се поддържа. Между другото, за реда. Не би било зле, другарю лейтенант, да отделяте повече внимание на това, как вашите войници си опъват креватите и как си лъскат ботушите. В момента, като гледам подчинените ви, констатирам, че сте най-некадърният офицер в полка. Това е. Свободен сте!

Мнението на командира на полка се промени след два-три месеца, когато той получи заповед за провеждане на конкурс за рационализаторска и изобретателска работа.

— Другарю лейтенант, какво подготвяте за конкурса?

— Нищо не подготвям, другарю полковник.

— Защо така?

— За моя проверочен еквивалент са нужни истински електронни блокове от бойни ракети, те са в склада, вие сте забранили да се вземат.

— Но те са предназначени за бойните ракети!

— Тъй вярно, другарю полковник, но в полка имаме десет бойни ракети и точно толкова пълни резервни комплекта се пазят. На полка в случай на нужда са му достатъчни един-два комплекта. А ние имаме цели десет! На мен само един ми трябва, за изложбата. Щом се закрие изложбата, ще разглобя макета и ще върна всички части в склада. Естествено, трябва да се докладва на щаба на дивизията и щаба на корпуса за какво и за колко време вземаме един комплект.

— А без комплект не може ли да се мине?

— Съвсем не, другарю полковник. Нали трябва да сглобя пълен макет на носителя?!

— Добре, действай!... Чакай! А колко подобрения ще предложиш?

— Едно.

— Едно ли?! Само толкоз? Ех, братле, много е малко това. Полкът ни пак ли на последно място ще се нареди? Май така излиза? Отговаряй! Така ли е, или не е така?

— Другарю полковник, моето предложение е само едно, но с икономия за милиарди!

— Ех, лейтенанте! — отчаяно махна с ръка полковникът. — Нищичко не разбираш от живота! Да помниш, докато си жив, да си набиеш в главата: пет предложения с икономия една рубла всяко струват значително повече от твоето едно, па макар и с милиарди! Както и да е, прави каквото знаеш. Едно е по-добре от нищо.

Още след откриването на изложбата, когато командирът на дивизията внезапно проумя предназначението на тромата

конструкция от сиви електронни блокове, оплетени от разноцветни проводници, той заповяда изложбата незабавно да се закрие, макар че и бездруго непосветен трудно би могъл да я посети.

Новината за проверочния еквивалент светкавично мина през щабовете на корпуса и ракетната армия и литна по-нататък.

Ден по-късно на изложбата се появи заместник-главнокомандващият по ИРС (инженерно-ракетната служба).

Заместник-главкомът седеше на креслото и внимателно слушаше обясненията на лейтенанта. След като привърши обясненията си, лейтенантът въздъхна дълбоко и попита:

— Другарю генерал-полковник, разрешавате ли след вашето отпътуване да пристъпя към разглобяване на еквивалента?

— Откъде накъде? — сепна се генералът.

— Сглобил съм апарата от резервни блокове за бойни ракети, утре трябва да върна всички блокове в склада.

— Глупости — прекъсна го генералът, — във всеки полк има по десет резервни комплекта. А за чий? За чий, питам? Един комплект е предостатъчен, тя, миличката, не се поврежда всяка година. А колко милиона струва всеки комплект? Все гледаме да се презастраховаме, майка му стара! Навсякъде през носа ни излиза... А, общо взето, голяма работа си свършил, лейтенанте. От общодържавно значение!

— Служа на Съветския съюз! — грейна лейтенантът.

— Макетът да се заключи и никой да не се допуска при него! — нареди зам.-главкомът.

Един презрял старши лейтенант или капитан в състава на която и да е комисия е къде по-опасен от генерал. Генералът, колкото и да е страшен, гледа отгоре-отгоре, а презрелият старши лейтенант все надълбоко рие. Цялата армия знае, че ако се случи такъв в състава на комисията и ако на всичко отгоре той излезе въздържател, проверката няма да приключи добре.

Седмица след изложбата в полка довтаса внезапна комисия от Управлението на боеготовността на ракетните войски. Още през първия ден от проверката един беловлас капитан от онези, на които в съответствие с Жул Верн им викат „петнайсетгодишният капитан“, установил в склада за резервни части липсата на един комплект.

Капитанът, естествено, знаел, че девет комплекта винаги ще са достатъчни на полка, но според инструкцията те трябва да са не девет, а десет.

— Къде е десетият комплект?

— На изложбата.

— Кой е разрешил?

— Щабът на ракетния корпус. Ето ви писменото разрешение.

— Не се опитвайте да ме баламосвате. В заповедта се казва, че комплектът трябва да бъде върнат в склада веднага след закриването на изложбата! А от този момент колко време е минало? А?

— Зам.-главкомът по ИРС заповяда да не разглобяваме макета до второ нареждане.

— А къде е писменото разрешение?

— Още не е пристигнало от Москва.

— А, не било пристигнало! Точно така ще запишем.

— Головастов! Цяла нощ няма да спиш, но тая шибания да я разгловиш и да предадеш до утре заран комплекта в склада! Мамка ти с твоите изобретения!

Пощата пристига в тайгата рядко, с големи закъснения. Близо две седмици след проверката в една и съща поща имаше три заповеди едновременно.

Първата заповед „За състоянието на бойната готовност на ракетните войски със стратегическо предназначение“ беше подписана лично от главкома. Заповедта гневно критикуваше онези, които използват резервни части за бойните ракети не по прякото им предназначение. Заповедта завършваше със заключителна част:

„За умишлено снижаване на боеготовността на ракетните войски на лейтенант Головастов да се обяви строго мъмрене.“

Втората заповед, подписана от заметника му по ИРС, нареждаше на командира на полка незабавно да изпрати в Москва „Проверочния еквивалент“, а вместо частите, използвани за конструирането му, да получи от склада на дивизията недостигащия комплект.

Третата заповед, подписана от заместника на главкома по кадрите, нареждаше да бъдат изпратени в Москва двамата най-добри млади офицери за явяване на приемни изпити за академията.

— Абе за каква академия ми приказваш?! Кой ще те приеме там с такава характеристика. Помисли си само: „За умишлено снижаване на боеготовността на ракетните войски!“ Бъди благодарен, че си на свобода, че не те изправиха пред военен съд!

— Но зам.-главкомът днес потвърди, че трябва да получим нов комплект.

— Ее, братле! Всичко това наистина е така, но да не мислиш, че сега зам.-главкомът ще иде при главкома да обяснява на кого какво е заповядвал? Главкомът е подписал заповедта за бойната готовност и глупаци, които да му кажат, че неговата заповед е неправилна, няма да се намерят! А ти не си губи времето, получи пак от склада един комплект и отново измайстори това твое изделие. Щото ние след комисията го разглобихме и го върнахме в склада. А сега, както виждаш, то пак дотрябва. Само че по-бързо действай, по цели дни и ноци няма да спиш, но спешно трябва да го изпратим в Москва. Разбра ли? Действай! Всичко ще се оправи, догодина ще влезеш в академията.

Отговорът на изобретението на Головастов дойде от Москва необикновено бързо:

„Поради откритите в конструкцията дефекти серийното производство на апарата е преценено за нецелесъобразно.“

На другата година в полка докараха новичък проверочен автомат за дистанционен контрол на стратегическите ракети, създаден от творческия гений на съветските конструктори, инженери, техници и работници.

По ракетните части бе прочетена заповед за награждаването с премии, този-онзи и с Ленинска, с научни звания и степени, с ордени и медали на голяма група създатели на изумителния апарат.

Новият чудесен апарат беше тъкмо такъв, какъвто го предлагаше Головастов, само че се наричаше другояче и беше по-изпипан, Головастов твърде много бързаше при създаването на своя и сигурно затова той не стана много красив. Имаше и още една принципна промяна: апаратът на Головастов беше сглобен от сиви стандартни

блокове на бойни ракети, а конструкторите на новия бяха решили да боядисат рожбата си в светлозелен цвят, с бели и червени кантчета. Все пак той ще се намира не на бойни позиции, а в командните пунктове, нека радва окото!

Внедряването на автомата позволи рязко да се повишат боеготовността, маскировката и неуязвимостта на ракетните войски. Освен това той даваше възможност значително да се съкрати личният състав на „раковите“ войски и освободените при това офицери да бъдат изпратени за попълване на ракетните войски и артилерията на сухопътните войски, ракетните подразделения на ВМФ, а също и на зенитно-ракетните войски на ПВО.

Гвардейски лейтенант Головастов като недисциплиниран и безперспективен офицер, получил на всичко отгоре лично строго мъмрене от самия главком на РВНС, бе прехвърлен в пехотата.

В нашия гвардейски полк той минаваше за най-некадърния офицер.

СБ

— Стабилизатор на танково оръдие в две плоскости, многогоривни танкови двигатели, двуконтурни авиационни двигатели... — забързано четял секретарят, гълтайки окончанията.

Устинов се мръщел: нищо не му вършело работа.

— Нови френски ПТУРС-ове, отработване на методи за хвърляне на бомби от стръмно кабриране, багрила за намаляване на нивото на проникващата радиация...

— Стой, какви са тия багрила?

Секретарят зашумолил със страниците на дебелия том, разгърнал го на нужната и прочел кратко съобщение: „В американския печат са се появили съобщения, че се разработват специални багрила за стратегическите бомбардировачи. Нанесеното върху корпуса на бомбардировача багрило позволява да се намали нивото на проникващата радиация от височинните ядрени взривове. Чрез използването на това багрило може да се удължи животът на стратегическите бомбардировачи и на техните екипажи при извършване на височинни полети над територията на противника по време на ядрена война.“

— Това е! — Устинов пхнал листа в червената папка и наредил, вече на път към вратата: „Колата ми!“

Дмитрий Фьодорович Устинов минавал в ЦК за ненадминат познавач на военните въпроси.

Тайната на успеха му била твърде проста: той от време на време четял разузнавателния бюлетин на Генералния щаб, който редовно се разпраца на всички членове на ЦК, но не се чете кажи-речи от никого.

В апарата на Устинов няколко секретари и референти постоянно се занимавали само с едно: вадели от най-новия бюлетин кратки съобщения с ефектни заглавия, които шефът им след това прочитал на съвещанията в ЦК, смайвайки събралите се с дълбочината на своята ерудиция.

Съвещанието в ЦК било към края си. Министърът на отбраната и началникът на Генералния щаб се спогледали: ей сега ще започне демонстрацията на знания.

Те не грешели. Всички погледи се устремили към Устинов. Той станал и започнал, без да бърза:

— Американците разработват боя за бомбардировачите, която снижава равнището на радиацията.

Военните вече били чели това съобщение и то не им направило особено впечатление: обикновена банална промяна, каквито всяка седмица се правят със стотици. Но партапаратчиците се оживили. Започнала дискусия, в резултат от която било взето решение да се разработи в най-къс срок подобна боя и в Съветския съюз.

Маршалите излизали от съвещанието, без да крият раздражението си: колко време бе загубено, такива глупости могат да се решават и на по-ниско равнище, защо трябва ЦК да бъде товарен с такива дивотии?

Партапаратчиците излизали от съвещанието с гордост за своя ръководител, който толкова дълбоко познава всички подробности, всички дреболии на военните проблеми.

Разработването на специалната боя било възложено на някакъв НИИ, в който бил създаден подотдел по разработването на специални багрила, съкратено СБ. След едноседмична работа подотделът представил дебел доклад, в който се обосновавало предложението да бъде превърнат в отдел, като в него се включат три подотдела: общ, по височинните изпитания и по ядрените лъчения. Такъв отдел бил създаден. В състава му включили специалисти по радиоактивните лъчения и специалисти по ниските налягания и температури, защото боята щяла да се използва тъкмо при такива условия. Новият отдел пристъпил към работа и непроницаемата мъгла на държавната тайна забулила цялата му дейност.

Веднага след създаването си отделът започнал бързо да набъбва и в това няма нищо чудно. Изпитанията на боите трябвало да се провеждат на ядрения полигон на Нова Земя, а институтът се намирал в Москва. Спешно се наложило да бъде създаден филиал на Нова Земя. Освен това за изпитанията на боята се изисквали мощни барокамери,

имитиращи условията на височинен полет. Но свободни камери нямало, а строежът им можел да се проточи. Затова било решено изпитанията да се провеждат не в лабораторни условия, а направо на самолети. На разположение на отдела били предоставени два стари бомбардировача, които почти ежедневно се пребоядисвали, след което излитали на голяма височина.

Още при първите изпитания в стратосферата възникнали нови трудности и нови проблеми. Боята се създавала за много ниски температури и в тези условия се държела прилично, но корпусът на самолета при полет се охлажда неравномерно, а на някои места дори се нагрива, особено на бомбардировачите М-4 и Ту-16, чиито двигатели са допрени до корпуса. На мястото, където двигателите се съединяват с корпуса, боята се отлепяла на пластове веднага след излитането. За борба с това явление бил създаден отделът за термична устойчивост на СБ.

Имало още безброй проблеми, за чието решаване се създавали нови групи, подотдели, отдели, лаборатории. Една година след започването на работата било признато за целесъобразно цялото изследване на този проблем да бъде съсредоточено в ръцете на една мощна научноизследователска организация, която получила наименованието НИИСБ — Научноизследователски институт за специални багрила на Министерството на химическата промишленост.

Горе-долу през този период са постигнати и първите резултати — били получени мостри от багрила, наистина снижаващи проникващата радиация.

Върху създателите им се стоварил поток от премии, ордени, медали, научни степени и звания.

За производството на багрилата бил построен мощен комбинат край Новосибирск и друг, дублиращ, край Саратов. Багрилото било взето на въоръжение от далечната авиация, благодарение на което неуязвимостта ѝ рязко се увеличила.

Вярно, оставали нерешени още много проблеми, главният от които бил проблемът за хидроустойчивостта на СБ. При допир с вода боята загубвала всичките си защитни качества. След всеки дъжд или снеговалеж се налагало всички самолети на стратегическата авиация да се пребоядисват. Налагало се да ги пребоядисват и след всеки полет, защото по повърхността на самолета при полет се кондензира влага,

която след няколко-часов полет лишава самолета от цялата му противоатомна защита.

Представи си, читателю, стратегическия бомбардировач М-4, който има дължина на корпуса 50 метра и размах на крилата 52 метра. А сега си представи цялата съветска стратегическа авиация с нейните дивизии и корпуси, с отвъдполярните летища и свръхдалечните полети. И всички тези самолети трябва да се боядисват след всеки дъжд и всеки полет! На ръка! Защото при използването на пулверизатор качествата на боята се загубвали. Освен това изниквали още много проблеми. За решаването им било организирано Главно управление за специалните багрила — ГУСБ.

На новото управление били подчинени два комбината, три НИИ: НИИСБ, НИИУСБ — за устойчивостта на багрилата — и технологичен, който се занимавал с разработването на оборудване и с организацията на производството в действащите комбинати. Технологическият институт освен с всичко друго се занимавал и с проблемите на поевтиняването на багрилото.

За подготовката на специалисти за новия отрасъл били организирани два техникума и няколко ПТУ.

След създаването на Главното управление в Москва било свикано всесъюзно съвещание по проблемите на спецбагрилата, строго секретно, естествено. Съвещанието се провеждало във Военната академия за химическа защита. Присъствали представители на Министерството на отбраната, на Генералния щаб, на Главното командване на ВВС и на командването на далечната авиация, представители на химическата, авиационната и ядрената промишленост, представители на многобройни научноизследователски организации и учреждения.

Водела се бурна дискусия. Един се опитал да пресметне стойността на килограм боя, получавала се фантастична цифра; друг предлагал да се строят специални хангари за стратегическата авиация — предлагали се проекти на гигантски постройки с височина 25 метра, предлагали се специални фолиа за защита на боята от лошото време. Някой предложил не да се боядисват самолетите след всеки дъжд, а само преди започването на бойни действия. Генералният щаб рязко

отхвърлил това предложение, защото съществуват стотици признаци, по които чуждото разузнаване различава началото на истинска подготовка за война от простата демонстрация на мощ. Ако те получат данни, че сме започнали да преобядисваме всички стратегически бомбардировачи на всички аеродруми едновременно, това може да ги подтикне към някои изводи.

Така или иначе, имало много врява, много спорове, аргументи и контрааргументи, разумни и не дотам разумни предложения, но съвещанието явно влизало в задънена улица. Тогава именно в президиума се получила бележка: „Имам кардинални решения по редица принципни въпроси. Моля да ми се даде думата. М. Касатонов, студент от четвърти курс.“

Устинов се начумерил — какво търсят студенти в салона? Обяснили му, че присъства само един студент, който, изучавайки спецбагрилата, се запалил по тях и е направил редица ценни технически нововъведения в технологията на СБ.

Студентът с извехтяла карирана риза и старомодни кръгли очила на острия нос се качил на трибуната. Салонът не реагира на появяването му. Всеки продължавал да доказва на съседа си своето единствено вярно решение. Но студентът бил настойчив, почукал с пръст по микрофона и изчакал салонът да му обърне внимание. След като се уверил, че го слушат, започнал:

— Задача: бомбардировач М-4 лети над Съединените щати. Багрилото е абсолютно — изобщо не пропуска радиация. Да речем, че сме сполучили да създадем такова. Височината е 15 000 метра. На един километър от самолета се извършва взривяване на стандартното ядрено зенитно устройство на ракетата „Найк-Херкулес“ с тротилова еквивалент 10 килотона. Въпрос: какво ще стане с бомбардировача? Отговор: ще бъде сплескан от ударната вълна. Извод: спецбагрилото е нужно на стратегическия бомбардировач като на мъртвец вендузи!

Салонът изревал.

Спецбагрилото отдавна било станало за много хиляди хора изумителна ясла. Главното управление още не било сколасало да се организира, когато обрасло с мрежа от специални магазини и трапезарии, с почивни зони, санаториуми и персонални вили (вредно производство!). Колко хора успели да защитят дисертации, колко премии и ордени били получени и що водка се е изпила по случай

получаването им! Колко хубаво се живеело! Със специални привилегии, все пак ядрено изследване е! Приятно е, живееш си зад зелен стобор, а хиляди пазачи със служебни кучета те вардят! Красота! Какво градче си били построили! Чистота, ред, наоколо борова гора, нито хулиганство, нито опашки в магазините. За дечицата — специални училища със специално подбрани преподаватели, басейни, изкуствени езера, стадиони.

Но доводите на студента били железни: излишно е да защитаваш самолета от един поразяващ фактор, докато от другите за него във въздуха няма никаква защита — нито от ударната вълна, нито от светлинното лъчение, нито от електромагнитния импулс, който направо изкарва цялата електроника от строя.

Още същия ден в 21:00 пълното съдържание на речта на студента Касатонов било докладвано на Централния комитет, а в 21:03 Главното управление за специалните багрила престанало да съществува.

И на никого не му се искало да си спомни, че изследванията са продължили цели единайсет години и че цялото това хрумване е погълнало милиарди рубли.

И, то се знае, на никого не му се искало да си спомни, че всичко започнало от страстното желание на другаря Устинов да демонстрира осведомеността си за последните постижения в западната технология, от една малка дописчица в провинциален американски вестник. Сигурно някоя много малка фирма се е опитвала да си направи реклама. Сериозните хора не обърнали внимание на това съобщение. А дори и да са обърнали, разглеждали са проблема не от един аспект, а от много, комплексно.

ТУХЛЕНИЯТ БОМБАРДИРОВАЧ

Щастието паднало от небето.

Един американски стратегически бомбардировач Б-29 извършил принудително кацане на съветска територия. Бомбардировачът бил участвал във въздушно нападение против общия противник — Япония, и, повреден в боя, едвам можал да стигне до най-близкия съюзнически аеродром — Барановското летище край Усурийск. Повредата била дребна: крилото на няколко места било пробито от картечен откос на японски изстребител, поради което бомбардировачът загубил много гориво. Командирът имал избор: да насочи бомбардировача право към океана, а екипажа си да обрече на сигурна гибел, или да се добере до верния съюзник, да позакърпи дупките, да зареди самолета с гориво и след два-три дена отново да вземе участие в бомбардирането на Япония. Командирът предпочел второто решение. Бомбардировачът струва няколко милиона, разсъждавал той, повредите са незначителни. Екипажът е здрав и читав. Екипажът е много опитен, а това по време на война комай е най-важното. Защо да хвърля такъв екипаж за храна на акулите? А съюзникът е наблизо. Така най-добрият в света стратегически бомбардировач се оказал на територията на Съветския съюз.

Новината преминала 10-те хиляди километра от Усурийск до Кремъл и всички бюрократични бариери за няколко минути.

На Йосиф Висарионович докладвали за станалото по време на съвещание. Сталин се замислил за миг, а след това помолил да останат само членовете на Политбюро, съобщил им новината и лукаво усмихнат ги помолил да се изкажат.

Мнението било единодушно: под всякакъв предлог да задържим самолета за една седмица, за да могат специалистите да се запознаят с него.

— Ами ако изобщо не върнем самолета на съюзниците? — попитал Великият вожд и Учител, след като разпалил лулата си.

— Ще се засегнат съюзниците, другарю Сталин — предпазливо му възразил Молотов.

— Могат да прекратят доставките — добавил Каганович. — Какво ще правим без студебейкъри?

Великолепният американски армейски камион „Студебейкър“ бил признат от всички — като се почне от обикновените войници и се стигне до маршалите — за най-доброто военно возило. Прочутите руски катюши БМ-13 се монтирали само на тези американски камиони, а и не само те. Съветската артилерия била най-мощната в света, но неин основен влекач и транспортър на боеприпаси бил пак американският студебейкър. Снабдяването на цялата грамадна армия се осъществявало изключително със студебейкъри. Освен камиони съюзниците давали и още сума неща, твърде важни за Съветската армия — от свързочни средства и джипове до изтребители „Аерокобра“, бронетранспортъри и танкове.

Доставките можели всеки миг да бъдат прекратени и като взели това под внимание, членовете на Политбюро се позамислили. Всички предпазливо се изказвали против предложението да не се връща бомбардировачът. Единствен Берия мълчал, изчаквайки, мъчейки се да разбере накъде бие Великият учител.

А Учителят презрително изпuffтял в отговор на опасенията на Политбюро и заявил:

— Германия скоро и тъй и тъй ще я удушим, а кое ще е на ред след това? Как ще воюваме срещу Англия и Америка без стратегически бомбардировач? Съюзниците ще преглътнат това — добавил той, след като подръпнал от лулата си, — ще се поядосват малко и ще забравят станалото. А бомбардировачът да се прекопира едно към едно и след година да лети.

Берия енергично подкрепил Сталин. Членовете на Политбюро дружно се съгласили. Всички те отлично знаели основния принцип на Вожда и Учителя: с приятел и съюзник се дръж като с жена — колкото повече я биеш, толкова повече ще обича. Всеки от тях обаче силно се съмнявал, в душата си, естествено, че съюзниците ще си затраят и този път.

Но съюзниците си затраяха. Американският екипаж бил върнат, но най-добрият в света стратегически бомбардировач — не.

Съветската страна не си направила труда да даде каквито и да било обяснения по въпроса: няма да ви го дадем и толкоз.

Доставките по лендлиза си продължавали както дотогава, защото американските дипломати имали навика да обсъждат възникващите проблеми, без да ги обвързват с въпросите на военните доставки.

За ръководител на копирането бил назначен най-добрият от съветските авиационни конструктори А. Н. Туполев и новият съветски стратегически бомбардировач впоследствие получил неговото име — Ту-4. Да помагат на Туполев били привлечени още 64 конструкторски бюра и НМИ, които трябвало да копират двигателите, горивото, материалите, от които бил изработен Б-29, както и всички негови системи за навигация, прицелване, вътрешна и външна връзка и много, много други неща. Координацията на работата на всички КБ, НИИ и заводи била възложена на другаря Лаврентий Павлович Берия, а за негов главен технически консултант бил назначен авиоконструкторът Яковлев, който най-добре се разбираше със Сталин и най-добре от всички умеел да му угажда.

Във възстановения Воронежки авиационен завод спешно бил построен гигантски цех, в който между другото 22 години по-късно направили несполучлив опит да изкопират „Конкорд“, наричайки го пак с Туполевото име.

Б-29 бил разглобен на хиляди най-дребни съставни части, които били разпределени между министерства, ведомства, конструкторски бюра и НИИ с категоричното нареждане да се прекопира детайлът, агрегатът или приборът и след 10 месеца да се пристъпи към серийното му производство.

Сигурно тъкмо заради тези дребни детайли, възли и механизми, разпратени по целия Съветски съюз, бомбардировачът получил печалното наименование „тухлен“. А може би този позорен прякор му бил лепнат просто защото самолетът бил значително по-нескопосен от оригинала. След Ту-4 всички несполучливи самолети, а особено онези, които точно се копирали от чуждестранни модели, започнали неофициално да се именуват „тухлени“. Най-известен сред тях ще си остане, то се знае, Ту-144 „Конкордски“. Но този път не сме разполагали с оригинален екземпляр, а само с известен брой чертежи.

А може би е дала отражение липсата на желязната ръка на Лаврентий Павлович: без него, Бог да го прости, целият технически прогрес повяхва.

Трудностите се заредиха още от самото начало на копирането. Първо, не можело и дума да става за използване на метричната мерна система. Защото, ако се намалело, макар и с десет милиграма, теглото на всяко нитче, това в резултат можело да доведе до намаляване на якостта на цялата конструкция. Ако теглото се увеличило поне малко, това можело да се отрази върху теглото на целия самолет. Туполев разбирал, че ако ще копира самолета, трябва да копира всичко подред, включително нитовете, винтчетата, гайчиците и болтчетата.

Съветските търговски представители в Канада, Англия и САЩ започнали на малки партии, за да не събуждат подозрение, да закупуват измервателно оборудване. Спешно се наложило да бъдат преобучени хиляди инженери, техници и работници да боравят с дюймовете, футовете и фунтовете.

За стотиците бъдещи бомбардировачи започнала спешна подготовка на хиляди екипажи и десетки хиляди души наземен инженерен и технически състав.

— Колко галона гориво ще са нужни при нормален разход на гориво и при липса на вятър за полет на 1000 мили на височина 30 000 фута? — такива елементарни задачи затруднявали не само опитните асове, воювали през цялата война, а и професорите от Военновъздушната академия.

— Налягане 12 фунта на квадратен дюйм в тръбопровода — много ли е или малко?

Може за американските и английските специалисти, свикнали да боравят и с двете мерни системи, това да не е чак толкова трудно, но за съветските то станало проблем номер едно. Поради това били допуснати хиляди грешки, всяка от които се наказвала безмилостно.

С навлизането на новата мерна система в съветската авиационна промишленост и в авиацията за далечно действие се появил и друг, не по-малко сложен проблем: проблемът за опазването на тайната, тъй като всеки, който проявявал познаване на английската мерна система,

според ГБ лесно можел да бъде разпознат от врага измежду хилядите други хора като потенциален носител на държавни тайни.

— Я ми налей половин пинта квас, Маша!

— Какви ги плещиш? Тия мръсотии от пандизчиите ли ги научаваш?

Виновният, внезапно осъзнавайки грешката си, пребледнявал като мъртвец.

— Да не си помислиш нещо? Не съм искал да те засегна. За учудване на бюфетчийката Маша нахалникът на другия ден изчезвал завинаги.

— Брей, как са се заели с чистотата на езика. Отдавна трябваше! Ама все не могат да стигнат до пушалнята, там да чуят какви псувни се разнасят.

Всички, които са виждали Туполев през онзи период, единодушно отбелязват неговата веселост и почти детската му безгрижност. Стареца, изглежда, го е терзаела ревност. Той обичал и мразел Б-29, но се стараел да скрие това от околните. Явно не му е било приятно да се занимава с механично копиране и той криел това под маската на равнодушие и безгрижност. През този период Туполев нямал проблеми, дори и най-сложните въпроси решавал с лекота.

Намерили на лявото крило малка дупчица; нито аеродинамиците, нито специалистите по якостта — никой понятие си няма за чий е такава дупчица. Нито тръбичка стига до нея, нито кабелче, а на дясното крило такава дупка няма. Провели експертиза: оказало се, че дупчицата е пробита с бормашина едновременно с другите отвори за нитовете. Ами сега? Най-вероятно е била пробита по погрешка, а после са забравили да я запълнят, прекалено нищожна е. Питат главния конструктор какво да правят.

— При американците има ли я?

— Има я.

— Тогава за какъв дявол ме питате? Заповядано е едно към едно!

Така на всички стратегически бомбардировачи Ту-4 на лявото крило се появило малко отворче, пробито с най-тънкия свредел.

През целия самолет от пилотската кабина до „опашния Чарли“ минава херметичният изход — тясна тръба, по която на четири крака

можеш да преминеш от единия край на самолета до другия. Херметичният изход отвътре бил боядисан със светлозелена боя (над която също дълго работило някакво конструкторско бюро), но в самия край, на последните метри той бил бял. Може би някое войниче го е боядисвало отвътре, но му се свършила боята, после самолетът излетял да изпълнява задача с недобоядисан херметичен изход. Само че заповедта била: да се прекопира всичко едно към едно — и затова на всички съветски бомбардировачи боядисването на херметичните изходи не само точно повтаряло цвета, но и съответствало до дюйм на американския образец: докъде трябва да е светлозелената и откъде да започне бялата боя. После във всички инструкции било вписано как трябва да се боядисва самолетът отвътре.

Междувременно на територията на Съветския съюз извършили принудително кацане още два Б-29. Изяснило се, че дупчици по крилата няма. Херметичният изход на единия бил боядисан със светлозелена боя от началото до края, а на другия бил изцяло бял. Пак въпроси към главния конструктор: какво да правим?

За Туполев и тук нямало проблеми: заповядано е да изкопираме самолета, който кацна пръв, а за тия никаква заповед няма. Така че копирайте!

Постепенно проблемите започнали да намаляват. Всички били свикнали с отговора на главния: правете като при американците на първия самолет. Повече никой не му задавал въпроси. Във връзка с това се родил малък виц: възникнал въпросът какви звезди ще рисуваме на серийните самолети — белите американски или червените съветски? Този въпрос за пръв път затруднил Туполев. Ако нарисуваш бели американски звезди, ще те разстрелят като всенароден враг. А ако сложиш червени съветски, това, първо, не е едно към едно, както е заповядано, а второ, може би Върховният главнокомандващ се кани да ги използва срещу Америка, Англия или Китай с американските опознавателни знаци. Въпросът за звездите бил единственият въпрос през цялото време на копирането, който Туполев задал на Берия, обяснявайки му, че това излиза извън неговата конструкторска компетенция. Берия обаче също се намерил в небрано лозе. Той не бил свикнал да задава въпроси на Сталин. Бил се възнесъл чак до върха само благодарение на това, че също като вярно куче умеел

предварително да отгатва желанията на Стопанина и да разбира всичко, без да задава излишни въпроси.

Разправят, че Берия разказал на Сталин за звездите също във вид на виц и по начина, по който Сталин се смял на шегата, Берия безпогрешно разбрал какви трябва да са звездите. Последният проблем бил решен и започнало серийното производство.

Върху всички, които вземали участие в създаването на „Тухления бомбардировач“, се изсипал златен дъжд. За кратко време били връчени 57 Сталинови награди „За разработване на нова бойна техника“. Берия, Туполев и Яковлев освен това получили и по орден „Ленин“.

Братът на баща ми, който след много години ми разказа тази история, получил орден „Почетен знак“ за участие в „разработването“ на устройството за защита на опашката, получило научното наименование „Аргон“.

На „Аргон“ се натъкнах 21 години след създаването му.

През есента на 67-а година, веднага след ученията „Днепър“, нашата дивизия спешно бе хвърлена да строи аеродрумни скривалища за бомбардировачи. Генералният щаб очевидно бе осъзнал печалния за нас опит от Седемдневната война и вземаше мерки за защита на самолетите от внезапни атаки на противниковата авиация. Всичко се правеше на бърза ръка и дивотиите както винаги бяха много.

Когато нареждаш да се изпратят безброй дивизии за изкопчийска работа, Генералният щаб не наредил да се отпуснат за целта съответната техника и горива. Застуди се и две хиляди души, целият ни полк, човъркахме земята с тъпи лопати. Беше ни отпуснат само един вехт булдозер и той вършеше повече работа от целия ни полк. Ако бяха отпуснали още един вехт трактор, смело можеха да пуснат целия ни полк да си ходи по ломовете да се занимава с мирен труд, все едно с онова, с което трябваше, не се занимавахме. А ако бяха отпуснали пет допълнителни булдозера, смело можеха да пуснат цялата дивизия, всичките 10 800 души. И във всеки окръг, а те са 16, минимум по една дивизия цяла зима човъркаше замръзналата земя. Можеше, естествено, да се дочака пролетта, когато земята ще се размекне, ама нали въпросите на безопасността не бива да се отлагат!!!

Една заран, когато нашите танкисти вече бяха получили лопатите си и мързеливо човъркаха около стратегическите бомбардировачи, на летците им свърши сутрешният развод. След развода, както му е редът, те с песни замаршируваха към самолетите си.

В Съветската армия е прието, щом взводът се отдалечи достатъчно от началството, да продължи да пее на висок глас строевата песен с друг, нецензурен текст. Началството отдалеч чува само мелодията и топуркането, без да различава отделните думи.

Взводът, който идваше право към нас, по мотива на една известна песен изпълняваше нещо оригинално:

*На коравия бетон
не работи хич „Аргон“,
ни усеща, ни прехваща —
мамицата вашата!*

Когато войниците и сержантите плъзнаха по бомбардировача, аз скришом почерпих авиационния сержант с цигара: на аеродрума това е забранено, а той май беше останал без цигари.

— Чувай, службо, „Аргон“ устройство за защита на опашката ли е?

— Да.

— То е било монтирано на Ту-4.

— За такъв не съм чувал. А на Ту-16, Ил-28 и Ту-95 го има, а сигурно и на други.

— Не „Аргон-М“, не „Аргон-...“?

— Не, просто „Аргон“.

— И всичките му винтчета ли не са метрични?

— Тя почти цялата електроника не е метрична.

— Откъде накъде?

— Явно са крали от врага едно към едно. Целият бомбардировач се състои от части, които или сме купили уж за граждански самолети, или сме задигнали отнякъде и изкопирали, или от такива, които са се използвали още преди трийсет години. Затова го наричат тухлен!

ЧАСТ ТРЕТА

ПОДГОТОВКАТА

Украйна

Напрежението в Чехословакия нарастваше. Във връзка с това нашата учебна дивизия проведе предсрочно производство на сержанти. Вместо тях получихме запасняци. От наименованието на дивизията изчезна думата „учебна“ и тя започна да се нарича 287-а Новоград-Волинска мотострелкова дивизия.

Само че с бронетранспортърите ставаше дявол знае какво. Във всеки мотострелкови полк тогава по щат трябваше да има 31 танка, 16 гаубици, 18 минохвъргачки и 103 бронетранспортъра. Танковете, гаубиците и минохвъргачките бяха налице, но бронетранспортърите бяха само 40.

Работата се запичаше. В братска Чехословакия определено се набелязваше нещо като онова, което бе станало в братска Унгария през 56-а година. Явно ще се наложи да им оказваме помощ. А как, когато в един мотострелкови полк има такъв недостиг на основното оръжие — на бронетранспортъри?

След третата чашка зададох този въпрос на капитана, който в момента заемаше длъжността помощник началник-щаб по мобилизационните въпроси.

Капитанът ме погледна внимателно и, както ми се стори, лукаво, изхъмка неопределено, наля и на двама ни по чашка и след като я затисна с краставичка, неочаквано ме попита:

— А знаеш ли защо ги имаме в нашия полк?

— Странен въпрос, полагат ни се по щат, затова ги има, само че не стигат за всички.

— В нашия полк ги има, защото минават всяка година на парада в Киев. За там трябват 36 парчета, толкова има и полкът, а другите четири са резервни.

Капитанът явно усети, че неговият отговор нищо не ми е обяснил, и ми зададе още един въпрос, насочващ:

— Знаеш ли колко мотострелкови полка има в нашия окръг?

— Не, разбира се!

— А приблизително? На око, без особена точност?

— Е, щом искате само приблизително... Първо, две танкови армии и две общовойсковии армии. Това прави... ъ-ъ... ъ-ъ... девет танкови дивизии и осем-десет мотострелкови...

— Правилно.

— Излизат... към 36 танкови полка и... и 32–40 мотострелкови.

— Правилно. Та да ти кажа: от всички мотострелкови полкове в окръга единствен нашият има 40 бронетранспортъора. Останалите нямат нито един.

— Лъжеш — не се сдържах аз.

— Да, ама не лъжа.

Бях сигурен, че капитанът си разбира от работата; че не лъже, също бях сигурен. Много добре знаех и че другите два полка от нашата дивизия нямат бронетранспортъори. Но че нашият полк е единствен в окръга, не ми се вярваше.

— Тогава къде са те — най-сетне се престраших аз, — в Египет ли? По-точно казано, в Израел ли са?

— И там. Но съвсем малко. Обърни внимание на това, че Израел плени много танкове и артилерия, но не и бронетранспортъори.

— Къде са тогава? На Варшавския договор ли сме ги дали?

— Да, но съвсем малко. Обърни внимание на това, че чехите, макар да получават от нас, кажи-речи, цялото си въоръжение, бронетранспортъорите си ги произвеждат сами, собствени модели, и снабдяват с тях германците и поляците, а румънците поради бедност в повечето случаи возят мотопехотата си с камиони.

— А нашите къде са все пак?

— Ами никъде — той ме изгледа изпитателно и повтори: — Никъде. Няма ги.

— Как тъй да ги няма?

— Ами тъй. Колко от тях сме произвели преди войната и по време на войната? Нито един. Така ли е? Всичките ни бронетранспортъори са били американски.

— Правилно — потвърдих аз. — М-3 се казвали, полуверижни, а имало и още някакви с колела, също американски.

— А сега още един въпрос: колко типа бронетранспортъори сме произвеждали през цялата си история?

— Много. Сега ще ги преброя. Тъй... БТР-40 и БРДМ...

— Е, тях нека не ги слагаме в сметката, това са разузнавателни машини, а не пехотни.

— Разбира се — съгласих се аз. — Няма да ги броим.

— БТР-50П също няма да го броим.

Да, този бронетранспортър също не можеше да се брои. Великолепна машина. Но май е скъпичка за нас. Само по един във всеки полк — за командира на полка и толкоз. И се нарича БТР-50ПУ — „Управление“. И началник-щабът на полка, и началникът на артилерията, и началникът на разузнаването също са управление, но всички те по време на бой са на камиони. БТР-50 са само за командирите на полкове. Така че той не може да се смята за пехотен бронетранспортър. Вярно, в Таманската дивизия сформираха един полк на БТР-50, но той е само за паради. Цялата армия знае, че този полк на истински учения не се е появявал, а само на показни и на паради, както и цялата „придворна“ дивизия.

— БМП също няма да ги броим — продължи капитанът. — Първо, те току-що се появиха, второ, БМП не е БТР и появяването му няма да реши проблема за превозване на пехотата по време на бой, с БМП ще бъде снабдена само специална, само избрана, само привилегирована пехота. А какво ще стане с всички останали, с мнозинството, с онези, които ще решават изхода от войната? Тях с какво ще ги превозваме по време на война?... Та колко типа бронетранспортъри сме произвели през цялата си история? — повтори той въпроса си.

— Два — отговорих аз и целият се изчервих, — БТР-152 и БТР-60П.

— Ти, естествено, знаеш що за бронетранспортъри са това!

За съжаление знаех. БТР-152 беше първият съветски бронетранспортър, който представляваше всъщност камион ЗИС-151, само че с прикрепена отгоре му броня. А самият ЗИС-151 беше копие на великолепния американски камион „Студебейкър“. Копието за разлика от оригинала беше несклопно, а след като го натовариха с пет тона броня, заприлича на всичко друго, само не и на бойна кола. Нито проходимост, нито маневреност, нито скорост, нито бронирана защита. На всичко отгоре бронетранспортърът се произвеждаше от същия завод, който майстореше ЗИС-151. А заводът си има куп проблеми: ту на братски Китай дай камиони, ту на братска Индия, ту на братска

Корея, ту на братска Албания, а и на самите нас ни трябват камиони, ту целината, ту Братската ВЕЦ. Вторият съветски бронетранспортър БТР-60 бе разработен за замяна на първия, макар че всъщност нямаше какво да се заменя: огромното мнозинство от съветските дивизии разполагаха с тях само теоретично.

Новият бронетранспортър имаше формата на ковчег. За него друго определение освен „Ковчег на колела“ не съм чувал.

Поради недостига на дизелово гориво в страната БТР-60П, както и предшественикът му, беше бензинов и поради това в боя гореше с особено ярък пламък. Но при създаването му дизеловото гориво не беше единственият проблем — в страната по онова време нямаше достатъчно мощен и сигурен бензинов двигател и тогава на БТР-60П монтираха два маломощни, от обикновените колхозни камиони ГАЗ-51. И БТР-60П се сдоби с два двигателя, два съединителя, две скоростни кутии, два дистрибутора, два стартера, два реле-прекъсвача. Цялата тази техника, то се знае, не работеше синхронно и ако синхронността на работата на двата двигателя се нарушеше, а това се случваше ежедневно, единият двигател започваше да гаси другия, което налагаше спешно да бъде изключен и тогава Ковчегът на колела с тегло 12 тона започваше да пъпли, използвайки само единия двигател с мощност 90 к.с.

В наименованието БТР-60П индексът „П“ означава, че той е плаващ. И макар формата на ковчег да му дава известна плавателност, той се смята за плаващ само теоретично. Бронетранспортърът сърцато навлиза във водата и плава доста добре, но почти никога не може да излезе от водата самостоятелно, слабите му двигатели могат да въртят или колелата, или витлото, а едновременно въртене не се получава. При излизане от водата витлото на малка дълбочина вече е неефективно, а колелата още нямат достатъчно сцепление с терена. Ако се въртяха едновременно, той криво-ляво би могъл да се измъкне, а така след всяка малка рекичка цялата пехота остава без транспортни средства и без боеприпаси.

Освен това БТР-60П също се произвежда от обикновен автомобилен завод. От Горкиевския, който освен армията ни трябва да снабдява и цялото народно стопанство, и родните съветски бюрократи със служебни коли, за капак всички без изключение съветски таксите се произвеждат само там, плюс това на него чакат братски Египет,

братска Уганда, братско Чили, братски Судан, братска Сомалия и още сума други, а Горкиевският завод е един.

— Ами тогава да си построим автомобилни заводи!

В отговор той се усмихна злъчно.

— Ако можехме, бихме си изпонастроили, а така се принуждаваме да ги купуваме от Италия! И в цялата си досегашна история не сме построили сами нито един автомобилен завод.

С това нямаше как да не се съглася. През живота си съм бил, вярно, само в един съветски автомобилен завод и той ми направи потискащо впечатление. Оборудването на завода е произведено в Америка през 1927 година и продадено на Германия, която през целия предвоенен период и през цялата война го експлоатирала безмилостно, до скапване. През 1945-а това вече напълно износено и повредено от снарядите оборудване било откарано в СССР и с него започнали да произвеждат москвичите. Перспективният план на завод „Москвич“ не предвижда смяна на това оборудване до 2000 година, а какво ще стане по-нататък, ще видим. Но напълно възможно е Съветският съюз да установи още един рекорд.

— И щом е тъй, как ще спасяваме братска Чехословакия, капитане?

— Ами както винаги, с нахалство. В първия ешелон, разбира се, имаме бронетранспортъри — в ГДР, в Полша и в крайграничните окръзи. А ние тук в тила, във втория и третия ешелон, трябва само да вдигаме врява и да демонстрираме нашата готовност.

— А ако, не щеш ли, работата стигне до война? Ако се намесят американците?

— За това бъди спокоен. Никой никога не се намесва. Всичко ще изтърпят. Колкото по-голямо е нахалството ни, толкова по-голямо е тяхното търпение. То се знае, ще изпочупят с камъни прозорците на нашите посолства, а после с техни си пари ще ги ремонтират. Ще ни компенсират всичко до копейка. А подир туй ще започне обичайното смекчаване на международната обстановка и след една седмица всичко ще се забрави. Техните правителства ще имат интерес да забравят всичко час по-скоро. Хайде по една за изпроводак и стига толкоз. Утре ще започне мобилизацията.

Мобилизацията от 68-а година протичаше без никаква маскировка, демонстративно. Най-напред пресата съобщаваше за големи учения, подир туй следваше мобилизация на запасняците за ученията, след това ученията приключваха, а запасняците оставаха в армията.

За няколко месеца бяха проведени много големи учения на Ракетните войски със стратегическо предназначение, последвани от учения на флота, на войските от ПВО на страната, на ВВС, от безброй учения на армиите и дивизиите от сухопътните войски. След това бяха проведени учения на свързочните войски, на които бяха проверени всички елементи от управлението на гигантската армия, учения на тиловите войски, на които хиляди тонове боеприпаси и десетки хиляди тонове гориво бяха прехвърлени към западните граници, и, най-сетне, командно-щабни учения на територията на Чехословакия, на които всички командири, до командирите на батальони, изучаваха на местността конкретните си задачи в случай на нахлуване. Отстрани всичко това, разбира се, изглеждаше много внушително.

Отвътре изглеждаше малко по-иначе.

Процесът на мобилизиране на армията представлява, първо, докомплектуване на съществуващите подразделения, части и съединения, второ, разгръщане на нови и, трето, тяхната необходима доподготовка и бойно сработване.

Процесът на докомплектуване в нашата дивизия протичаше, общо взето, без особени усложнения. В мирно време повечето съветски дивизии имат съкратен щат, например във всеки артилерийски разчет има не по седем души, а по двама — командир и мерач; при мобилизация всички вакантни места се запълват от запасняци. Дори ако те десет години не са служили в армията и са забравили всичко, такъв разчет след кратка подготовка е напълно боеспособен. Същото става с пехотата, танкистите, сапърите и така нататък. По-зле от нас при мобилизация са свързочниците, зенитните и противотанковите ракетчици, разузнавачите и химиците. Тоест там, където войникът изпълнява индивидуална, различна от тази на другите работа. Всички тези подразделения през четирите месеца не можаха да бъдат докарани до състояние на боеготовност.

Дивизиите със съкратен състав по съветската официална терминология се наричат „кадрирани“, а злите езици ги именуват

„кастрирани“. И това наистина е така, особено там, където процентът на запасняците е много висок. В нашия танков батальон, да речем, във всеки танк вместо четирима танкисти имаше по трима, липсваше зареждачът. Когато го включваха в състава на екипажа, танкът бързо се нареждаше сред боеготовните. В останалите танкови батальони, а те са общо седем във всяка мотострелкова дивизия, на танк се падаше по един само танкист — и то водачи. При мобилизация на всички останали: мерачите, зареждачите, командирите на танкове и дори ротният старшина и командирите на взводове се налага те да бъдат набирани измежду запасняците. Всички освен командирите на взводове бяха служили в танковите войски преди пет-десет години, често пъти на други типове танкове. А командирите на взводове не бяха служили никога и никъде и не само за танковете, за съвременната техника и тактика, а и за армията изобщо нищо не знаеха. Командирите на взводове бяха от някогашните студенти, които в цивилните висши учебни заведения са изслушали преди време курс от лекции по военните въпроси и след дипломирането си са получили званието младши лейтенанти от запаса.

Но най-големи проблеми имаше пехотата. Не само защото степента на кадрване там е най-висока, не само защото пехотата се комплектува от най-загубените войници, които често пъти не разбират езика и на командира, и на другарите си. Най-лошото беше, че пехотата нямаше техника. Една мотострелкова дивизия трябва да разполага с 410 бронетранспортъра, каквито ние имахме едва 40, само в нашия, параден полк. В другите полкове от дивизията, в другите дивизии от армията и в другите армии от окръга такива нямаше. Много от полковете имаха по 3–4 бронетранспортъра за бойна подготовка, които в случая отиваха за командирите на батальони, а дори за началник-щабове нищо не оставаше.

Е, пехотата в краен случай може да се превозва и с камиони. Бедата е там, че и такива нямаше. Камионите, сложени на консервация в нашата дивизия, стигнаха само за два батальона, още един беше на бронетранспортъри, а на шестте останали мотострелкови батальона от дивизията им предстоеше да използват техниката, идваща по мобилизация.

Всички автомобили в Съветския съюз се водят на военен отчет. Ако си купувате лека кола „Волга“, вас ви предупреждават, че тя всеки момент може да бъде конфискувана за военни цели. За самосвалите, такситата и бензиновозите изобщо да не говорим — те също се водят на специален отчет и при мобилизация се прибират от армията. При мобилизация замира целият стопански живот на страната, понеже всички машини: трактори, булдозери, кранове, екскаватори — всичко отива в армията. Кой е измислил това безумие, трудно може да се каже. Тази система се прилага отдавна, но тя е можела да съществува през трийсетте и четирийсетте години, когато страната още била в състояние сама да се изхрани, когато са съществували дори при най-жесток глад продоволствени резерви, когато основна теглителна и транспортна сила на село бил конят. Сега, когато страната вече не е в състояние да се изхрани, когато тя вече няма никакви продоволствени резерви (през октомври 1964 година това бе демонстрирано на цял свят), когато в селското стопанство вече няма коне, да прибереш оттам всички мъже едновременно, всички трактори и машини, разбира се, е безумие. Онези, които планират бъдещата война, трябва в такива условия да разчитат или на внезапна кратка, светкавична война с прилагане на всичките си ядрени средства през първите минути, или на поражение, ако войната продължи повече от един месец.

Междувременно дивизията започна да получава въпросните водещи ни се коли. Това, което получихме, беше чиста подигравка. Огромното мнозинство от влизащите в армията коли се подлагат на продължителна консервация. След 10-годишно пазене ги прехвърлят в категорията на обикновените армейски коли, а новите, пристигащи от заводите, се консервират. След три, четири, а понякога и пет години безмилостна армейска експлоатация по страховтно разнебитени пътища колите се признават за окончателно негодни за използване и чак след това се дават на селското стопанство, но всяка от тях се води на военен отчет и задължително трябва да се върне в армията при мобилизация.

През 68-а преди Чехословакия получавахме коли, произведени през 50-а и 51-ва година. Докато протичал животът и Маленков смени Сталин, Хрушчов — Маленков, а Брежнев Хрушчов. Докато протичал животът им, Съветският съюз извърши титаничен скок към космоса,

като изстреля спътника и Гагарин, а след това, изчерпал всички преимущества на внезапността и на трофейната германска технология, се отказа от по-нататъшната космическа надпревара. А тези грохнали бабички все си живеели и чакали да дойде техният час. И ето че часът удари!

След получаването на „бойната техника“ на пехотата бе забранено да се показва от горите. По пътищата и полята тренираха само танкистите, артилерията и един параден батальон на бронетранспортъори. А всички останали стояха покрай горските просеки и на горските поляни. Вероятно от космоса това е изглеждало страховито. Но не и на земята. Командването се страхуваше, че ще уплаши местните жители с вида на нашето войнство. Надебелели, забравили всичко войници, необучени и недисциплинирани — на стари, пределно износени камиони, боядисани във всички цветове на дъгата.

Редно е да отдадем дължимото на съветските военни ръководители: нито една от тези „дивизи дивизии“ не само че не се появи в Европа, но и не се движеше денем по територията на Съветския съюз. Но съществуването им донесе на съветското ръководство доста голям капитал, американците виждаха от космоса нови и нови дивизии, които никнеха като гъби. Наблюдавайки мощните танкови колони по пътищата, разузнаването им предполагаше, че в горите стои несметна пехотна сила. То така си и беше, само че силата беше неорганизирана, неуправляема, а най-важното — неспособна да воюва.

След първия етап на мобилизацията — докомплектуването на частите и съединенията, започна вторият етап — разгръщането на новите подразделения, части и съединения.

Запасняците започнаха да пристигат, „бойната техника“ също. Подразделенията набъбваха и някоя прекрасна нощ ненадейно получаваха заповед да се раздвоят. При това заместник-командирът на дивизия ставаше командир на новата дивизия, заместник началник-щабът се превръщаше в началник-щаб на новата дивизия от „второто формирование“, както се нарича това официално. Командирите на батальони през тази нощ ставаха командири на полкове, а командирите

на роти — командири на батальони. Лошото беше само, че взводните командири, някогашните студенти, които никога не бяха виждали армия, ставаха вече не взводни, а ротни командири. А за взводни се издигаха сержанти от запасняците.

След разделянето си на две всеки полк и всяка дивизия отново започваха етапа на докомплектуване, но този път със запасняци от още по-стари набори и с още по-стари автомобили. Броят на запасняците растеше застрашително и армията окончателно преставаше да прилича на себе си. С предназначенията за завземане на Чехословакия дивизии това, естествено, не се случваше, а дори и да се случваше, то поне в значително по-малка степен, от което на нас изобщо не ни олекваше. Онези дивизии също трябваше да се докомплектуват по някакъв начин и ние изведнъж с ужас видяхме, че от нашите, вече две дивизии, малко по малко започват да изтеглят хора и техника. То се знае, най-добрите хора и най-добрата техника. От танковите екипажи, които с толкова мъки бяхме успели да стъквим, започнаха да прибират строевите войници, заменяйки ги със запасняци.

След два-три дена вълната заля и нас. От четирийсетте бронетранспортъора двайсет ни бе заповядано да подготвим за изпращане в Прикарпатския военен окръг. След още един ден 12 млади кадрови офицери получиха заповед за прехвърляне в Прикарпатието. А откакто те повлякоха крак, вече нямаше спиране. Всеки ден ни донасяше новина: прибрали са всички водачи на танкове, прибират кадровите свързочници, прибират началник-щабове. В гората киснехме вече втори месец. Запасняците прииждаха. Дисциплината падаше. Някъде към началото на юли дойде заповед във всяка дивизия да се създадат полеви трибунали. Очевидно до този момент броят на „дивите дивизии“ толкова беше нараснал и всяка от тях беше толкова обезкървена от постоянното източване на кадрови офицери, сержанти и войници, че цялото това войнство вече не можеше да се управлява другояче освен с трибунали.

Трибуналите бързо възстановиха реда, но не и подготовката на войските. Ежедневните тренировки продължаваха. В нашия полк възникнаха нови трудности. След изпращането на половината бронетранспортъори останахме само с двайсет. По два дадохме на командирите на втори и трети батальон, а 16 останаха в първи. Разделихме си ги по братски: един за командира на батальона и пет за

всяка рота. В ротата има 76 души. Всеки бронетранспортър побира теоретично по 15 души, така че всички може да бъдат настанени. Но на практика първият БТР отива за командира на ротата и в него заедно с командира се настаняват замполитът, санинструкторът, картечното отделение на ротата с много голям запас от патрони и старшината на ротата с цялото ротно имущество. Целият командирски БТР не само е претъпкан отвътре, но и отвън е накачулен със сандъци, варели и туби.

На трите останали взвода, по 22 души във всеки, се падат останалите четири бронетранспортъра. По един на взвод и един БТР за остатъците от трите взвода. Това, че в боя взводовете и отделенията ще се окажат разкъсани на части, никого не вълнува, сега трябва да се мисли не за боя, а как да се настанят хората в бронетранспортърите. Никакви допълнителни камиони, дори разнебитени и изхабени, нито на полка, нито на батальона, нито на окръга никой, естествено, няма да даде. Откъде да ги вземат? А нашият полк и бездруго е най-късметлия сред армиите от окръга. Това не бива да го забравяме! Никой друг няма такива привилегии.

И тъй, във всеки от транспортърите, които побират по 15 души, трябва да се сместят 16. То ние на учение и по повече сме возили. По 30 души сме натъпквали, и пак нищо! Но ученията и предбойната обстановка донякъде се различават помежду си. В предбойна обстановка във всеки бронетранспортър освен всичкото оръжие на пехотата задължително трябва да има гранатомет РПГ-7 и 10 гранати към него. Десет гранати — това са два големи сандъка. Освен туй 20 ръчни гранати Ф-1 са още един сандък. Картечница СГМБ и 2000 патрона към нея — това са още два сандъка. БТР-ът трябва да има два пълни варела бензин, те се нагласят отгоре, и резервно колело, то може да се закрепи само на броневия покрив, след което единият от люковете престава да се отваря. По-нататък, всеки войник има със себе си автомат, картечница или гранатомет, към всеки автомат по 300 патрона и към всяка лека картечница по 1000. И още: две гранати, щик, противогаз, защитен гумен комбинезон, противоатомни гумени ботуши и ръкавици, шинел, платнище, чифт долни дрехи, запас от продукти за пет дена, манерка с вода, лопата, индивидуален медицински и противоатомен пакет. Когато всичко това се натовари в БТР-а, не 16, ами един няма къде да седне. Хубаво беше едно време — бронетранспортърите нямаха брониран покрив, качвай всички отгоре

като селски моми на каруца със сено. След Унгария производството на такива бронетранспортъори бе прекратено. Сега тези 16-има души трябва да бъдат натикани през люковете под покрива.

Подобно занимание не е лесно, особено като се има предвид дебелината на запасняците. Понякога тази операция отнема близо четирийсет минути. Ако, не дай си, Боже, машината се преобърне или подпали, освен водача и командира, чиито места са преградени от другите, никой няма да излезе жив. За бой изобщо не става дума. Как дишат те там, наблъскани по-зле от солени риби в каца? Войнишкият ум е намерил изход и от това положение. Всеки си слага противогаза, като предварително е откачил филтриращата кутия от маркуча, а след това маркучите се промушват през отворените люкове и амбразури. Лятно време с гумена маска, притиснат отвсякъде от гърбове, задници, ботуши, циви и приклади, не е много приятно, разбира се, но поне има какво да дишаш.

На учения, особено пък когато присъстват презморски аташета, всичко това се прави другояче, но ученията са едно, особено показните, а суровата армейска действителност е съвсем друго нещо.

Късно една вечер след поредната тренировка на войниците по настаняване в БТР-а (а за нищо друго вече не ни беше останало време) получих заповед спешно да замина за щаба на Прикарпатския военен окръг. На моето място застъпи командирът на първи взвод, младши лейтенант от запаса. Когато чу за новото си назначение на длъжността ротен, той погледна мрачно нашите бронетранспортъори, запасняците, които сержантите с мъка измъкваха един по един през люковете, подсвирна проточено и тегли една дълга псувня.

ОСВОБОДИТЕЛИТЕ

Ураганът от премествания, размествания, преформирования: докомплектувания грабна и мен и ме запокити във 2-ри батальон от 274-ти полк на 24-та Самаро-Уляновска, Бердичевска Желязна, три пъти Червенознаменна, наградена с ордените „Суворов“ и „Богдан Хмелницки“ мотострелкова дивизия от 38-армия на Прикарпатския военен окръг. Думите „три пъти Червенознаменна“ в пищната титла на дивизията означаваше, тя е награждавана с три ордена „Червено знаме“. Но злите езици именуваха дивизията не три пъти Червенознаменна, а „трижди проклета“. Пълното ѝ наименование беше „24-та Ръждясала, Бронекопитна, Трижди проклета“.

Завладяваща гледка е смяната на караула пред Мавзолея. Стотици пъти съм идвал на Червения площад, но все не мога да се налюбувам на точността и на стойката. Влече ме натам. Идвало ми е да стоя с часове и да се любувам.

Пък и как да не се любуваш! Най-добрите измежду най-добрите, изтренирани до артистизъм, по-изтренирани от съветските гимнастици на олимпийските игри. Красавци!

Полкът им е в самия Кремъл. Цял полк на КГБ! Не ти ли се вярва? Тогава мини откъм Александровския парк и погледни колко са етажите на казармата им. Май два. А като се повгледаш — четири. Прозорците са грамадни. През всеки прозорец се виждат два етажа. Само се позагледай и ще видиш, че съм прав. И тъй, четири. Тези, които се извисяват над Кремълската стена. А колко ли етажа закрива стената? А сега влез в Кремъл и погледни казармата откъм Цар топ — ще видиш, че тази наша къща не е просто къща, а грамадна правоъгълна сграда с вътрешен двор. А сега отново излез през Троицката порта в Александровската градина и се опитай да измериш с крачки дължината на тази сграда. Колко ще излязат? Така е, там не един полк, а и повече могат да се поберат, без танковете и артилерията, разбира се.

А сега някой неделен ден наобиколи към Кремъл, полюбувай се колко от тия момчета се разхождат. Пет процента са максимумът, който

един командир на полк може да пусне в града едновременно. Но това важи за командирите на обикновените полкове, а в Кремъл полкът не е съвсем обикновен. Дори командирът и да пуца по пет процента от своите орли, все едно доста се насъбират в Кремъл. А ако все пак виждаме не пет само процента, а само два или три, колко ли са останали вътре?

Момчетата ходят важни, наперени. Как да не са наперени? Порано един Илич пазели, а сега двама. Униформата им е мераклийска: шинелите, калпаците, ботушите — всичко е офицерско. Пагоните — сини, греят златни букви „ГБ“. Чакай, а защо не КГБ, а само ГБ? Има си крушка опашка. „К“ — комитет, тоест. Несолидно. МГБ звучи солидно. Но ГБ е най-добре. Държавна сигурност!!! Така по тежи, повнушително е. Над всички министерства и комитети, включително и над Централния. ГБ е кристалната мечта на комитета. Но не само мечта, разбира се. Щом отсега не се стесняват да отхвърлят първата буква и да демонстрират всеки ден на Централния комитет огромното си презрение към всички видове комитети! ГБ и точка.

И тъй, най-добрите измежду най-добрите. Цял полк, само дето е без танкове. Но танкове и не им трябват кой знае колко, стените на Кремъл още са яки.

Ами ако стане нещо, някое превратче, особено ако армията тръгне с танкове срещу ленинския ЦК? Тогава накъде?

За това, братче, не се тревожи. За такива случаи е измислена дивизията, носеща името на другаря Дзержински. С танкове, с артилерия, с всичко каквото трябва. Вярно, дивизията се нарича дивизия от вътрешни войски, тоест на Министерството на вътрешните работи. Но ти недей вярва на маскарада. КГБ както си поиска, така ще се маскира! Тъй че не гледай униформата на дивизия „Дзержински“. Маскарад! Откога защитата на любимите вождове е преминала в ръцете на МВР? А? Винаги това е била първата задача на КГБ. Тъкмо за това е била създадена дивизията. Така пише и във всички справочници: лично по указание на Ленин и за защита на Ленин лично. А другарят Рой Медведев пише, че охраната на скъпия Илич се била състояла само от двама-четирима души. За дивизията „Дзержински“ обаче другарят Медведев кой знае защо забравя. А дивизията много се гордее с тази си роля. 18 хиляди души и всички вардели само Ленин. И латвийските стрелци се гордеят със същото, и

Московското училище „Върховен съвет“, и Кремълските картечарски курсове, глей колко се насъбраха. А вие, другарю Медведев, се пишете марксист ленинец, ама в музея на другаря Ленин май не сте ходили. А там всичко това е казано много ясно.

И тъй, дивизия за охрана на вождовете. Комплектувана от най-добрите измежду най-добрите. От три пъти проверени. От челници в производството, активисти и спортисти.

Освен дивизията „Дзержински“ ГБ си има и други полкове и дивизии. Всичките са комплектувани с елитни войници. Но освен просто войски на КГБ има и войски на правителствените съобщения на КГБ, Много ли са? Много са, я! Връзката с всички министерства и ведомства, с всички републики, краеве, области и райони, с всички изпитателни полигони, космодруми, затвори и лагери, с големите заводи и фабрики, рудници, мини, с всички военни окръзи, армии, корпуси, дивизии и, то се знае, с братските партии. И всичко това е връзка, връзка, връзка. Кабели, комутатори, шифровални машини, подслушващи постове. И всичко това са войски, войски, войски. Най-подбрани, разбира се. Защото човекът всеки ден трябва да слуша тайни и на никого да не ги разказва. И след, като се наслуша на безутешните ни тайни, да не се обеси и да не забегне в Америка. Колко войници се искат тук? Но и това още не е Съветската армия, нито Министерството на отбраната. Тук слушат и докладват на когото трябва за какво си приказват в Министерството на отбраната. Гранични войски — ето къде е главната сила на КГБ. Девет окръга!!! Девет окръга гранични войски, тоест войски на КГБ, с танкове, с вертолети, с артилерия, с бойни кораби.

Всички, естествено, са най-елитни, най-отбрани, защото граничарите са измислени, да не може никой да избяга от прекрасното ни общество. А граничаря никой не го охранява! Стои на самата граница. Една крачка да направи и вече е в чужбина. Та за да не избяга той, и в деветте окръга на КГБ подбират най-добрите и най-най-добрите.

Онези пък, които не са попаднали в тази гигантска организация, попадат във вътрешни войски. Това още не е Министерството на отбраната, това засега е Министерството на вътрешните работи. И още не е армия, макар че също си има полкове, дивизии, танкове и оръдия.

— С какво се занимаваме, братлета?

— Лагера охраняваме.

— Охо, отговорна работа! А много ли сте?

— Че как! Само по закона „За засилване на отговорността за хулиганство“ през последните десет години осем милиона души са влезли в затвора. А и по другите параграфи и закони също вкарват в дранголника. Всичките трябва да ги пазим.

— Сигурно най-добрите вземат при вас, а?

— Ами да. Трябват такива, дето в рода им никой да не е бил осъждан. Освен туй такива, че като пообщуват с пандизчиите, да не попият от тях каквото не трябва, а и да попият, да не го вземат много присърце, а като го вземат присърце, да не разнасят чутото, а и ако го разнасят, да не е надалеч.

— Че откъде ги намирате такива?

— Оправяме се криво-ляво.

И чак онези, които не са попаднали нито в ГБ, нито във вътрешни войски, попадат в несъкрушимата и легендарна Съветска армия.

Всяка уважаваща се армия се състои от три вида въоръжени сили, всеки от които се дели на родове войски. Съветската армия уважава себе си повече от всички и затова се състои не от три вида въоръжени сили, а от пет. Освен Сухопътните войски, ВВС и ВМФ съществуват още два съвсем равноправни компонента: войски на ПВО на страната и Ракетни войски със стратегическо предназначение. Но освен петте вида въоръжени сили съществуват и ВДВ — въздушнодесантните войски, които не са отделен вид въоръжени сили, но не се подчиняват на никого освен на министъра на отбраната. И ги командва армейски генерал, както и сухопътните войски например.

А в същите тези ВДВ има цели осем дивизии, докато цялата британска армия например — четири дивизии. Повтарям: цялата армия на Великобритания се състои от четири дивизии и толкоз!!! Три дивизии са в Германия и една на Острова. Като сравниш това, някак изведнъж представата за агресивността на блока НАТО поизбледнява.

Та въпросните ВДВ подбират най-добрите войници, най-смелите, най-издръжливите, схватливи и развити и най-яки физически. И има защо да е така! Дневни и нощни скокове с парашут във всякакви условия, действия в тила на противника срещу най-важните му обекти. Действия в пълна изолация от своите войски, без подвоз на

боеприпаси, гориво и продоволствие, без евакуиране на ранените. Десантниците са длъжни сами да убиват своите ранени, за да не попаднат в ръцете на врага и да не разкрият плановете и намеренията на десанта. На десанта му е нужна внезапност! ВДВ по численост са равни на две армии като британската и са комплектувани с най-първокласни войници: силни, решителни и непоколебими. А онези, които не са попаднали във ВДВ, ги вземат в Ракетните войски със стратегическо предназначение — РВСГТ. Това, че там подбират най-добрите, на нас двамата, разбира се, ни е ясно. Въпросът е колко най-добри войници са нужни там. Общо в РВСП има три армии, всяка от които се състои от три-четири корпуса. Всеки корпус пък се състои от дивизии понякога три, понякога и пет. Така че доста дивизии се събират. Тях изобщо няма какво да ги сравняваме с британската армия.

След като РВСП си подберат във военните окръжия най-добрите войници, идва редът на Войските от ПВО на страната. Там са нужни несравнимо повече войници, но те до един трябва да са от най-добрите. ПВО на страната представлява борбата със спътниците, с междуконтиненталните балистически и крилатите ракети, със стратегическите бомбардировачи и се състои от три рода войски: авиация, зенитно-ракетни и радио-технически войски. Авиацията на ПВО е най-добрата авиация, там са най-бързите самолети прехващачи. Радиотехническите войски пък са хилядите най-различни локатори, които вардят небето ден и нощ. И най-сетне зенитно-ракетните войски. Всички тези три рода войски са съсредоточени в два окръга — Московския и Бакинския, а всеки окръг — това е група армии на ПВО. Освен двата окръга обаче има няколко самостоятелни, неподчинени на окръжните армии на ПВО.

След ПВО идва редът на авиацията. Не смесвайте авиацията с ПВО. Авиацията изобщо, а по-точно казано — ВВС, няма никакво отношение към ПВО. ВВС — това са 16 въздушни армии на фронтовата авиация, 3 корпуса на стратегическата авиация и 6 дивизии на военнотранспортната авиация. Армиите на фронтовата авиация се състоят всяка от шест дивизии, а корпусите на далечната авиация имат по две-три дивизии. Няма да спорим по въпроса, че в авиацията трябва да се намират най-добрите войници, отговарящи на най-високи изисквания.

Чак след ВВС си подбира хора флотът, по-точно казано ВМФ. Флотът също е грамаден, той има и морска пехота, където изискванията са високи като във ВДВ, и колосално количество стратегически ракети, а към обслужващите тези ракети матроси изискванията са също толкова високи, колкото към войниците от РВСП, че дори може би и по-високи, защото изстрелването на ракета от атомна подводница, изпод водата, е несравнимо по-сложно от старта от подземна инсталация, флотът си има и своя ПВО, и много мощна флотска авиация, която към ВВС и към авиацията на ПВО на страната няма никакво отношение. И навсякъде са нужни, разбира се, най-умните, най-грамотните, най-смелите и решителните, най-силните и най-издръжливите.

Всички останали попадат в Сухопътните войски.

А най-добрите, попаднали тук, биват изпращани, то се знае, в чужбина. Нека освободените народи се любуват на своите освободители!!! Ето защо тук са нужни най-добрите — за да не се изложим пред Европа! А много ли хора трябва за въпросната освободена Европа? Много, я!

Да вземем например ФРГ, реваншистката държава, и нейната свирепа армия — бундесвера, с който ежедневно плашат у нас в Съюза всички, от пионерите до пенсионерите. И знаете ли колко дивизии има този реваншистки бундесвер? 12! Общо. Всякакви. Танкови, мотопехотни, егерски, алпийски и въздушнодесантни. И всичките образуват три корпуса, армии при тях няма.

Та срещу тези 12 дивизии само в ГДР ние държим 5 (ПЕТ!!!) армии сухопътни войски и една въздушна армия на ВВС, които наричаме ГСВГ — Група съветски войски в Германия. А освен ГСВГ съществува и Северна група войски — съветските войски в Полша, Централна — в Чехословакия, и Южна — в Унгария, всичките тези четири групи войски трябва да се комплектуват с най-добрите измежду най-добрите.

Новобранците, които по някакви причини не са попаднали сред стотиците хиляди най-добри измежду най-добрите, попадат в сухопътните войски, но вече на територията на Съветския съюз. Нека направо си кажем, че след многобройните подбори на милионите най-добри тук остават само отличните войници, но не толкова отлични,

както например в ГБ, ГВ на КГБ, ВВ на МВР, във ВДВ, РВСП, ПВО на страната, ВВС, ВМС, ГСВГ, ЦГВ, СГВ и ЮГВ.

Войниците, които са останали, са отлични, разбира се, първокласни... но не чак дотам.

Та сухопътните войски на територията на Съветския съюз са обединени в 16 окръга, или за по-ясно — в 16 групи армии!!!

И всичките тези армии и групи армии трябва да се комплектуват, но този път не с най-добри, а с онези, които са артисали.

Сухопътните войски на Съветския съюз са гигантски организъм. И смело ще кажем, че нито китайците, нито американците, нито който и да било друг, нито пък всички, взети заедно, не притежават такъв гигантски и мощен организъм.

И как се комплектува такава армия? Най-голямата армия в света? След като по нашите нивя няма кой да прибира реколтата?

Естествено, с предимство и с най-добрите. А сега да си поприказваме за останалите...

Сухопътните войски си имат свои ВДВ, които са със същите униформи, но са подчинени на командващите окръзите, може да се каже, не ВДВ изобщо, а ВДВ на сухопътните войски, Официалното им наименование е Войски със специално предназначение, а за по-кратко — СПЕЦНАЗ.

Сухопътните войски си имат и своя авиация — бригади от противотанкови вертолети. Съществуват и ракетни войски на сухопътните войски, ПВО на сухопътните войски и още ред неща. И при подбора за тях се прилагат същите стандарти, както и при подбора за ВДВ, за ПВО на страната, за ВВС и РВСП.

И чак тогава онова, което е останало, отива за комплектуване на мотострелковите и танковите дивизии.

И тъй, композицията с новобранците е докарана в дивизията.

Най-добрите веднага ги вземат в самостоятелния ракетен дивизион на дивизията. Това е главната ударна сила на дивизията. Шест инсталации за изстрелване, всяка от които може да направи по три Хирошими.

След това подбор на най-добри извършва самостоятелният разузнавателен батальон. После самостоятелният свързочен батальон.

След всичките самостоятелни батальони и дивизиони идва ред на зенитно-ракетния полк на дивизията. Такъв полк има във всяка

дивизия и без него по време на бой също няма живот, а поради това най-добрите отиват там.

И чак след този полк идва редът на артилерийския полк. Неслучайно има такава песен:

*Умният в артилерията,
контето в кавалерията,
мързеливият във флотата,
глупакът в пехотата.*

Та едва след като всички умни ги вземат в артилерията, останалите поемат към мотострелковите и танковите полкове.

Бедата обаче е там, че и във всеки полк си има своя разузнавателна рота, зенитно-ракетна батарея, артилерийска батарея, а сега дори дивизион, своя реактивна батарея, свързочна рота и т.н. Където, разбира се, подбират най-добрите...

Погледнах аз моята гвардейска рота, прехапах устни и нищо не казах. Не викнах офицерите на разговор, не се заприказвах и със сержантите. И при съседните командири на ротите не отидох да се запознаем. Погледнах ротата, и това беше...

След запознаването с личния състав е редно да се приемат бойната техника и въоръжението на ротата, а после — имуществото на ротата и боеприпасите. Но не отидох в парка на бойните машини. Не...

Отидох право в офицерската кръчма с лиричното наименование „Звездичка“, не знам дали небесна, дали поредната на пагона, дали Червена на гърдите. Всеки може да тълкува наименованието според потребностите си.

На цицестата бюфетчийка пробутах една орфана рубла в повече, за да ми донесе бутилка, защото на офицера не му е позволено да си пийне официално. Сложих бутилката под масата и малко по малко, доливайки си в чашата вместо лимонада, до вечерта я пресуших.

Но не се развеселих, не. Само ми докривя още повече. За чий са измислили тая система? Кой я е измислил? Каквото и да си

приказваме, на бойното поле ще воюват танкистите и пехотинците, а не ракетчиците, нито гебистите. Противникът трябва да се бие не с бройка, а с умение. А моите гвардейци дори руския не го разбират! Езика на своя командир! И помежду си не могат да се разберат, защото всички нации са размешани. Които горе-долу разбират нещичко, тях отдавна са ги взели или в артилерията, или в разузнаването. Защо трябва да се държи такова стадо?! Да ги изпратят до един в строителните части, по-голяма ще е ползата! А армията да е по-малка, но нека те поне помежду си що-годе се разбират!!! Ами ако започне война? Това е сто пъти по-лошо от арабска войска, там поне офицерите и войниците са си разбирали от приказката. Какво да ги правя тия?

Хайде, няма война, мир е, но нали ще трябва да ги уча на нещо? На тактика например. Ако един ученик не разбира учителя си, дори на шах не можеш го научи да играе. А в шаха цялата обстановка е като на длан, всяка заплаха се вижда, само анализирай. На бойното поле ситуацията е неясна и заплахата може да изникне от всяка посока и внезапно. И противникът не те чака да обмислиш ответния си ход, той мести ли, мести фигурите, провежда блестящи комбинации, без да изчаква ответните ходове. И разплатата за загубата на бойното поле не е шахматната корона, нито някой и друг милион долари, а животът на милиони хора. И на всеки му се иска да спечели. Противникът не е глупак! Той предварително по сто пъти разиграва на електронна машина всяка своя комбинация на бойното поле. Как ще воюваме ние? През 41-ва ги е нямало всичките тия РВСП или ПВО на СВ, та затуй поне пехотните дивизии се комплектували с първокласни войници. Затуй може би сме устояли. И национални дивизии е имало, латвийски, грузински; щом командирът на дивизията разбира руски, това е достатъчно. А сега какво става?

Поръчах си втора бутилка и когато я преполових, усетих такава жалост към себе си и към клетото си отечество, че ми стана просто непоносимо.

Малко преди затварянето на кръчмата на масата ми седнаха двама пехотни капитани — я да се запознаят, я защото търсеха трети за ортак. На поздрава им аз, изглежда, съм отговорил не много учтиво.

— Ново е офицерчето...

— Май плаче...

— Те, новите, все в тоя ъгъл плачат...

— Нищо, ще се съвземе... Ще се очепери... Всички оттук сме започвали.

Това беше последното, което чух. Сигурно двамата капитани, разбрали състоянието и настроението ми, са ме дотъррили късно през нощта до офицерския хотел.

Същата нощ мен, пиян като крак, отново някой ме мъкнал от офицерския хотел до моята рота. Грижливо ме настанили в командирската кола и колоната потеглила.

Същата нощ моят полк бил вдигнат по бойна тревога. Братският народ на Чехословакия ни бил помолил за помощ и защита.

НА ПОСЛЕДНИЯ РУБЕЖ

Западна Украйна

— Житото скоро ще започне да се рони.

— Какво ли си мислят ония горе?

— Да не мислиш, че им е лесно? Чехите не дават повод да ги защитаваме, комунистите засега не ги избиват и чекистите не ги бесят по електрическите стълбове. Няма от кого да ги защитаваме. Как да вкараш войски в такава ситуация?

— Те по-напред за себе си трябва да мислят, за страната си, а не за някакви чехи и за общественото мнение. Време е да вкарваме войските.

— Абе те там разбират кога трябва, кога не трябва.

— Нищичко не разбират. Ако след една седмица войските не бъдат вкарани в Чехословакия, спукана ни е работата.

— Защо, бе?

— Защото житото ще започне да се рони, защото няма кой да го жъне, защото забърсаха всички мъже и всички камиони. Ако не приберем житото, всичко ще започне отначало както през 64-та.

— Американците ще ни подкрепят! — уверено каза ПНЩ-ът.

— Ами ако не поискат?

— Ще ни подкрепят, къде ще ходят?!

— Всички ни все едно не могат да изхранят. Видя ли що народ сме мобилизирали?! През 64-та поне някаква реколта прибрахме, а сега никаква няма да има. Американците не могат да изхранят всички ни.

— За американците не се тревожи. Те са богати. Продукти имат колкото щеш: за всички ще стигнат.

— А защо сега да не изпратят селяните и армията да приберат реколтата, а Чехословакия да я освободим през октомври или ноември?

— Гибелен вариант. Пак ще ни е спукана работата. Отидоха и съветската власт, и завоеванията на социализма. Войските трябва да се вкарат сега. В противен случай там всичко ще рухне, няма да има какво да защитаваме.

— Те казват, че друг социализъм строели, с човешко лице.

— Туй пък вече е вражеска пропаганда — прекъсна го замполитът. — Всеки социализъм си има само едно лице. Буржоазията, другари, измисли теорията за конвергенцията, тази теория противоречи на марксизма и не съдържа нито капка здрав разум. С един задник на два стола не се седи, просто е неудобно. Сами преценете, другари: каква конвергенция може да има, след като от завоеванията на социализма няма начин да бъде откъснато нито едно негово предимство?

Спомняте ли си как един антисъветчик през епохата на волунтаризма написа гнусна клевета по адрес на нашия строй, казваше се „Един ден на Иван Иванович“ или „на Иван Трофимович“? Какво последва? Всички несъзнателни елементи се разшаваха. Взеха да разпространяват тая клевета. Появи се недоверие към политиката на партията и така нататък. Добре, че навреме им свиха сармите, инак не се знае докъде щяхме да стигнем.

С това не можехме да не се съгласим. Лично аз не бях чел тоя Иван, не ми беше попадал в ръцете, но че ефектът от него беше зашеметяващ, много добре си спомням.

— Та каква са я свършили другарите чешки комунисти — продължи замполитът. — Взели, че изобщо отменили цензурата! Отворили шлюзовете за цялата буржоазна пропаганда! Печатай каквото ти хрумне! До какво може да доведе това? До конвергенция ли? Не! До капитализъм! На буржоазното влияние му е достатъчна съвсем малка дупчица в язовирната стена, а после водата ще я разкъса! У нас имаше такава дупчица, да сме благодарни на партията: навреме я запушихме! А в Чехословакия не е дупчица, там вече водата тече с все сила. Каква е тая конвергенция, ако всеки ще приказва каквото си иска? Никаква конвергенция, ами същинска буржоазна анархия!

С това също не можехме да не се съгласим. Щом от едно разказче насмалко не е рухнала цялата система, какво ще стане, ако цензурата бъде отменена изцяло? И трета възможност няма — с цензура или без нея, с органи на КГБ или без тях, с Централен комитет или без него. Наистина, за каква конвергенция може да става дума?

— Продължете, другарю подполковник! — провикнаха се от задните редици.

Ние също подкрепихме предложението. Новият замполит за разлика от предишния говореше смислено и разбираемо.

— И ще продължа, другари. Социализмът е система стройна като брилянт и също толкова здрава, но достатъчно е шлифовачът да направи едно погрешно движение и устойчивостта на кристала може да се наруши, и той ще стане на прах. В Чехословакия това вече е сторено. Диамантът се разпада. Но той е органична съставна част от целия социалистически лагер. И диамантът на световния социализъм също може да се разпадне много бързо. Лошият пример е заразителен! Ако буржоазията възтържествува в Чехословакия, няма съседна Унгария няма да тръгне по същия път?

Отговорихме с викове на негодувание. Началник-щабът на трети батальон се усмихна лукаво и тихо попита:

— Какво чакаме, другарю подполковник? Всички отдавна сме готови да изпълним интернационалния си дълг.

Въпросът не смути замполита, макар че той лично, естествено, нищо не знаеше.

— Трябва да сме винаги готови!

Задружно изръкопляскахме на храбрия замполит, който бе организирал толкова успешен импровизиран митинг.

Събитията назряваха. На всички беше ясно, че скоро ще ни вкарат, не беше ясно само точно кога. Преди два дена се получи секретна заповед за офицерите, че се формират Прикарпатски и Централен фронт. Нашият Прикарпатски фронт беше създаден на базата на управлението и войските на Прикарпатския военен окръг и на няколко полски дивизии. За командващ Прикарпатския фронт бе назначен генерал-полковник Бисярин. В състава на фронта влязоха четири армии: 13-а, 38-а, 8-а гвардейска танкова и 57-а въздушна. Още същия ден 8-а гвардейска танкова армия и част от силите на 13-а армия предприеха прехвърляне на територията на Южна Полша, където към състава им допълнително бяха включени полските дивизии.

Централния фронт командваше генерал-полковник Майоров. Фронтът бе формиран на базата на управлението на Прибалтийския военен окръг, като в него бяха включени войски от Прибалтийския военен окръг, от ГСВГ и СГВ, както и отделни полски и

източногермански дивизии. Централният фронт имаше стандартна организация и бе разгърнат в ГДР и Полша. Разграничителната линия между нашите два фронта минаваше през Краков. В състава на Централния фронт влизаха четири армии: 11-а и 20-а гвардейски, 4-та гвардейска танкова и 37-а въздушна.

Много по-късно научих, че един фронт е бил разгърнат и в Унгария, но този фронт не навлязъл в Чехословакия, а само прикривал действащата групировка. Освен Южния фронт на територията на Унгария била разгърната оперативната група „Балатон“. Тази група навлязла в Чехословакия. В състава ѝ имало две съветски дивизии, както и български и унгарски подразделения. Съюзниците били включени в състава на групата „Балатон“ само „за мебелировка“.

А житото се ронеше.

Заранта на 19 август на офицерите бе прочетена поверителна заповед за формирането на главно командване „Дунав“. За главнокомандващ бе назначен армейски генерал Павловски. Щабът му беше разгърнат някъде в Южна Полша, възможно е — до самата граница с Чехословакия. Главно командване „Дунав“ взе под свое командване Централния и Прикарпатския фронт, оперативната група „Балатон“ и като четвърти независим елемент — две гвардейски въздушнодесантни дивизии. През първия ден от операцията за осигуряване на стоварването на десантните дивизии на разположение на главно командване „Дунав“ се предоставяха пет дивизии от военнотранспортната авиация.

Бойната тревога за нашия полк бе обявена в 23:00. По каналите на закритата връзка до всички фронтове, армии, дивизии, бригади, полкове и батальони бил предаден сигналят: „НАШЕТО ВРЕМЕ НАСТЪПИ.“ Този сигнал предписваше на всички командири да разпечатат един от петте пазещи се у тях поверителни пликосе, а останалите четири в присъствието на началник-щабовете да изгорят, без да ги разпечатват. Операцията е била разработена в пет варианта. Сега, когато един от тях беше одобрен и утвърден, останалите загубваха сила и подлежаха на незабавно унищожаване.

Едновременно разпечатаните хиляди поверителни пликосе в един глас повеляваха на командирите от всички степени да осъществят операция „Дунав“ в пълна готовност да продължат бойните действия в

съответствие с плановете „Дунав — Канал“ и „Дунав — Канал — Глобус“.

Освобождението започна.

БЕЛИТЕ ИВИЦИ

Последното спиране пред държавната граница. Районът на град Ужгород

Началник-щабът на батальона отпусна на раменете ми оловния си поглед и властно ми нареди:

— Повтори!

Изпънах се, тракнах с токове и му издекламирах отдавна известните думи на „Разпореждане по взаимодействието за операция Дунав“.

— Бялата ивица е отличителният знак на своите и съюзническите войски. Цялата бойна техника съветско и съюзническо производство без бели ивици подлежи на неутрализиране, желателно без стрелба. Танковете и друга бойна техника без ивици подлежат на незабавно унищожаване без предупреждение и без команда от горе в случай на съпротива. При среща с войски на НАТО незабавно се спиране и не стреляме без команда.

Началник-щабът продължи по-нататък покрай редицата от офицери, заповядвайки ту на един, ту на друг офицер да повтори отдавна омръзналото ни правило. Най-сетне завърши обхода, излезе на средата и приключи инструктажа с думите:

— Другари офицери! Да не се стреля по войските на НАТО съвсем не значи, че не бива да проявяваме твърдост и решителност! На мястото, където първият наш танк срещне техен танк, незабавно трябва да се разгърне взвод или рота. Ако е възможно, без стрелба можете и да ги изблъскате тук-там от завзетата територия. Задачата ни е да завладеем колкото може повече територия. Нека после дипломатите решават къде ще мине границата между Източна и Западна Чехословакия. Въпрос на чест е Източна социалистическа Чехословакия да бъде по-голяма от Западна. Ако възникне стрелба, не си изпусчайте нервите. По-добре се оттеглете на един-два километра. Не налитайте особено на бой: и на тях не им се бие кой знае колко. А ако наистина се стигне до бой, бъдете готови за най-лошото.

Началник-щабът се шибна с върбовата пръчка по пращия ботуш и тихо, но ясно добави:

— Всеки мерзавец, на когото му хрумне да избяга при безивичните или западните, трябва да бъде унищожен незабавно. На всякакви опити за заличаване на нашите бели ивици и за преминаване в стана на безивичните трябва да отвърщате с незабавен разстрел. Такова право се дава на всеки от вас. За съжаление опити за заличаване на белите ивици са възможни не само в унгарските и полските подразделения, но и сред нашите. Нека се надяваме на най-доброто — и, след като смени тона си, изрева: — ПО МЕСТА!!!

Втурнахме се към нашите машини, около които се въртяха войници и сержанти, привършвайки последния технически преглед преди потеглянето. А откъм другия край на колоната също бегом към нея се приближаваше плътна група войници и сержанти, които току-що бяха получили инструктаж от офицера от специалния отдел на ГБ. Доносниците винаги ги инструктират тайно. Но тук пред самата граница специалният отдел очевидно беше получил нови инструкции, които е трябвало спешно да се съобщят на изпълнителите — на доносниците. А наоколо голо поле и времето е кът. Как да се скриеш? Налага ти се да ги инструктираш пред очите на целия батальон. За какво са си приказвали, мога да се досетя: дали са им пълномощия да убиват нас, офицерите, ако започнем да заличаваме белите ивици.

Рязко увеличих скоростта си, влагайки в устремния бяг всичките сили на моя млад организъм, и с цялото си същество изведнъж разбрах, че моите събратя офицери също са увеличили скоростта си: на всеки му се искаше да дотича до колоната от машини преди доносниците и да ги зърне всичките накуп, преди да са се стопили в сиво-зелената войнишка маса.

Ей ги! На плътна тумба. Съюз на съмишленици. Ето че се разделят на групи, всяка тича към своята рота. Все познати лица. Дявол да го вземе! За онзи мургавия и през ум не ми е минавало, че клепа. Той уж и руски не знае. Как ли е намерило ГБ общ език с него? Ето че се смесиха с плътната маса на войниците. Май другарите им не се досещат какви са причините за тяхното отсъствие: млади са още войничетата, пък и разговарят на различни езици. Почти не разбират какво става в момента. А в ГБ не са чак толкова глупави. Чекистите са били принудени да съберат доносниците напред полето. Но не са

събрали всички, само някои. Готов съм да ми отрежат главата, ако моят радист не ме клепа. Но не са го викнали на инструктажа! Може би преди това са му дали инструкцията, а може някой от онези, които са били на инструктажа, тайно да му съобщи подробностите. Колко ли са в ротата? Колко ли са в батальона? Колко ли от тях са около мен? Тези хора ядат от една котелка с мен, топят се до мен край един огън, но са готови да изстрелят къс откос в гърба ми, ако зърнат в моите очи искра на съмнение.

А в това време откъм бронетранспортъора на замполита на батальона се отдели нова плътна група войници и сержанти и се втурна към машините си. Това също са доносници. Но от малко по-инакъв вид. Легални. Те се подчиняват по друга линия. Това са слугите на партията. Във всеки взвод на трийсет войници и сержанти има комсомолски секретар и двама негови помощници, взводен агитатор, редактор на бойния „лист“, а във всяко отделение на седем войници — един кореспондент на въпросния „лист“. И в същия взвод част от войниците трябва да влизат в ротното бюро, в ротната редколегия, в ротната агитаторска група. Ако те са способни да кажат поне десет думи на развален руски, едно от тези места им е осигурено и те вече са хора на замполита, хора на партията. Те слушат какво казва партията, а партията много внимателно ги слуша за мен, за моите другари, за моите командири и подчинени. По нахалните мутри на легалните политически доносници човек много лесно може да се досети, че партията току-що и на тях им е дала правото да стрелят без предупреждение по офицерите, които се осмелят да заличават белите ивици.

А сега пък откъм машината на пропагандиста на полка бързо, но не чак толкова, че да раздруса високомерието си, тича още един. Той е 19-годишен. Има правилно лице, правилен нос, правилна фигура, правилни мисли и старателно сресана коса. Такива ги окачат на почетното табло и ги избират в президиумите на тържествените събрания. Той е кандидат-член на нашата велика партия. В ротата ми само той е такъв. Той е особен случай. Той е специалната линия за информация право към политическия бог на полка. Той е още един от упълномощените да стрелят в гърба ми, ако доносниците на ГБ се затукат. И той ще стреля по тайните и явните доносници на ГБ, ако се

разколебят и ако при това аз закъснея с една секунда да ги разстрелям.

Кандидат-членът на нашата велика партия се мушна в моята машина и зае мястото си вляво от мен: отдясно е радистът (таен доносник на ГБ), отзад картечарят (явен доносник на ГБ), отпред ротният агитатор — ръката на партията. Грамадните цистерни, които зареждаха бронетранспортъорите с гориво, с рев се изтеглиха встрани от бойната колона и ние плавно потеглихме.

НАВЛИЗАНЕТО

Цяла нощ покрай нашите бронетранспортъори и танкове вървя безкраен поток от войски. Призори въпреки росата машините ни бяха покрити с толкова мощен слой прах, че престанаха да личат и опознавателните знаци, и номерата. А войските вървяха ли, вървяха.

В ефира различни гласове повтаряха само една команда: „Скъси дистанциите!“ Всички много добре помним нашите бойни стандарти: между бойните машини дистанцията при преход е сто метра, между спомагателните — петдесет. Така че дължината на колоната на една дивизия е равна на сто и петдесет километра. Сега на тесен участък от съветско-чехословацката граница се вкарваха наведнъж две армии, в състава на които влизаха единайсет дивизии, освен това по същите пътища се движеха подсигуряващите подразделения и резервите на Прикарпатския фронт.

Всички стандарти са отритнати и забравени. Ако някой реши да спазва установените норми, войските не биха влезли в Чехословакия и след една седмица.

„Скъси дистанциите!“ „Скъси дистанциите!“ „Скъси дистанциите!“ Категоричната заповед се съпровожда от яки псувни и заплахи на началниците от всички рангове към техните подчинени. В 8:20 по всички канали за връзка премина заповедта на командващия Прикарпатския фронт да бъде избутвана от пътищата всяка закъсала кола независимо от предназначението и принадлежността ѝ. По нанадолницата се затъркаляха стотици танкове, артилерийски влекачи, машини с абсолютно секретно шифровално оборудване. В 79-а мотострелкова дивизия от пътя избутаха ракетна установка, на която ѝ се беше повредил двигателят.

В девет и половина последва заповед на командващия 38-а армия да се изкарат от състава на колоната всички ремонтни коли и да се изоставят на територията на Съюза. За сметка на това дължината на колоната се поскъси. След десет минути подобна заповед бе предадена и от командващия фронта.

А ние продължавахме да стоим край пътя, за да мине първият ешелон. Многогласното „Скъси дистанциите!“ не секваше в ефира. Командни вертолетни висят над гъстите облаци прах. Командири на дивизии, командващи армии, офицери и генерали от щаба на фронта направо от вертолетите подканват туткавите командири на полкове и батальони да побързат.

По обед към тях се присъединиха и вертолетите с генерали от щаба на главно командване „Дунав“. В движение се издаваха заповеди за сваляне на командири на полкове и дори на дивизии, чиито войски не спазват темпото на марша и не изпълняват свирепата повеля „Скъси дистанцията!“ Надолу по баирите се търкалят бойни машини. От състава на колоните вече са изкарани и сапърните, и химическите, и медицинските подразделения. И все пак на съветска територия хиляди танкове още чакаха реда си да навлязат в тесния планински коридор и да изпълнят благородната си мисия.

В 15:00 нашата дивизия най-сетне получи заповед да започне източването на колоната. Пътищата до това време вече бяха напълно съсипани и никой не можеше да спазва установените скорости на марша. Прахът вече не се спущаше към земята. В света не бе останало нищо. Имаше само прахоляк и рев на танкове в непрогледната мъгла.

Надвечер полкът ни приближи държавната граница, но тъкмо тогава пак последва команда да изтеглим машините край пътя и да пуснем резерва на командващия фронта.

Принудителната почивка бе използвана за вечеря. Край всички трасета за движение още преди няколко седмици по време на учения на войските бяха изградени продоволствени пунктове. И тогава започнаха чудесата.

Продоволствените пунктове притежаваха чудовищна пропускателна способност, те за броени минути обслужваха хиляди хора.

Първата изненада бяха небивало разкошните трапези, отрупани с всевъзможни презморски деликатеси. Беше ни казано, че занапред, чак до края на операцията, снабдяването на всички войски ще се осъществява само с чуждестранни продукти, доставящи се по нареждане на правителствата на САЩ, Франция, Канада, Австралия и други „съюзници“.

Вече призори на втория ден от освобождението нашата колона най-сетне излезе от съветските черни пътища на павираните пътища на Словакия. Прашната мъгла, която беше ни преследвала близо две денонощия, остана на съветска територия, но я смениха тълпи от разярени хора. Те ни замеряха с камъни и запъртъци, с гнили домати и ябълки. Изпровождаха ни с ругатни и проклетия, но колкото по-гъста ставаше тълпата, толкова по-изобилно ставаше плюскането. Психологическият ход беше точно пресметнат и думите на Бонапарт, че пътят към сърцето на войника минава през стомаха му, не бяха забравени. Продуктите бяха само най-висококачествени. Никога не бяхме виждали такива шарени ярки етикети с надписи на всички езици на света. В разкладката ни само един продукт беше съветски — водката.

Нас, офицерите, непрекъснато ни подсецаха, че трябвало да поддържахме бойния дух на войските на необходимата висота. Но беше излишно да го правим, първо, защото войниците и сержантите надали разбираха къде се намират и какво става, а, второ, изобилното плюскане направо ги напомпваше с боен дух.

Повечето сержанти в моята рота горе-долу знаеха руски, те бяха предимно от затънтени полески селца и електричество видяха за пръв път едва в армията. За тях нямаше нужда да се тревожа. Чак след пет-шест часа движение през разярените тълпи един от тях неочаквано обърна внимание, че табелките с номерата на леките им коли не са съвсем стандартни, и смаян ме попита защо е така. Аз отговорих на въпроса му с въпрос. Помолих го да изброи всички републики, които знае. Сержантът беше един от най-оправните и тутакси изреди Белорусия, Украйна, Литва, Полша, Франция и Узбекистан. След това аз му отговорих, че номерата на колите в някои републики са нестандартни. С това изчерпах въпроса. Останалите сержанти не бяха обърнали внимание на табелките с номерата.

С войниците беше още по-просто. Всички те бяха дошли в армията от надоблачни аули, от планински колиби, от далечни еленовъдски селища и не разбираха не само мен — не се разбираха и помежду си: какви ли не само националности бяха омешани при нас уж за развитие на дружбата между народите. Обединяваше ги само

знаенето на десет команди: „Стани!“, „Легни!“, „Надясно!“, „Наляво!“, „Напред!“, „Назад!“, „Бегом!“, „Кръгом!“, „Огън!“ и „Ура!“

При следващото ни спиране в една гора по време на вечерята реших да изпълня заповедта на замполита на батальона и да издигна бойния дух на ротата на още по-голяма висота. Колко му е.

Стъпих на един сандък с надпис „MADE in USA“, вдигнах над главата си кутия свинско в собствен сос, примляснах в знак на одобрение и извиках: „Ура!“ Могъщото и радостно „Ура!“, изхвъркнало от стотици гърла, бе отговорът.

Американското свинско в собствен сос наистина беше превъзходно.

БАНКЕРЪТ

Разузнавателният батальон на 6-а гвардейска Ровенска, наградена с орден „Ленин“, Червенознаменна, наградена с орден „Суворов“ мотострелкова дивизия от 20-а гвардейска армия в центъра на Прага

„Илич, разбира се, е бил прав — размишляваше командирът на батальона майор Журавльов — да се завземат банките, пощата, телеграфът, гарите и мостовете. Всичко това наистина е много гот, само едно не ми е ясно: нима преди него никой не се е сетил за тоя номер?“ Майорът се изплю върху купчината чанти, пълни с пари, и ядосано ритна една от тях.

Онзи ден заранта 508-и самостоятелен разузнавателен батальон от 6-а гвардейска мотострелкова дивизия пръв тръгна по улиците на още сънената Прага. Разузнавателният батальон беше се разтоварил, изоставяйки тиловаците си и радиоразузнавателната рота. За сметка на това можа значително да изпревари челния отред и главните сили на дивизията. Задачата на батальона беше формулирана ясно и категорично: до идването на главните сили да се завземат и удържат мостовете.

Командирът на разузнавателния батальон Журавльов знаеше маршрутите в града наизуст. Четири месеца подред батальонът отработваше тази задача на карти и макети. Началник-щабът на батальона имаше комплект снимки на всички кръстовища по маршрута за движение. Преди самата операция „Дунав“ бяха проведени команднощабни учения, на които дващсетимата офицери от батальона посетиха Прага и преминаха с автобус по бъдещите си маршрути.

Журавльов се намираше в кулата на челния танк и не можеше да се нагледа на необикновено красивия град. Ненадейно той забеляза на фасадата на една старинна сграда грамадни букви: БАНКА.

Журавльов отлично знаеше разпределението на отговорността между частите от дивизията и беше съвсем сигурен, че при

„разпределянето на ролите“ централната банка изобщо не е взета под внимание. Целия този район трябваше да заемат частите от 6-а гвардейска дивизия, а други войски тук нямаше да бъдат разполагани. Журавльов се изказа най-непочтително за тъпотията на командването и срита задремалия радист, който не беше спал три нощи подред.

— Закрита връзка с началник-щаба на дивизията!

Радистът се обади след няколко секунди:

— Закрий канала към НЩД. „Синигер-4“, говорете.

Журавльов натисна копчето на говорната уредба, пое си дълбоко дъх и започна:

— Синигер-4, аз съм Курск, квадрат 23341: банка. Реших: с ротата за дълбочинно разузнаване и първи танков взвод да завземем банката, зам.-командирът на батальона с ротата БРДМ и втори танков взвод изпълнява задачата. Аз съм Курск. Приемам.

— Курск, аз съм Синигер-4. Действай. Аз съм Синигер-4. Приемам — кратко отговори приборът и замлъкна.

Докато докладваше решението си да промени утвърдения план, Журавльов тайно се надяваше, че НЩ няма да го утвърди или ще заповяда с банката да се земе не той, а неговият заместник. Затова, когато получи отговора, той още веднъж се изказа доста грубичко за тъпотията на ръководителите, имайки предвид всички, които стояха над него, от началника на разузнаването до командващия Централния фронт.

— Курск-2, аз съм Курск — обади се той по откритата връзка на заместника си. — Изпълнявай задачата с Курск-5 и Курск-42. Курск-3 и Курск-41 наляво, ЗА БОЙ!

Три плаващи танка ПТ-76, без да намаляват скоростта си, завиха наляво, ротата за дълбочинно разузнаване наскоча от машините след тях. Останалата рота, запълвайки улицата с рев на мотори и тракане на вериги, бързо се скри зад завоя.

Майор Журавльов смъкна с привично движение сектора на предпазителя на автомата надолу до положение „автоматичен огън“:

— ПНЩ!

— Блокирай с танкове входовете; един в двора, два откъм улицата!

— Слушам!

— Ротен!

— Аз!

— Пета разузнавателна група дай на танкистите, с останалите завземи обекта. Книжа да не пипате! Ще ви разстрелям!!! Действай!

Всяка мотострелкова и танкова дивизия има в състава си самостоятелен разузнавателен батальон. А в състава на такъв батальон влиза рота за дълбочинно разузнаване. Тя е най-малобройната, но и най-боеспособната от всичките 143 роты и батареи на дивизията. Ротата за дълбочинно разузнаване е предназначена за диверсии в тила на противника, унищожаване на негови щабове, залавяне на щабни офицери и документация. Ротата се комплектува от най-здравите и издръжливи войници, сержанти и офицери.

Ротата се втурна към централния вход и задумка с приклади по металната решетка, прикриваща стъклените врати. Зад вратата се появи стар пазач със сива униформа. Погледна уплашено свирепите лица на хлопаците. Огледа се нерешително назад. След това още веднъж погледна блъскащите по решетката разузнавачи. Повече не посмя да се озърта, дойде бързо до вратата и я отключи.

Ротата с рев нахълта в къртящата централна зала и се изгуби из коридорите и по стълбищата.

Командирът на разузнавателния батальон, който знае защо, се сети за прочутата картина „Щурмът на Зимния“.

След десетина минути целият малоброен персонал, предимно нощни пазачи, бе събран в голямата зала. Журавльов събра всички ключове, заповяда да обискират целия персонал и да го заключат в стаята на охраната. Комбатът обиколи всички стаи и залепи вратите им с хартиени ивици, на които удари печат с надпис „Войскова част 66723“. За масивните огнеупорни каси използва секретния печат „508-и самостоятелен разузнавателен батальон“. После лично провери постовете на вътрешния и външния караул, след което се върна при командирския си танк, за да докладва, че е изпълнил задачата.

Закритата връзка работеше нормално. Щабът на дивизията се обади след една минута.

— Синигер-4, аз съм Курск. Завзех банката. Аз съм Курск. Приемам.

— Юнак си ти — без позивни му отговори началник-щабът на дивизията. — Дръж се, докато не те сменят. Танковият полк ще е там след около два часа. Приемам.

— БРДМ сами без нас няма да удържат моста — също нарушавайки правилата, се примоли Журавльов. Никак не му се седеше в банката — ако изчезне някоя хартийка, ще го разстрелят. Затова се чудеше какво да измисли, че да остави друг вместо себе си, началник-щаба на батальона например, а той да иде на мостовете. „Да не забележи“ банката при движението също нямаше как, това би могло да му излезе през носа и пак той да опере пешкира. За пране на пешкира в тази ситуация най-подходящ щеше да е тъкмо командирът на разузнавателния взвод. И имаше само едно първоначално решение, което можеше да вземе: да остане тук той. В „Наставление по разузнаване“ пише съвсем категорично: простите и ясни задачи възлагаш на заместника си, сложните, рисковани и неясни изпълняваш лично. И началник-щабът на дивизията още веднъж потвърди това:

— Курск, майната им на мостовете, дръж банката! Приемам.

Комбатът изключи апарата и изпсува. Някъде съвсем наблизко отекна кратък автоматен откос, последваха го три дълги картечни. Звукът на автоматния откос беше необикновено възглух, но картечниците комбатът позна безпогрешно: СГМ. Сигурно край мостовете чехите са гръмнали с автомат, а нашите са отвърнали с картечници. Отново всичко утихна.

След стрелбата през прозорците ту тук, ту там започнаха да надничат учудени сънени лица. Очевидно влизането в града на няколко разузнавателни батальона е останало почти незабелязано, но звуците на стрелбата са събудили хората. Някаква възрастна жена се спря до командирския танк, огледа го и спокойно си продължи по пътя. Един портиер с четка вместо привичната за нас метла от вършина се спря до другия танк. Чешката армия има на въоръжение същите танкове, освен това разузнавачите вместо с полева униформа ходят с петнисти маскировъчни халати без отличителни знаци, затова вероятно жителите на околните къщи просто не можеха да си представят, че това не е чешката армия, а някаква друга. Нека добавя, че червените звезди, гвардейските знаци, белият кант и останалите украшения се нанасят само на бронята на бойните машини на „придворните“ дивизии преди паради, демонстрации на мощ и други мероприятия за парлама; обикновените танкове и бронетранспортъори на Съветската армия нямат никакви знаци освен трицифрения номер на бронята и понякога опознавателния знак на дивизията: ромбче, елен, дъбови листа. Сега

освен тях по цялата дължина на танка и направо бяха нанесени широки бели ивици. Тъкмо тези ивици бяха заинтересували един възрастен мъж с белег на бузата. Той дълго разглежда танковете, а после зададе този въпрос на разузнавачите, които бяха насядали по бронята. Те явно не го разбраха, но за всеки случай мълком се прибраха в танка и затръшнаха люка. Белокосият постоя още няколко минути край танка, а после си тръгна, вдигайки рамене от недоумение.

Журавльов, който наблюдаваше тази картина през прозореца на банката, заповяда да съберат всички офицери в централната зала.

— Сега всеки ще почне да ви пита какво става, защо става, имаме ли работа тук. Заповядвам да ги пращате на бабината им. В това отношение имам голям опит от 56-а година. Ясно ли е?

— Ясно!!! — дружно и весело му отговориха офицерите. Но комбатът забеляза, че на най-младия от офицерите, на командира на четвърта дълбочинна разузнавателна група, нещо не му е ясно.

— Какво има?

— Другарю майор, а къде отива заповедта на политуправлението „Всеки съветски войник е дипломат и агитатор“?

— Нека замполитът агитира на моста, за това му плащат! — отсече комбатът. — А докато него го няма, сиктирдосвайте всички подред!

Комбатът май се досети, че думите му бързо могат да стигнат до нежелателни уши и затова добави още по-миролюбиво:

— Охраняваме особено важен обект и докато не получим подкрепления, няма какво да се впускаме в дискусии. Скоро ще дойде танковият полк, тогава ще агитираме.

В залата се втурна сержант Прохоров, заместник-командир на взвод:

— Другарю майор! Танкове. Без опознавателни знаци!

— Какви танкове?

— Петдесет и пети!

— Батальон, ЗА БОЙ!!!

Широки бели ивици бяха нанесени на всички бойни машини на войските, вземащи участие в операция „Дунав“, за да бъдат различавани от съвсем същите бойни машини на чехословашката

армия. Всяка бойна машина: танк, САУ, бронетранспортьор или артилерийски влекач, нямаща бели ивици, подлежеше на незабавно унищожаване без предупреждение.

До появата на танковия полк оставаше не по-малко от час и помощ нямаше откъде да дойде. Журавльов със свито сърце гледаше приближаващия се челен танк, на челната броня на който нямаше и следа от бяла боя.

Ротата за дълбочинно разузнаване зае позиции в сградата на банката, а трите ПТ-76 се приготвиха да посрещнат чехите с бронебойни снаряди. „Отидохме си за едната хубост — с болка си помисли комбатът, — за чий ми трябваше да се откъсвам толкоз от главните сили?“

ПТ-76 е разузнавателен танк, плаващ, затова не разполага нито с тежка броня, нито с мощно въоръжение. В сравнение с Т-55 той, естествено, е беззащитен. Освен това батальонът се оказа разкъсан на части и, разбира се, не можеше да противостои на приближаващата се чешка танкова колона.

Цевта на ПТ-76 плавно се спусна надолу, а кулата забележимо се отмести встрани: сега ще гръмне! Дано строши прицелите на челния танк или му заклинни кулата.

Журавльов трескаво натисна спусъка на говорната уредба:

— Не стреляй!!!

„Може пък да се разберем като хора — мярна се в главата му последната надежда, — докато разтягаме локуми с чехите, нашите може да пристигнат. Може би чехите не се канят да стрелят първи?“

Челният танк на чехите май също нямаше такова намерение, оръдието му, макар и със свален калъф на дулото, гледаше високо към небето, а командирът на танка добре се виждаше на кулата. Танковете се приближаваха устремно, изкарвайки с веригите си снопове искри от старинните павета. Колоната сякаш нямаше край, нови и нови танкове се появяваха иззад завоя, препълвайки тясната улица със задушаваща смрад на изгорели газове.

— Другарю майор, май са наши.

— Така е, наши са, погледнете колко са им мръсни комбинезоните!

— Ама че работа, много са подранили.

— Здравейте, момчета!

— Привет на освободителите! — челният танк се отби настрани и се спря, за да направи път на колоната.

Журавльов с конвоя си забърза към него.

От кулата се появи широко, нахално, абсолютно изпоцапано лице. Комбинезонът също е на мазни лекета — руснак. На около четирийсет години, значи не е войник, а кой знае какви ли са му пагоните под комбинезона: презрял старши лейтенант или млад подполковник. Остава ти само да гадаеш. Щом е в челния танк, може да е командир на батальон, та дори и командир на полк. Когато всички са с комбинезони, всички са равни като в баня. Можеш да напсуваш когото и да е.

— Ти за чий се шматкаш без ивици по братската страна, сякаш си някоя контрареволуция?

— Бяхме в резерв, не се канеха да ни вкарват, а после все пак решиха, само че бялата боя вече беше свършила — примирително се усмихна омърляният.

— Клин сплескан, насмалко да те цапардосам преди малко с бронибойни, добре, че мутрата ти е руска и комбинезонът ти е омазнен. Поне на челния танк да беше си изрисувал една ивичка!

Суратестият презрително погледна разузнавателните танкове:

— Я се разкарай с твоите съвети...

Минувачите учудено слушаха непознатата реч и най-проницателните май вече бяха усетили, че работата е напечена.

Челото на танковата колона междуременно се спря и задните прииждаха един по един и се нареждаха напъряко на трамвайната линия.

— Да ме подсилиш ли са те изпратили? — пак заговори Журавльов омърляния танкист.

Той вдигна учудени очи. Като повечето съветски командири беше доста невъзпитан и нахален и затова нищо не отговори. Журавльов плю и остави нахалника на мира.

— Какви са тия? — крещеше в слушалката началник-щабът на дивизията. — Първите ни танкове ще влязат в Прага след около

трийсет минути!!!

Комбатът изключи апарата, викна конвоя си и тръгна към танкистите да уточнява кои са те.

— Момчета, от 6-а гвардейска дивизия ли сте?

— Не, от 35-а.

— Къде ви е командирът, някакво недоразумение става.

— Ей го — посочи едно младо войниче мърлявия, с когото Журавльов току-що мило си бе поприказвал.

— Какъв е той по длъжност и по звание?

— Майор Роговой, заместник-командир на полка.

Журавльов отново се запъти към него.

— Другарю майор — този път официално се обърна Журавльов, — аз съм командир на разузнавателния батальон на 6-а гвардейска дивизия. Получих сведения от щаба, че полкът ви не си е на мястото.

Мърлявият подсвирна. Няма по-груба грешка за един командир от това да завре подразделението си не където трябва. Съобщението на Журавльов направи на танкиста съответното впечатление. Той бързо извади картата си и я разгъна. Точно в центъра ѝ се кипреше голям червен овал с черен надпис: „35-а мотострелкова дивизия“. Над него с едър почерк: „Утвърждавам. Началник-щаб на 20-а гвардейска армия генерал-майор Хомяков.“ Не можеше да има съмнения, че танкистите се намират тъкмо там, където е трябвало да бъдат.

— Тогава приемай банката — смутено започна Журавльов, — на твоя територия е. Май аз малко съм се пообъркал.

— Не знам за никаква банка, не са ми давали задача да завземам банка. Телеграфа — да, телефонната централа също, за банка нищо не съм чувал.

— Щом е на твоя територия, вземай си я. Не ми е изтрябвала. Моите гвардейци ей сега ще се изметат. На мен ми е заповядано да завзема мостовете.

— Мостовете завзема разузнавателният батальон на нашата дивизия — уверено каза танкистът, — а ние идваме да ги подкрепим — танкистът още веднъж заби пръст в картата. Овалът обхващаше мостовете, съмнения не можеше да има.

— Слушай, а разузнавателният ви батальон също ли е без ивици на бронята?

— Май че да. Защо питаш?

— Мисля, че преди съвсем малко двата наши разузнавателни батальона са стреляли един срещу друг!

— Разкарай се, бе!

— Ти се разкарай — Журавльов припряно разгъна картата си, за да разбере каква му е грешката. Но на неговата карта се кипреше съвсем същият червен овал, обхващащ цялата централна част на града заедно с мостовете. Отгоре се четеше съвсем същият надпис: „Утвърждавам. Началник-щаб на 20-а гвардейска армия генерал-майор Хомяков.“ Само че на картата на Журавльов пишеше „6-а гвардейска мотострелкова дивизия“, а не 35-а.

Командирите изпсуваха в един глас: щабът на армията беше поставил една и съща задача едновременно на две дивизии, при което едната от тях беше без нанесени опознавателни знаци.

— Я дай твоите снимки — подхвърли мърлявият танкист, докато нареждаше върху планшета своите.

Двата комплекта снимки бяха съвсем еднакви. Същите кръстовища и разположени в същия ред.

— Тогава защо не сме видели вашия разузнавателен батальон? — смая се Журавльов. — И той е трябвало да мине по същия маршрут.

— Дявол го знае! Може в маршрута му също да е объркано нещо?

Двамата командири се завтекоха всеки към своята машина да докладват на командването за установеното недоразумение. Но командването, изглежда, още преди тяхното обаждане бе разбрало, че в операцията, която се подготвяше най-старателно осем месеца подред, са допуснати голям брой най-груби грешки. Колоните на различни дивизии, армии и дори фронтове са се преплели и управлението на войските в много случаи е загубено. В ефира всичко се обърка, стотици позивни — „Метличини“ и „Амури“, „Славеи“ и „Симферополи“, работеха на едни и същи честоти, заглушавайки се и напразно опитвайки се да се надвикат. От щаба на Централния фронт дойде циркуляр да не се стреля по безивичните, явно и в щаба на фронта са проумели, че за няколко дивизии не е стигнала бялата боя, а може би вече са получени съобщения, че едни съветски танкове стрелят по други.

Журавльов можа да се свърже с дивизията чак след половин час и получи заповед да стои там, където се намира. Съобщиха му освен

това, че помощ днес няма да има, тъй като танковият полк на дивизията се е залутал и май е отминал Прага, връзката с него е загубена.

Журавльов пак отиде при мърлявия танкист от 35-а дивизия. Той му събщи, че не можел да влезе във връзка със своето командване: ефирът е напълно задръстен. Журавльов описа на танкиста общата картина и го покани в своята банка „на ракиена чашка чай“.

— Пикал съм на твоята банка, по-добре ела довечера при мен, имам с какво да те почерпя, разузнавачо!

Така се разделиха.

Приятелството между съветски офицери се ражда предимно в подобни ситуации...

Улиците междувременно бързо се запълниха с хора. Млади и стари, жени и мъже — всички се устремиха към съветските танкове.

— За какво сте дошли?

— Не сме ви канили!

— Ще си решим проблемите без танкове!

Войниците явно нямаше какво да отговорят на такива завързани въпроси. И не отговаряха. Само от време на време.

— Дошли сме да ви защитаваме.

— Американците и германците искат да ви завоюват. Да не би да сте забравили войната?

— Като почнат да ни завоюват, тогава елате!

Офицерите, особено политработниците, веднага се потопиха в масите, но без видим успех.

— По молба на собственото ви правителство сме тук!

— Тогава кажете името поне на един от членовете на правителството, който ви е помолил да се намесите в нашите работи!

— Другари!!!

— Не сме ти другари! — някой зашлеви замполита. Той посегна към пистолета си. Войниците го задърпаха назад, по-далечко от тълпата.

— Фашисти проклети!

— Вие сте фашисти!

— Докарали сте страната си дотам, че нямате какво да ядете и искате всички около вас да седят гладни!

— Това са временни трудности, по-нататък ще заживеем по-добре!

— Ако ви нямаше, щеше да е най-добре.

— Разкарвайте се, откъдето сте дошли! Заедно с вашите Маркс и Ленин!

— Граждани, успокойте се!

— Я си такавай...

— Граждани, с неразумното си поведение вие изправяте всички завоевания на социализма на ръба...

— Твоя социализъм е трябвало първо на кучета да го изпробват, както правят всички нормални учени. Вашият Ленин е тъпак и не е бил кой знае колко силен в науките, та затуй не е провел опити с кучета...

— Не смейте да говорите така за Ленин!... — в зачервената мутра на замполита се пръсва запъртък.

— А на Павлов, ако бяха възложили да установи комунизъм, той на бърза ръка с помощта на кучета експериментално би доказал, че такъв живот е противопоказан за живи същества!

В самия край на колоната дискусиата придоби по-оживен характер. Младежи започнаха да замерят трите последни танка с павета, принудиха екипажите да се скрият вътре, а след това с ломове пробиха допълнителните резервоари за гориво. След още една минута над предпоследния танк се вдигна гъст пушек, после над още един. Чу се хаотична стрелба. Тълпата се отдръпна от последните танкове, но само за една-две минути.

Двата екипажа напразно се опитваха да загасят пламъците, третият танк рязко завъртя кулата си, за да събори покатерилите се по нея хлапета. Два взвода спешени танкисти от центъра на колоната си проправяха път през тълпата, притичайки се на помощ на другарите си.

— Махайте се! Боекомплектът в танковете ще започне да експлодира!!!

— Проклети фашисти!

Журавльов, който наблюдаваше събитията през прозореца на банката, тайно позлорадства: „За чий ни беше да се впускаме в дискусии?! Като си дошъл да освобождаваш, освобождавай! А тия ще ми провеждат политбеседи!“

И разузнавателните танкове на Журавльов бяха там. Но хората сякаш изобщо не ги забелязваха. Войниците разузнавачи точно изпълняваха указанията му и псуваха всички на майка наляво и надясно. Чехите или не ги разбираха, или не им се водеше дискусия на такава равнище, или бяха сигурни, че не ще могат да надпсуват руснаците. Във всеки случай хората не се спираха край разузнавателните танкове. Кавги и пердах възникваха само в танковата колона, особено там, където замполитите се престараваха, като се опитваха да убедят хората за неща, които на самите тях не им бяха съвсем ясни.

— Сталинизмът и култът към личността изобщо са случайни явления в нашата история!

— Бреей! 30 години от 50 е траял само сталинизмът. А колко от останалите 20 сте изкарали без култ? Без култ към Ленин, Хрущов и другите?

— А защо в Америка няма култ към личността? И никога не е имало?

— В Америка има империализъм, другари, това е по-лошо!

— Откъде знаеш, че е по-лошо? Ходил ли си там?

— Защо във всяка социалистическа страна има култ към личността — от Куба до Албания и от Корея до Румъния? Всички страни са различни, на всички комунизъмът им е различен, а култът към личността навсякъде е еднакъв? Започнали сте от култа към Ленин...

— Не закачайте Ленин!!! Ленин е гений на човечеството!!!

— Той ли ви е научил да нахълтвате в чужда къща, без да питате и без да почукате на вратата?

— Ленин е педераст!!!

— МЛЪК!!!

Едно старче с клиновидна брадичка върти копчето на гимнастърката на замполита на полка:

— А вие, драги, не кипвайте. Ленин чели ли сте го?

— ЧЕЛ СЪМ ГО!!!

— А Сталин?

— Тъъ...

— А вие, драги, почетете Ленин и Сталин и направете сметка колко пъти у единия и у другия се употребяват думите „да се разстрелят“. Извънредно интересна статистика се получава. Знаете ли, Сталин в сравнение с Ленин е жалък дилетант и първолак, а Владимир Илич е завършен, заклет садист, каквито се раждат веднъж на хиляда години!

— Но Ленин не е изтребил толкова милиона невинни, колкото е изтребил Сталин!

— Историята не му е дала време. Навреме го е махнала от сцената. Но обърнете внимание на това, че Сталин се разпасал не от първите дни на безграничната си власт, а чак на десетата-петнайсетата година. Стартът на Ленин в тая област бил далеч по-стремителен. Ако той беше поживял повечко, такива бели щеше да направи, че трийсетте Сталинови милиона щяха да изглеждат като детска игра. Сталин никога, повтарям, никога не е подписвал собственоръчно заповеди за изстребване на деца без присъда. А Ленин още през първата си година от властта ги подпуква. Не е ли така?

— Но деца и по Сталиново време са разстрелвани с хиляди.

— Всичко това е така, другарю подполковник, но я се опитайте да ми посочите конкретно дете, което Сталин лично да е заповядал да бъде разстреляно без съд! А, мълчите! Повтарям ви, че Ленин е най-кръвожадният от изродите, които някога е търпяла земята. Сталин поне се стремял да крие престъпленията си, а Ленин — не. Сталин никога не е давал публични нареждания да се разстрелват заложници. А Ленин и деца е разстрелвал, и заложници, и при това изобщо не се стеснявал. Ленин, другарю подполковник, трябва да се чете внимателно!

— Но вие сега сте се вдигнали не само срещу Ленин и Сталин, вие сте и против Маркс!

— Че каква е разликата? Маркс или Жорж Марше? Правилно, нито единият, нито другият не са заповядали да бъдат изстребвани милиони невинни. Но и Ленин, а особено Сталин в предреволюционните си трудове не са призовавали към това. Думата „разстрели“ в трудовете на Ленин се появява чак след Октомврийската революция, а у Сталин изобщо никога не се появява. Само че вие, драги, се съгласете, че в каквато и форма да се е появявал комунизмът,

с човешко лице или без такова, той винаги поражда култ към личността. Винаги! Това е правило без изключения. Разбира се, ако той възникне във Франция, да речем, или в Италия, няма да започнат веднага да разстрелват с милиони, обстановката е различна. Но ако, както ни учеше Маркс, комунизмът победи в повечето развити страни, тогава лошо ни се пише, комунистите няма да има от кого да се стесняват. Култ ще възникне задължително, винаги ще се намерят Мао или Фидел, Сталин или Ленин. А култът ще трябва да се защитава със сила, с терор, с голям терор. И колкото по-свободна е била преди това страната, толкова по-голям ще трябва да е терорът. Идеите ви са красиви, но само на теория, а в реалната действителност могат да бъдат натрапени само с помощта на танкове и на дръвници като вас, другарю подполковник!

— А ти си... ти си... антисъветчик! Това си ти!

— А ти... ти си марксист ленинец, преведено на човешки език, това значи убиец на деца!

Един гнил домат профуча във въздуха, цепна се в козирката на фуражката и оплиска цялото лице на подполковника.

Тълпата отново напираше. Някъде на съседна улица се чу стрелба. Ветрецьт донасяше задушлива миризма на изгоряла гума откъм реката.

Службата в банката, ако не се брои огромната отговорност, на пръв поглед можеше да се стори приятна. Разполагаш и с клозет (какво ли им е на ония на улиците?), и с вода, и с голяма сграда с решетки. Нито павета, нито запъртъци не те тревожат. Но най-важното е, че можеш да си отспиш след толкова безсънни месеци. Журавльов от първия си ден в армията бе разбрал, че сънят никога и на никого не се компенсира: ако си дремнеш един-два часа — твои са, а ако не сколасаш — никой няма да ти ги даде. Освен това първата нощ в Прага обещавахе да е тревожна. След като провери още веднъж постовете и погледа от един прозорец на най-горния етаж бушуващия град, той се изтегна на канапето в кабинета на директора. Но не го оставиха да заспи.

След десетина минути дотърча личният му водач сержант Малехин и докладва, че някакви въоръжени чехи искат да си поговорят

с него. Журавльов грабна автомата си и предпазливо надникна към улицата. Пред входа между двата разузнавателни танка беше спрял автомобил фургон с решетки на прозорците, а двама чехи с пистолети в кобури се препираха с разузнавачите.

— Абе това са инкасатори.

На Журавльов непоносимо му се искаше да се прозине, а двамата с пистолетите се опитваха да му докажат нещо. Появи се трети и разтвори пред комбата натъпкана с пари чанта, после му посочи, че колата е претъпкана с такива чанти.

— Банката не работи! — обясни му комбатът. — И няма да работи. Бях арестувал вашите апапи, а след това ги пуснах. Така ми наредиха. Не мога да ви приема парите.

Тримата с пистолетите дълго се съвещаваха помежду си, после бързо изхвърлиха камара чанти право на стълбището на банката. Един от тях извика нещо, сигурно много обидно, и колата се скри зад завоя, проправяйки си път през тълпата с рязък, неприятен сигнал.

Журавльов изпсува така, както не беше псувал от сутринта. След това заповяда на разузнавачите да внесат всички чанти вътре.

След петнайсетина минути историята с чантите се повтори. Този път комбатът разбра, че е безполезно да се препира, и мълком посочи вратата на банката. Инкасаторите нахвърляха скъпоценния си товар направо на пода и се оттеглиха мълком. Журавльов си записа само номерата на колите и броя на чантите.

А после се заниза върволица от черни коли с решетки, камарата от куфари, чанти и кожени торби с пари растеше застрашително. Разписки за получаването инкасаторите в повечето случаи не искаха, а когато искаха, Журавльов решително ги изпращаше на бабината им заедно с техните чанти. И те, след като помислеха малко, ги хвърляха върху общата камара.

Откъде се вземаха толкова много пари, трудно можеше да се разбере. Още от първия ден на освобождението страната беше напълно парализирана. Не беше изключено, че към банката прииждат пари от цялата страна, събрани от продажби вчера, а може би и преди това.

Доста след полунощ, когато пристигна последната кола, камарата в централната зала беше заприличала на египетска пирамида от

учебника по история.

Усещайки целия риск на създалата се ситуация, Журавльов още вечерта изгони всички свои разузнавачи от сградата на банката. Караулите стояха на пост отвън, той единствен се намираше вътре. Така щеше да е по-спокоен.

Спането не му се уреждаше.

Цяла нощ Журавльов броди из хранилищата с грамадна връзка ключове, отключвайки подред бронираните врати и стоманените решетки и отново заключвайки ги и удряйки им своите печати. Сигнализацията по неговото категорично настояване, бе изключена от нощните пазачи още преди да ги пусне.

Много интересно е да се разходиш сам из подземията на голяма банка! Какво ли не срещна тук Журавльов: и злато на кюлчета с гербове на Съветския съюз и с чешкия лъв, и златни плочки с дълги номера и надписи „999,9“, хиляди най-различни монети. Но най-интересни все пак бяха чуждестранните банкноти.

Към парите той се отнасяше съвсем равнодушно, но техните сложни рисунки и многообразна неповторима цветова гама го привличаха. Журавльов с часове разглеждаше хартийките с изображения на крале и президенти, на жени и цветя и пред погледа му изникваше някаква незнайна цивилизация. През 32-годишния си живот той бе видял свят, бе ходил и в Сибир, и в Далечния изток, на целината, в Казахстан и в Заполярието, бе учил в академията в Москва. Бе участвал в паради на Червения площад и в доста големи учения. На двайсет години още като сержант попадна в Унгария, право в Будапеща, в самия пъкъл на боевете за освобождаването на братския народ. После бе служил из целия Съветски съюз. Както трябва бе служил. Попадна в Германия и сега, най-сетне, в Чехословакия. Бе видял през живота си повече, отколкото огромното мнозинство от 245-те милиона. Къде сте видели човек, който да е ходил в две чужбини? А на Журавльов вече му се събират три страни!

Той пак зараглежда плетениците на чуждестранните банкноти и започна да го обзема смътно безпокойство. Тези хартийки бяха свидетели на някакъв съвсем непознат, необичаен живот. Всяка от тях бе изминала дълъг път и преживяла дълъг живот, преди да попадне в подземията на пражката банка в ръцете на съветския офицер освободител Александър Журавльов. Много скоро те пак ще се

пръснат по света, ще се завърнат в своя тайнствен свят, а майор Журавльов ще продължи все така да стои на стража на всички честни хора по земята. Ще стане подполковник, а може би и полковник, а после ще го уволнят от армията и той ще разказва на пионерчетата незабравимите епизоди от своята ярка и необикновена биография. Пионерчетата ще въздишат и ще клатят глави: бил е в три чужди страни!

Далечно отмерено тежко хлопане събуди Журавльов. Той се сепна, разтърка очи с юмрук и хукна да отваря тежката врата. Беше пристигнал началникът на разузнаването на дивизията подполковник Ворончук. На изток небето вече се сивееше. В лицето го лъхна приятна прохлада.

— Влизай, влизай.

Съвсем доскоро Ворончук беше командир на разузнавателния батальон, а Журавльов — негов пръв заместник. Непосредствено преди операцията през периода на преместванията и разместванията и двамата се изкачиха с по едно стъпало нагоре по служебната стълба. Повишението впрочем не наруши отдавнашните им приятелски отношения.

— Какво става, банкирино, батальонът ти още ли не се е разбягал?

— Тези, които са с мен, не са, а там, където е замполитът, дявол знае.

— Замполита вече го няма там. Откарали са го в болница. Още заранта му продупчили главата с тухла.

— Агитирал ли е?

— И той агитирал, и войниците и офицерите подсторвал, затова на мостовете поотупали малко нашите.

— А заранта кой е стрелял там? Аз тук съм без връзка, нищичко не знам за ротите си.

— Стреляли отначало чехите. А после двата разузнавателни батальона един срещу друг. В 35-а дивизия нямало бяла боя, затуй твоите соколчета поопердашили техния разузнавателен батальон. Пак добре, че танковете не били в челото на колоната. Твоите улучили двама от 35-а дивизия. Единият е леко ранен, а другият тежко.

— Ще удариш ли една глътка?

— Не, Саша, благодаря. След един час съм на доклад при комдива.

— Кога ще ме сменят?

— Таковам ли му майката?! Танковият полк се заблуди, още нямаме връзка с него. Два мотострелкови полка са изтикани по пътищата. Артилерията и тиловаците изостанаха. Само един мотострелкови полк от нашата дивизия правилно влезе в града. Но много добре знаеш колко грижи си има той сега. А изобщо в Прага по погрешка са влезли много части, които нямат работа тук. Влезли са по погрешка и не знаят какво да правят. И да излязат засега не могат. Връзката е загубена. С една дума пълен бардак.

— Хайде да му пийнем. Имам хапове срещу миризмата.

— Майната му, наливай.

— Осем месеца подготвиха щабовете и командирите, четири месеца най-старателна подготовка на всички войски и виж как я оплескахме!

— Ако чехите бяха започнали да стрелят истински, щеше да стане по-зле, отколкото в Унгария.

— Нашите знаеха, че чехите няма да стрелят. Те не са унгарците. Направи ли ти впечатление, че там, където танковете просто стоят, те приемат това като нещо естествено, отнасят се с уважение. А където започнем да се занимаваме с пропаганда и чесане на езиците, час по час стават безредици.

— Как да не ми е направило, аз това правило си го знаех предварително. На моите соколи им казах хубавичко да запомнят: никакви празни приказки. Сиктирдосваш и толкоз.

— Ти, Саша, по тоя въпрос бъди по-предпазлив. Ако надушат замполитите, ще си изпатиш, не можеш се отърва.

— Знам, бе. Използвам намалението, докато замполитът не ми седи на главата. Когато батальонът се делеше на две, аз го засилих на мостовете.

— Все едно бъди по-предпазлив, на тях не само езиците са им дълги, а и ушите. Утре заран проведи един-два разговора с чехите, колкото да замажеш очи. Та да няма излишни приказки между войниците.

— Добре, ще го направя.

— Танкистите от 35-а те гледат. Ще вземат да те наковладят. Пък и твоите си доносници също не дремят.

— Кого имаш предвид?

— Фомин от втора дълбочинна разузнавателна група и Жербак от танкистите.

— И аз съм си мислил, че са такива, Фомин според мен е човек на специалния отдел, а Жербак — замполитовска подлога.

— Гареев от радиоразузнаването.

— И тоя вече съм го усетил.

— Куракин и Ахмадулин от ротата БРДМ. Куракин сто на сто, а Ахмадулин просто много прилича на такъв.

— И за тях съм си мислил. Само че не бях сигурен.

— Е, и личният ти водач, то се знае.

— Хайде, бе!

— Типичен!

— Нещо конкретно?

— А, не, просто го подушвам. Имам набито око. Никога досега не съм допускал грешка, когато става дума за тях. Бъди предпазлив, Саша, разузнавателните батальони са препълнени с доносници свръх всякакви норми. То си е естествено. Другояче не може да бъде.

— Още по една?

— Хайде, ама тая да е последна.

— Да си ми жив и здрав, Коля. Гаврът.

Потокът от чанти с пари на другия ден значително отслабна, а след още един ден изобщо секна. Но потискащото чувство за тежка отговорност не изчезваше. Журавльов знаеше колко трудно е понякога да се отчетеш за някаква си една рубла, а тук — камари пари и подземия, натъпкани със злато, с валута, с някакви книжа. Ако дойде приемателна комисия и се наложи всичко това да бъде заприходено и предадено, цяла година няма да стигне! Ами ако се е изгубило нещо? А как да се отчете за всичките тия чанти? Дявол знае колко милиона има в тях. Много дори не са запечатани. Предстоящото предаване на всичко това не му даваше да спи нощем. Журавльов загуби апетит, пребледня, отслабна, смъкна се. Градът кипеше. Всичките му другари под град от камъни и оскърбления гасяха танкове, разгонваха

недоволните, търсеха нелегални радиостанции, агитираха и проповядваха, бранеха се от напиратците опоненти. Всички, които знаеха къде се намира Журавльов, страхотно му завиждаха. Прякорът Банкера здраво му се лепна. А той слабееше и бледнееше и завиждаше на онези, които бяха на улиците.

Три пъти дневно водачът носеше на Журавльов храна: небивали американски консерви, ароматен хляб, великолепно френско масло.

— Да бяхте похапнали, другарю майор.

— Добре, върви си.

— Другарю майор, само кажете какво желаете, за вас ще набавя от тиловаците какво ли не. Щото няма кой да се погрижи за вас. Тиловаците сега разполагат с толкова много всякаква чужбинска лапачка, че чак да се смаеш. Никога не сме виждали такава нещца.

— Добре, добре, върви си.

— Другарю майор, може ли едно въпросче?

— Казвай.

— Другарю майор, разрешете да прескоча с танка на два квартала оттук.

— За какво?

— Там има аптека. А без танка нашите патрули ще ме спипат или чехите ще ми строшат главата.

— За какво ти е да ходиш в аптека? Да не си пипнал трипер?

— Съвсем не, другарю майор, за презервативи. И за себе си, и за вас ще купя.

— На мен не ми трябват, а на теб за какво са ти?

Водачът се усмихна лукаво, сочейки с очи чантите:

— Десният ми бензинов резервоар е празен, парите никой не ги е броил, да опаковаме едно-две милиончета в презервативи и да ги пуснем в бензиновия резервоар. Никой няма да се сети! Знаете ли колко пари могат да се натикат в един презерватив? Ами че те се разтягат...

— Мръсник! — Журавльов измъкна пистолета си. — Хвърляй автомата на пода! Обърни си мутрата към стената! Конвой, при мен!

— Ама аз се пошегувах, другарю...

— Млък, говедо! Тамбовският вълк ти е на тебе другар! Освободител скапан!

Късно вечерта до банката се добра с верижен бронетранспортъор началник-щабът на дивизията, а с него трима цивилни другари и конвой с тях.

— Какво става при теб, Журавльов? — недоволно избоботи началник-щабът.

— Другарю подполковник, арестувах водача Малехин за опит да извърши мародерски акт.

— Другарите ще се оправят с него. Къде го държиш?

Журавльов ги поведе по коридора към централната зала. Когато се озоваха в залата и тримата се вцепениха.

— Спешно ни трябва радиостанция!

— Водачът е запрян в онази стая.

— Трябва ни радиостанция, а не водачът! — грубо го прекъсна един млад русоляв „другар“.

Журавльов бе сменен внезапно и без каквито и да било главоболия.

Половин час след като „другарите“ можаха да се свържат със своето ръководство, пред банката се спряха още два БТР-50ОП, натъпкани с офицери и цивилни. Остатъка от нощта Журавльов прекара във външна охрана на банката, вътре повече не го пущаха, дори до клозета.

Рано заранта пред банката се появи танков батальон от 14-а мотострелкова дивизия, която беше в резерва на командарма.

Командирът на танковия батальон връчи на Журавльов заповед, подписана лично от командващия 20-а гвардейска армия, с която на Журавльов се нареждаше незабавно да изтегли своя разузнавателен батальон извън пределите на града.

Журавльов въздъхна облекчено. Нещо повече, в заповедта се казваше, че частта от батальона, охраняваща мостовете, временно излиза от негово подчинение, следователно, нямаше защо да се

тревожи за тях. А да изведе от града само дълбочинната рота и танковия взвод за него беше проста работа.

За подготовка отидоха не повече от десет минути. Журавльов строи разузнавачите си, провери наличието на хората, въоръжението и боеприпасите. Танковите двигатели изреваха... Но в този момент на високата площадка пред входа на банката се появи младият русоляв „другар“.

— Ей, майоре! Почакай.

Нахалното държане на „другарите“, особено в присъствието на войници и сержанти, винаги ядосва армейските офицери, но те, естествено, не издават чувствата си.

— Какво още е станало?

— Я подпиши ей това, майоре — русолявият му подаде едно листче, изписано от горе до долу с колонки от цифри. — Не се съмнявай, всичко е правилно. Нашите момчета цяла нощ проверяваха.

Журавльов извъртя подписа си, без да чете и без много да му мисли. Пък и откъде можеше да знае какво е имало в тая банка?

Младият се усмихна.

— На ти, майоре, за спомен — той бръкна в издугия си, увиснал джоб и подаде на Журавльов голяма жълта потъмняла монета с профил на възрастна жена с корона.

КОНТРАРЕВОЛЮЦИЯТА

Разузнавателният батальон на 6-а гвардейска мотострелкова дивизия северно от Прага

Мотоциклета опожариха поради пиянство. Докато си чистеха оръжието, някой донесе шише чешка сливовица и разузнавателният взвод я пресуши на бърза ръка.

Чистенето тръгна по-весело. След дългите преходи промиваха оръжието с бензин. Методът е забранен, но ефикасен.

След почистването на оръжието се събраха да изпушат край кофата с бензин по една цигара. Мерачът от първо отделение хвърли угарката си в кофата и бензинът весело лумна. Зам.-командирът на взвода, старши сержант Мелник, ритна пламтящата кофа. Разузнавачите се разкикотиха. Но кофата, след като се преметна във въздуха, падна върху мотоциклета, чийто резервоар беше отворен — оттам бяха взели бензина за чистенето. По-нататък всичко протече за части от секундата. От мотоциклета остана само черен скелет.

Бяха пили съвсем по малко и тутакси изтрезняха. Веднага се размириша не само на изгоряла гума и боя, но и на военен трибунал и дисциплинарен батальон.

Замкомвзводът се стъжни, дръпна се настрана, седна под една бреза и се хвана за главата.

Пръв дойде на себе си командирът на първо отделение. След като огледа взвода и се убеди, че наблизко няма нито офицери, нито чужди войници, сержантът властно заповяда:

— Взвод, строй се! В две редици — застани! Равнис! Мирно! Чуй ситуацията!

Произшествието беше уплашило взвода и понеже усетиха твърда власт над себе си, хората се строяваха по-бързо от обикновено. Само замкомвзводът седеше под своето дърво и не реагираше на нищо.

— Чуй ситуацията! — повтори сержантът. — Приближила се е чешка кола. Лека. „Шкода“. Тъмносиня. Вътре трима чехи. Хвърлили са запалителна бутилка. Ние сме си чистели оръжието, не сме могли да стреляме. Замкомвзводът не се стъписал и с разглобената

картечница цапардосал един от тях по черепа. Светлокос. Те веднага са се омели. Ясно ли е? ЗКВ е наше момче, ще го накисваме ли? Полага му се демобилизация, а той изпълнява тук интернационалния си дълг.

Взводът се разгълча одобрително.

— Повтарям. „Шкода“, тъмносиня. Мъжете в нея са трима. Хвърлили са бутилка. ЗКВ с разглобената картечница е цапардосал един от тях по главата. Те са се измели. Да, още нещо. Номерът на колата нарочно е бил зацапан с кал. И, накрая, ще довтасат комисии, може би дори от специалния отдел. Ще искат да ни хванат в лъжа чрез подробностите. Никой нищо да не измисля! Ще повтаряте само това, което ви казах. Останалото: не помня, не видях, не знам, не обърнах внимание. Ясно ли е?

— Ясно!

— Свободни сте!

— Коля, ей, Коля, не се притеснявай. Може всичко да се уреди. Чувай, Коля. По-добре изпрати един боец при ротния, нека докладва за чехите. При него сега се провежда съвещание на офицерите. А на взвода заповядай да заеме отбрана, все едно че очакваме повторно нападение...

Подир час при взвода дойдоха всички офицери от ротата начело с командира. Ротният, след като огледа мястото, заповяда на войниците от взвода да идват при него един по един. Той стоеше на трийсетина метра встрани от всички и им задаваше по три-четири въпроса. Разговорът с всеки войник се водеше насаме, за да не може никой да чуе нито въпросите, нито отговорите.

След кратък разговор с всеки от войниците ротният викна при себе си командира на първо отделение.

— Времето си го бива, сержанте.

— Тъй вярно, другарю капитан.

— Само че надвечер май сигурно ще завали дъжд.

— Сигурно, другарю капитан — сержантът все не можеше да разбере накъде бие капитанът. — Омръзнаха ни тия дъждове.

— Омръзнаха ни — съгласи се капитанът. — С „Шкода“, казваш, са пристигнали, а?

— Тъй вярно.

— А къде са следите? Земята нали е прогизнала?

Капитанът също беше разузнавач и никак не беше лесно да го излъжеш. Но истината е, че и на него не му се щеше да лепне петно на своята рота.

— Виж какво, сержанте, там, където сте подпалили кофата и където тя е хвърчала към мотоциклета, трябва да прекопаете земята, все едно че сте заравяли парцалите след чистенето. И да отгпчете всичко наоколо. Инак си дръжте на своето.

— Слушам, да си държим на своето!

— И кажи на старши сержанта да не точи сополи. Ако е фраснал контрареволуционер по черепа, за чий трябва да се притеснява?!

Нито комисия, нито хора от специалните части не се появиха през следващите дни във взвода, явно и без туй са имали много грижи. Ротният командир междувременно написа рапорт за бойните загуби при сблъсък с въоръжени контрареволуционни елементи, поставили се в служба на империалистическите разузнавания.

Командирът на батальона повъртя рапорта в ръцете си и се усмихна лукаво:

— Всичко е наред, всичко ще ти подпиша, ама го напиши на нова сметка, като вмъкнеш, че върху мотоциклета е имало и противотанков гранатомет РПГ-7В. Номера ще ти кажат във втора рота. Тия смотаняци още в Полша го изтървали в едно блато и не могли да го извадят.

Капитанът понечи да възрази, но видя как го гледа комбатът и измърмори мрачно:

— Слушам, ще го препиша.

Рапортът тръгна по инстанците, като всеки път се връщаше за преписване.

Когато рапортът стигна до началника на тила на Прикарпатския фронт, който в края на краищата подписваше всички рапорти за бойните загуби, във въображението му изникна някаква фантастична машина, създадена на базата на разузнавателния мотоциклет М-72. Приказната машина беше въоръжена с картечница и противотанков гранатомет, имаше два активни нощни инфрачервени прицела, далекомер-прицел и радиостанция Р-123. Машината явно е била предназначена за действия в условията отвъд Полярния кръг, тъй като

на нея се намирали два нови кожуха, а отзад била прикрепена 200-литрова бъчва със спирт. За съжаление всичко това изгоряло при сблъсъка с контрареволуцията.

Генералът повъртя рапорта в ръцете си.

— Върнете рапорта обратно, нека го напишат отново и добавят ей това. Какво друго има?

— В 128-а дивизия един БТР паднал от мост.

— В резултат от сблъскване с контрареволуцията ли?

— Тъй вярно.

— Така е по-добре. Дайте рапорт.

А заместник-командирът на взвода старши сержант Мелник получи медал за смели и решителни действия при отблъскване на нападение. Дори във вестниците писаха за него.

ПОЛЕТ

Районът на град Кошице

През първите дни на освобождението, когато войските се местеха почти непрекъснато, нашият батальон се спря да изкара нощта до някакво съвсем малко градче с фабричка наблизо. Батальонът пренощува край градчето, след като взе всички предпазни мерки: изкара бойно охранение и подвижни патрули.

Заранта се изясни едно твърде неприятно обстоятелство, фабричката се оказа не просто фабричка, а спиртоварна. Аз още вечерта бях надушил тази специфична миризма, която се разнасяше над околностите, а и другите офицери не може да не са я забелязали. Но предния ден всички бяхме толкова капнали, че незабавно заспахме щом се отвори такава възможност.

А нашите войничета не спали и не си губили времето. Спиртоварната, както и всички други чехословашки предприятия, през онези дни беше спряна. Но местните жители умишлено, разбира се, през нощта показали на нашите войници пътя към фабричката, гостоприемно им отворили портата и им обяснили как се отвинтват съответните кранове.

До заранта всички войници от батальона се бяха напили. Трябва да им отдам дължимото, никой не беше препил. Всеки разбираше, че до полевия трибунал има една крачка, а полевият трибунал работи по военновременни закони. Така че всички войници бяха не пияни, а пийнали, наквадени, направили главите.

Командирът на батальона изведе цялата колона от това прокълнато място и извести вишестоящото командване за спиртоварната, която незабавно бе поставена под специален контрол. Още при първата почивка бе извършен грандиозен обиск. Оказа се, че всички вместимости, буквално всички предмети, които могат да поберат течност, са напълнени със спирт: манерки, бидони, котелки, дори термофорите в батальонния подвижен медицински пункт. Всичкият открит спирт безмилостно бе излян на пътя. Всички офицери от батальона заместиха водачите на бойните машини. И колоната

потегли. Офицерите, разбира се, не стигнаха за всички машини и поради това много бронетранспортъори се движеха по освободената страна, леко олюлявайки се.

Още по обед всички войници дойдоха на себе си. Следващата нощ батальонът прекара в полето далеч от населени пунктове. Но заранта почувствахме, че нещо не е наред. На повечето войници очите им лъщяха. Никой от тях не беше пиян, но всеки несъмнено си беше пийнал. Извършихме небивал обиск, но нищо не намерихме. По принцип нямаше нищо лошо в това, че войниците си пийват по малко. Опитай се да откриеш в съветските устава някаква забрана по въпроса. И не бива да се вкарват такива забрани в уставите, защото в бойна обстановка на войниците просто им се полага да си пийват за храброст.

Проблемът се състоеше в това, че обстановката беше почти бойна, но се налагаше да изпълняваме чисто дипломатическа функция: да разгонваме хора, които не искат да се освобождават. А с нашата миризма е някак неудобно да се занимаваш с това. Ако вражеската пропаганда разбере, че 400 съветски войници изпълняват благородната си мисия под влиянието на Бакхус, може да стане световен скандал.

На другата заран историята се повтори, на третата — пак.

Така стана, че цялата агентура на ГБ и партията се оказаха въввлечени в общото дело, без да издават местонаходището на чудното изворче. В Чехословакия между другото всички те, слугите на ГБ и партията, си подвиха опашките и хич не бързаха да драскат рапорти. И с основание: всички наоколо са въоръжени, неволно могат и да те застрелят или нощем по погрешка да те прегазят с танк, както спиш. Такава практика процъфтяваше повсеместно. Сметките се разчистваха бързо независимо от разликата в езиците и интересите.

Командирът на батальона също не бързаше да докладва за положението. Не искаше да си слага таралеж в гащите. Предпочиташе да търси сам, включвайки в търсенето на спирта всички офицери от батальона.

Ясно беше, че запасите от спирт в батальона са огромни: всяка заран минимум по едно войнишко канче на всеки от 400-те войници. Батальонът постоянно променяше местопребиваването си. Значи спиртът не е в гората, не е заровен в земята, а се движи с нас. В нашите коли. Но къде? Бяхме огледали всичко. Милиметър по милиметър.

Дори проверихме не е ли налян спирт в гумите на бронетранспортърите. Но и там го нямаше.

Ако ежедневното пиянство ставаше само в моята рота, щях да си имам сериозни неприятности. Но същото ставаше и в съседните роты. Затова бях спокоен. Въпросът за спирта ме вълнуваше чисто теоретично: къде ли, дявол да го вземе, може да е скрит?

Съвсем категорично взех решение да открия спирта. На всяка цена. Каквото и да се наложи да пожертвам. А можех да пожертвам само един предмет, златния си часовник „Полет“. Това беше едничката ми скъпа вещ. Какво друго може да притежава един съветски лейтенант освен часовник и гребенче?

Часовникът беше просто великолепен и отдавна бях забелязал, че един от радистите от свързочния взвод го заглежда с доста голям интерес. Не знам защо, но смятах този радист за алчен човек, макар че почти не го познавах.

По време на обета, когато около полевия свързочен възел нямаше жива душа, а радистът, знаех това, дежуреше вътре, при това сам, аз се отбих в свързочния възел. За командир на рота посещаването на батальонния свързочен възел е нещо съвсем естествено.

Мълком свалих часовника си и му го подадох. Той гледаше часовника и не се решаваше да го вземе, докато не разбере какво ще му поискам срещу него. Като радист той, разбира се, знаеше горе-долу руски. Иначе нямаше да е свързочник.

— Трябва ми спирт — отметнах глава назад, имитирайки как хората пият силни напитки. — Разбираш ли, спирт — почуках се по гърлото, показвайки как той къклоли.

Той закима с глава. Мюсюлманин, ама всичко разбира. И явно всеки ден заедно с другите си пийва от лечебната напитка.

— Десет литра, разбираш ли? — показах десет пръста. — Десет. Той бързо взе часовника и каза: „Вечер“.

— Не — казах аз, — сега ми трябва.

Той повъртя часовника в ръцете си и неохотно ми го върна: сега не бива.

Прибрах часовника в джоба си и бавно тръгнах към изхода, но преди да стигна до вратата, рязко се обърнах. Войникът гледаше подире ми с огромно съжаление. Аз бързо извадих часовника и му го напъхах в ръката:

— Сам ще си взема.

Той кимна. Бързо омота часовника в носна кърпа, мушна го под кончова на ботуша си и веднага ми прошепна на ухото само една дума.

Аз го мразех. И все пак още преди да се отбия в свързочния възел се зарекох на никого, включително и на командира на батальона, да не разказвам как съм намерил спирта. За да не злепоставя войника, не хукнах веднага към щаба на батальона, изчаках няколко часа. И чак надвечер почуках на вратата на командирската машина. Комбатът седеше потънал в униние.

— Другарю полковник, искате ли да изпиете с мен по канче спирт? — От моя страна това беше огромно нахалство. Но той, естествено, ми прости.

— Къде е? — изрева той, скочи от креслото и здравата си удари главата в бронирания таван. — Къде е, мамка ти?

Аз се усмихнах:

— В радиаторите.

Всеки бронетранспортър има по два двигателя и тъй като те работят в изключително тежки условия, всеки двигател има много развита течностна охладителна система с големи радиатори, които лятно време се пълнят просто с чиста вода. Войниците бяха излели всичката вода от радиаторите на всички машини на батальона и ги бяха напълнили със спирт. Пиеха го вечерно време, като лягаха под машините уж за обслужване и ремонт.

Командирът на батальона незабавно строи батальона и след това лично тръгна край колоната, отваряйки кранчето за източване на всяка машина. Есенната гора бързо се пълнеше с чуден аромат.

А след още един ден радистът, който ми разкри общата тайна, бе намерен пребит почти до смърт в храстите до свързочния възел. Спешно го откарахме в болницата, като обяснихме на медиците, че е пострадал при среща с контрареволуцията.

А след още няколко дена, когато други събития ме накараха да забравя злочестия образ на радиста, при мен дойде друг радист и ми подаде моя златен часовник „Полет“.

— Другарю лейтенант, ваш ли е тоя часовник?

— Тъъ... — казах аз. — Изобщо мой е. Благодаря. А къде го намерихте?

— Един от нас очевидно ви го е задигнал.

— Заради това ли го обработихте толкова зверски? Той ме погледна внимателно в очите.

— И заради това.

ИЗПРОВОЖДАНЕТО НА ОСВОБОДИТЕЛИТЕ

Кошице — Прага

Тревогата обявиха към пет часа зоранта. В гората студът е кучешки. Искаше ми се само да спя, забил нос в яката на шинела. Изпълзях бавно изпод топлия шинел, главата ми бучеше от снощната веселба — нито една душа в цялата рота не беше се помръднала след сигнала за тревога. Само за месец дисциплината спадна до катастрофално равнище.

Изрових от дълбините на паметта си една специално подготвена за подобни случаи тирада и тихо, без кой знае каква злоба я изрекох на ухото на ротния старшина, който се преструваше на заспал. Старшината мигновено скочи: не че беше се уплашил от заканите ми. Не. Просто фразата беше доста натруфена.

Старшината тръгна покрай редиците заспали войници и сержанти и взе да ги сритва и да ги псува на майка.

Когато ме будят на разсъмване след нощ в студена гора, винаги ставам много зъл. Не знам защо. В гърлото ми се струпваха най-мръсни псувни и аз се озъртах да видя върху чия глава да ги изсипя. Но когато си кръстосахме погледите с първия срещнат войник, се съдържах. В очите му имаше май повече злоба, отколкото в моите. Мръсен, брадясал, неподстриган, много седмици невиждал гореща вода, автоматът през рамо и пълни паласки с патрони. Само да го закачиш сега — ще те убие, без да се замисли.

Офицерите бяхме събрани на съвещание. Началник-щабът на полка обяви бойна заповед, според която нашата дивизия спешно се предаваше от 38-а армия от Прикарпатския фронт на 20-а гвардейска армия от Централния фронт. Предстоеше ни да извършим многостотинкилометров преход през цялата страна и надвечер да се разгърнем северно от Прага за прикриване на войските от 20-а гвардейска армия. Цялата верижна техника: танкове, влекачи, тежки бронетранспортъори — бе заповядано да оставим тук и да се движим като екскурзианти, използвайки колесните машини.

Заповедта беше абсолютно неразбираема, включително и за началник-щаб, който я беше получил от горе. Но време за дискусии нямаше. Бързо формирахме колоните, сигналът за готовност — белите флагчета започнаха да се появяват над командирските люкове (при прехвърляне на войските радиовръзката е забранена). Най-сетне бели флагчета се появиха над всички машини. Сигналистът на челната машина повъртя флагчето над главата си и ясно посочи на запад и ние пак потеглихме към неизвестността.

Темите за тревожни размисли бяха достатъчно. Ако приемем силата на танковете за единица, в сравнение с това пехотата е нула. Но тъкмо онази нула, която от единицата прави десетка. Танковете и мотопехотата във взаимодействие са несъкрусима сила. Сега ние с лудешка скорост хвърчехме в нашите „ковчези на колела“ през страната, зарязали танковете си. Без тях, без тази единица, се превръщяхме в нула, макар и много голяма. Възникваше въпросът на кого и за какво е нужно това. Нещо повече, тръгнахме без верижните влекачи, тоест без артилерия. И това окончателно ни убеждаваше, че не отиваме на война. Тогава къде и защо? Нима в района на Прага няма достатъчно наши войски?

По време на кратките почивки, докато войниците дозареждаха машините и ги проверяваха, офицерите, събрани в кръг, споделяхме най-лошите си опасения. Още никой не смееше да произнесе гласно страшната диагноза, но във въздуха вече висяха трите смразяващи думи „разложение на войските“.

Ах, ако чехите стреляха!

В нашите войски, особено в пристигналите от Прикарпатието, по онова време имаше много офицери, служили в Унгария през 56-а година. За освобождението на Унгария Съветската армия плащала с кръв. В Чехословакия цената беше по-висока. Плащахме с разложение. Работата е там, че когато по теб стрелят, ситуацията се опростява пределно. Не ти се налага да мислиш. Замислените ги убиват първи.

През първите дни в Чехословакия всичко се развиваше тъкмо така: те ни замерят с домати, ние стреляме с автоматите във въздуха. Но много скоро всичко се промени. Обмислена тактика ли е било това или стихийно явление, не знам, но хората започнаха да се отнасят към нас съвсем другояче. По-меко.

А за подобно нещо нашата армия, израснала в парникова изолация от целия свят, не беше готова. Започна се взаимно, изключително опасно сближаване на населението и войниците. От една страна, населението на Чехословакия изведнъж разбра, че огромната маса наши войници си нямат представа къде и защо се намират. И сред населението, особено селското, към войниците ни започна да се проявява чувство на някакво неразбираемо за нас състрадание и жалост. Липсата на враждебност спрямо обикновените войници породи във войнишката маса недоверие към официалната ни пропаганда — нещо не се пасваше. Теорията противоречеше на практиката. От друга страна, сред войниците с невиджана бързина започна да се разпространява мнението, че контрареволуцията е положително явление, което повишава жизненото равнище на народа. На войниците съвсем не им беше ясно защо е нужно да се смъква такава красива страна до състоянието на ницета, в което живеем ние. Особено силно беше това чувство сред съветските войници, дошли в Чехословакия от ГДР. Работата е там, че тези елитни съединения са комплектувани в по-голямата си част от руски войници. А руския народ в СССР го снабдяват поне два пъти по-зле от моя украински народ и много пъти по-зле от народите на Средна Азия и Кавказ. Гладни бунтове като Новочеркаския възникват именно сред руснаците, а не сред народите на Кавказ, където едва ли не всяко трето семейство има собствена лека кола.

В нашите дивизии от втори ешелон, комплектувани предимно от войници от кавказките и азиатските републики, броженето едва започваше, докато в дивизиите от първи ешелон, пристигнали от ГСВГ, то бе стигнало катастрофално далеч. Защото тъкмо за руснаците контрастът в жизненото равнище на Чехословакия и СССР беше особено впечатляващ и тъкмо за тези войници беше необяснимо защо тукашният ред трябва да се разтуря. Казваше си думата, естествено, и близостта на славянските езици, както и това, че в дивизиите от първи ешелон всички можеха да разговарят помежду си и да споделят впечатленията си, а в дивизиите от втори ешелон всички нации и езици бяха преднамерено омешани и поради това дискусия не можеше да се разгори.

Пристигнахме в определения ни район късно през нощта. Предположенията ни (най-лошите) напълно се оправдаха. Задачата ни беше не да спираме западни танкове, нито да разгонваме буйстващата контрареволуция, а в случай на необходимост да неутрализираме руските войници, експедирани от Чехословакия.

20-а гвардейска армия постоянно се базира в ГДР в района на Бернау, досами Берлин. В абсолютна изолация, разбира се. В нейните дивизии имах много съвипускници от Харковското танково училище. Тази армия е една от най-добрите в цялата група съветски войски в Германия. Тя първа бе влязла в Прага. И ето че измежду първите си тръгваше от Чехословакия. Странно заминаване беше това. Знамената, щабове и по-голямата част от старшите офицери се завърнаха в ГДР. Част от бойната техника бе изпратена пак там. Незабавно от Прибалтика бяха изпратени в 20-а гвардейска десетки хиляди свежи войници и офицери. И всичко си дойде на мястото, все едно че армията никъде не е ходила. Но повечето войници и млади офицери от тази армия право от Чехословакия се озоваха на китайската граница за превъзпитаване. И освободителите ги водеха към композициите като арестанти, а ние ги охранявахме.

А от Съюза вече пристигаха нови ешелони с млади войници, на които им предстоеше постоянна служба в Чехословакия. Тях от първия ден ги настаняваха зад високи стобори. Печалният опит от освобождението беше взет под внимание. Всички съзнавахме, че през следващото десетилетие, каквото и да стане по света, никой не ще посмее да ни изпрати в страна с по-високо жизнено равнище.

ЗЕМЬО РОДНА

Районът на град Мукачево

Нашите дивизии, напускащи Чехословакия, приличаха на остатъци от разгромена армия, изскубващи се от преследване след съкрушително поражение. Можеше ли някой офицер да гледа без болка безкрайните колони от кални танкове, обезобразени от варварската експлоатация, лишавани в продължение на много месеци от човешка грижа и милувка? Оредяха полковете ни. Много взводове и роти в пълен състав още в Чехословакия биваха събирани в маршеви батальони и засилвани към китайската граница. Войниците, на които им оставаше да служат по няколко месеца, предсрочно ги разпъждаха по домовете им. В екипажите често оставаше по един водач и никой повече.

Родината ни посрещаше с оркестри и веднага изпращаше всички ни на цели полкове в полеви лагери, заградени с бодлива тел. За чумави ли ни мислеха или за прокажени? Непознати инженери на бърза ръка оглеждаха бойната техника и на място определяха: среден ремонт, за претопяване, за претопяване, за претопяване.

А нас също толкова бързо ни преглеждаха лекарите: годен, годен, годен. И някакви хора трескаво прелистваха досиетата ни и също толкова бързо резолюираха: китайската граница, китайската граница, китайската граница.

Но изведнъж привичният ритъм бе нарушен. Оределият полк бе строен на широката горска просека, която беше централният път в нашия военноконцентрационен лагер. Началник-щабът на полка дотегливо зачете заповеди на министъра, на командващия окръга, на командващия армията. После ненадейно конвой изведе на средата и изправи пред строя някакъв момък. Наглед беше на около 20 години. Порази ме това, че, кой знае защо, беше бос. През тази година есента в Карпатите се случи необикновено топла и тиха. И все пак беше есен, а той стоеше бос.

По вида му трудно можеше да се разбере войник ли е или не е войник. Клинът му беше войнишки, но вместо гимнастърката —

широка селска риза. Стоеше с десния си хълбок към разгърнатия строй на полка и с късогледите си очи гледаше някъде надалеч към сините върхове на Карпатите. В лявата си ръка държеше войнишка котелка, а дясната притискаше към гърдите му някакво вързопче, нещо увито в парцал, което явно му беше много свидно.

Началник-щабът отчетливо и ясно зачете от един лист за похожденията на нашия герой. Призовали го на служба преди една година. По време на подготовката за освобождението решил да използва ситуацията за преминаване на Запад. Но при разместванията попаднал в една от „дивите дивизии“, които не влязоха в Чехословакия. Тогава грабнал автомата си, забягнал в планините и на няколко пъти се опитал да прехвърли границата. Три месеца изкарал в планините, но после гладът го изгонил при хората и той доброволно се предал. Сега трябваше да бъде наказан. В мирно време такива като него ги наказват на скришни места. Сега обаче живеехме по законите на войната и тъй като неговата „дива дивизия“ вече беше разтурена като излишна, той щеше да бъде наказан пред строя на нашия полк.

Докато началник-щабът привършваше четенето на присъдата, към дезертъора изотзад бавно се приближаваше палачът — един нисък, много набит майор от ГБ с меки ботуши с меки кончови на дебелия прасци.

Никога не бях виждал с очите си екзекуция и си я представях съвсем другояче: тъмно подземие, слой стърготини на пода, мрачни сводове, тънък лъч светлина. В живота всичко беше наопаки: горска просека, застлана с килим от пурпурни листа, златни паяжинки, кристален звук на планински водопад и необгледна горска шир, обляна от прощалната топлина на есенното слънце.

Действието се развиваше пред нас като на сцена, като в спектакъл, когато целият салон, прехапал устни и впил нокти в страничните облегалки на креслото, мълком наблюдава как смъртта, стъпвайки меко, бавно се приближава изотзад към жертвата си. И всички я виждат освен онзи, на когото е писано да умре. Май не е вярно, че приближаването на смъртта можело да се усети. Нашето войниче нищо не усещаше. Стоеше и слушаше мълком, а може би и не слушаше думите на присъдата. Ясно беше: на него и през ум не му минаваше, че може да са му издали смъртна присъда. И, естествено, не

можеше дори да подозира, че присъдата ще бъде приведена в изпълнение още при обявяването ѝ.

Сега, много години по-късно, бих могъл, естествено, да изобразя някакви що-годе благородни чувства, преживявани от мен тогава, но в онзи момент нищо подобно не изпитвах. Стоях и като стотиците други гледах войника и промъкващия се палач и си мислех ще се обърне ли той или не и ако се обърне и види палача с пистолета, палачът незабавно ли ще стреля или не.

Началник-щабът напълни белите си дробове с въздух и звънливо и тържествено, като правителствено съобщение за изстрелването на първия космонавт, изрече заключителната фраза:

— В ИМЕТО НА СЪЮЗА...

Палачът плавно изтегли затвора на пистолета и пак така плавно, за да не щракне, го отпусна обратно...

— НА СЪВЕТСКИТЕ...

Стъпвайки меко като котарак, палачът направи още две крачки и широко раздалечи краката си за устойчивост. Сега вече беше на метър от клетника. Струваше ми се, че той би трябвало да чуе дишането на палача. Но войникът не го чу, не го почувства...

— СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ...

Палачът изпъна дясната си ръка с пистолета напред, почти докосвайки с дулото тила на войника...

— РЕПУБЛИКИ...

...и стисна с лявата си ръка китката на дясната за по-голяма устойчивост на пистолета...

— ОСЪДИ...

Ужасяващото изпращяване на единичния изстрел ме шибна като камшик през гърба. Аз целия се свих. Затворих очи като от непоносима болка, но веднага след това ги отворих.

Убитият войник рязко изметна двете си ръце над главата и, извършвайки последния в краткия си живот невероятен скок нагоре, сякаш искаше да се хване за облаците, отметна глава назад, както не може да го направи още жив човек. Сигурно в този най-последен момент неговите вече мъртви очи са се срещнали със спокойния

поглед на палача. А ехото на изстрела бавно се търкулна към далечната гориста верига, строши се в нея, залая.

Тялото на войника падаше много бавно — като кленов лист в тих есенен ден. Все така бавно палачът отстъпи крачка настрана, правейки място на падащото тяло.

— На смърт... — тихо завърши четенето началник-щабът.

Палачът сръчно извади магазина от ръкохватката на пистолета, рязко издърпа затвора, изхвърляйки от патронника ненужния вече втори патрон. Към убития тичешком се приближаваше погребалната команда: петима войници с лопати и платнище.

А той лежеше в краката ни, устремил немигащ поглед към бездънното небе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

А вие някога познавали ли сте се с човек през периода от неговия живот между смъртната присъда и екзекуцията? Ако не, запознайте се, аз съм един от тези хора.

Аз повече не съм освободител. Не е за мен тази работа. Не е и за моята държава. Убеден съм, че само страна, към която хората тичат на тълпи от цял свят, има право да съветва другите как трябва да живеят. А страна, от която хората си проправят път през границата с танкове, отлитат със самоделни въздушни балони и хипер-звукови изстребители, промъкват се през минни полета под картечен огън, преследвани от глутници служебни кучета, такава страна никого и на нищо не бива да учи. Тя няма такова право. Преди всичко въведете ред в собствения си дом. Създайте такова общество, че хората не от нашата страна към чужбина да копаят тунели, а към нас някой да се старае да прокопае такъв тунел. И едва тогава ще се сдобием с правото да поучаваме другите, и не с танкове, не с грохот на веригите им по паважа, а с добър съвет и личен пример: гледайте, любувайте се, заимствайте опита ни, ако ви харесва.

Тези мисли ме занимават отдавна. Може да са глупави, стари и банални, но са си мои собствени. Най-първите.

И много ми се искаше, за да не умрат в главата ми, да ги споделя поне с няколко още души. Но в моето положение това е изключено. Нас, професионалните освободители, за такива мисли ни разстрелват. В тила.

С един освободител човек може да сподели такива идеи, за втори времето, естествено, вече няма да му стигне.

Затова забягнах. Отнесох мислите си заедно с главата. За прехвърлянето се бях готвил много години, без да повярвам и за миг в успешния му завършек. Но ми провървя.

Според комунистическите закони аз съм предател и изменник. Аз съм престъпник, извършил тежко, особено опасно държавно престъпление. Военната колегия на Върховния съд на СССР ме е осъдила на смърт. Начинът за изпълняване на присъдата не е уточнен.

На моите палачи им е даден широк избор на методите за нейното изпълняване: автомобилна катастрофа, самоубийство, сърдечен пристъп. Но те по-напред трябва да ме открият. А сега-засега живея в последния период от живота ми. Между смъртната присъда и екзекуцията. В моя живот това е най-щастливото време.

Юли — декември 1978 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.